

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DEVLETLERARASI KRİZ SÜREÇLERİ ÜZERİNE
MUKAYESELİ ANALİZ: TÜRKİYE-YUNANİSTAN
ÖRNEĞİ

Ayőegöl SAYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021- Ayşegül SAYLAN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DEVLETLERARASI KRİZ SÜREÇLERİ ÜZERİNE
MUKAYESELİ ANALİZ: TÜRKİYE-YUNANİSTAN
ÖRNEĞİ

COMPARETIVE ANALYSIS OF INTERSTATE CRISIS
PROCESSES: TURKEY-GREECE SAMPLE

Hazırlayan
Ayőegöl SAYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Öner AKGÜL

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Ayşegül SAYLAN tarafından hazırlanan “*Devletlerarası Kriz Süreçleri Üzerine Mukayeseli Analiz: Türkiye-Yunanistan Örneği*” adlı tez çalışması 15 Nisan 2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Doç. Dr. Öner Akgül

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Kader Özlem

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Arif Bağbaşıoğlu

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

Ayşegül SAYLAN

İmza

ÖZET

DEVLETLERARASI KRİZ SÜREÇLERİ ÜZERİNE MUKAYESELİ ANALİZ: TÜRKİYE-YUNANİSTAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ayşegül SAYLAN

Danışman: Doç. Dr. Öner AKGÜL

2021 – 163 Sayfa

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Öner AKGÜL

Doç. Dr. Kader ÖZLEM

Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

Dünya üzerinde artan savaşlar sonunda insanlığın en çok ihtiyaç duyduğu olgu barış olmuştur. Çatışmaların sona ermesi ve insanların nihai barış ortamında yaşamlarına devam etmesi için tarafların birbirlerinin varlığını kabul ederek şiddet eylemlerini sonlandırması gerekmektedir. Uluslararası sistemin varlığı ve güç unsurları göz önünde bulundurularak taraflar arasında dengeler kurulması krizlerin çözümüne yönelik önemli adımlardan biri olabilmektedir.

Türk-Yunan ilişkileri inançlara, yaşam şekillerine, tarihi ve kültürel geçmişe ve ulusal çıkarlara dayalı nedenlerle zaman zaman gerilme noktasına gelmiştir. Atatürk-Venizelos Dönemi, 1988’de Davos’ta Turgut Özal-Andreas Papandreu’nun bir araya gelmesi ve 1990’ların sonunda Dışişleri Bakanlığı görevleri esnasında İsmail Cem-George Papandreu arasında geliştirilen dostluk ilişkileri hariç olmak üzere iki ülke arasındaki ilişkiler hassas dengeler üzerine kurulmuştur.

15. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı İmparatorluğunun yönetimi altında yaşayan bu iki toplum, Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanması ile birlikte sınır çatışmaları ve azınlık meseleleri nedeniyle ilişkilerinde sorun yaşamaya başlamıştır. Bağımsızlığın ardından yaşanan ikinci önemli olay ise 1920-1923 Kurtuluş Savaşı yıllarında Yunanlıların “Küçük Asya Felaketi” olarak adlandırdıkları Yunanistan’ın İzmir ve çevresini işgali sırasında uğradığı yenilgidir. Bu olayların ardından ise Kıbrıs sorununun yaşanmaya başlaması ilişkileri kırılma noktasına getirmiştir.

Devlet içi aktörler ve lider algılarının ön plana çıktığı bu çalışma da barışçıl yöntemlerin kullanılarak kalıcı barışın sağlanması hedeflenmektedir. Dünya barışının sağlanması ve temel ve hak özgürlükler kapsamında insanların yaşamlarına devam etmesine yönelik atılan adımlar bazı dönemlerde farklı olaylara yol açmaktadır.

Devletler arasında yaşanan krizlerin hangi değişkenlerden etkilendiğini tespit ederek bu değişkenlere ilişkin anlamlı açıklamalar bulmanın amaçlandığı bu çalışma kapsamında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan krizlerin hangi değişkenler sonucunda ülkeleri başarı ya da başarısızlığa götürdüğüne dair yorum yapmaktır.

Teorik açıdan ise uluslararası ilişkiler disiplininin en temel uygulama alanlarından birisi olan ve dış politika analizi konusunda yeni ve bütüncül bir yöntem ortaya koyan Neoklasik realizmden faydalanılacaktır. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan krizler, Neoklasik Realist bir

bakış açısıyla değerlendirilerek ülkelerin bu krizlerin çözümüne yönelik hangi adımları attığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Çözümü, Kriz, Neoklasik Realizm, Türkiye, Yunanistan

ABSTRACT

COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERSTATE CRISIS PROCESSES: TURKEY-GREECE SAMPLE

M.Sc. Thesis

Preparer: Ayşegül SAYLAN

Advisor: Asst. Prof. Dr. Öner AKGÜL

2021 – 163 Pages

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

International Relations Department

Jury

Assoc. Prof. Dr. Öner AKGÜL

Assoc. Prof. Dr. Kader ÖZLEM

Assoc. Prof. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

As a result of the increasing wars in the world, peace has been the phenomenon that humanity needs most. The parties must end their acts of violence by accepting each other's existence in order for conflicts to end and people to continue their lives in the eventual peace environment. Considering the existence of the international system and power factors, establishing balances between the parties can be one of the important steps towards solving crises.

Turkish-Greek relations have come to a point of tension from time to time due to reasons based on beliefs, lifestyles, historical and cultural background and national interests. The relations between the two countries are based on delicate balances, with the exception of the Atatürk-Venizelos Period, the meeting of Turgut Özal-Andreas Papandreou in Davos in 1988 and the friendship relations between İsmail Cem and George Papandreou during his duty as the Minister of Foreign Affairs in the late 1990s.

These two societies, which lived under the rule of the Ottoman Empire until the middle of the 15th century, started to experience problems in their relations due to border conflicts and minority issues after Greece gained its independence. The second important event after the independence was the defeat of Greece, which the Greeks called "Asia Minor Disaster", during the occupation of Izmir and its surroundings during the years of the War of Independence between the years of 1920 and 1923. After these events, the Cyprus problem started to emerge, bringing the relations to a breaking point.

In this study, where intra-state actors and leader perceptions come to the fore, it is aimed to achieve lasting peace by using peaceful methods. The steps taken towards ensuring world peace and for people to continue their lives within the scope of fundamental rights and freedoms sometimes lead to different events.

Within the scope of this study, which aims to find meaningful explanations for these variables by determining which variables are affected by the crises between states, it comments on which variables leads the countries to success or failure as a result of the crises in the relations between Turkey and Greece.

From a theoretical point of view, Neoclassical Realism, which is one of the most basic

application areas of the discipline of international relations and reveals a new and holistic method of foreign policy analysis, will be used. The crises between Turkey and Greece are evaluated from a Neoclassical Realist point of view and the steps taken by the countries to resolve these crises are evaluated.

Key Words: Conflict Resolution, Crisis, Neoclassical Realism, Turkey, Greece.

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye ve Yunanistan örneklemleri üzerinden devletlerin kriz süreçlerine etki eden faktörlerin değerlendirilmesidir. Vaka incelemelerinin yapıldığı ve neoklasik realizm teorisi üzerine kurgulanan çalışma, olayların neoklasik bir bakış açısıyla değerlendirilmiş olması nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilginin her geçen gün önem kazandığı günümüzde benim de bir çalışma ile bu sürece dâhil olmamı sağlayan, sabırla beni dinleyip yönlendiren, engin bilgilerini benimle paylaşan ve desteğini her an yanımda hissettiren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL'e çok teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmam süresince bana destek olan canım aileme, özellikle annem ve ablama, zaman zaman beni zorlasa da varlığıyla beni mutlu eden biricik kızım Aysel Mihran'a ve başaracağıma hep inanan eşim Ali SAYLAN'a teşekkür ederim, iyi ki varsınız.

Her zaman varlığını hissettiğim, en zor zamanlarımda yanımda olan kıymetli abim Öğr. Gör. Mehmet ÖZDEMİR'e ve sevgili arkadaşım Mine ÇİFTÇİ'ye de tez sürecimde bana verdikleri desteklerden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ve Babam...

En büyük teşekkür sana canım babam. Benim bugünlere gelmem de çok büyük emekler sarf ettin ve keşke sen bugün bunu okuyabilseydin. Şimdi seninle birlikte bir hatıram daha var. Eminim sen bu anı görsen benden daha çok sevinirdin.

Bu çalışma rahmetli babam Mustafa TABANYELİ'ne ithaf edilmektedir.

Kırşehir-2021

Ayşegül SAYLAN

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. BARIŞ, BARIŞIN ÖLÇEKLERİ VE BARIŞ TÜRLERİ.....	5
2.1.1. Barışın Anlamı ve Tipolojisi.....	6
2.1.2. Demokratik Barış Kavramı	7
2.1.3. Barışın Ölçekleri	10
2.2. KRİZ VE SAVAŞ	10
2.3. ÇATIŞMA VE UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ.....	14
BÖLÜM III	23
3. NEOKLASİK REALİZMİN KURAMSAL VE TARİHSEL ALTYAPISI.....	23
3.1. DEVLET VE DIŞ POLİTİKA	23
3.2. REALİZM (KLASİK VE NEOREALİZM (YAPISALCI REALİZM)).....	24
3.3. NEOKLASİK REALİZM.....	26
3.3.1. Neoklasik Realizm-Uluslararası Sistem-Devlet İlişkisi	27

3.3.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika	30
3.4. DIŞ POLİTİKA ANALİZİ	32
3.4.1. Birleştirici Yaklaşım	35
3.4.2. Ara Değişkenler	35
3.4.2.1. Stratejik Kültür	36
3.4.2.2. Algı	37
3.4.2.3. Devlet Toplum İlişkisi ve İç Kurumların Düzenlenişi	38
BÖLÜM IV.....	40
4. VAKA İNCELEMELERİ.....	40
4.1. KURTULUŞ SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-YUNANİSTAN BARIŞ SÜRECİ, VENİZELOS-ATATÜRK, İNÖNÜ GÖRÜŞMELERİ.....	41
4.1.1. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinin Tarihsel Geri Planı	42
4.1.2. I. Dünya Savaşı Sonrasına Genel Bakış.....	44
4.1.3. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Değerlendirilmesi.....	45
4.1.5. Yunanistan ile Yaşanan Sorunlar.....	48
4.1.5.1. Nüfus Mübadelesi ve Malların Durumu	50
4.1.5.2. Etabli Sorunu	52
4.1.5.3. Patrikhane Sorunu.....	53
4.1.5.4. Normalleşme Süreci	55
4.1.5.5. Enosis.....	57
4.1.5.6. İkili İlişkilerde Yeniden Normalleşme Dönemi	58
4.1.6. Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne Aday Göstermesi.....	59
4.2. İLK KIBRIS KRİZİ, 1950'LER	62
4.2.1. Kıbrıs'ın Coğrafik Konumu ve Stratejik Önemi.....	63
4.2.2. Kıbrıs Sorununa Genel Bakış	65
4.2.3. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu ve Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası	69

4.2.4. EOKA ve Gerçekleştirdiği Eylemler	72
4.2.5. Balkan Paktı	73
4.2.6. 6-7 Eylül Olayları	74
4.2.6.1. Yassıada Yargılamaları.....	75
4.2.7. Londra Konferansı	77
4.2.8. Zürih ve Londra Antlaşmaları.....	78
4.2.9. Koalisyon Hükümetlerinin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı	80
4.2.10. 1964 Johnson Mektubu ve Etkileri	83
4.2.11. 1967 Krizinin Etkileri	85
4.3. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SONRASI.....	86
4.3.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi.....	87
4.3.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı	89
4.3.3. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı	92
4.3.4. Cenevre Konferansları 25-30 Temmuz 1974.....	93
4.3.5. Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrası Dönem.....	98
4.4. KARDAK KRİZİ VE İSMAİL CEM-PAPANDREOU GÖRÜŞMELERİ ...	102
4.4.1. Soğuk Savaşın Ardından Türkiye-Yunanistan İlişkileri.....	102
4.4.2. Ege Sorunu ve Kardak Krizi	102
4.4.3. Kardak Kayalıkları Krizi.....	111
4.4.4. İsmail Cem ve Papandreou'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi	117
BÖLÜM V	124
5. SONUÇ	124
KAYNAKÇA.....	132
EKLER	147
ÖZGEÇMİŞ	163

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Çatışma Yoğunlukları.....	12
Tablo 2.2. Çatışma Çözümü ve Çatışmayı Dönüştürme Evrelerinin Karşılaştırılması	18
Tablo 2.3. Müzakere Süreci.....	21
Tablo 3.1. Dış Politika Çalışmaları.....	32

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1. Neoklasik realizmin kurduğu nedensellik ilişkisi	27
Şekil 3.2. Innenpolitik teoriler.....	29
Şekil 3.3. Neoklasik realizm dış politika karar alma modeli.....	34

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

- Resim 4.1.** Türk-Yunan muahedeleri imzalandı 57
- Resim 4.2.** Venizelos'un Atatürk'ü Nobel barış ödülüne aday gösterdiği orijinal mektup 61
- Resim 4.3.** Kardak kayalıklarının konumu 112

GİRİŞ

Uluslararası olayların neden meydana geldiğine dair analizlerde bulunan Uluslararası İlişkiler Teorileri, devletlerin bu olaylar karşısında nasıl davranarak sonuca ulaştıklarını da açıklamaya çalışmaktadır. Uluslararası ilişkiler teorilerinden olan klasik realizm ve yapısalcı realizmden sonra literatürde yerini bulan neoklasik realizm, tezimizin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

İnsanlığın var olduğu günden bu yana hayatını devam ettirmek isteyen insanoğlu, çeşitli savaşların içerisinde bulunmuştur. Savaşların yıkıcı etkileri ile birlikte barışa yönelik de çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşının ülkeler üzerinde bıraktığı yıkıcı etkiler sonucunda ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler Disiplini de savaşların nedenlerini araştırarak bir açıklama yapmaya çalışmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında düşünceleri yetersiz bulunan İdealizm, II. Dünya Savaşı sonrasında yerini güncel bir uluslararası ilişkiler teorisi olan Realizme bırakmıştır. Neoklasik Realizm ise hem klasik realizm hem de neorealizmin (yapısalcı) düşüncelerini analiz ederek yeni fikirler ortaya koymaktadır.

Uluslararası sistemin yapısı ile ilgilenen neorealizm, devletlerin dış politikalarının değişmesine yönelik yeterli bir açıklama yapamamaktadır. Bu durum neoklasik realizmin doğmasına da olanak sağlamaktadır. Uluslararası sistemin yapısına devletlerin iç faktörlerini de ekleyerek bir dış politika analizi yapmaya çalışan neoklasik realizm, dış politika konusunda çok boyutlu bir analiz sistemi getirmektedir.

Neoklasik Realizm kavramı ilk olarak Gideon Rose tarafından 1998 yılında yayınlanan "Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy" makalesinde yer almaktadır. Dış politika analizi konusunda yeni ve bütüncül bir yöntem ortaya koymaya çalışan neoklasik realizm, "iç aktörleri/ulusal aktörleri" göz önünde tutmaktadır. İç aktörlerinin uluslararası ilişkiler disiplinde bir devletin temel aktör olduğunu savunan Neoklasik Realizm, bu iç aktörlerin dış politika kararlarının verilmesi noktasında belirleyici bir rol oynadıklarını söylemektedir.

Dış Politika Analizi, uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde ele alınan dış politika analizi, her yaklaşım tarafından kendi kabullerine göre yorumlanmaktadır. Çalışmanın kuramsal altyapısını oluşturan neoklasik realizm, bir devletin dış politikasının analiz edilebilmesi için konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini

savunmaktadır. Neoklasik Realizm, bir devletin dış politika davranışlarının sistemik unsurlar ve yerel dinamikler tarafından belirlendiğini ve bu faktörlerin her birinin ayrı olarak değerlendirip analiz yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Kiraz, 2018: 419).

Devletlerin dış politikalarının iç ve dış etkilerle şekillendiğinin düşünülmesi üzerine ortaya çıkan neoklasik realizm, uluslararası sistem içerisinde var olan baskıları ara değişkenlerle birlikte ele almaktadır. Bu ara değişkenleri stratejik kültür, lider algıları, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumların düzenlenişi olarak değerlendiren neoklasik realizm, bu değişkenler altında dış politika analizine yönelik açıklamalar getirmektedir.

Neoklasik realizm çerçevesinde şekillenen bu çalışma ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin tarihsel geri planı incelenerek bu ilişkilerin hangi durumlarda krize dönüştüğü değerlendirilecektir. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan bu gelişmeler, dış politika teorisi olan Neoklasik Realizm ile bağdaştırılmaya çalışılacak ve teorinin ön gördüğü faktörler üzerinde durularak ülkelerin dış politikalarına ilişkin yorum yapılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın amacı, yerel ve ulusal faktörlerin iki ülke arasında yaşanan ilişkilerdeki etkisini analiz etmektir. Devletlerin barış süreçlerine ilişkin karşılaştırmalı bir analiz yapmaya çalışılacak ve devletlerin hangi durumlarda barışa daha yakın oldukları ya da hangi etkilerle barışın sağlanmasına yönelik hareket ettikleri incelenecektir. Yapılan bu analiz doğrultusunda neoklasik realizmin dış politika kararlarında savunduğu değerlerin etkisine dair bir yorum yapma imkânı olacaktır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan çatışmaların yanı sıra karşılıklı uzlaşma yoluna da gidilmiştir. Bu uzlaşma yollarının ilki Mustafa Kemal Atatürk ile Yunanistan Başbakanı Venizelos arasında 1930'da imzalanan ve 1950'lerin ortasına kadar geçerliliğini sürdüren "Dostluk Antlaşması"dır.

Çalışma kapsamında 1950'li yıllara kadar dostane ilişkiler sürdüren Türkiye ve Yunanistan'ın farklı zaman dilimleri arasında yaşadığı krizler ele alınacaktır. İlişkilerin normalleştirilmesi adına hangi adımların atılarak çözüme yönelik hareket edildiğinin açıklanacağı bu çalışma ile Türkiye ve Yunanistan'ın dış politikasına Neoklasik Realist bir bakış açısıyla yaklaşılarak açıklamalarda bulunmaya çalışmak çalışmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Çalışma, iki ülkenin kriz yaşadığı dönemlerde ülkelerin iç politikalarının değerlendirilmesi ve ülkelerin dış politika hedeflerini ortaya koyarken bu devlet içi

aktörlerin etkisini tespit etmek temelinde hazırlanmaktadır. Bu nedenle çalışmanın hazırlanabilmesi için çok sayıda makale, yüksek lisans ve doktora tezi, dergi, gazete ve kitap incelenerek veriler toplanmıştır. Neoklasik realizmin Türkçe literatür içerisinde sınırlı bir alanda yer alması nedeniyle çalışmanın bu alana katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal çerçevenin alt yapısını oluşturabilmek ve devletlerarası barış süreçlerine ilişkin çıkarımlarda bulunabilmek amacıyla barış kavramına ve barış türlerine değinilecek, çatışma ve uyuşmazlık çözümüne dair detaylı bilgiler verilecektir. İkinci bölümde ise neoklasik realizm kuramının tarihsel altyapısına açıklamalar getirilerek neoklasik realizmin uluslararası sistem, devlet ve dış politika ile olan ilişkisi ele alınacaktır. Dış politika analizi yapılabilmesi için etkili olan ara değişkenlerin de incelendiği bu bölümde ara değişkenlerin neler olduğu ve dış politika analizini nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde ise farklı dönemlerde yaşanan dört kriz ele alınacak ve bu kriz dönemlerinde her iki ülkede söz sahibi olan liderlerin bu sürece olan etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Ülkelerin dış politikaları ve krizleri çözmeye yönelik attığı adımlar ise neoklasik realizm perspektifinden değerlendirilerek bu yönde bir çıkarım yapılacaktır.

Çalışmanın incelediği Türkiye-Yunanistan ilişkilerine örnek olaylar üzerinden neoklasik bir yaklaşımla açıklamalar getirilmeye çalışılacaktır. Bu olaylar ele alınırken çalışma neoklasik realizmin öngördüğü ara değişkenler üzerinden değerlendirilecektir.

BÖLÜM I

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsanoğlu varoluşundan bu yana hayatını devam ettirmek için çeşitli savaşlar içerisinde bulunmuştur. Başkalarının varlığına ihtiyaç duyan, iş bölümü yaparak bir araya gelen ve toplumları oluşturan insanlar, temel ihtiyaçların kendine yetmemesiyle birlikte yeni işler ve gruplar ortaya çıkarmışlardır. İnsanların ihtiyaçtan fazlasını talep etmesi, zorunlu ihtiyaçların artması ve topraklarını genişletme isteği gibi nedenler insanoğlunu savaşların ve çatışmaların içerisine sürüklemiştir. Platon savaşların insanların daha fazla mal-mülk edinme istediğinden kaynaklandığını savunmaktadır (Platon'dan aktaran Çıvgın, 2018: 113).

Kant ise savaşların sona ererek ebedi barışın sağlanması için barışın hukuksal bir zeminde bulunması gerektiğini savunmaktadır (Kant'tan aktaran Yeşilçayır, 2019: 112). Kant, yaklaşık iki yüz yıl önce, ebedi barışa giden yolun evrensel dünya cumhuriyeti, dünya yurttaşlığı ve ebedi barış kavramları ile tüm dünya toplumlarının bir çatı altına toplanması ile mümkün olabileceğini söylemektedir. Bugün yaşadığımız dönemde dünya savaşları, soğuk savaş, terör, birçok çatışma ve anlaşmazlık barış kavramının önemini ve tüm dünya için gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kant'tan aktaran Kanbak, 2018: 78).

Uluslararası hukuk, savaşı tanımlarken bu kavramı hukuksal bir durum olarak tanımlamaktadır. Fiilen bir silahlı çatışma yaşanmasa da taraflar bunun bir savaş olduğuna karar vermişlerse bu durum bir savaş olarak kabul edilmekte ve ilişkiler buna göre bir şekil değiştirmektedir. Eğer bir savaş durumu mevcut değilse o durumda da iki devletin karşılıklı ilişkileri barış durumu şartlarına bağlı olmaktadır. Uluslararası hukuk tarafından yapılan tüm savaş tanımlarının ortak noktası bu kavramı yalnızca devletler arasındaki çatışmalara ayırmalarıdır (Ata, 2014: 84-85). Oppenheim'in tanımına göre savaş, iki ya da daha çok devlet arasında yaşanan ve silahlı güçler tarafından gerçekleştirilen bir çatışmadır (Oppenheim'den aktaran Keskin, 1998: 65).

Uluslararası İlişkiler Disiplini, I. Dünya Savaşının yıkıcı etkilerinden sonra Batı Dünya Egemenliği yönetimini üstlenen Amerika ve İngiltere'de kurulmuştur (Büyükbay ve Atıcı, 2012: 5). Uluslararası ilişkiler, savaşların nedenlerini araştırmak için ortaya çıkmış bir disiplindir. II. Dünya Savaşının ardından Birleşmiş Milletlerin kurulması ve Soğuk Savaş sonrasındaki barışa yönelik çalışmalar önemli bir şekilde artış göstermiştir. İdealizm, Liberalizm ve aynı görüşlere sahip kuramlar, uluslararası barışın belirli kurallar

çerçevesinde devlet içinde ve devletlerarası düzeyde yerleşmesi ile sağlanabileceğini savunmaktadır (Sandıklı ve Kaya, 2013: 60).

Tarihin ilk zamanlarından bu yana yaşanan savaşlar sonunda barış sağlanmaya çalışılmıştır ve barışın sağlanması için fikirler üretilmiştir. Dünya üzerinde yaşanan savaşların ve çatışmaların ardından çözüme yönelik süreçler başlamıştır. Barışa yönelik çalışmalar ise son yıllarda daha planlı olmaktadır.

Barış çalışmaları hakkında değerlendirmelerde bulunabilmek için bazı kavramlara açıklık getirmek gerekmektedir. Tezimizin ana konusunu oluşturan Türkiye-Yunanistan ilişkilerini de değerlendirirken olaylara bu kavramlar üzerinden açıklama getirilmeye çalışılmaktadır. Uzun yıllar boyunca Osmanlı egemenliğinde bulunan Yunanistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerine yönelik yorumlarda bulunulurken Yunanistan'ın bu süreci nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girmesiyle birlikte Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlığını ilan eden ilk azınlık Yunanlılar olmuştur. Bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Osmanlı devletine karşı irredentist bir politika izlemiştir. Megali İdea (Büyük Ülkü) dış politikasını benimseyen Yunanistan'ın Kurtuluş Savaşı sırasında aldığı yenilgiyle birlikte bu ülküsü zarar görmüştür. Bu temel kavramlar başlıklar altında ilerleyen bölümlerde anlatılacaktır.

2.1. BARIŞ, BARIŞIN ÖLÇEKLERİ VE BARIŞ TÜRLERİ

Sözlük anlamına bakılacak olursa barış, “savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar” ve “uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda barış kavramı devletlerarası ilişkiler anlamında değerlendirildiğinde ise uzlaşma, anlaşma olarak belirtilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2019).

Devletin içsel dinamikleri dikkate alındığında bir devletin vatandaşı olmakla birlikte kişilerin vatandaşlık hakları kamu hukuku ile teminat altında bulunmaktadır. Buna göre barış kavramı bir hukuk düzeni olarak da değerlendirilebilmektedir (Çıvgın, 2018: 115).

Savaşların insanlar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler barışa yönelik çalışmaların artmasına neden olmuştur. Barış Çalışmaları disiplini 19. yüzyılda ortaya çıkarken akademik olarak çalışmaların ortaya çıkışı ise İkinci Dünya Savaşından sonraki

dönemi kapsamaktadır. Savaşların önlenmesi ve kalıcı barışın sağlanması için bilimsel çalışmalar artmış ve bu konuda metotlar geliştirilmiştir (Akgül, 2015: 94).

2.1.1. Barışın Anlamı ve Tipolojisi

Birden çok anlamı olan barış kavramı kelime anlamı olarak savaşın yokluğu olarak tanımlansa da içerisinde farklı anlamlar barındırmaktadır. Bu farklı anlamlara açıklık getirmek için barış kavramını negatif ve pozitif barış olarak inceleyebiliriz (Özerdem, 2013: 6).

Negatif ve pozitif barış arasındaki ayrım ilk olarak barış çalışmalarının ünlü kurucusu Johan Galtung tarafından açıklanmıştır. Galtung'a göre negatif barış, "savaşın ve kişisel şiddetin olmaması durumu" olarak tanımlanmaktadır. Pozitif barış ise "yapısal şiddetin (sosyal adaletsizliğin) olmaması durumu" olarak açıklanmaktadır (Galtung'dan aktaran Çıkla, 2015: 24). Raymond Aron'a göre negatif barış, uzun ya da kısa vadede siyasi birimler arasındaki mücadelenin ertelenmesidir. Aron'un bu yaklaşımı barış konusunda uzlaşmacı bir anlayıştır (Akgül, 2015: 88). Kısaca negatif barış, savaşın olmaması anlamına gelmektedir (Asal, 2013: 4).

Johan Galtung, pozitif ve negatif barış arasındaki ayrımı şu şekilde yaklaşmaktadır. Negatif barış, devletlerarasında ya da devlet toprakları içinde savaş ya da şiddetli çatışma olmadığı durumlardır. Pozitif barış ise eşitlik, adalet ve gelişme durumuyla bağlantılı olan savaş ya da şiddetli çatışma ortamının olmamasıdır. Yani;

Savaş Yok = Negatif Barış

Savaş Yok + Sosyal Adalet/Gelişim = Pozitif Barış

Sosyal adalet seviyesinin yüksek olduğu durumlarda da asgari düzeyde yaşanan şiddet, pozitif barışı işaret etmektedir. Bir savaşın sona ermesiyle birlikte tüm sorunlar çözülmekte ve ardından yapılması gereken daha çok şey bulunmaktadır (İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2015).

Galtung tarafından ortaya konulan pozitif barış kavramı zamanla uluslararası toplum tarafından da kabul edilerek barışın sağlanmasına yönelik düşünce zeminini oluşturmaktadır (Johnstone'dan aktaran Bilgin, 2018: 23-24).

Negatif barışın ilelebet barış sağlanmasına faydası olmayacağına inanan bazı Batılı düşünürler, bu konuda daha geniş fikirler üretmişlerdir. Albert Einstein, barışın sadece savaşın olmadığı durumlar değil aynı zamanda adalet, hukuk ve düzen varlığı olduğunu

söylemiştir. Reardon ise barışı tüm yapısal şiddet türlerinin olmadığı bir kavram olarak değerlendirmiştir. Farklı fikirlerin olduğu pozitif barış, toplumdaki olumsuz durumları olumlu hale getirmek, toplumda uyumlu ilişkiler yaratmak, uzlaşma ve empati kavramlarını hayatın içine dayatarak iyimser değerler yaratmayı amaçlamaktadır. Galtung ise pozitif barış kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Pozitif barış geniş bir yelpazedeki durumları kapsamakla birlikte, kavramın genel varsayımına göre barış, sömürünün minimize edildiği ya da ortadan kaldırıldığı, aleni şiddetin ya da daha temelde yatan yapısal şiddetin var olmadığı sosyal bir durumdur.” (Sandy ve Perkins’ten aktaran Özerdem, 2013: 8).

Pozitif barış, sosyal adalet anlayışına sahiptir ve devletlerin uyumunu garanti eder. Barışın kötüye kullanılmaması, herkesin eşit olduğu ve adil bir düzenin hüküm sürdüğü, çevreye duyarlı toplumsal yaşamı amaçlamaktadır (Akgül, 2015: 90).

Galtung’un pozitif barış olarak adlandırdığı barış anlayışında devletlerin savaşmaması değil aynı zamanda silahsızlanma ve siyasi baskının da son bulması yer almaktadır. İnsanların haklarının korunduğu, bireylerin özgür olduğu, ekonomik baskıların ortadan kalktığı ve medyada şiddetin normal olarak yansıtılmadığı ortamda pozitif barış ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde barış sürekli ve kalıcı olmayacaktır (Kakışım, 2017: 33).

Bütün dinamiklerin kendisinde toplandığı otoritelerde barış, siyasi otoriteye bağlı olarak sağlanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde barış kavramı güçlü olan devletin baskısıyla ya da savaşın galibi olan devletin gücüyle ortaya çıkmaktadır (Akgül, 2015: 89).

Barış tanımı genel olarak ele alındığında ortaya iki karakteristik özellik çıkmaktadır. Bunlardan ilki barışın doğal ve sosyal bir halinin olmasıdır. Barış yalnızca bireyi değil toplumsal grupların ve sosyal yapıların karakteristiği durumunda bulunmaktadır. İkinci olarak barış, tüm kültürler için eşit seviyede kabul edilmektedir (Asal, 2013: 3).

2.1.2. Demokratik Barış Kavramı

Demokratik barış tanım olarak demokratik devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde gücü ve silahı daha az kullandıkları anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkiler alanında birçok çalışmanın konusunu oluşturan demokratik barış, demokratik yönetime sahip devletlerin birbiri ile nadiren savaştığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda devletlerin yönetim modelleri savaş ve barışa karar vermelerinde etkili olmaktadır (Ekmekçi, 2011: 108).

1980'lerde literatüre giren demokratik barış kavramı Michael Doyle'a göre; barış dünya genelinde meşru yönetimlere sahip siyasi düzenler kurma ile ilgilidir. Yani savaş yaşayan halk, eğer yöneticisini seçimle iş başına getirirse savaşların yaşanma durumu da ortadan kalkar. Çünkü demokratik yönetimler, baskı ve otoritenin hüküm sürdüğü yönetimlere göre daha çok barış içinde olmaktadır. Söz konusu savaş durumu olduğunda seçimle iş başına gelen yönetimler, hesap verebilir durumda olmak için aldıkları kararlarda da şeffaf olmak zorundadırlar. Demokratik yönetimler aynı zamanda uzlaşmacı, iletişime açık, iş birliğine uygun ve şeffaf davrandıklarında bu durum dış politikada olumlu etkilere yol açacaktır. Demokratik barış teorisine göre devletlerin iç politikası, dış politikasına da etki etmektedir (Akgül, 2015: 90-91).

Kantçı Barış olarak da adlandırılan demokratik barış kavramına ilişkin 1795 yılında Kant'ın yazdığı "Ebedi Barış" eserine göre devletlerarası kalıcı bir barış sağlanması için devletlerin yönetim şekillerinin cumhuriyet olması gerekmektedir. Çünkü cumhuriyet rejimlerinde halkın yönetime katılımının etkin olması nedeniyle halk savunma dışında savaşı kabul etmemektedir. Bu durumda yöneticiler savaş kararı alırken halkın rızasını da göz önünde bulundurmamak durumunda kalacaktır (Ekmekçi, 2011: 109). Bir ülkenin yönetim şekli dış politikasına da etki etmektedir. Kant'a göre bir devletin cumhuriyet ile yönetilmesi ve halkın karar verme noktasında etkili olması o devleti dış politikada da barıştan yana bir tutum sergilemeye itecektir. Kant, yöneticilerin kendi menfaatlerini gözeterek savaş çıkarmalarının bu yönetim şekli ile mümkün olmadığını savunmaktadır (Oneal ve Russett'tan aktaran Büyükbaş ve Atıcı, 2012: 3).

Kant'ın "Ebedi Barış" fikri ahlak ve hukuk üzerine kurulan bir devlet kuramıdır. Kant'ın siyaset felsefesi de cumhuriyetçi bir devlet ve uluslararası teşkilatlanma üzerinedir. Kant'ın Ebedi Barış fikrine göre barış hukuka bağlıdır. Hukuk ise akılla vardır. Ebedi Barış eşitlik sağlanması, savaşların yaşanmaması ve insanların hür olması gerektiğini savunmaktadır. Kant, dünya üzerinde barışın egemen olması ve sorunların akılcı bir şekilde çözülmesini söylemektedir. Ona göre bu durumun sağlanması da cumhuriyet yönetimi ile mümkün olmaktadır (Karaosmanoğlu, 2012: 6).

Demokratik barış teorisine göre, demokrasi ile yönetilen devletler birbirleri ile savaşmamaktadırlar. Devletlerin birbiri ile sorun yaşamaması aynı zamanda uluslararası barışın sağlanmasına da katkı sağlamaktadır (Kakışım, 2017: 36).

Demokratik barış kuramına göre demokratik yönetimler, devletleri barışa yönlendirmektedir. Demokratik yönetimlerde devletlerarası anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda sorunlar diplomatik yollarla çözüme ulaştırılmaktadır. Ayrıca uluslararası ticaret sayesinde devletlerarasındaki ilişkiler gelişmekte ve karşılıklı bağımlılık nedeniyle kalıcı barışa katkı sağlamaktadır. Devletlerin hesap verebilir özellikte olmalarından dolayı halka karşı sorumludurlar ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmemektedirler. Halkın karar vericiler üzerindeki etkisiyle yöneticiler uzlaşmacı davranmaktadırlar. Bu durum devletlerarası ilişkilere de doğrudan etki etmektedir. Demokratik barış kuramına göre ülke içinde yaşanan sorunlar da yargı yoluyla veya anlaşmaya varılarak çözülmektedir ve silahlı çatışmaya dönüşmemektedir. Yine aynı şekilde ticari ilişkilerin varlığı da devletlerarası ilişkileri zora sokabileceği düşüncesiyle devletleri diplomatik araçlarla barışa yönelik çözümlere götürmektedir. Devletlerarasında yaşanacak olası sorunlarda ticari ilişkiler zarar görebilmekte ve bu durum da devletlerin ekonomik zorluklarla karşılaşmasına neden olabilmektedir (Sandıklı ve Kaya, 2013: 64).

Demokratik barış teorisine göre demokrasi ve barış arasında sebep-sonuç ilişkisinden daha çok çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra devletlerin gelişen ekonomisi ile eğitim seviyesinin de artması demokratikleşmeye önemli bir katkı sağlamaktadır. Ekonomik gelişme ile orta sınıf ve işçi sınıfının güçlenmesi demokratik bir yönetim mekanizmasını güçlendirmekte ve devletin kalıcılığını sağlamaktadır (Ekmekçi, 2011: 116-117).

Devletlerin kendi aralarında savaşmamalarına yönelik monadic (tekli) ve dyadic (ikili) yaklaşımdan bahsedilmektedir. Monadic yaklaşıma göre demokratik ülkelerin savaşa yönelmemeleri iç işleyişleri ve kültürel değerleriyle açıklanmaktadır. Bu noktada dış etkenlerin önemi göz ardı edilirken savaşa karar verdiren yapı iç işleyişin ve devletin siyasi politikası ile ilgili olmaktadır. Dyadic yaklaşıma göre de devletlerin savaşa yönelmesine neden olan iç faktörlerin yanı sıra dış faktörler de olmaktadır. Devletlerarası ilişkilerin ön plana çıktığı bu yaklaşımda demokratik ülke her ne kadar barışçıl bir tutum sergilese de diğer ülkenin baskıcı ve saldırgan yapısı savaş ortamını doğurabilmektedir (Kakışım, 2017: 38).

Barış ve güvenliğin tesisi için 24 Ekim 1945'te kurulan Birleşmiş Milletler (BM), barışı korumaya yönelik araçsal yeterlilik geliştirmeye başlamıştır. Devletlerin çatışma süreçlerini sonlandırıp barışın sağlanması barışın korunmasının temel görevidir (Akgül, 2015: 98). Birleşmiş Milletlerin yanı sıra savaşa ve emperyalizme karşı olarak 1949 yılında

bağımsız olarak kurulan Dünya Barış Konseyi, en büyük uluslararası sivil toplum örgütü misyonuyla demokratik yöntemlerle barışa yönelik çalışmalar yürütmektedir (Çıkla, 2015: 30).

2.1.3. Barışın Ölçekleri

Barışın koşullarını anlamak için düzeylerini bilmek gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda dört düzey ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Dondurulmuş Barış, Soğuk Barış, Normal Barış ve Sıcak Barıştır. Bu kavramları birer cümleyle açıklayacak olursak Dondurulmuş Barış; çatışmanın nedenlerinin çözümü ulaşmadığı, şiddetin ortaya çıkma ihtimalinin olduğu, tek yönlü iletişimin bulunduğu ve savaşa dönülme ihtimalinin var olduğu barış düzeyidir. Soğuk Barış ise çatışmayı çözecek bir adım olarak düşünülmektedir ve bu barış düzeyinde şiddet tamamen ortadan kalkmamıştır ve yeniden tetiklenebilmektedir. Taraflar arasında yaşanan çatışmanın nedenlerinin önemli ölçüde çözüme ulaştığı barış düzeyi ise Normal Barış olarak tanımlanmaktadır. Farklılıklar olmasına rağmen güvenlik kavramının toplumlar üzerinde bir tehdit oluşturmadığı sıcak barış düzeyinde ise devletlerarasında rekabet ve uyumsuzluk görülse de aktörler arasında iş birliği de bulunmaktadır (Özerdem, 2013: 10-11-12).

Taraflar arasında istikrarlı barış varsa bu durumda gerilim çok düşüktür ve taraflar arasındaki iletişim kanalları açıktır. Taraflar arasındaki ilişkinin negatif barış olarak da tanımlanabileceği istikrarsız barış aşamasına ulaştığı durumlarda sorunun henüz çatışma aşamasına gelmediği ama barışın devamlılığının da risk altında bulunduğunu söylemek mümkündür. Açık çatışma durumunda ise anlaşmazlık fiziksel şiddete ulaşmasa da çatışma olarak tanımlanabilecek durumlar ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu noktada iletişim tıkanmış ve karşılıklı olarak alternatif tedbirler geliştirilmeye başlanmıştır. Çatışmanın krize dönüşmesiyle birlikte silahlı bir mücadele yaşanabileceği ihtimali baş göstermektedir. Zaman zaman da bu mücadelenin yaşandığı da görülmektedir. Çatışmanın son aşamasını oluşturan savaş aşamasında ise topyekün silahlı mücadele vardır ve şiddetli çatışmalar yaşanmaya başlamaktadır (Demir, 2017: 11-12).

2.2. KRİZ VE SAVAŞ

Toplumsal hayatın her alanında varlığını hissettiren krizler, uluslararası ilişkiler açısından da önemlidir. Krizler aniden ortaya çıkan durumlardır ve kriz meydana geldiğinde hızlı bir şekilde karar verilmesi gerekmektedir. Krizler, karar vericilerin hızlı

karar almalarının gerekliliği nedeniyle bir baskı ortamı oluşturmaktadır ve bir sistemin değerlerini hatta varlığını tehdit edebilmektedir (Aydemir, 2005: 210).

Türk Dil Kurumunun tanımına göre ise kriz; bir ÷lkede veya ÷lkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında gör÷len güç dönem, bunalım, buhran anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020).

Kriz, çatışmanın var olduğu bir ortamda şiddetin en çok hissedildiği ve rahatlıkla gör÷ldüğu dönemdir. Krize taraf olanlar arasında iletişim normal seyrini kaybetmiştir ve taraflar arasında suçlamalar başlamıştır. Bu dönem genellikle çatışma durumunun en şiddetli yaşandığı dönemdir (Başer, 2014a).

Devletlerin yaşanan krizlerde göstermiş oldukları kriz yönetiminin amacı, yaşanan çıkar çatışmalarından başarıyla çıkmaktır. Ulusal menfaatlerin ve ulaşılmak istenen hedeflerin savaşa başvurulmadan çözüme ulaşması esas alınmaktadır. Bunu yaparken ya önleyici tedbirler alarak krizin daha fazla şiddetlenmesi önlenmelidir ya da kontrollü tedbirlerle silahlı çatışma riskini de göz önünde bulundurarak krizi tırmandırmak amaçlanmaktadır. Kriz yönetim sürecinde bir kriz ya da gerginlik kontrol altına alınarak süreç normale döndür÷lür ya da kriz tırmandırılarak savaşın veya çatışmanın yönetimine dönüşt÷r÷lmektedir (S. Yılmaz, 2008: 2).

Krizlerle ilgili çeşitli gruplandırmalar yapılmaktadır. Bu konuda temel olarak üzerinde gör÷üş birliğine varılan tablo, Heilderberg Institute for International Conflict Research (HIIK) tarafından 2009 yılında paylaşılan aşağıdaki gruplandırmadır.

Tablo 2.1. Çatışma Yoğunlukları (Karagöl, 2015: 2-3).

Şiddet İçermeyen (non-violent) Çatışmalar			
Yoğunluk grubu	Yoğunluk seviyesi	Yoğunluğun adı	Tanımı
Düşük	1	Görünmez/gizli çatışma	Düşük yoğunluklu grupta yer alan bu aşamada şiddet kullanılmamakta ve yoğunluk düzeyi “1” olarak gösterilmektedir.
Düşük	2	Görünür çatışma	Düşük yoğunluklu bir grupta yer alır ve yoğunluk seviyesi olarak “2” ile gösterilir. Şiddetin kullanılmadığı ancak şiddet eylemlerinin kullanılmasına yol açabilecek önlemlerin yer aldığı bir aşamadır. Örneğin sözlü baskı, açıkça şiddet uygulamakla tehdit etme, ekonomik yaptırımların uygulanması gibi.
Şiddet İçeren (violent) Çatışmalar			
Orta	3	Kriz	Orta düzeyde şiddet yoğunluğu içeren bu aşama, yoğunluk seviyesi olarak “3” ile gösterilmektedir. Kriz gergin bir durumda olup, taraflardan en az birinin ani gelişen olaylarla şiddete başvurmasına yol açabilir. Bu aşamada atılacak adımlara bağlı olarak, bir diğer ifadeyle krizin nasıl yönetildiğine bağlı olarak, iyi yönetilemeyen bir çatışmanın şiddetli kriz ve savaş safhalarına geçme ihtimali yüksektir. Süreç şiddetli krize doğru evrildikçe çatışan taraflar kontrolü önemli ölçüde kaybeder ve çözüm fırsatları daha ziyade dış dinamiklere bağlı duruma gelebilir. Yine bu safhada üst düzey sivil yöneticiler süreci kontrol edebilir ve barış çalışmalarını zorluklara rağmen sürdürebilirler.
Yüksek	4	Şiddetli Kriz	Yüksek düzeyde şiddet yoğunluğu içeren bu aşama yoğunluk seviyesi olarak “4” ile gösterilmektedir. Organize bir şekilde şiddetin kullanıldığı bir evredir.
Yüksek	5	Savaş	Organize ve sistematik bir şekilde şiddetin kullanıldığı bir şiddetli çatışma halidir. Çatışan taraflar duruma göre yoğun önlemler alırlar. Bu tür çatışma türünün sonuçları yıkıcı ve uzun sürelidir.

Krizlerin ortaya çıkışı, olayların devamı ve çözümünde iletişim büyük önem taşımaktadır. Krizler olumsuz durumlar olarak değerlendirilse de bazı görüşlere göre sistemlerin ya da örgütlerin bulduklarından daha kötü bir duruma düşmesine engel olan dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında kriz kavramını tanımlayacak olursak; risk ve belirsizlik kavramlarını içinde barındıran hareketli durumlardır. Krizler, doğru değerlendirilirse fırsata dönüştürülebilmektedir (Aydemir, 2005: 211).

Barış sürecine ilişkin değerlendirmelerde bulunabilmek ve sorunların çözümüne dair çıkarımlarda bulunabilmek için bazı terimleri açıklamak gerekmektedir.

Hayata farklı açılardan bakan insanların istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tarafların karşı karşıya gelmeleri kaçınılmazdır. Kaynakların yetersizliği insanlar arasında yaşanan çatışmanın devam etmesine neden olmaktadır. Bireyler, gruplar bazen de uluslararası düzeyde yaşanan anlaşmazlık olan çatışma, en az iki bağımsız grup arasında sınırlı kaynaklar ve insanın doğasından kaynaklanan nedenlerle yaşanan mücadele olarak tanımlanabilir. Tarafların aynı isteklerde olması ya da karşı tarafın isteğinin engellenmeye çalışılması çatışmaya yol açan nedenler olarak gösterilebilmektedir. Çatışmalar her zaman olumsuz durumları ifade etmemektedir. Çatışma ve şiddet birbirine yakın kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Her çatışma içinde şiddet içermeyebilir ancak taraflar arasındaki çatışma arttıkça şiddet ortaya çıkabilmektedir (Başer, 2014b).

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından bu yana yaşanan, siyasi olarak grupların planlı ve büyük çapta şiddet içeren davranışları savaş olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre realistler, savaşları insanın doğası gereği ortaya çıkan bir davranış olarak görmüş ve bu durumu uluslararası politikada bir güç mücadelesi olarak değerlendirmişlerdir. Liberaller ise uluslararası barış ve kararlı bir düzen içerisinde barış ortamının sağlanabileceğini ve savaşın oyunun kuralı olarak belirtmişlerdir. Liberal teori I. Dünya Savaşı sonrasında insanlığın içinde bulunduğu zor şartların yeniden yaşanmaması için uluslararası çabalarına akademik anlamda da destek vermek adına 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Kakışım, 2017: 29).

Cicero'ya göre sorunlar iki şekilde çözülmektedir. Bunlardan birini tartışma diğerini ise güç mücadelesi olarak belirten Cicero, güç yoluyla mücadele edilmesini savaş olarak değerlendirmektedir. Cicero'nun bu görüşüne karşılık Grotius ise savaşın düello benzeri bir durum olarak tanımlamaktadır (Akgül, 2013: 7).

Savaşlar, siyasi ve toplumsal olarak değerlendirilen olaylardır. Bağımsız değildir ve aniden ortaya çıkmazlar. Bir savaş devletlerin siyasi durumlarından ya da o devletlerin üçüncü bir devlet ile olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bunların yanı sıra devletleri savaşa iten nedenler; coğrafi sorunlar, halkın fikirleri, teknolojik nedenler, ülkelerin iklim özellikleri ve eğitim gibi etkenler olarak sayılabilmektedir (Karaosmanoğlu, 2012: 12).

Savaş kavramı devletlerarası savaş olarak değerlendirildiğinde farklı bir tanım yapılmaktadır. Yalçinkaya, savaş kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Hükümetlere bağlı ya da hükümet oluşturmaya istekli meşru organize gruplar arasındaki büyük ölçekli şiddetli çatışma durumuna savaş denir.” (Yalçinkaya, 2008: 32, 40)

Çeşitli kriterlere göre sınıflandırılan savaşları analiz düzeylerine, kullanılan askeri unsurlara, amaçları ve taraflarına göre farklı türlere ayırmak mümkün olmaktadır. 1963'ten bu yana devam eden Correlates of War Project (Savaşın Belirleyicileri Veritabanı) ise savaşları süreleri, tarafları, can kayıplarının büyüklüğü, ittifak ilişkileri ve silahlanma büyüklükleri gibi faktörleri göz önünde bulundurarak devletlerarası, sistemik ve iç savaş olarak sınıflandırmaktadır (Sokullu, 2019: 4).

2.3. ÇATIŞMA VE UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ

İnsanoğlunun varlığından bu yana savaşma eylemi, siyasal hayatın sosyal hayat üzerinde dönüştürme yapabilen en eski unsurlarından biri olarak bulunmaktadır. İlkel toplumlar ile modern toplumlar için savaşma eylemi, içerisinde şiddet barındırması nedeniyle büyük farklar göstermemektedir. Dünya tarihinde yaşanan gelişmelerle birlikte savaşın yöntemine yönelik değişiklikler oluşmaktadır (Akgül, 2013: 6).

1945 yılında kurulan, Türkiye'nin de kurucu üyesi olarak yer aldığı ve 193 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler (BM), savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak, uluslararası ekonomik ve sosyal iş birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020). 26 Haziran 1945 tarihinde 110 madde olarak imzalanan Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 1. maddesinin 1. 2. ve 3. fıkrası da amacına uygun olarak şu şekilde belirlenmiştir.

1. “Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek”

2. “Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak”

3. “Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak” (www.turkey.un.org).

Devletin kurumsal olarak zayıflığının var olduğunu savunan yaklaşımlara göre çatışmanın temelinde otorite eksikliği ve devletin meşruiyetinin sağlanamaması gelmektedir. Kurumsallaşmayı sağlayamayan devletlerde, hukukun üstünlüğü, eşitlik, adalet, istikrar ve devamlılık esaslarından bahsetmek çok zordur (Demir, 2017: 8).

Kalıcı barışın sağlanmasına yönelik olarak çatışmaların çözümüne yönelik yapılan araştırmalar Birinci Dünya Savaşına kadar uzanmaktadır. Barış ve çatışma konularına odaklanan bilimsel çalışmaların yapılmaya başlanması ve bu çalışmaların yapıldığı kurumların hayata geçtiği dönem ise Soğuk Savaş dönemine denk gelmektedir. (Aydın, 2001).

II. Dünya Savaşı'nın dünyada bıraktığı ağır sonuçlar ve savaş sonrasında artan nükleer tehditlere karşı bir arayış başlamıştır. Bu dönemde çatışma çözümü ve barışa yönelik çalışmalarda hız kazanmaktadır. Çatışma çözümü de sosyolojik yöntemler, psikolojik ve psikanalitik çıkarımlara, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilere kadar birçok alandan yararlanarak disiplinler arası bir yaklaşım kadar farklı alanlardan yararlanarak çözüm odaklı çalışmalar yapılmaktadır (Şahin, 2013: 34).

Çatışmaların çözümüne dair analizler yapabilmek için bazı tanımların açıklanması gerekmektedir.

Alandaki genel kabullere göre içerisinde şiddet barındırmayan iki çatışma bulunmaktadır. Bunlar; görünmez gizli çatışma ve görünen çatışma olarak tanımlanabilir. İçerisinde şiddet bulunan çatışmalar ise uzun bir süre şiddet olmadan varlığını sürdürmektedir. Şiddet düzeyine varmayan çatışmalar ise genel de toplumsal değişim ve dönüşüm için önemli bir görev yer etmektedir. Bu sebeple şiddet içermeyen bu çatışmalar pozitif, olumlu ya da iyi çatışmalar olarak nitelendirilebilmektedir. Bir çatışmanın ilk düzeyi görünmez çatışma olarak adlandırılmaktadır. Bu düzeyde toplumda mevcut durumdaki adaletsizlikler ve değer farkları bir çatışma potansiyeli taşımaktadır. Toplumdaki insanların farklılıklara karşı göstermiş olduğu duyarlılık da çatışmaya yol açabilecek etmenler arasında görülmektedir. İçerisinde gizlilik dönemi barındıran her çatışma, görünür bir sürece gelmeden önce uzun bir süre varlığını sürdürmektedir. Gizli

çatışma olarak tanımlanan bu süreçte taraflar ya da aktörler durumun farkındadırlar ve ona göre davranışlar geliştirmektedirler (Akyeşilmen, 2013: 25).

Çatışma yönetimi kavramının ne anlama geldiğine dair farklı görüşler mevcuttur. Birden fazla tanımla açıklanmaya çalışılan çatışma yönetimi; çatışmanın alanlarını belirleme veya çatışmayı temizleme süreci olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımda ise çatışmanın ortaya çıkışı, çatışmanın artması, çözüme ulaştırılmaya çalışılması ve çatışmanın dönüştürülmesi süreçlerinin yer aldığı çatışma ve barış çalışmalarının tümüdür (Köksoy, 2018: 206). Çatışma yönetimi ayrıca çatışmayı durdurmak ya da bu çatışmadan doğan olumsuzlukların insanlar üzerinde oluşturduğu etkileri en asgari düzeye getirmek için üçüncü tarafların kullandığı yöntemlerdir. Burada önemli olan çatışmanın nedenlerini değerlendirmek değildir. Önemli olan şiddet temelli olayların yeniden yaşanmasını engellemektir (Özerdem, 2013: 60).

Çatışma yönetiminin temel amacı, bir çatışmayı çözüme kavuşturmamakla birlikte önlenemeyen çatışmaların sınırlandırılmasını ve yayılmasının önlenmesi amacıyla geliştirilen metot ve gayretleri kapsamaktadır. Çatışmanın çözüme kavuşturulması için geliştirilen araç ve yöntemler, çatışma çözümlemesinin konusunu oluşturmaktadır (Demir, 2017: 14).

Çatışmaya yönelik değerlendirilen bir diğer kavram olan çatışmayı önleme, bir çatışma yaşanmadan önce buna engel olmak için kullanılan güç yöntemlerini kapsamaktadır. Çatışmanın tasfiyesi ise çatışmanın nedenleri ile ilgilenmeden şiddeti sonlandırarak tarafların menfaatlerine yönelik çözümler sunmayı amaçlamaktadır. Burada araçların çözüm yöntemleri de önemli olmaktadır (Köksoy, 2018: 207).

Çatışma çözümünün farklı anlamları olsa da silahlı çatışmaların ortadan kalkması ile ilgili yürütülen süreçleri ifade etmektedir. Çatışmanın nedenlerinin ortaya koyulduğu ve çatışmanın yaşandığı taraflar arasındaki ilişkiyi daha sağlıklı ve uzun bir hale getirmek için uğraşılan çatışma çözümünde çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Karşılıklı iyi niyet sağlanarak görüşmeler yapılmakta, belirlenen hedefler doğrultusunda bilgi aktarılmakta ve zorlama olmadan ikna yöntemine başvurulmaktadır (Özerdem, 2013: 61).

Çatışma çözümü kavramı Wallensteen'in geliştirdiği şekliyle, silahlı çatışma içinde bulunan tarafların yaşanan anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırmak için gönüllü bir şekilde anlaşma kararlılığında oldukları ve silah kullanmaya son verdikleri sosyal durum olarak tanımlanmaktadır (Wallensteen'den aktaran Demir, 2017: 20).

Çatışma çözümü kavramının çatışma yönetimi kavramından farklı olduğunu savunan akademisyen ve teorisyenlere göre farklı tanımlar yapılmaktadır. Çatışma çözümü, yapıcı ve analitik problem çözme yöntemine dayalı olarak çatışmayı sonlandırmaya çalışmaktır. Dinamik bir yaklaşım olan çatışma çözümü disiplinler arası bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Çatışma çözümü savaşın yıkıcı etkilerini ortadan kaldırarak taraflara onları memnun eden çözümler sunmakta ve tarafların birbirinin varlığını tanınmasına imkân sağlamaktadır (Köksoy, 2018: 215).

Genel bir tanımla çatışma, her türlü karşı koyma ve karşılıklı olumsuz ilişki anlamına gelip, gücün, kaynakların veya toplumsal pozisyonun azlığına ve değişen değer yargılarına dayanmaktadır (Karcıoğlu ve Alioğulları, 2012: 216).

Sanson ve Bretherton'a göre çatışma çözümünün dört özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerin ilki çatışmadaki tarafların iş birliğine yöneltilmesidir. Taraflar rakip olarak birbirlerinin karşısında bulunmamaktadır. Çatışma çözümünün ikinci özelliği ise, ortaya koyulan çözümlerin tarafların ihtiyaçlarına ve yararlarına yönelik çözümler olmasıdır. Üçüncü özellik, çatışan tarafların çıkarlarının anlaşıldığı ve tarafların ihtiyaçlarına yönelik çözümlerin üretilmesidir. Dördüncü özellik ise tüm süreçlerin ve sonuçların şiddet içermemesi gerektiğidir (Ann ve Di'den aktaran Güneş, 2015).

Çatışma dönüştürme yönteminde ise olay daha geniş boyutları ile ele alınmaktadır. Olayın nedenleri kapsamlı olarak değerlendirilmektedir ve bu nedenler ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu yöntemde anlaşmazlıklar çatışmaya dönüşmeden önce toplumun gücünü yeniden oluşturmayı hedeflemektedir (Özerdem, 2013: 61). Çatışma dönüştürme kavramına yönelik değerlendirmelerde bulunan Lederach, çatışma çözümü ve çatışma dönüştürme evrelerini aşağıda yer alan tablodaki gibi karşılaştırmaktadır.

Tablo 2.2. Çatışma Çözümü ve Çatışmayı Dönüştürme Evrelerinin Karşılaştırılması
(Lederach'tan aktaran Köksoy, 2018: 208)

	Çatışma Çözümü	Çatışmayı Dönüştürme
Anahtar Soru	İstenmeyen herhangi bir şeyi nasıl sonlandırabiliriz?	Yıkıcı bir şeyi nasıl sonlandırabiliriz ve iyi bir şeyi nasıl inşa edebiliriz?
Odak Noktası	İçerik merkezlidir	İlişki merkezlidir
Amaç	Krize neden olan sorunu çözmek ve anlaşmaya varmak	Yapıcı değişim sürecine teşvik etmek
Sürecin Gelişimi	Sorunlu ilişkileri çözmek için oluşturulmuştur	Sistemi düzeltmek için mevcut sorunlar fırsat olarak görülmektedir
Zaman Dilimi	Acıları, kaygıları ve zorlukları azaltan kısa dönemli bir süreçtir	Orta ve uzun dönemli değişim için krizlere cevap veren bir süreçtir
Çatışmaya Bakışı	Çatışma sürecinin şiddetini azaltmayı amaçlar	Çatışma, ilişkilerin doğal ve dinamik bir parçası olarak görülüp toplumsal dönüşüme odaklanılır

Müdahale yöntemlerinin artması ile bu yöntemler arasındaki farkları da anlamak gerekmektedir. Çatışma çözümü, çatışma yönetimi ve çatışma dönüştürme müdahalecilerin hangi şekilde şiddeti sonlandırmak istediklerini anlatan kavramlardır. Barışı koruma, barış inşası ve barışın tesisi kavramları ise müdahale eden dış güçlerin olaylara yaklaşımları arasındaki farkı anlatmaktadır (Özerdem, 2013: 62).

Genel olarak değerlendirme yapılacak olursa çatışmayı yatıştırma aşaması ateşkes süreciyken çatışmayı dönüştürme aşaması toplumsal değişim ve düzenlemelerle gerçek barışı amaç edinmektedir. Çatışma çözümü aşaması ise karşılıklı görüşmeler ve anlaşmaları içermektedir. Barış süreci kavramlarından olan çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme aşamalarının yöntemler, aktörler ve önlemler açısından birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir. Çatışmanın tasfiyesi aşamasında asıl amaç uygulanacak yöntemlerle şiddeti sona erdirmektir. Bu aşamada siyasi ve askeri liderler ön plandadır. Çatışma çözümünde ise süreç bütün olarak değerlendirilmekte ve detaylı analizlerle çözüme yönelik yöntemler bulunmaktadır. Tarafların çıkarları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulurken ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları bu evrenin aktörüdür ve tarafların birbirine yaklaştırılması için çözümler üretir. Barış süreci kavramlarından olan çatışmayı dönüştürme evresinde ise toplumun her alanında değişime gidilerek sosyal adaletin ve uzun dönem devam eden barışın sağlanmasına yönelik

stratejiler ortaya koyulmaktadır. Bu evrenin aktörleri ise yerel örgütlenmeler ile insan hakları ve insan hakları ile ilişkili sivil toplum kuruluşlarıdır (Köksoy, 2018: 209-210).

Barışı Koruma; yaşanan çatışma halinden barışa geçilmesini kolaylaştırmak anlamına gelmektedir. Burada önemli olan askeri şiddetin durdurulmasıdır (Özerdem, 2013: 62). Barışı koruma kavramı (peacekeeping) barış inşa etme ve diplomatik arabuluculuk görevlerini de üstlenen şiddetli çatışma durumunda bir aktör tarafından uygulanan üçüncü taraf rolüdür (Akgül, 2015: 98).

Barışın Tesisi; kavramının iki modeli bulunmaktadır. Barışın diplomatik tesisi, geleneksel barışı korumayı amaçlayan ve karşılıklı görüşmelerle çatışma yerine arabuluculuk yapan bir modeldir. Sivil halkın hedef alındığı ve insan haklarının yok sayıldığı durumlarda barışı korumak adına çatışmanın taraflarını görüşmelere ikna etmek için tehdit ya da güç kullanımının uygulandığı ikinci yöntem ise barışa zorlamadır (Özerdem, 2013: 64).

Barış İnşası; çatışma sonrası toplumun uzun dönem devam eden bir barışı yaşamasına odaklanmaktadır. Ateşkes sonrası ortaya çıkan durumlar yani devlet otoritesinin sağlanması, askeri güçlerin çıkarılması ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi konularla acilen ilgilenmek gerekmektedir (Özerdem, 2013: 65). Barış inşa etme (peacebuilding) şiddetin altında yatan nedenlerle mücadele ederek barışı devamlı hale getirmeyi amaçlar. Çatışmanın ardından toplumsal düzenlemeler yapılarak çatışmanın yarattığı olumsuz izler silinmeye çalışılmaktadır (Akgül, 2015: 99).

Barış yapmak kalıcı barışın sağlanması için aşılması gereken evrelerden bir tanesidir. Bu evrenin ardından yapılacak olan çatışmanın normal bir durum olmaktan çıkarılıp dönüştürüldüğü ve yeni bir durumun oluşturulmasının amaçlandığı barışın inşasının sağlanmasıdır (Demir, 2017: 32).

Barış çalışmalarının kökeni 1940'ların sonu 1950'lerin başına dayanmaktadır. Barış çalışmaları ortak bir konuda belli disiplinlerin farklı katkılarda bulunduğu yani interdisipliner bir özelliğe sahiptir. Barış çalışmaları üzerinde çalışılan konuya göre sosyoloji, psikoloji, antropoloji, siyaset bilimi, iktisat, hukuk ya da tarih alanlarından yararlanmaktadır (Kakışım, 2017: 32).

Barış inşası yani barışı kurma kavramı ilk kez 1992 yılında kullanılmıştır. Barışı kurmak için çatışmaları önlemeye yönelik toplu yönetimler gerekmektedir. Kuramsal olarak barışın kurulma süreçleri göz önünde bulundurulduğunda gelişen ekonomik şartların

varlığına ve bireylerin özgür olduğu demokratik yapılara ihtiyaç olduğu ön plana çıkmaktadır (Asal, 2013: 4).

Barış inşasının ilk süreci olan çatışma çözümü, savaşı tarafların barış görüşmelerine başlaması ile barış anlaşmasının sağlanmasına kadar arada geçen süre olarak tanımlanmaktadır. Farklı tanımlamaların yapıldığı çatışma çözümü kavramını daha net anlayabilmek için çatışma çözümünün beş aşamasını oluşturan ön görüşmeler, barış müzakeresi, barış anlaşması, onaylama ve uygulama kavramlarına değinmek yerinde olacaktır. Soğuk Savaşın ardından çatışma çözümlerinde farklı aşamalar yaşanmıştır. Bazı çatışmaların barış süreçleri tek bir barış anlaşması ile sağlanırken bazı çatışmalar birden çok barış anlaşması ile sona ermiştir. Resmi barış görüşmelerinin başlamasından önce yapılan ön görüşmeler çatışma çözümünün ilk aşamasını oluşturmaktadır. Güven kavramının önem kazandığı ön görüşmeler, savaşı tarafların barış müzakerelerini başlatmak için ikna edildiği aşamadır. Taraflar ön görüşme aşamasında kendi çıkarlarını gözeterek müzakereye karşı temkinli davranmaktadır (Özerdem, 2013: 94-95).

Arapça bir kelime olan ve Türk Dil Kurumunun resmî sitesinde yapılan tanıma göre müzakere; “Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, olaşma” anlamına gelmektedir. Müzakere ayrıca taraflar arasındaki görüş farklılıklarını tarafların memnun olacağı şekilde çözüme ulaştıran ve kazan-kazan yaklaşımı ile sürecin tamamlanmasını amaçlayan iletişim yöntemidir (Uçan, 2008: 3). Çatışma içerisinde yer alan aktörlerin kendi fikirlerinde ısrarcı olmak yerine uzlaşmaya yönelik hareket etmelerini sağlayan bir karar sistemi olan müzakerede önemli olan gönüllük esası ve iletişim kurmanın bu süreçte yer almasıdır (Dupont’tan aktaran Minibaş, 2001).

Barış müzakereleri, barışın tesis edilme aşamasında çatışma çözümlemesinin ilk evresini oluşturmaktadır. Barışma ya da barış yapma, savaşa konu olan tarafların karşılıklı olarak barışın sağlanması için atacakları adımın resmi bir barış antlaşmasıyla sonuçlanmasıdır (Demir, 2017: 21).

Köksoy müzakere süreçlerini aşağıdaki tablodaki gibi açıklamıştır:

Tablo 2.3. Müzakere Süreci (Sahadevan'dan aktaran Köksoy, 2018)

Süreç	İzlenen Sorular	Motivasyonlar
Müzakerenin Başlaması	a) Müzakere ne zaman başlamalı? b) Taraflar neden müzakere etmeli? c) Taraflar nasıl müzakere etmeli?	-Ortak bir algının gelişmesi -Devletin asimetrik güç pozisyonunu bertaraf etmede yetersiz kalması -Talep, tepki ve algıların açık ve somut hale gelmeye başlaması
Müzakerenin İlerlemesi	a) Bir müzakere süreci ne zaman ilerletilmeli? b) Bir müzakere süreci neden ilerletilmeli? c) Bir müzakere süreci nasıl ilerletilmeli?	-Görüşmelerin ilerleme kaydetmeye başlaması -Askeri güç kullanımı seçeneğinin ortadan kalkmaya başlaması -Taraflar arasında uyum ve dostane ilişkiler geliştirilmeye başlanması -İçsel ve dışsal baskıların etkisi -Siyasi uzlaşma istendiği zaman
Müzakerenin Sonuçlanması	a) Taraflar ne zaman anlaşmaya varmalıdır? b) Taraflar neden anlaşmaya varmalıdır? c) Taraflar nasıl anlaşmaya varmalıdır?	-Karşılıklı zarar veren açmazın etkisi -Felaket ve acılara son verilmesi isteği -Anlaşma yapılmasında ve uygulanmasında üçüncü tarafın aktif rolü

Başarı ile sonuçlanan barış görüşmeleri uzun süren barış ortamının sağlanması için gerekli görülen yöntemlerin ve karşılıklı taleplerin yer aldığı bir barış anlaşması ile sağlanmaktadır. Çatışma çözümünün üçüncü aşaması olan barış anlaşmaları, yaşanan düşmanlıkları sona erdirmekte ve yönetsel düzenlemeler yapmaktadır. Barış anlaşmaları, toplumların savaş sonrası yeniden inşası açısından önemli bir aşamadır. Barış anlaşmaları görüşmelere müdahil olan ve çatışmanın içerisinde bulunan herkes tarafından onaylanmalıdır. Çatışma çözümünün dördüncü aşaması olan onaylama, barış anlaşmalarının uygulanabilmesi için önemli bir unsurdur. Müzakerelerde yer alan aracı kişilerin çok etkin olmaması durumunda liderlerin onayı çok önemli olmaktadır. Çatışma çözümünün son aşaması olan uygulama aşaması barış anlaşmalarının en önemli sürecidir. Barış anlaşmalarının uygulanması; savaşçıların yeniden topluma kazandırılması, silahların bırakılması, güvenliğin yeniden sağlanarak insan haklarının korunması, ekonomik ve sosyal düzenlemeler ve toplumsal hayatın iyileştirilmesi gibi birçok kavramı içinde barındırmaktadır (Özerdem, 2013: 97-99).

Bir diplomasi aracı olan ve müzakereden sonra en çok başvurulan yöntem olan arabuluculuk, müzakereyi tamamlayıcı özelliktedir. Müzakerelerde sonuç alınmadığında

arabuluculuk yöntemi ile taraflar, üçüncü bir tarafın süreç içerisinde yer almasına rıza göstermektedir. Bu süreçte arabulucu tarafsızdır. Taraflar arabulucunun önerilerini kabul ettiği gibi reddetme hakkına da sahiptir (Halitoğlu, 2018: 43-44).

Dünyada kalıcı barışın sağlanabilmesi için dünya üzerinde yaşayan milletlerin birbirine yakınlaştırılması gerekmektedir. Milletler arasında kurulacak olan bu bağ ile ortak değerler açığa çıkmakta ve sosyal ilişkilerin gelişmesi ile barış kavramı milletler arasında da özümseenecek bir duruma gelmektedir (Asal, 2013: 9).

Barışın kalıcı olması ve insanların günlük hayatına barış kavramının yerleşebilmesi için bazı çözümler yapılmaya çalışılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin (BM) barışın insan hayatına yerleşebilmesi için yaptığı çalışmaların yanı sıra örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının, barışın sağlanmasına istekli vatandaşların, dini yapılanmaların ve gönüllülerin de barışa karşı farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Türk dış politikasının Atatürk'ün "Yurtta Barış, Cihanda Barış" ilkesi üzerine kurulmasına rağmen Türkiye'de barış çalışmalarının yetersiz olduğu, çatışmaların yaşandığı ülkelere sınır olması nedeniyle Türkiye'nin de bu savaşlardan etkilendiğini görülmektedir (Çıkla, 2015: 26).

BÖLÜM III

3. NEOKLASİK REALİZMİN KURAMSAL VE TARİHSEL ALTYAPISI

Neo-realizm, uluslararası ilişkilerde sistemik ilişkilerin, devletlerin davranışlarını nasıl etkilediğini açıklayan bir uluslararası ilişkiler teorisi olup genel anlamda devletlerin dış politika analizlerinde kullanılmamaktadır. Öte yandan özellikle Soğuk Savaş döneminde, uluslararası ilişkilerin hâkim teorisi olan neo-realizmin, Soğuk Savaş sonrası dönemde öneminin azaldığını, sistemik dinamiklerden ziyade devletlerin iç dinamiklerinin ve karar vericilerinin öneminin arttığı görülmektedir. Bu açıdan neoklasik realizm, realist kuramlar içinde günden güne önem kazandığı gibi, aynı zamanda dış politika analizine de ciddi katkılarda bulunmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki yaklaşımların dış politika analizine yönelik farklı yorumlamalarda bulunması nedeniyle 1990'lı yıllardan itibaren devletlerin dış politikalarını analiz edebilmek amacıyla yeni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Neoklasik realizm dış politika analizi konusunda kendine özgü bir model belirlemektedir (Kiraz, 2018: 417).

Devletlerin dış politikalarını inceleyerek bu süreçlere ilişkin çözümler yapan Neoklasik Realizme dair açıklamalarda bulunmak için bazı temaları tanımlamak gerekmektedir. Öncelikle devlet kavramını ele alarak devlete ilişkin tanımlamalar yapmak yerinde olacaktır.

3.1. DEVLET VE DIŞ POLİTİKA

Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu tanıma göre devlet; “Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet ya da milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020).

Dış politika ile ilgili ilk değerlendirmeler, Birinci Dünya Savaşının ardından yapılmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde hükümdarların veya en yetkili kişinin karar vermesiyle ortaya çıkan dış politika kavramı, karar vericilerin tekelinde bir durum olduğu için sorgulanması da mümkün değildi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kayıplar neticesinde dış politikanın konuşulması bir gereklilik haline gelmiştir. Gizli görüşmeler ve gizli ittifaklar sonucunda yaşanan bu kayıpların ardından topluluklar, dış politikanın yetkililerin tek elinde olmasına karşı çıkmaya başlamıştır. Öncelikle Amerika Birleşik Devletindeki hukukçular konu üzerinde değerlendirmelerde bulunmaya başlamış ve ardından bu diğer ülkeler üzerinde de etkili olmuştur. Dış politika kavramının

ele alınmaya başlaması ile birlikte uluslararası ilişkiler de üzerinde düşünülen ve çalışmaların yapılmaya başlandığı bir alan haline gelmiştir (Kürkçüoğlu, 1980: 309-310).

Genel bir tanımla devletlerin uluslararası sistem içerisinde yer alan diğer devletlere karşı olan davranışları olarak tanımlayabileceğimiz dış politika kavramı, aslında bir yaklaşımın içine yerleştirilemeyecek niteliğe sahiptir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan hemen hemen tüm yaklaşımlar, farklı bir bakış açısına sahip olduğu için dış politika sorunlarına da farklı yaklaşarak değişik açılardan analiz yapmaktadırlar (Ereker, 2013: 47). Ulusal güç öğeleri, devletten devlete farklılık gösteren dış politikanın şekillenmesinde öncelikli etken olarak yer almaktadırlar (Sümer, 2010: 74).

Uluslararası politika ile dış politika, uluslararası ilişkiler disiplininin başlıca çalışma alanları olarak yer almaktadır. Politika, sorunların genel olarak birey ve devlet düzeylerinde bilinçli, kasıtlı veya rasyonel aktörlerin merkezinde ele alındığını ifade etmektedir. Dış politika ise aslında devletlerin bakış açılarını ele almaktır. Eğer bir devletin dış politikasına yönelik açıklamalar getirilmeye çalışılırsa genel olarak karar verme mekanizmaları üzerinde durulmaktadır. Bu durumda da içeriden-dışarıya (inside-outside) araştırma yapmak gerekmektedir. Burada yer alan ulusal değişkenlerdir. Ulusal değişkenler ise ideolojiler, rejimler, kurumsal işleyişler, karar verme süreçleri, kamuoyları veya sınıfsal nitelikler olarak sıralanmaktadır. Devlet düzeyinden birey düzeyine geçildiğinde ise liderlerin psikolojik ve sosyolojik alt yapıları incelenebilmektedir. Bu noktada analiz düzeyleri konusunda Waltz'un sınıflandırması kullanılmaktadır. Sistem, devlet ve birey düzeyinde ilişkileri inceleyen Waltz, bu duruma şu sözler ile açıklık getirmektedir:

Üçüncü imge dünya politikasının çerçevesini tanımlar, fakat birinci ve ikinci imgeler olmadan politikayı belirleyen güçlerle ilgili bir bilgi olamaz: birinci ve ikinci imgeler dünya politikasındaki güçlerini tanımlar, fakat üçüncü imge olmadan onların önemini tayin etmek ya da sonuçlarını tahmin etmek imkânsızdır (Waltz'dan aktaran Tamçelik ve Ögün, 2019: 43).

3.2. REALİZM (KLASİK VE NEOREALİZM (YAPISALCI REALİZM))

Uluslararası ilişkilerin ana akım teorilerinden olan ve bu alandaki birçok durumu açıklama noktasında kaynak gösterilen realizmin 2500 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır (Uluslararası Politika Akademisi, 2014). Birinci Dünya Savaşının ardından İdealizmin savunduklarının yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkan realizm, dünyada kabul edilen bir teori olarak yer almaktadır. Realistlere göre İdealistler, ütöpiktir ve dünyayı anlamak konusunda yetersizlerdir (Bell'den aktaran Düzgün, 2020: 262).

İnsan doğasının kötü olduğuna inanan realistler, insanın asıl hedefinin güce ulaşmak ve bunun için de mücadele etmek olduğuna inanmaktadır. Anarşinin bulunduğu ortamda ise devletler kendi menfaatlerini korumak ve güvenliklerini sağlamak zorundadırlar. Uluslararası sistem içerisinde varlığını devam ettirmek amacıyla olan devletler, çıkarları doğrultusunda hareket ederken dış politikada ahlaki ilkelere göre davranmamaktadırlar. Varlığını sürdürürken kendi menfaatlerini korumaya çalışan devlet ise kendi gücüne güvenmektedir. Uluslararası sistemde bir devletin kendi gücüne ve kaynaklarına güvenmesi anlamına gelen ilke, kendine yardım ilkesidir (Kegley'den aktaran Dursun, 2017: 71).

Klasik Realizm birim/birey düzeyinde uluslararası siyaseti anlatmaya çalışırken Neorealizm ise uluslararası siyasete sistem düzeyinde açıklama getirmeye çalışmaktadır. Neorealizm, devlet davranışlarını sistemin belirlediğini savunmaktadır (Ekinci, 2019: 33).

Klasik ve yapısalcı realizm olarak ayrılabilen realizm de klasik realistler, insanın doğası gereği güçlü olma isteğinde bulunduğunu ve devletlerin de bu güçle birlikte sınırlarını artırmaya çalıştığını savunmaktadır. Yaşanan çatışmalar, insanın doğası gereği ortaya çıkmaktadır ve normaldir (Hobbes, 2016: 99).

Klasik realizm, tüm devletlerin ulusal çıkarlarına ulaşmak amacıyla hareket eden bir iktidarı aradıklarını savunan devlet düzeyinde bir teori olarak değerlendirilmektedir. Realistler için iktidarlar önemlidir ve varlıklarını devam ettirebilmek için devletlerin iktisadi sistem, teknolojik, diplomatik ve askeri araçlarla güçlerini artırmaları gerektiğini savunmaktadır (Nayef'ten aktaran Düzgün, 2020: 269).

Kenneth Waltz'un 1979 yılında yayınlanan "Theory of International Politics" başlıklı kitabıyla klasik realizmde değişiklikler yapılmış ve realist paradigmadaki yeni bir alt ekol olarak neorealizm ortaya çıkmıştır (Waltz, 1979: 1).

Yapısalcı realistler, uluslararası politikada tekrarlanan durumlarla ilgili çıkarımlarda bulunmaya çalışmaktadır. Savaşların nedenleri ve devletlerin güç kavramları yapısal realistlerin temel alanlarını oluşturmaktadır. Yapısalcı realizmin önemli temsilcilerinden olan Kenneth Waltz'a göre uluslararası sistem anarşik yapıdadır ve bu durum devletlerin aynı davranışları sergilemelerine neden olmaktadır. Uluslararası ilişkilerin üç temel unsurundan diğer ikisini oluşturan ise birimlerin fonksiyonları ve güç dağılımlarıdır. Bu unsurlar devletlerin dış politikalarını etkilemektedir (Waltz, 1979). Murat Ağdemir, Waltz'ın neorealizm yaklaşımını devletlerin birbirleri ile olan ilişkileri

sonucunda ortaya çıkanlarla ilgilenen uluslararası bir politika teorisi olarak değerlendirilmektedir. Neorealizm, devletlerin davranış şekillerini incelerken genel varsayımlarda bulunmaktadır. Bu varsayımlarda bulunurken devletlerin bu davranışlarının nedenleri üzerinde detaylı bir değerlendirme yapmamaktadır (Waltz, 1979).

Uluslararası sistemin yapısının uluslararası ilişkileri belirleyen önemli bir etken olduğunu savunan Yapısal Realizm, uluslararası sistem içerisinde devletlerin eşit konumda bulunduğunu fakat sahip oldukları kapasite, yetenek/denetleyebildikleri güç veya güç kaynakları dolayısıyla farklılaştıklarını söylemektedir. Bir güç müdahalesinden ibaret olan uluslararası politikada devletler, kendi güvenliklerini sağlamak ve varlıklarını sürdürmek zorundadır (Büyükbaş, 2013: 248-249).

3.3. NEOKLASİK REALİZM

Birden fazla isimle literatürde yer bulan, Randall L. Schweller tarafından “Yeni Geleneksel Realizm” (*neotraditional realism*), Stephen G. Brooks tarafından da “Post-Klasik Realizm” (*postclassical realism*) olarak adlandırılan (Foulon’dan aktaran Ertoy, 2019: 11). Neoklasik realizm, yapısal ve klasik realizmin yanında üçüncü realist teori olarak ortaya çıkmaktadır. Neoklasik realizm, devletlerin dış politikası ile ilgilenerek bu politikaları açıklamaya çalışmaktadır. Neorealizm, uluslararası politikayı açıklarken yetersiz kalmaktadır. Ayrıntılı bir analiz yapılabilmesi için dış politikaların da ele alınması gerekmektedir. Bütüncül bir analiz yapabilen neoklasik realizm sayesinde hem uluslararası sistem hem de devlet içi dinamikler birlikte değerlendirilmektedir (Kiraz, 2020: 673).

Neoklasik realist teori, uluslararası sistemin yapısının ve yerel aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin dış politikaya olan yansımaları açıklamaya çalışmaktadır (Lobell, Berenskoetter ve Williams’tan aktaran Oruç, 2019: 57). Amerika Birleşik Devletleri’nde 1990’larda ortaya çıkan ve Realist teorilerin bir çeşidi olan neoklasik realizm, bir dış politika teorisi olarak sistemin devlet davranışı üzerindeki etkisini kabul ederken aynı zamanda da devletlerin zaman içindeki dış politikalarını veya çeşitli devletlerin benzer/farklı dış politikalarını incelemektedir (Taliaferro’dan aktaran Ekinci, 2019: 34-35). Teoriyi adlandıran Rose’a göre neoklasik realizm;

Klasik realist düşünceye ait belli başlı bilgileri güncellemek ve sistematize etmek suretiyle, dış ve iç değişkenleri açık bir biçimde bünyesinde toplamaktadır. Teorinin taraftarları, bir devletin dış politikasının kapsamı ve amacının öncelikle ve özellikle o devletin uluslararası sistemdeki konumuyla ve bilhassa materyal güç kabiliyetiyle hâsıl olduğunu ileri sürmektedirler. Bu nedenle realisttirler. Ancak, sistemik baskıların birim düzeyinde ara değişkenlerin filtresinden geçmesi gerektiğinden, söz konusu güç kabiliyetlerinin dış

politikadaki etkisinin dolaylı ve karmaşık olduğunu da ifade etmektedirler. Bu nedenle de neoklasiklerdir (Rose, 1998: 144-172).

Devletlerin dış politikalarına karar verirken bu süreçteki ilgili devletin yerel dinamiklerinin de göz önünde bulundurulduğunu ve bu süreçte etkili olduğunu savunan Rose, bu savunmasını yaparken uluslararası sistem ve yerel dinamikler arasındaki dengeyi de göz önünde bulundurmaktadır. Neoklasik realist bir bakış açısıyla dış politika analizi yapılıyorsa sistemik unsurlar ön planda değerlendirilmektedir (Kiraz, 2018: 421).

Rose'a göre sistemden kaynaklanan baskılar ve yönlendirmeler devletlerin dış politika davranışlarının genel hatlarını ve bu davranışlarının hangi şekilde ilerlediğini belirlemektedir (Ertoy, 2019: 12). Aşağıda yer alan şekilde ise Neoklasik realizmin kurduğu nedensellik ilişkisi görülmektedir.

Şekil 3.1. Neoklasik realizmin kurduğu nedensellik ilişkisi (Meibauer, 2018)

Uluslararası sistemin anarşik yapısı devletlerin güvenliklerini sağlamada önemli bir etkidir. Anarşi kavramı dış politika analizinde bağımsız değişken olarak yer alırken neoklasik realizm ile yapısal realizmi birbirinden ayırmaktadır. Anarşi, yapısal realizmde yaygın bir belirsizlik durumu oluştururken neoklasik realizm için de potansiyel tehditler olarak merkez durumdadır. Neoklasik realizmde devletler dış çevrelerini kontrol ederek şekillendirmeye çalışmakta ve uluslararası anarşinin belirsizlikleriyle mücadele etmektedir (Kiraz, 2018: 427-428).

Neoklasik realizmin diğer teorilerden temel farkı bir sistem teorisinden ziyade ortaya dış politika teorisi koymaya çalışmasıdır. Yapısalcı realistler bir devletin anarşiden kaynaklı olarak sistemsel olaylar karşısında benzer tepkileri vereceğini savunurken neoklasik realistler bunu reddetmekte ve devletlerin sistemden kaynaklı zorlamalar karşısında farklı tepkiler veren devletleri açıklamaya çalışmaktadır (Lobell, Ripsman ve Taliaferro'dan aktaran Ertoy, 2019: 13).

3.3.1. Neoklasik Realizm-Uluslararası Sistem-Devlet İlişkisi

Realizmin tüm türleri uluslararası siyaset için gücün önemli olduğunu ve güçlü olan devletin de uluslararası sistem içerisinde daha etkili olduğunu kabul etmektedir. Neoklasik

Realizme göre ise dış politika davranışını belirleyen bağımsız ve ara değişkenlerin, güçlü devletler kadar küçük ve orta güçlerin de hem güncel hem de geçmişteki dış politika davranışlarına etki ettiğini savunmaktadır (Ekinci, 2019: 36).

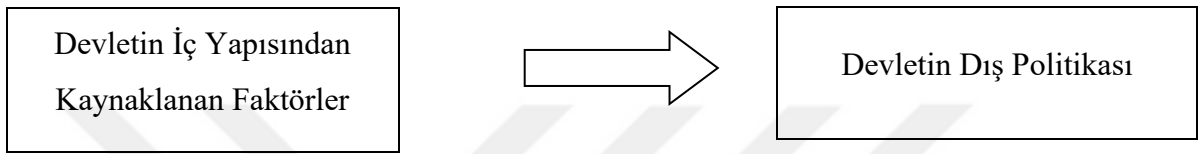
Devletlerin uluslararası sistemdeki konumları kadar karar alıcıların sistemik işaretleri özellikle veya diğer devletlerin konumlarını nasıl algıladıkları da önemli olmaktadır. Liderlerin karar almalarında stratejik kültür, toplum-devlet ilişkileri, iç kurumlar önemli faktörler olarak yer almaktadır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell'den aktaran M. Şahin, 2020: 255).

Realistler, uluslararası sistemin anarşik yapıda olmasından dolayı askeri müdahale ve savaşın doğal olduğunu savunmaktadırlar. Uluslararası sistemin en önemli aktörü olan devlet, neoklasik realizme göre yerel değişkenlerle uluslararası ilişkiler arasında köprü görevi görmektedir. Devlet güçlü veya zayıf olabilir fakat devlet uluslararası sistem ve dış politika arasında varlığını sürdürmek amacıyla mücadele etmektedir. Neoklasik realizme göre anarşik yapıda olan uluslararası sistemde devletler herhangi bir tehditle karşılaştıklarında ulusal çıkarlarını düşünerek hareket etmektedir (Ataman ve Öztürk, 2016: 119).

Devletlerin uluslararası yapıdaki kimlikleri diğer devletlere karşı izledikleri dış politikalarını oluşturmaktadır. Devlet sahip olduğu bu kimlikle kendi güvenlik anlayışını, tercihlerini ve ulusal menfaatlerini dış politikasına yansıtmaktadır. Devletin sahip olduğu bu kimliği koruması aynı zamanda ulusal menfaatlerini de koruması anlamına gelmektedir. Devletlerin kimlikleri durağan yapıda olmadığından devlet içi gelişmeler ve değişimlerden dolayı dış politikada kimlik algılamaları değişebilmektedir. Devletin kimliği iktidarın yapısına göre de farklılık göstermektedir. Dış politikada kimlik algılarının değişmesinin muhtemel olması gibi karar alıcılarda değişebilmektedir. Dış politika içerisinde yer alan birey veya gruplar kendi politik kimliklerini dış politikaya yansıtarak yönlendirme yapmaktadırlar. Çünkü politik kimlik ve ulusal kimlik birbirinden farklılık göstermektedir (Gökçe ve Çaha, 2019: 4-6).

Ağdemir, Rose'un devletlerin dış politikalarını açıklarken dört farklı yaklaşımdan yararlandığını söylemektedir. Devletlerin içyapılarının dış politikalarının üzerindeki etkisini inceleyen Innenpolitik Teoriler ile realizm ve neorealizmin varsayımları üzerine kurulan Saldırgan Realizm, Savunmacı Realizm ve hem yapısal etkilerin hem de devletlerin içyapısının dış politikaya yaptığı etkiyi inceleyen Neoklasik Realizmdir. Bu

yaklaşımlar içerisinde en genel olanı devletlerin dış politikalarının oluşumunda iç politikalarının etki ettiğini savunan Innenpolitik Teorilerdir. Birden fazla teorinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan Innenpolitik Teoriler, içerisinde farklı etkenleri barındırmaktadır. Buna göre devlet yapısı, devletin toplumla olan ilişkisi, bürokratik yapısı ve karar alma süreçlerine etki eden faktörler, bir devletin dış politikasını oluşturmaktadır. Devletlerin içyapılarının incelenmesi dış politikalarının anlaşılmasını sağlamaktadır. Çünkü farklı değişkenler, devletlerin dış politikalarını da farklı olarak etkilemektedir. Devletlerin kendi içerisindeki yönetim şekli dış politikadaki davranışlarını da açıklamaktadır (Rose'dan aktaran Ağdemir, 2014: 22-23).

Şekil 3.2. Innenpolitik teoriler (Moravcsik, 1997; Zakaria, 1992)

Farklı şekillerde algılanan Realizm ile ilgili Mearshaimer bir değerlendirme yaparak klasik realizmi, insanın doğası ve güç arzusundan kaynaklı olarak devletleri savaşa yönlendirdiği şeklinde tanımlamaktadır. Yapısal realizmi, devletlerin varlığını sürdürme ihtiyacından dolayı diğerlerinin saldırgan genişlemelerine karşı savunmaya yönlendiren mücadelelere soktuğu; saldırgan realizmi ise, devletlerin devamlılığını sağlamak zorunda olduklarından ülkelerine yönelik tehdit ve tehlikeleri gerçekleşmeden müdahale ederek bertaraf etmek olarak açıklamaktadır. Saldırgan realizme göre, büyük güçler istedikleri veya bazı üstünlüklere sahip olduklarından değil avantajlarını artırmak ve daha güçlü olmak adına saldırgan davranmaktadırlar (Shore'dan aktaran Duman, 2002: 7-8).

Snyder'e göre saldırgan ve savunmacı olarak ikiye ayrılan realizmin bu iki farklı şekli uluslararası anarşi ortamında devletleri harekete geçiren en önemli faktörün güvenlik olduğunu kabul etmektedir. Saldırgan realizme göre saldırı, devletlerin güvenliklerini sağlamalarına katkıda bulunmaktadır. Devletler, iç politik yollarla ürettikleri mitler sayesinde gelecekte olması muhtemel tehditlere karşı önleyici saldırılarda da bulunabilmektedir (Snyder'dan aktaran Ataman & Gökcan, 2012: 211).

Uluslararası sistemin anarşik yapıda olduğuna vurgu yapan neoklasik realistler, gücün devletlerin dış politikalarını benimseyen en önemli unsur olduğunu belirtmektedir. Neoklasik realistler gücü, bir devletin diğer devlete karşı yaptırım uygulayabilecek etki

kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Devletlerin kapasitelerinin artmasıyla hedeflerini gerçekleştirme imkânı da artmaktadır (Çakırca, 2021: 234).

Gilpin yaklaşımını benimseyen neoklasik realistler, uluslararası sistemin en önemli aktörünün devlet olduğunu savunmaktadır. Uluslar ya da devletler belli tarihsel süreçlerden geçmiştir ve varlıklarını sonsuza kadar sürdürecektir. Gilpin'e göre insan siyasal bir varlıktır ve devlet diğer sosyal ve politik gruplar gibi çıkar ortaklığıdır (Gilpin, 1986: 301-322). Uluslararası ilişkiler yaklaşımları arasında yer alan Gilpin yaklaşımı, uluslararası sistem içerisindeki gücün sistemdeki dağılışının politik çıkarları nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda gücün sistem içerisinde eşit olarak dağılmadığını ve çıkarlarını en üst seviyeye ulaştırmak isteyen devletlerin karşılıklı olarak bu güç etkileşimlerinin uluslararası ilişkilerin belli bir zamandaki yapısını belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Sistemde yaşanan değişimler güç dağılımı ile birlikte ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1996: 100).

Neoklasik realistler, Weber'in devlet tanımını ele alarak devleti şu şekilde tanımlamaktadırlar: "Devlet, belli bir toprak parçası üzerinde meşru şiddet kullanma tekeline sahip olan yegâne örgüttür." (Weber, 1978: 901-941). Devletle ilgili tüm ayrıntıları inceleyen neoklasik realizm, devletlerin, devlet başkanları ya da hükümetleri, yürütme ve dış güvenlik politikası ile ilgilenen tüm birimleri göz önünde bulundurur. Hükümetler, kurumlar arasındaki bilgilere kolayca ulaşabilme imkânına sahip olması nedeniyle ulusal menfaatler söz konusu olduğunda temel organ haline gelmektedir (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 1-42).

Genel bir değerlendirme yapıldığında neoklasik realizm, klasik ve yapısal realizmin süzgecinden geçirilmiş olan ve bu iki teoriden beslenen bir dış politika teorisidir. Devletlerin uluslararası sistem içerisindeki davranışlarını anlamak ve açıklamak için birden fazla değişkeni ele alan neoklasik realizm, bu değişkenlerle birlikte devletlerin dış politika kararlarında devlet içi aktörlerin etkisini göz önünde bulundurmaktadır. Teorinin neoklasik olarak adlandırılmasının nedeni de bu birleştirici yaklaşımdan kaynaklanmaktadır (www.eng.globalaffairs.ru).

3.3.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika

Soğuk Savaşın ardından dünya üzerinde yaşanan gelişmelerle birlikte dış politika kavramı da değişiklik göstermeye başlamıştır. Devletlerin hâkimiyetlerinin güç kaybederek

devlet dışı aktörlerin etkisinin artması ile dış politika kavramı da sorgulamayı artırmaktadır (Gürel, 2018: 1).

Dış politika analizi, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde bulunan birçok yaklaşım tarafından ele alınmaktadır. Her yaklaşım kendine göre çıkarımlar yaparak dış politika analizini farklı şekillerde yorumlamışlardır (Kiraz, 2018: 419). Dış politika, odağında devlet olan ve devletlerin varoluşları ile ilgilenirken diğer devletlere karşı güvenliğin sağlanması faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Güleç, 2018: 80).

Dış politika oluşumu ve uygulanmasında sistemi bağımsız değişken olarak nitelendiren Neoklasik Realistler, devletin bağıl gücünü ise ara değişken olarak belirtmektedirler. Neoklasik Realistler, sistemle devlet arasında dış politikayı etkileyen bir ilişki olmadığını sistemin etkisinin karar alıcılar ve iç faktörlerin etkisinde birleştikten sonra dış politika davranışı ortaya çıkmaktadır (Ekinci, 2019: 35).

Soyut ya da somut unsurların varlığının kabulü ile devlet ve içindeki unsurların da incelenmesi gerekmektedir. Devlet içi unsurlardan olan bireyler, medya, siyasi partiler, politik kimlikler, din, kültür ve sivil toplum örgütleri dış politikayı şekillendiren etkenler olarak kabul edilmektedir (Gökçe ve Çaha, 2019: 2).

Devletlerin mevcut sınırları dışında kalan alanda izledikleri stratejileri dış politikadır. Uluslararası ilişkiler içerisinde farklı görüşler altında değerlendirilen dış politika kavramı, Soğuk Savaşın bitmesinin ardından daha çok değerlendirilmeye başlamıştır (Gürel, 2018: 3).

Devletlerin dış politika davranışlarının iç ve dış faktörlerin etkisiyle şekil aldığını açıklayan Neoklasik Realizm, sistemik bir uluslararası politika teorisi olmaktan öte genel bir dış politika teorisi olarak değerlendirilmektedir. Neoklasik realizm devlet-toplum ilişkisini bilimsel olarak ele alıp ulusal politikayı da analizlerine dâhil ederek devletlerin dış politikalarına yönelik bir açıklamaya yapmaya çalışmaktadır (Taliaferro'dan aktaran Çakırca, 2021: 234). Gideon Rose'a göre neoklasik realizm, klasik realist düşüncenin bazı alanlarında yeniden düzenlemeler yaparak içsel ve dışsal değişkenleri bir araya getirmektedir. Bir devletin dış politikasını belirleyen bazı dinamiklerini en önemli faktör, o devletin uluslararası sistem içerisindeki yeri ve sistem içerisindeki gücüdür (Rose, 1998: 144-172).

Neoklasik realizme göre devletlerin dış politikasına etki eden bir diğer faktör ise iktidara bağlı olarak ortaya çıkan faktörlerdir ve bu faktörler karar vericiler üzerinde etki

yaratmaktadır (Rose, 1998: 168). Demokrasinin var olduğu veya demokratikleşmenin bulunmadığı ülkelerde yerel dinamiklerle kurulan ilişki şekli farklı olduğundan demokratik olmayan hükümetler de siyasi aktörlerin yanı sıra askeri ve ekonomik aktörleri de göz önünde bulundurmaya zorlandıkları. İç politika ile birlikte kamuoyu, yasama, yürütme ve yargının dış politikada önemli olduğunu belirten neoklasik realistler, dış politikada karar verenlerin merkezi konumda bulunduğunu savunmaktadır (Norrin, 2009: 171).

3.4. DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Dış politika analizi kavramına değinmeden önce yukarıda bahsedilen açıklamalara ek olarak dış politika kavramının tanımını yapmak yerinde olacaktır. Dış politikaya yönelik ortak bir tanım yapmanın zor olduğunu belirten Sönmezoğlu dış politikayı genel olarak “uluslararası ilişkiler alanında genellikle bağımsız devletler olmak kaydıyla özerk aktörlerin dış dünya ile sürdürdükleri resmi ilişkiler bütünü” şeklinde tanımlamaktadır (Sönmezoğlu, 2014: 255-257). Dış Politika Analizi, uluslararası sistem içerisinde yer alan bir devletin başka bir devlete karşı izlediği politikaları inceleyen bir disiplindir (Güleç, 2018: 80).

Dış politika üzerine yapılan bilimsel çalışmaları Stratejik çalışmalar, tarihsel çalışmalar ve karar verme modeli ile ilgili çalışmalar olarak bölümlendiren Ertan Efegil bu konuyu şu şekilde tablo olarak göstermektedir.

Tablo 3.1. Dış Politika Çalışmaları (Efegil, 2018: 12)

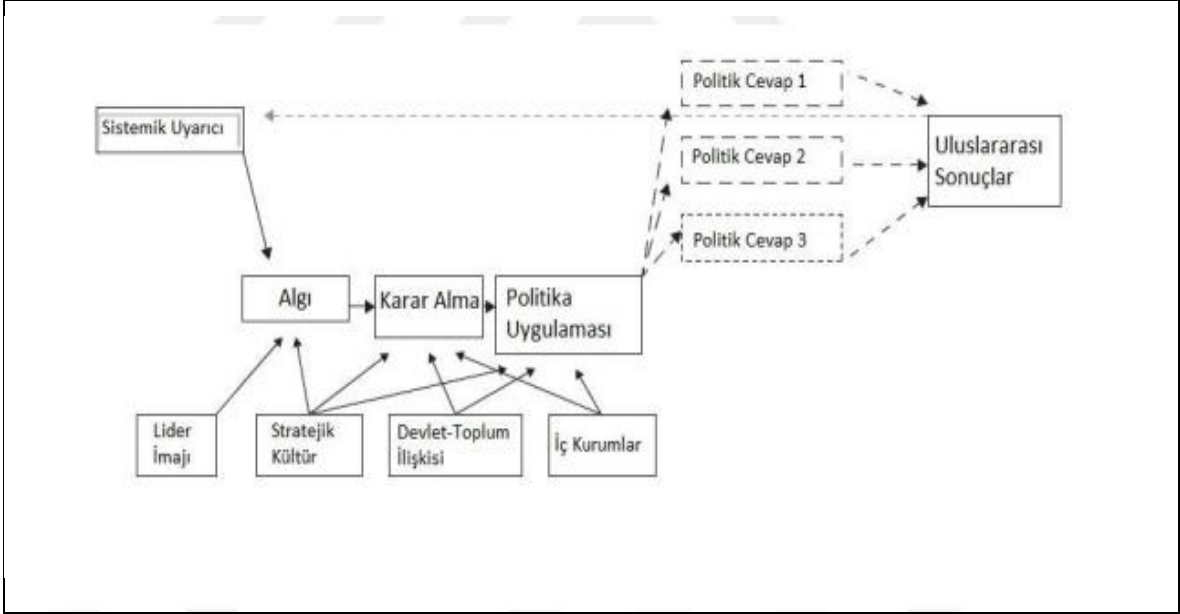
Stratejik Çalışmalar	Tarihsel Çalışmalar	Karar Verme Modeli ile İlgili Çalışmalar
<ul style="list-style-type: none"> • Karar vericinin beklentileri nelerdir? • Karar vericinin niyetleri nelerdir? • Karar vericinin amaçları nelerdir? • Beklentiler, izlenen dış politika ile hayata geçirilmiş midir? • İzlenen dış politika başarısız ise, ne gibi taktikler ve stratejiler izlenmelidir? 	<ul style="list-style-type: none"> • Devletin duruşu ve dış dünyaya karşı yönelimi nasıldır? • Nasıl ve neden bu tür yönelimler gerçekleştirilmiştir? • Hangi koşulların etkisiyle değişimler meydana gelmiştir? • Hangi gelişmeler aktif dış politika izlenmesine neden olmaktadır? 	<ul style="list-style-type: none"> • Nasıl ve hangi koşullar altında karar verilmiştir? • Karar alındığı günün koşullarında değerlendirilmiş midir? • Karar verici, araçları hangi düşünceler ışığında tespit etmiştir? • Karar verici, diğer ülkelerin tutumlarını nasıl değerlendirmektedir?

Uluslararası sistemde öncelikle devletler, farklı aktör davranışları ve bu aktörlerin ilişkilerini inceleyen bir yaklaşım olarak ortaya çıkan Dış Politika Analizi (DPA) öncelikli olarak karar alma süreçleri ile ilgilenmektedir. Breuning'e Dış Politika Analizinin amacı, dış politikada alınan kararlara nasıl ulaşıldığı ve bu kararların nasıl uygulandığına dair bilgi edinmektir (Breuning'den aktaran Gürel, 2018: 3). Bu noktada izlenen yol ise; dış politikada yaşanan olaylar göz önünde bulundurularak bu olayın benzer ve farklı özelliklerinin incelenmesi sonucunda devletlerin genel dış politika davranışları hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır (Alden ve Aran'dan aktaran Gürel, 2018: 3).

Dış Politika Analizi ampirik araştırmalar temelinde yapılmaktadır. Tarihsel olarak ise II. Dünya Savaşının sonrasında daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1950-1960'lı yıllarda yapılan ilk çalışmalar, devletlerin birbirlerini etkileyen değişkenlerin belirlenmesine yönelik olmuştur. Buradaki amaç dünya siyasetinde etkili olan devletlerin davranışlarının temeline inebilmek, bu davranışları açıklamaya çalışmak ve bu davranışlara yönelik tahminlerde bulunarak bu tahminleri bilimsel temellere dayandırmaktır (Gencer, 2014: 330).

Dış politika yapımını süreç olarak ele aldığımızda dış politika sürecine dâhil olan aktörlerin varlığını görmekteyiz. Karar verme aşamasında da bu aktörlerin etkisini anlamak için analiz yapılması gerekmektedir. Liderlerin yapıları, ön yargıları, tecrübeleri, olaylara yaklaşım şekilleri gibi birçok farklı neden dış politika sürecine etki eden faktörlerdir. Bu noktada dış politika analistleri de liderlerin özelliklerini ve dünyayı nasıl anlamlandırdıkları üzerine farklı yöntemler kullanarak açıklamaya çalışmaktadır. Uluslararası ilişkiler içerisinde ayrı bir çalışma alanı oluşturan Dış Politika Analizi, yalnızca devletlerin karar vericilerini değil devlet içi aktörleri ve devlet içi ilişkileri de göz önünde bulundurarak bunların dış politika üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Lider davranışlarının yanında onları etkileyenlerin incelenmesi de dış politika süreci açısından önem taşımaktadır. Bazen liderler dış politika oluşturmada aktif olarak yer almak isterken bazen de bu konuda danışmanlarına güvenerek süreci onlara bırakabilmektedir (Gürel, 2018: 7-8).

Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell ve Norrin M. Ripsman tarafından belirlenen Neoklasik Realizm Dış Politika Karar Alma Modeli aşağıdaki gibi gösterilmektedir

Şekil 3.3. Neoklasik realizm dış politika karar alma modeli (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 34)

Neoklasik Realizm, devletlerin dış politika davranışları ile uluslararası sistem içerisindeki güç dağılımına etki eden içsel değişkenleri açıklamaya çalışmaktadır. Rose'a göre devletin gücünü eyleme geçiren devlet içerisindeki ara değişkenler göz önünde bulundurulmalıdır. Buna göre Neoklasik Realizm, ne sistemik bir uluslararası sonuç teorisi ne de Innenpolitik Teoriler gibi devletlerin içinde bulunduğu uluslararası ortamın dış politikadaki etkisini göz ardı eden bir teoridir (Rose, 1998: 146).

Dış Politika Analizi açısından rejim şekli ve dış politika ile kamuoyu ve medya da etkili olmaktadır. Yönetimin tek kişinin elinde olduğu sistemlerde dış politika diğer faktörlerden daha az etkilenmektedir. Baskı gruplarının ve kamuoyunun etkisinin azaldığı bu yönetim şeklinde karar verici daha etkili olmaktadır. Anayasal yapıyla bağlantılı olarak değişim gösteren dış politika kararlarında otoriter rejimlerde karar verenler daha özgür davranmaktadır. Halkın dış politikaya etkisinin kısıtlandığı ve ordunun önemli olduğu otoriter rejimlerde medyanın da hükümete ait olması nedeniyle karar vericiler üzerinde baskı oluşmamaktadır. Kamuoyu ve rejim arasındaki ilişki de devletlerin dış politikası açısından çok önemlidir. Demokratik yönetimlerde liderlerin hesap verebilirlik noktasında kamuoyunu dikkate alması dış politika kararlarının serbest bir şekilde alınmasının önüne geçmektedir. Kamuoyunun yanı sıra medya da dış politika konusunda etkili olmaktadır. Halk, devlet ve uluslararası alanlar içerisinde bilgi alışverişini sağlayan medya, dış politika analizi konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Rejimlerin güvenliği ve yönetimlerin

ülkelerdeki tutumu göz önüne alındığında medya ile rejim arasındaki ilişkinin dış politikaya etkisinin de büyük olduğu ortaya çıkmaktadır (Alden ve Aran'dan aktaran Gürel, 2018: 9-10).

Neoklasik Realizmin getirdiği yenilikleri “Birleştirici Yaklaşım”, “Ara Değişkenler”, “Stratejik Kültür” ve “Algı” olarak sıralayabiliriz. Şimdi bu konulardan kısaca bahsedelim.

3.4.1. Birleştirici Yaklaşım

Dış politika analizinin bağımsız değişkeni olarak sistematik unsurları yani göreceli güç dağılımının devletler üzerindeki baskı olarak değerlendiren Neoklasik realizm, bu güç kavramını nasıl açıklayıp analiz edeceğine dair görüşlerinden dolayı diğer realist görüşlerden ayrılmaktadır. Neoklasik yazarlardan Wohlforth, “güç” kavramını devletlerin birbirleri üzerinde etki kurmasını sağlayacak olan “kapasite” ya da “kaynaklar” şeklinde açıklamaktadır. Bu tanıma göre neoklasik realizmde güç karşılaştırmalı bir rol verilerek devletlerin dış politika davranışlarında amaçları ve tercihlerini ön plana çıkararak hareket ettikleri savunulmaktadır (Wohlforth, 1993: 4).

Her devletin dış politika davranışlarının uluslararası sistem ve göreceli güç dağılımı tarafından belirlendiğini savunan Neoklasik realistler, bir devletin sistem içerisindeki tehdit algısını ve herhangi bir tepkiyle karşılaştığında nasıl cevap vereceğinin bazı değişkenlere bağlı olduğunu söylemektedirler (Özan, 2020: 34).

3.4.2. Ara Değişkenler

Devletin dış politika stratejilerini ve çıktılarını bağımlı değişken olarak değerlendiren neoklasik realizmin amacı, farklı devletlerin veya aynı devletin uluslararası sistem içerisinde farklı zamanlarda belirli stratejiler izlediğini açıklamaktır (Kiraz, 2018: 422). Neoklasik Realizm, devletlerin dış politika davranışlarını açıklamaya çalışırken küresel ve bölgesel faktörlerin baskıları sonucunda belirli bir dış politika ürettiğini söylemektedir. Neoklasik realizm aynı zamanda neden benzer parametrelere sahip ve aynı dış koşullar altında hareket eden devletlerin uluslararası arenada farklı davranışlar sergilediği sorusunu gündeme getirmektedir. Neoklasik realizm, genel olarak üç kurucu unsuru ayırmaktadır. Bunlar;

- Bağımsız değişken (dış ortam, sistem),
- Ara değişken (bir ulus-devlet içindeki tüm faktörler kümesi - kurumlar, devlet ile toplum arasındaki ilişki, kamuoyu algısı ve ideoloji),

- Bağımlı değişken (dış politika) (www.eng.globalaffairs.ru).

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kullanılmasıyla sonuca ulaşılan uluslararası ilişkiler disiplinde neoklasik realizm, bu değişkenlerin yanı sıra analiz yaparken ara değişkenleri de kullanmaktadır. Çünkü neoklasik realizm, sistemin dış politikaya olan etkisini bu ara değişkenler yardımıyla açıklamaktadır. Devletlerin dış politikalarındaki karar alma süreçlerini açıklamaya çalışan neoklasik realizme göre ara değişkenler şunlardır:

- Stratejik Kültür
- Liderlerin Algıları
- Devlet-Toplum İlişkisi
- İç Kurumların Düzenlenişi (Ripsman, Taliaferro ve Lobell'den aktaran Ertoy, 2019).

3.4.2.1. Stratejik Kültür

Stratejik kültür kavramı modern anlamda ilk kez Jack Snyder tarafından kendisinin 1977 yılında yazdığı “Sovyet Stratejik Kültürü: Sınırlı Nükleer Seçenekler” adlı makalesinde kullanılmaktadır. (Süvari, 2018: 240) Snyder stratejik kültürü, “bir ulusal strateji topluluğunun üyeleri tarafından öğrenme ya da taklit etme yoluyla ortaya konan fikirlerin, koşullara bağlı duygusal tepkilerin ve alışılmış davranış biçimlerinin toplamı” olarak tanımlamaktadır (Jack, 1977: 8). Alastair Iain Johnson ise stratejik kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: “Stratejik kültür, uluslararası sistemdeki anarşi ve materyal kapasite dağılımının devlet davranışlarını belirlediği yönündeki deterministik yaklaşımlara bir karşı çıkıştır.” (Alastair, 2008: 18).

Temel aktörler ulusal ve uluslararası sorunların çözümüne yönelik tercihlerde bulunurken zihinlerinde yer eden kültürel tercihlerinin etkisi ile hareket etmektedirler. Kültür ve pratik birleşimi devletlerin orta vadede yönelimlerini belirlerken aynı zamanda da stratejik kültürlerini oluşturmaktadırlar. Stratejik kültür, devletlerin tutum ve davranışlarını etkileyebildiği ölçüde önem kazanmaktadır (www.kardas.sakarya.edu.tr).

Stratejik kültür kavramı, sistemik uyarıları algılama ve uyum sağlama kapasitesini etkileyen önemli ara değişkenlerden biri olarak bulunmaktadır. Stratejik kültür; liderlerin, toplum içerisinde yer alan seçkinlerin ve toplumun stratejik algısını belirlemek noktasında da önemli olmaktadır. Stratejik kültür, uluslararası sistemdeki güç dağılımı ile dış politika

davranışları arasındaki ilişkiyi etkileyen ara değişkenlerden biri olarak sistemden gelen uyarıları devletlerin karar alma sürecini kolaylaştırırken bazen de sınırlandıran bir etki göstermektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016: 66-68).

3.4.2.2. Algı

Neoklasik realist bir bakış açısıyla devletlerin davranışları incelenirken öncelikle dış politikayı oluşturan kişiler belirlenmelidir. Çünkü bu kişilerin algılarının bilinmesi benzer durumlar ortaya çıktığında devletlerin benzer tepkiler vermemesiyle bağlantılı olmaktadır. Neoklasik realizme göre dış politika karar vericiler tarafından yapılır ve önemli olan bu karar vericilerin güç kavramını nasıl algıladıklarıdır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016: 123). Karar vericilerin aynı şartlar altında farklı şekilde davranabileceğini ve devlet davranışlarının anlaşılabilmesi için algının çok önemli bir değişken olduğunu savunan neoklasik realizm, algıdan bağımsız araştırmaların yanlış değerlendirilebileceğini söylemektedir. Neoklasik realizm, realist düşüncenin “devletler belli koşullar altında aynı tepkileri verir” yaklaşımını reddederek algı ve stratejik kültürün etkisiyle farklı davranışlar sergileyebileceğini savunmaktadır (Rose’dan aktaran Ertoy, 2019: 18).

Neoklasik realizmin ara değişkenleri olarak kabul edilen karar alıcıların algıları ve devletlerin içyapılarından kaynaklı sınırlamalar, dış politika konusunda belirleyici unsurlar olarak yer almaktadır. Ara değişkenlerin hangileri olduğunu konusunda tartışmalar olsa da genel olarak ara değişken olarak karar alıcıların algıları ile yerel/içsel faktörlere başvurulmaktadır. Ara değişkenlerin başında devletin dış politika karar alıcıları gelmektedir. Her türlü sürecin içerisinde yer almaları ve yetkili olarak karar verirken değerlendirme yapmaya muktedir olmaları ara değişkenlerin başında gelmelerini sağlamaktadır. Bir devletin tüm dış politika kararlarına etki etmeleri, doğru ya da yanlış karar alıcı ve uygulayan durumunda bulunmalarından dolayı neoklasik realizmin öngördüğü gibi uluslararası sistemin yapısını nasıl algıladıkları önemli bir inceleme alanıdır (Rose’dan aktaran Kiraz, 2018: 430-431).

Liderlerin inançları ve imajları önemli ara değişkenler olarak görülmektedir. Dış politikada karar alma sürecinde etkili olan aktörler iç politika amaçları için uluslararası düzeyde, dış politika amaçları için de ulusal düzeyde hareket etmektedirler. Zihinlerinde önceden oluşturdukları algılara göre hareket eden liderler, uluslararası alanda karşılımlarına çıkan fırsat ve tehditlere de yine bu algılar ve kişisel imajları ile karar vermektedirler (Ripsman, Taliaferro & Lobell, 2016: 61-62).

Dış politika yapıcılarının siyasi görüşleri, ideolojileri, dünyaya bakış açıları ve dünyayı yorumlama şekilleri ile diğer öznel vasıfları neoklasik realizmde dış politikanın belirlenmesi konusunda oldukça önem taşımaktadır. Neoklasik realizmde karar alıcılara, uluslararası sisteme ve yerel faktörlere yönelik algılar dış politika analizinde önemli bir yer tutmaktadır (Rose, 1998: 147).

3.4.2.3. Devlet-Toplum İlişkisi ve İç Kurumların Düzenlenişi

Dış politika konusunda önemli bir yer tutan ara değişkenlerden biri ise devlete dair yerel faktörlerdir. Bu yerel faktörlerin neler olduğu ile ilgili belirlemeler ise devletlere göre değişiklik göstermektedir. Devletlerin kendine has özelliklerinden dolayı toplumsal ve kültürel yapısı, tarihsel süreklilikleri, kurumsal yapısı ve kurumların özerkliği, çıkar grupları ve bağımsız medya gibi çok farklı dinamikler, bu noktada yerel faktörler olarak kabul edilebilmektedir (Ripsman'dan aktaran Kiraz, 2018: 435).

Neoklasik realizm ulusal siyaseti; güç dağılımı/devletlerin uluslararası sistemdeki yeri ile dış politika davranışları arasında bir ara değişken olarak görmektedir. Neoklasik realizmin ele aldığı devlet seviyesindeki başlıca değişkenler arasında;

- Devlet ile toplum arasındaki ilişkilerin dinamikleri,
- Toplumsal aktörlerin ve menfaat gruplarının dış politika üzerindeki etkileri,
- Devletin siyasi ve askeri kurumlarının siyasi kapasiteleri,
- Ülkenin elitleri arasındaki mutabakat ve uyum,
- Devlet adamlarının ulusal ve uluslararası siyasete dair fırsat ve tehdit değerlendirmeleri sayılabilmektedir (Ersoy, 2014: 159).

Rose, Neoklasik realizmi yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkaran temel faktörün devletlerin dış politikalarını ve stratejilerini belirlerken uluslararası sistemden kaynaklanan baskıların yanı sıra yerel ara değişkenlerin olduğunu vurgulamaktadır (Rose, 1998: 152).

Devlet ile toplumun ilişkisi de dış politika kararlarının alınmasında önemli bir değişkendir. Devlet ile toplum arasındaki ilişkinin uyumu, liderlerin dış politika kararlarına toplumun tepkisi ve uyumu açısından önem göstermektedir. Devlet ve toplum arasındaki ilişkinin uyumu ne kadar başarılı olursa dış politika da o kadar tutarlı bir gelişim sağlayacaktır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell'den aktaran Özan, 2020: 40).

Dış politikayı etkileyen önemli bir ara değişken de devletin iç yapısında yer alan faktörlerdir. Bu faktörlerde devletler içerisinde farklılıklar göstermektedir. Genel olarak ilk

sırada yer alan toplum, demokrasinin hâkim olduğu ülkelerde devletin yönetimini belirleyebilme imkânına sahip durumdadır. Bu nedenle toplum, dış politikaya etki eden önemli bir faktör olarak görülmektedir. Toplumun yanı sıra ekonomik güç odakları, sivil ve askeri bürokrasi, farklı çıkar grupları, sivil toplum kuruluşları, basın-yayın, etnik ve dini gruplar gibi birçok değişik faktör de devletlerin dış politika sürecine etki eden faktörler arasında yer almaktadır. Bu faktörler arasında medya da önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Medyanın kamuoyu oluşturma konusundaki gücü, yöneticiler üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Lobell, Ripsman ve Taliaferro, 2009: 179-180).

Devlet yapılarının ve yerel kurumların dış politikaya olan etkisini inceleyen Neoklasik realist teori, resmî kurumların yanı sıra resmi olmayan kurumların da karar alma süreçlerinde ve uygulama da etkili olduğunu savunmaktadır. Bir devletin yönetim şekli ve hükümet sistemlerinin dış politika kararlarında sınırlayıcı etkisi olduğunu savunan Neoklasik realizm aynı zamanda denetleme mekanizmaları ile seçim sistemlerinin de dış politikada önemli olduğunu belirtmektedir (Lobell, Ripsman ve Taliaferro, 2009: 75-77).

BÖLÜM IV

4. VAKA İNCELEMELERİ

Türkiye-Yunanistan ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda çok sayıda sorunun varlığı görülmektedir. İki ülke arasında yaşanan krizlerin seçiminde bu krizlerin olası savaş ihtimali veya savaş durumu göz önünde bulunarak belirlenmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizinde hâkimiyet sağlanması ve egemenlik ile ilgili konuların yanı sıra her iki ülke halkının yaşadığı sorunlar bulunmaktadır. Bu uzlaşmazlık konuları zaman zaman iki ülkenin ilişkilerinin çatışmaya dönüşmesine neden olmaktadır.

Orta Asya'dan Batı'ya doğru göç eden Türk kavimleri, Malazgirt Savaşı'nın ardından Helenleşmiş olan Anadolu topraklarına yerleşmeye başlamaktadır. Bu süreç birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. 14. yüzyılın başlarında kurulan Osmanlı Devleti, Bizans Devleti'nin aleyhine bir genişleme sağlayarak 1453 yılında bu devletin yıkılmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda Yunanistan için dört yüzyıldan fazla süren bir Türk egemenliğine giriş başlamaktadır. Yunanistan açısından travmatik bir durum olarak nitelenen bu olay neticesinde 1829 yılında imzalanan Edirne Barışı ile bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandırmaya çalışmaktadır (Sonyel'den aktaran Yılmaz, 2008: 28). Yunanistan'ın Edirne Antlaşmasının ardından özerkliğini ilan etmesi bölgedeki Türklerin azınlık durumuna düşmesine neden olmuştur. 3 Şubat 1830 tarihinde Fransa, Büyük Britanya ve Rusya arasında Londra'da imzalanan protokolle Yunanistan bağımsız bir devlet olarak ilan edilmiş ve 1832 yılında Osmanlı Devleti bu durumdan haberdar edilmiştir (Keyvan, 2012: 22).

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunların tarihi bir derinliğe sahip olması iki ülke arasındaki ilişkilerin zaman zaman kriz aşamasına gelmesine neden olmaktadır. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti ile yaşanan anlaşmazlıklar Lozan Barış Antlaşmasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyetine devredilmektedir. İlişkiler bazen ılımlı ve sakin bir şekilde devam etse de bu durum hiçbir zaman uzun sürmemiş ve bir şekilde gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan anlaşmazlıkların temelinde Yunanistan'ın Megali İdea hedefleri bulunmaktadır. Yunan egemenliğini kurma amacı taşıyan Megali İdea'nın esas amacı Türkiye'yi saf dışı bırakarak İstanbul'u başkent olarak belirlemek ve yakın doğuya kadar ilerlemektir. İki ülke arasındaki en temel sorunlar, azınlıklar, Batı Trakya Türk azınlığı, İstanbul Rumları, Patrikhane sorunu ve Kıbrıs sorunudur (Akbaş, 2020: 1).

İlk kez, 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Yeşilköy Antlaşması'yla gündeme gelen Batı Trakya sorunu, Lozan Barış Antlaşması'yla bugünkü halini alarak bölgedeki yaklaşık 150.000 Türk, azınlık olarak bırakılmıştır. Lozan Barış Antlaşması ve sonrasında imzalanan antlaşmaların hiçbirinde Türk azınlığının sorunlarına yönelik çözüm bulunamamıştır. Bölgede yaşayan Türk azınlıklar, birçok hak ihlaline uğramıştır. Yunanistan'ın etnik kökeninden dolayı baskılara ve asimilasyona maruz kalan azınlıklar yine de varlıklarını ve kimliklerini korumayı başarmışlardır. Soğuk Savaş'ın ardından Avrupa'da yaşanan istikrarsız ortam nedeniyle etnik ve milliyetçi çatışmaların artmasıyla azınlıklar konusu yeniden dünyanın gündeminde yer almıştır. Lozan Antlaşmasında Batı Trakya ile ilgili olarak sözlerine sadık kalmayan Yunanistan, Megali İdea hedeflerini gerçekleştirebilmek adına “Türkleri imha” siyasetini Batı Trakya'da da sürdürmeye devam etmiştir (Kocabaş'tan aktaran Keyvan, 2012). Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunların ortaya çıkışında Yunanistan'ın ulusal ve uluslararası antlaşmaların hükümlerine uymadığı görülmektedir.

İki ülke arasında Ege Denizi üzerinde kurulacak yeni denge nedeniyle de anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. 1923 Lozan Barış Antlaşması ile kurulan denge, iki ülke arasında güvenin sağlanması konusunda başarılı olamamıştır. Bu güvenin sık sık ihlal edilmesiyle birlikte Türkiye ve Yunanistan arasında yeni bir statü oluşturulması zorunlu hale gelmektedir (Aksu, 2017).

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan krizlerin bu iki ülkeyi nasıl etkilediğine dair değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu değerlendirmeler ise farklı dönemlerde yaşanan dört kriz üzerinden yapılmaya çalışılacaktır. Devletleri krizlerin yaşandığı dönemde etkileyen faktörlerin neoklasik bakış açısıyla değerlendirileceği bu bölümde barışın sağlanmasına yönelik atılan adımlar incelenecektir.

4.1. KURTULUŞ SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-YUNANİSTAN BARIŞ SÜRECİ, VENİZELOS-ATATÜRK, İNÖNÜ GÖRÜŞMELERİ

Çalışma kapsamında ilk olarak Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde iki ülkenin ilişkileri ele alınacaktır. Türkiye'de Atatürk'ün Yunanistan'da ise Venizelos'un lider olarak bulunmasının iki ülke ilişkilerine yansımaları değerlendirilecektir. Her iki ülkenin de Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde yaşadıkları savaş sonrası durum incelenerek ilişkilere dair yorum yapılmaya çalışılacaktır.

4.1.1. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinin Tarihsel Geri Planı

1950’li yıllarda başlayan Kıbrıs sorununa kadar dostane ilişkiler sürdüren Türkiye-Yunanistan arasında zaman zaman sorunlar yaşansa da liderlerin ılımlı bir politika izlemesi nedeniyle krizleri aşmışlardır.

433 yıl boyunca (Değerli, 2006: 239) Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında bulunan ve imparatorluğun yıkılma sürecinde bağımsızlığını ilan eden ilk ülke Yunanistan olmuştur. 1830 yılında bağımsızlığını ilan eden Yunanistan’ın Megali İdea fikrini hayata geçirmek istemesi ve bu fikirle Türkiye’den toprak talebi, iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda Yunan halkının Türklere karşı psikolojik olarak duyduğu korku ve güvensizlik de bu durumu pekiştirmektedir. Yunanistan’ın Balkan Savaşları sırasında toprak kazanmaya başlaması ve yönetimde Venizelos’un bulunması, Yunanistan’ın Megali İdea düşüncesini de güçlendirmiştir (Demirözü, 2007: 82).

Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte I. Dünya Savaşı’na kadar Osmanlı Devleti’nin sınırları içerisinde yer alan Balkan ulusları da bu süreci kendileri için değerlendirmiştir. Yunanistan, Osmanlı Devleti ile girdikleri her savaştan fayda sağlayarak bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı Devleti’nin zayıflaması ve Fransız İhtilali sonrasında Avrupa’ya yayılan ulusçuluk akımı da bu durumun önemli etkileri arasında yer almaktadır. Yunanistan’ın bağımsızlık sürecine en çok destek verenler ise Fransa, Rusya ve İngiltere olmuştur (Sander, 2012: 547-548).

Farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Yunanistan, değişik uluslardan, ırklardan olan kimseleri kendine has bir şekilde yönetmeyi başarmış devlettir. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Yunanistan’ın yenilgiyi kabul etmesi güç olmuştur. Yüzyıllardır Osmanlı egemenliğinde kalan Yunanistan, bağımsızlığı için verdiği mücadeleden başarılı çıkmıştır. Bu durum 19. yüzyılda diğer azınlıklara örnek olmuş ve Osmanlı Devleti’nin iç işlerinde sorun yaratarak parçalanma sürecini hızlandırmıştır (Sun’dan aktaran Aysal, 2017: 7). Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden bu yana Yunanistan, planladıkları büyük ülküyü hayata geçirmek istemektedir. Yunanistan, Bizans İmparatorluğunun sona ermesiyle birlikte Bizans’ın topraklarını geri alarak “Konstantinopolis” adını verdikleri İstanbul’da Helen İmparatorluğunu yeniden kurmayı hedeflemektedir (Tüğen, 2003: 36).

Modern Yunan Tarihinde “Türkokratoria” olarak adlandırılan dönem 1453-1821 yılları arasını kapsamaktadır. 1821 yılında gerçekleşen ayaklanma ile bağımsızlığını kazanmak için mücadele eden Yunanistan’ın 1832 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması

ile sınırları çizilmiştir. Yunanistan bu tarihten sonra topraklarını doğuya doğru genişletme politikası izlemiştir (Erim'den aktaran İnci, 2010: 2).

Her iki ülke arasında yaşanan sorunlar zaman zaman yükselse de ikili görüşmeler ile bu sorunlar aşılmıştır. Yunanistan'ın ideallerine kavuşmak istemesi, Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan Antlaşmasında çözüme ulaşmayan konular, uzlaşmacı bir tavırla masaya yatırılmış ve mümkün olan en uygun çözümle sonuçlandırılmıştır. Nüfus mübadelesi, etabli sorunu, Fener Rum Patrikhanesi ve zaman zaman halkın, kamuoyunun ve basının kışkırtması sonucunda gerginliğe yol açan olayların varlığı yine iki ülke temsilcilerinin ilişkileri ile sonlandırılmıştır.

1938 yılında vefat eden Mustafa Kemal Atatürk'ün ardından Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde karşılıklı yakınlaşma ve görelî barış dönemi başlamıştır. İki liderin de uzlaşmacı ve barışçıl özellikleri, iki ülke arasında ilişkilerin olumlu hale gelmesini sağlamıştır. Yaşanan meselelerin krize dönüşmeden çözülmesi, ülkelerin birbirleri ile olan bağlarını güçlendirerek siyasi ve ekonomik ilişkilerine de olumlu bir şekilde yansımıştır. Geçmişten gelen sorunları gündeme taşımayan Atatürk ve Venizelos döneminde, ikili ilişkilerde kalıcı barışı sağlamak, toprağa dayalı uyuşmazlıkları ve sınır ihlallerini ortadan kaldırmak amacıyla görüşmeler yapılmış ve antlaşmalar imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmalara sadık kalan ve amacına uygun bir şekilde tesis edilmesini sağlayan iki ülke, yakınlaşma diplomasisi ile başarılı komşuluk ilişkileri sergilemişlerdir. Atatürk ve Venizelos'un halklarına barıştan yana yaptıkları çağrılar ve bu yönde izledikleri politikalar, iki ülke arasında dostluk ilişkilerini de başarılı bir şekilde geliştirmiştir. Türk ve Yunan temsilcilerinin halklarının refahını sağlamaya ve ülkelerini korumaya çalışan iç siyasetleri, sınırların korunması, ülkelerin güvenliği ve dostluk ilişkileri ile komşuluk ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, sorunların çözümünün savaş ile sağlanabileceğine inanmamıştır. Savaşın yıkıcı etkilerini bilen ve ikili ilişkilerde kalıcı barışın sağlanması gerektiğine inanan Atatürk, diplomasiden yana bir tavır sergilemiştir.

Dünya üzerinde kalıcı barışın sağlanması ve "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesiyle hareket eden Atatürk ve Türk liderler, iyi ilişkiler kurulması yönünde hareket etmişlerdir. Bu durum da Türkiye ile Yunanistan dostluğuna giden yolun önünü açmaktadır. Aynı şekilde Yunanistan tarafında da barış yanlısı olan, tepkilere karşı çıkabilecek ve halkı ikna edebilecek niteliklere sahip olan Venizelos'un bulunması da sürecin başarılı ilerlemesini sağlamıştır (Erdem, 2009: 123).

Halkın vatan savunmasıyla ulus egemenliğine dayanan laik bir devlet kurması sonucuna ulaşan Kurtuluş Savaşı, özgün ve başarılı bir savaş olarak kabul edilmektedir. Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk'ün bağımsız ve çağdaş bir devlet modeli oluşturmak için Batı emperyalizmine karşı verdiği savaş, kendisinin seçkin bir devlet adamı olarak saygınlıkla anılmasını sağlamaktadır (Doster, 2007: 622).

4.1.2. I. Dünya Savaşı Sonrasına Genel Bakış

Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde Türkiye ve Yunanistan arasındaki süreci değerlendirmek için ilk olarak dönemin dış politikasını irdelemek yerinde olacaktır.

Ulusların son derece ciddi sonuçlar yaşadığı ve 1918 yılında sona eren I. Dünya Savaşı, İngiltere başta olmak üzere savaşın galibi olan devletlerin mağlup devletlere karşı olumsuz ve gerçek dışı antlaşmalar imzalatması ile daha da büyük bir sorun haline gelmiştir. Savaşa sonradan katılan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Willson, barışın kalıcılığını sağlayabilmek için ilkeler yayınlamıştır. Savaşın getirdiği ağır yükler karşısında zor günler geçiren devletler, Avrupa'da yeni gerginliklerin yaşanmasına neden olmuşlardır (Dinç, 2006: 1). Osmanlı Devleti için 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı resmen sona ermiştir. Savaş sonunda imzalanan mütarekenin maddeleri Osmanlı Devleti için kısıtlamaların bulunduğu ve işgalin gerçekleştirilebileceği bir ortam yaratması nedeniyle yeni bir savaşın çıkması muhtemel gözükmektedir (Cihangir, 2013: 130).

Siyasi ve ekonomik çekişmeler sonucunda yaşanan ve savaşın nedenlerinin ortadan kalkmasını sağlayamayan I. Dünya Savaşı, dört yıl boyunca sürmüş ve savaşa katılan devletleri ekonomik, siyasi ve sosyal olarak etkilemiştir.

İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya fikirlerini yenilen devletlere kabul ettirmek ve uzun süreli bir barışı sağlamak yönünde fikir birliğine ulaşmış olsalar da toprakların dağılımı ve Osmanlı Devleti'nin yer almadığı yenedünya düzeni konusunda anlaşma sağlayamamışlardır. ABD ise Wilson idealizmi kapsamında diğer devletlerden ayrılmış ve Başkan Wilson, 1918 yılının ocak ayında 14 maddesinde önceden şart olarak bildirdiği özgürlük, saydamlık, hukuk ve kolektif güvenlik ilkelerinin kabul edilmesini sağlamıştır (Bıyıklı, 2008: 347).

Savaşın devletleri ekonomik yönden de etkilemesi, 1929 yılında dünya ekonomisinde bir krize neden olmuştur. Başta Avrupa olmak üzere dünyada ciddi boyutlarda enflasyon, siyasi ve sosyal krizler yaşanmaya başlamıştır. Demokratik

rejimlerin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan diktatör yapılar ve aşırı akımlar Avrupa'yı savaşa götürmüştür (Dinç, 2006: 2).

1920 yılında Dünya Barışını koruma amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti de İngiltere, Fransa ve İtalya'nın yönetimine girmiş, yaşanan gelişmelere engel olamayarak bu ülkelerin menfaatlerini korumaya yönelik hareket etmiştir. Milletler Cemiyeti'nin görevini tam olarak yerine getirememesi nedeniyle silahsızlanma, devletlerin savaşa yönelmemeleri ve sorunları barışçıl bir yöntemle çözmek adına atılan önemli bir adım olan ve 1928'de imzalanan Kellogg Paktı da amaçlarına ulaşamamıştır (Armaoğlu, 2010: 278-280). Başarılı dostluk anlaşmaları ve iş birliği girişimleri ile bölgesel barışı sağlamaya çalışan Türkiye'nin amacı savaş sonra statükonun korunması olmuştur.

4.1.3. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Değerlendirilmesi

Türk Dış Politikasını incelemeden önce dış politika kavramına açıklık getirmekte yarar görülmektedir.

Kürkçüoğlu birden çok tanımını olan dış politika kavramını şu şekilde açıklamaktadır: “Dış politika, bir devletin başka bir devlete veya devletler ya da daha geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği politikadır.” (Kürkçüoğlu, 1980: 311).

Bir devlet ne kadar kendine özgü ve bağımsız olsa da o devletin dış siyaseti, diğer devletlerle olan menfaatlerinden doğmaktadır. Bu nedenle belirli bir süreci kapsayan devletlerarası ilişkiler, o devletlerin dış siyaseti hakkında yorum yapabilmemizi sağlamaktadır (Dinç, 2006: 1). Bir ülkenin dış politikasını belirleyen aynı zamanda dünya siyaseti içerisindeki yeri olmaktadır. Bir ülke dış politikasını belirlerken diğer ülkelerle olan iş birliklerini, barışı korumaya yönelik faaliyetleri ve askeri durumunu göz önünde bulundurmaktadır (Yılmaz'dan aktaran Bolat, 2006: 46).

Türkiye'nin 1923'ten bu yana izlediği dış politika hakkında değerlendirmelerde bulunan Kirişçi, “öncelikle bir ülkenin dış politikasına bakarken uluslararası konumuna ve bu ülkenin uluslararası gelişmelere ne şekilde cevap verdiğiine bakmak, nasıl ilişki kurduğunu anlamak gerekir” ifadelerini kullanmaktadır. Türkiye'nin Almanya ve Sovyetler'den farklı olarak Lozan Antlaşması'nın etkisiyle Batı ülkeleriyle de ilişkiler kurduğunu söyleyen Kirişçi, Atatürk'ün en önemli özelliğinin savaştığı ve düşmanı olan ülkelerle bile çok kısa zaman içinde normal ilişkiler kurabildiğini, buna Yunanistan'ın da dâhil olduğunu belirtmektedir (Kirişçi, 2009: 1).

Yukarıda belirttiğimiz gibi yaşanan bu gelişmeler Türkiye'nin dış politikasını da etkilemiş, siyasi ortamlar yaratarak gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. 23 Nisan 1920 tarihinde kurulan Yeni Türk Devleti'nin dış politika konusunda üç amacı bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Osmanlı Devleti'nin uluslararası varlığının sona ermesi ve Türk varlığının yeni devlet olarak tanınması,
- Misak-ı Milli içerisinde belirlenen hedefler doğrultusunda ülkenin işgalden temizlenmesi için bu konuda gerekli dış desteğin sağlanması,
- Zafer sonrası imzalanacak olan barış antlaşması ile Türkiye'nin uluslararası alandaki varlığına devam etmesi (Dinç, 2006: 5).

Türkiye'nin bu amaçlarla izlediği dış politikası doğrultusunda Sovyetler Birliği ile "İş Birliği ve Denge Politikası", 3 Aralık 1920 tarihinde Ermenilerle "Gümrü Barışı", I. İnönü Savaşının ardından TBMM'nin "Londra Konferansı"na davet edilmesi, 16 Mart 1921'de Sovyetler Birliği ile "Moskova Antlaşması" imzalaması, Türkiye'nin ilk dış politik başarıları olarak sayılmaktadır. Türkiye'nin Millî Mücadele dönemi sonunda tüm dünya tarafından tanındığını gösteren antlaşmalara imza atması, onun dış politika hedeflerine ulaştığını ve yeni statüsünü kazandığını göstermektedir (Dinç, 2006: 5). Batılı ülkelere karşı Sovyetler Birliği'ne dayandırılan Türk Dış Politikası, amaçları farklı olsa da ortak düşmana karşı birlikte hareket edilmesi anlayışı sonucunda Misak-ı Milli Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmiştir. Bu durumda Anadolu Hareketi uluslararası yalnızlık durumundan kurtulmuştur (Sarıay, 2000: 859).

Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi dış politikasını değerlendirdiğimizde Atatürk'ün izlenen dış politikada, Türkiye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğü korumak adına diğer devletlerin buna saygı göstermesi hususunda ısrarcı davrandığı görülmektedir. Devletlerin eşitliği ilkesi doğrultusunda Türkiye'nin iç işleri ile ilgilenmeyen ve bu konulara müdahil olmayan devletlerle ilişki içerisinde bulunulmuştur. Atatürk Dönemi olarak da nitelendirilen Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi dış politika dönemini 1923-1932 yılları ve 1932-1938 yılları arasında değerlendirmek daha doğru olacaktır (Dinç, 2006: 6). Atatürk Kurtuluş Savaşı süresince izlediği dış politikanın temelini 1919 Erzurum Kongresinde belirlenen ve 28 Ocak 1920 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusan'da kabul edilen Misak-ı Milli'ye dayandırmaktadır (Bozkurt, 2003: 918). Atatürk dönemi Türk dış politikasında

Türkiye, emperyalizmin yani sıra faşizmle de mücadele ederken politik varlığını korumak amacıyla bölgesel ittifaklara da yönelmektedir (Başaran, 2020: 96).

Osmanlı Devleti'nin dış politik anlayışından daha farklı bir dış politika anlayışına sahip olan Mustafa Kemal Atatürk, devletin asıl dayanağının kendi gücü olması gerektiğini savunmaktadır. Siyasi ve askeri teşkilatlanmayı hayata geçiren Atatürk, sıra ile köklü düzenlemeler yapmıştır. Atatürk, bu düzenlemeleri yaparken diplomasiden de sık sık faydalanmaktadır (Kürkçüoğlu, 1980: 320). Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadeleyi başlatırken amacı tam bağımsız bir Türkiye kurmaktır. Atatürk'ün bu amaca ulaşmasını sağlayacak olan Misak-ı Milli aynı zamanda Türk dış politikasını da şekillendirmektedir (Bolat, 2006: 48). Millî Mücadele döneminde barışçı tutumun yanı sıra gerçeklik olgusu da ön plana çıkmaktadır (Yetim, 2011: 76). Türkiye'nin dış siyasetinin şekillenmesi ve buna göre tanımlanması cumhurbaşkanının doğrudan etkisinin bulunduğu bir konu olmaktadır. Atatürk, bu etkiyi olumlu bir şekilde sorunların odağına yansıtmaktadır. Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün önemli destekçisi ise Lozan temsilcisi İsmet Paşadır (Güler, 2012: 171).

Mustafa Kemal Atatürk birçok konuşmasında dış siyasetin iç politikalara bağlı olduğunu vurgulamıştır. O ifadelerinden birisi de şu şekildedir:

Efendiler, harici siyasetin en çok alakadar olduğu ve dayandığı husus, devletin dâhili teşkilatıdır. Harici siyasetin dâhili teşkilatla uyumlu olması lazımdır. Batı'da ve Doğu'da başka başka tabiatlara ve kültüre ve emele sahip birbirine zıt unsurları toplayan bir devletin dâhili teşkilatı elbette asılsız ve çürük olur. O halde harici siyaseti de esaslı ve metin olamaz. Böyle bir devletin dâhili teşkilatı bilhassa milli olmaktan uzak olduğu gibi, siyasi mesleği de milli olamaz. Buna nazaran Osmanlı Devleti'nin siyaseti milli değil, fakat şahsi, belirsiz ve istikrarsız idi (Atatürk, 2015: 336).

1923-1932 Dönemi Türk Dış Politikasını değerlendirirken temelde karşımıza çıkan Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nda menfaatleri doğrultusunda sonuca ulaşmayan meselelerin çözülmeye çalışıldığıdır. Bu dönemde dış politikanın esasını bu konu çevrelemektedir. Barıştan yana ve aktif bir dış politika izleyen Türkiye'nin Lozan Antlaşması'na rağmen Batılı Devletlerle olan ilişkileri bir süre daha düzelmemiştir. İngiltere'nin Türkiye'ye karşı ortaya koyduğu tavrın ılımlı olmadan devam etmesi Fransa'nın da bu durumdan etkilenmesine ve Türkiye ile olan ilişkilerinin karşı bir tavırda sürmesine neden olmuştur. 1932 yılının sonuna kadar İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Türkiye'ye karşı göstermiş olduğu bu tavırdan dolayı Türkiye de Batılı Devletlere karşı izlemiş olduğu dış politikasını bu ekseninde devam ettirmiştir. Lozan'da birçok sorunun çözüme kavuşmaması Türkiye'nin dış politikasını oluşturan unsurlara zemin hazırlamıştır (Dinç, 2006: 7). Milli egemenlik ve bağımsızlıktan asla taviz vermek istemeyen

Kemalistler, Lozan Antlaşmasının Musul, İskenderun Sancağı ve Boğazlar konusundan rahatsızlık duymaktadırlar (Güler, 2012: 170).

Türkiye, İskenderun Sancağıyla olan ilgisini ve bağı kesmeyerek hukuki olarak orada bulunan soydaşlarının haklarına sahip çıkmaya çalışmaktadır. Hatay Sorununun da başarıyla çözüme ulaşmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Dış Politikasını şekillendirme noktasında çok önemli katkıları bulunmaktadır (Şener, 2018: 170-171).

İngiltere ile olan ilişkilerin seyrini değiştiren Musul Sorunu, TBMM'de 21 Şubat-6 Mart 1923 tarihleri arasında gündeme gelmiştir. İsmet Paşa, 8 Mart 1923'te İtilaf Devletleri'ne 31 Ocak 1923 tarihli bir barış taslağı göndererek Türkiye'nin barışa yönelik görüşlerini yazılı olarak bildirmiştir. Musul Sorunu ve Kapitülasyonlar nedeniyle 4 Şubat 1923'te yeniden görüşmeler başlamış ve Musul sorunu hariç diğer konular büyük ölçüde çözüme ulaşmıştır (Kemal, 2007: 676). 5 Haziran 1926'da İngiltere ile imzalanan Musul Antlaşması, bir dostluk antlaşması olarak değerlendirilmiş ve aynı zamanda bu süreçten sonra Türk-İngiliz ilişkileri yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır (Güler, 2012: 172).

Barışçı yollarla uluslararası uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmaya çalışan Türkiye, bir kuvvete başvurmadan olayları uzlaşma yöntemini kullanarak çözmeye çalışmaktadır. İki önemli uyuşmazlık konusu olan Hatay Sorunu ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi, konuya taraf olan devletlerin karşılıklı kabulleri ile çözümlenmiştir ve Türkiye uluslararası hukuk kurallarına saygı duymuştur (Duran, 2015: 43).

4.1.5. Yunanistan ile Yaşanan Sorunlar

Yunanistan ile yaşanan sorunlara açıklık getirmeden önce Yunanistan'ın yayılcı hedeflerinde öne çıkan Megali İdea ülküsü, unutulması güç yenilgilerinden biri olan ve Küçük Asya Felaketi olarak tanımlanan olaya kısaca değindikten sonra sorunlara bakmak yerinde olacaktır.

➤ Megali İdea

Türkçe anlamı “Büyük Ülkü” olan Megali İdea, Dilbilim Uzmanı Yeorgios Babiniyotis tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Megali İdea Yunan dünyasının üzerinde 19. yüzyılın yarısından 20. yüzyılın ilk 30 yılına kadar etkili olmuştur. Fikir (idea) köle durumunda olan bütün Yunanlıları kurtarmak ve başkenti İstanbul olan büyük bir Yunan devleti yaratmak idi.” (Demirözü, 2005: 296).

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı saldırgan bir politika izleyen Yunanistan, bu politikasını Doğu Roma İmparatorluğunu yeniden kazanmak istemesi nedeniyle sürdürmüştür. Megali İdea'ya tek başına ulaşma imkânı bulunmayan Yunanistan'ın bu hayali Avrupalı devletler tarafından destek görmüştür (Çakmak, 2008: 92). Venizolos için I. Dünya Savaşı öncesinde Megali İdea fikirlerini hayata geçirmek mümkün görünmektedir. İtilaf Devletleri'nin Osmanlı'yı paylaşma isteklerinde coğrafi açıdan Yunanistan stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu sayede Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğundan toprak sahibi olabilecektir (Demirözü, 2005: 300).

Yunanlıların emperyalist politikalarının amacı olan Megali İdea'nın hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yunan Milletinin tam istiklalinin temini,
- Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
- Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Oniki Ada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- Pontus Rum Hükümetinin kurulması,
- Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı,
- İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- İstanbul'un işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun ihyası (Kalelioğlu, 2008: 108-109).

➤ **Kurtuluş Savaşı ve Yunanlılar Açısından Küçük Asya Felaketi**

Yunanistan'ın yayılmacı bir politika izlemek istemesi ve işgal ettiği toprakları kendine yeterli görmemesi, Anadolu'nun birçok yerinde Yunanistan'ın Türk halkına karşı bir katliam ve haksız zulüm uygulamasına neden olmuştur. Bu işgalin karşısında duran Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlılara ağır bir darbe vurmuştur. Yunanistan tarafından "Küçük Asya Felaketi" olarak tanımlanan bu olay, Türkiye-Yunanistan ilişkilerine zarar vermiştir (Vaidis'ten aktaran Çakmak, 2008: 93).

Anadolu'yu istila amacıyla Kral Konstantin tarafından başlatılan "Küçük Asya Seferi" kesin bir yenilgi ile sonuçlanmıştır. Türk-Yunan Savaşı olarak da değerlendirilen bu muharebeler, iki toplum arasında onarılması güç yaralar bırakmıştır. Anadolu'daki Rumlara karşı büyük bir darbe olarak nitelendirilen Türk zaferi, büyük bir göç

hareketliliğine neden olmuştur. Mudanya Ateşkes Antlaşması'ndan önce İzmir ve çevresinden 300 bin, sonrasında ise Doğu Trakya ve İstanbul'dan 50 bin civarındaki Rum, Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç dalgası sonrasında büyük bir yer sorunu yaşayan Yunanistan, konuyu Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür (Akgün'den aktaran Aysal, 2017: 10-11). Askeri olarak yenilgiye uğrayan Yunanistan, aynı zamanda yaşanan bu göçle birlikte zor durumda kalmıştır.

Yunanistan halkının hafızasında derin izler bırakan Küçük Asya Felaketi, Yunanistan'ın tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. 1922 yılında yaşanan bu yenilgi Yunanistan'da her alanda buhrana neden olmuştur (Cihangir, 2013: 150). Yunanistan için zor ve unutulması güç bir yenilgi olan Küçük Asya Felaketi, Yunanistan'ı Kralcılar ve Venizelosçular olarak ikiye ayırmıştır. Milliyet Gazetesinin 22 Ekim 2010 tarihli haberinde Küçük Asya Felaketi'nin sorumlularının 88 yıl sonra aklandığını yazılmaktadır. Haberde 1920-1922 yılları arasında yaşanan gelişmelerde önemli rolleri bulunan eski başbakanlar, vatana ihanet etme suçundan idama mahkûm edilmiştir (Milliyet, 2010).

Türkiye'nin Atatürk Dönemi dış politikasına genel bir bakış yaptıktan sonra tezin genel konusunu oluşturan Türkiye-Yunanistan ilişkilerini daha detaylı ele almak yerinde olacaktır. İlişkilerin seyrinde liderlerin özelliklerinin ne ölçüde etkili olduğu ve hangi noktalarda ilişkilerin seyrinin değiştiğini değerlendirmemiz gerekmektedir. Öncelikle yaşanan sorunların neler olduğuna değinmek yerinde olacaktır.

4.1.5.1. Nüfus Mübadelesi ve Malların Durumu

I. Dünya Savaşı sonrası her iki ülke içerisinde siyasi ve ekonomik sıkıntılar varlığını sürdürmektedir. Venizelos, 1928 yılında yeniden iktidara gelene kadar Yunanistan'da iki kez yönetim değişikliği yaşanmıştır. Türkiye'de ise cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte inkılâp sürecine girilmiştir. Savaş sonrası bozulan ekonomik dengeler sonucunda ılımlı bir dış politika izlenmesi iki ülke için de zorunluluk haline gelmektedir. Türkiye ve Yunanistan'ın karşılıklı olarak dostluk inancının zayıf olmasına rağmen liderlerin barış inşa etme çabaları sürekli devam etmektedir (Şenel, 2012: 146).

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrini önemli bir şekilde değiştiren Lozan Antlaşması, iki ülke arasındaki sorunları önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır (Erdem, 2009: 94). İsmet Paşa ve Venizelos açısından ilişkilerin dönemeci olarak nitelendirilen Lozan Barış Konferansı sayesinde iki ülke temsilcisi de diplomatik olarak kendini kanıtlama

inkâni bulmuştur. Her iki temsilci de ülkeleri adına iyi niyetli yaklaşımları ile bu konferansa yoğunlaşmışlardır (Tağmat, 2014: 164).

24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında çözülemeyen sorunlar, iki ülke arasında barış sağlanamamasına neden olmuştur. Özellikle nüfus mübadelesi konusunda yaşanan sorunlar, gerilimi artırmış ve iki ülke arasında yaşanan sorunları bir süre daha anlaşmazlık halinde devam ettirmiştir.

Yunanistan tarafından “Küçük Asya Felaketi” olarak tanımlanan süreçte Venizelos’un görevde olmaması kendisini Lozan Görüşmelerinde yetkili kılmıştır. Mübadele ve mübadele sonucunda ortaya çıkan sorunlar, bir süre daha gerginliğin devam etmesine neden olmuştur. Venizelos’un 1928 yılında yeniden iktidar olmasına kadar geçen süreçte Türkiye ile olan ilişkiler daha temkinli bir şekilde sürdürülmüştür (Yıldırım’dan aktaran Şenel, 2012: 121).

Türkiye’nin mübadeleyi istemesinin temel nedeni, uluslaşma yolunda önemli bir adım olarak görülmesidir. Mübadele ile birlikte büyük devletler, Osmanlı Devleti’nin iç işlerine karışamayacak hem de Yunanistan sınırları dışında kalan halk ve Yunan hükümeti birlikte hareket edemeyecekti (Fırat, 2002a: 330). Türkiye’de yaşayan Rumlar ve Yunanistan’da yaşayan Müslümanların yer değiştirmesi ile birlikte ikili ilişkilerin düzeleceği düşünülmekteydi. Mübadele uygulanmaya başladığında bunun düşünüldüğü gibi olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu uygulama sırasında en büyük sorun yer değiştirmesi yaşayacak olan halkın mallarının ne olacağı ile ilgili olmuştur. Mübadele sözleşmesine göre yer değiştirecek olan halk, mallarını yanlarında götürebilecekti. Götüremedikleri malları ise Muhtelit Mübadele Komisyonu tarafından kayıt altına alınacak ve mübadillere bu mallar ile ilgili belgeler verilecekti (Bilgiç, 2015: 4). Taşınır mallarının bir kısmını ya da tümünü götüremeyecek olan mübadiller, mallarını mevcut yerlerinde bırakmaktadırlar. Konu ile ilgili yerel makamlar ise bu malların değerini tespit ederek kurulan karma komisyon tarafından bir para tutarı belirleyecek ve göç edilen ülkenin hükümetine karşı borçlu olacaktır. Bununla birlikte göç eden kişinin gittiği ülkede bu para karşılığında eş değer bir mal alması sağlanacaktır. Eğer bu işlemden sonra hükümetlerden biri diğerine karşı borçlu kalırsa ödemeyi peşin olarak yapacaktır (Fırat, 2002a: 333).

21 Haziran 1925’te imzalanan Ankara Antlaşması ile mübadele kaynaklı mali ve hukuki sorunların çözümü amaçlanmıştır. Mevcut sorunların çözümünü sunan ve iki ülke arasındaki ilişkileri düzelteren antlaşma sonrasında ilk kez Türkiye’den Atina’ya büyükelçi

ataması yapılmıştır. İçerisinde olumlu yaklaşımlar ve çözümler barındıran bu antlaşma hiçbir zaman uygulanamamıştır (Psomiadis'ten aktaran Erdem, 2009, s. 97).

4.1.5.2. Etabli Sorunu

Atatürk döneminde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan en önemli sorun, Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'da yaşayan Türklerin nüfus mübadelesi olmuştur. Yine Lozan Konferansında çözüme ulaşmayan meselelerden biri olan nüfus mübadelesi ile ilgili 30 Ocak 1923 tarihinde bir sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmeye göre Türkiye'de yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Türkler yer değiştirecek fakat 30 Ekim 1918'den önce İstanbul Belediyesi sınırları içerisinde yerleşik durumda bulunan Rumlar ve Batı Trakya Türkleri söz konusu değişimden etkilenmeyecektir (Dinç, 2006: 10).

Mübadele sözleşmesinde yer alan ve 1913 yılında Rumlarla imzalanan Bükreş Antlaşmasına göre belirlenen sınırın doğusunda kalan ve Batı Trakya olarak tanımlanan bölgede yaşayan Müslümanlar değişimin dışında tutularak "etabli" olarak kabul edilmişlerdir. Yunanistan ve Türkiye tarafından farklı değerlendirilen etabli kavramı nedeniyle bir süre daha bu konu çözüme ulaşamamıştır. Yunanistan tarafından yerleşik kavramının uluslararası hukuka göre belirlenmesini talep etmesi ve bu durumu komisyon üyelerinin de kabul etmesi nedeniyle Türkiye zor durumda kalmıştır (Bozdağlıoğlu, 2014: 22).

Etabli sorununa her iki tarafında yaklaşımı ekonomik ve sosyal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Türkiye mümkün olan en fazla sayıdaki Rum halkını Yunanistan'a gönderip aynı unsurlara sahip bir devlet kurarak Yunanistan'dan gelen Müslümanları da Rumlardan boşalan alanlara yerleştirmek istemiştir. Yunanistan ise mümkün olduğu kadar Rum'u Türkiye'de yerleşik olarak bulundurmaya bu sayede de İstanbul ile olan bağlarını koparmadan yeni sorunlardan kaçmayı istemektedir (Değerli, 2006: 244).

Her iki ülke arasında yaşanan gerginliğin farklı nedenlerle yükselmesi siyasal anlaşmaları da beraberinde getirmiştir. Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerinin, Türklerin de İstanbul'daki Rumların mallarına el koyması yaşanan gerginliğin şiddetlenmesine neden olmuştur. 1 Aralık 1926 yılında iki ülke arasında yapılan antlaşma da sorunların çözüme ulaşmasını sağlayamamıştır. Yaşanan gerginliğin Yunanistan'a zarar vereceğini düşünerek olayları ikili ilişkileri güçlendirerek çözüme ulaştırmak isteyen Yunanistan Başkanı Venizelos, çözüm önerisi sunarak bir anlaşma imzalanmasını teklif etmiştir. Venizelos'un bu ılımlı tavrının Türkiye'de karşılık bulması ile birlikte iki ülkenin nüfus mübadelesinin

esaslarını içeren Ankara Antlaşması, 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanmıştır. İmzalanan antlaşma kapsamında yerleşim tarihleri ve doğum yerleri göz önünde bulundurulmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi “yerleşmiş ahali-etabli” olarak değerlendirilmiştir. İki memleketin azınlıklarının malları ile ilgili düzenlemelerin yapılmasıyla yaşanan anlaşmazlıklar sona ermiştir. 1954 yılında yaşanan Kıbrıs Sorununa kadar Türkiye-Yunanistan ilişkileri olumlu bir havada seyretmiş, bu olumlu ilişkiler Türklerin Batı ile olan ilişkilerine de yansımış ve 1934 tarihli Balkan Antantı'nın kurulmasını sağlamıştır (Dinç, 2006: 11). 9 Şubat 1934 tarihinde Yunanistan ile birlikte Balkan Antantı'nın kurulmasını sağlayan Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nda İngiltere ve Fransa tarafında bulunan Yunanistan ile yakın ilişkiler kurulmasını da sağlamıştır. Bu durum Türkiye'nin batıyla kurduğu ilişkileri gösteren önemli bir adım olmuştur (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1985: 459).

Mübadele sonucunda yaşanan sorunları ortadan kaldırma amacıyla imzalanan antlaşmada etabli sorunu da gündeme alınmıştır. Antlaşmanın maddeleri Yunan kamuoyunda bütün haklardan vazgeçildiği ve Yunanistan'daki göçmenlerin topraklarına dönmek istemelerine dair bir umudun kalmadığı düşünülerek tepkilere yol açmıştır. Bu tepkilerle birlikte göçmen grupları ve muhalefet olanlar, Türkiye'nin ödemediği tazminatların Yunan hükümeti tarafından ödenmesini talep etmişlerdir (Demiröz, 2007: 87-91). Yunanistan'ın fedakâr bir tutum içerisinde bulunduğunu belirten taraflar, antlaşmayı eleştirmişlerdir. Türklerin şantajı başvurmaya kadar onurlu bir ulus olduğunu belirten Venizeolos, Yunanistan'ın bu antlaşma ile çıkarlarının korunduğunu savunmuştur (Svolopulos'tan aktaran Erdem, 2009: 107).

4.1.5.3. Patrikhane Sorunu

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrini değiştirmek isteyen Venizeolos, seçimi kazanmasının ardından Yunanistan'ın yaşam koşullarını iyi yönde değiştirmeye yönelik bir politika izlenmiştir. Venizeolos'un ılımlı dış siyaset politikası izlemesi, komşu ülkelerle olan ilişkilerine de olumlu bir yönde şekil vermesini sağlamıştır. Yunanistan'ın İtalya ile iş birliği sağlaması aynı zamanda Türkiye-Yunanistan ilişkilerine de yansımıştır. 23 Eylül 1928'te bu niyetini doğrulayan Roma Antlaşması'nı imzalayan Yunanistan, 11 Ekim 1928 tarihli protokolle Yugoslavya ile olan sorunlarını çözerken İngiltere ve Fransa ile olan ilişkilerinin de zarar görmemesine dikkat etmiştir (Fırat, 2002a: 345).

Nüfus mübadelesi ve etabli sorununun yanı sıra Patrikhane sorunu da ilişkilerin gergin bir havada seyretmesine neden olmuştur. 1924 yılında halifeliğin kaldırılması ile birlikte Türk basını tarafından Patrikhanelerinde kapatılmasına yönelik yazılar kaleme alınmıştır. Türk hükümetinin bu yönde bir politika geliştirmemesi sonucunda patriklik makamı devam etmiştir. 17 Aralık'ta Constantine Arapoglu'nun patrik olarak seçilmesi ile etabli sorunu yeniden gündeme gelmiştir. Çünkü Türk yetkililer, Arapoglu'nun mübadele kapsamında olduğunu ve bu nedenle patrik seçilmesinin doğru olmadığını ileri sürmüşlerdir (Bilgiç, 2015: 9-10). Türkiye ile Yunanistan dostluğunun önündeki sorunlardan biri olarak değerlendirilen Fener Ortodoks Rum Patrikhanesi sorunu, mübadil Arapoglu ile yeniden alevlenmiştir. Yunanistan bu süreçte gerginlikten sonuç alınamayacağını anlayınca ılımlı bir politika izleyerek 22 Mayıs 1925'te Arapoglu'nun istifa etmesini sağlamıştır. Yeni patriğin göreve başlaması ile birlikte iki ülke arasında ılımlı ilişkiler gelişmeye başlamıştır (Uysal, 2007: 11-12). 13 Mayıs 1925 tarihinde Vasil Georgiadis'in yeni patrik olarak seçilmesi Fener Rum Patrikhanesini Lozan Antlaşmasının hükümlerine uygun hale getirmiştir (Hatipoğlu'ndan aktaran Değerli, 2006: 243). Patrikhane sorunu Türkiye açısından aynı zamanda bir egemenlik meselesi olarak görülmektedir. Bu nedenle Türkiye, Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin İstanbul'dan çıkarılmasını istemiş fakat bu konuda başarılı olamamıştır (Tosun'dan aktaran Şenel, 2012: 124).

Patrikhane sorununun çözülmesi ile birlikte iki ülke arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Etabli konusuna yeniden düzenleme getirmek amacıyla imzalanan antlaşma sonrasında iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir. Bütün bu gelişmelerin ardından Yunanistan'da yaşanan darbe sonucunda yönetimi ele geçiren ve diktatör bir yönetim anlayışına sahip olan General Pangalos, Türkiye'ye karşı bir tutum sergileyerek ilişkilerin yeniden gerilmesine neden olmuştur (Bilgiç, 2015: 12). Mustafa Kemal Atatürk'ün ilişkilerin seyrini değiştiren, her alanda iş birliğine yol açan ve diyalogla sorun çözmeye çalışan iyimser tavrı, ilişkilerde olumlu sonuçlar doğurmuştur. 1925 yılında ve Pangalos'un iktidarda olduğu dönemde yabancı diplomatlarla birlikte Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına katılan Mustafa Kemal Atatürk, Yunanlı elçiye yaklaşarak her iki ülkenin de savaş sırasında sorumluluğu ölçüsünde gereğini yerine getirdiğini ve artık bu süreçlerin geride kaldığını söyleyerek barıştan yana bir tavır sergilemiştir. 1926 yılında Pangalos'un iktidardan düşürülmesi ve Yunanistan'ın temkinli bir politika izlemesinin

ardından Türkiye-Yunanistan ilişkileri kaldığı yerden devam etmiştir (Aleksandris'ten aktaran Erdem, 2009: 98).

Yukarıda sıralanan sorunların dışında gayrimübadil olanların din değişikliğinden kaynaklanan sıkıntılar gündeme gelmiştir. Türkler ile evlenerek dinlerini değiştiren kadınların kimliklerindeki “Rum Ortodoks” ibaresi kaldırılmış, Türk ailelerin yanında bulunan Rum çocuklarının da talepler doğrultusunda “Tali Komisyonlara” verilerek din değiştirme konusunda reşit olan kadınların gayrimübadil sayılmasına karar verilmiştir. Gayrimübadiller ile ilgili olan sorun da bu şekilde çözüme ulaştırılmıştır (Aysal, 2017: 16).

4.1.5.4. Normalleşme Süreci

Yunanistan'ın Ankara Antlaşmasını onaylamaması üzerine iki ülkenin temsilcileri yeniden bir araya gelmişlerdir. 1926 yılında Mecliste bir konuşma yapan Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin normalleşmesini sağlamak amacıyla Türkiye'nin tüm barışçıl yöntemlere açık olduğunu söylemiştir (Bilgiç, 2015: 13). 1928 yılında seçimle göreve gelen ve Megali İdea fikirlerinden vazgeçen Venizelos, yayılmacı bir politika yerine Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğu geliştirme yönünde bir politika izlemiştir (Çakmak, 2008: 91).

Türkiye ile ilgili olarak barıştan yana bir tutum sergileyen Venizelos, Türkiye'nin Atina elçisi Enis Bey'le bir görüşme yaparak Ankara görüşmelerinin olumlu olduğunu ve bu nedenle İsmet Paşa'ya yazdığı mektupta olduğu gibi bir Ankara ziyareti planladığını belirtmiştir. Bu görüşmenin Lozan Antlaşması'ndan kalan sorunların ortadan kalkmasına yönelik olumlu bir görüşme olacağını belirten Venizelos, iki ülkenin mevcut sınırlarına saygı göstererek iyi bir sınır komşuluğu ile ilişkilerin düzeleceğini belirtmiştir (Erden, 2015: 5). Türkiye ile yakın iş birliği kurmayı isteyen ve bu yönde bir dış politika izleyen Venizelos, Türk yetkililere gönderdiği mektupta bu niyetini açıkça belirten ifadeler kullanmıştır. Venizelos'un bu talebi Türkiye tarafından da olumlu karşılanmıştır (Veremis'ten aktaran Erdem, 2009: 103).

Venizelos, İsmet Paşaya 30 Ağustos 1928 tarihinde kendi el yazısı ile yazdığı mektupta, Türkiye'nin Yunanistan topraklarında gözü olmadığını, Yunanistan'ın da Türkiye için böyle bir talebi bulunmadığını özellikle belirtmiştir. Lozan Antlaşması'nın Yunanistan tarafından olumlu sonuçlar doğurmadığını fakat Türkiye ile olan iş birliğinin akıllarda hoş bir anı olarak kaldığını belirten Venizelos, iki devlet arasında barışa giden yolda engellerin mümkün olmayacağını altını çizmiştir (Demirözü, 2005: 293).

Venizelos'un barışa yönelik atmış olduğu bu adım Türkiye tarafından da olumlu karşılanmıştır. İsmet İnönü, Malatya'da yaptığı bir konuşma da Venizelos tarafından gönderilen mektuba değinerek belirtilen dileklerin samimiyetine inandıklarını söylemiştir. İki ülke arasındaki sorunların çözülebilir nitelikte olduğunu ifade eden İsmet Paşa, mevcut sorunların iyi niyetle halledilebilecek konular olduğunu anlatmıştır (Demirözü, 2007: 77). Liderlerin uzlaşmadan ve barıştan yana olan tavırları ilişkilerin krize veya savaşa dönüşmeden çözüme ulaşmasını sağlamaktadır.

İki ülke arasında barış yanlısı ilişkiler ve müzakereler devam ederken mevcut sorunların dışında farklı konularda gerginlik çıkarılarak güvensizlik yaratılmak istenmiştir. 21 Ocak 1929 gecesinde Rumların yoğun olarak bulunduğu İstanbul Tatavla'da yangın çıkması ve yüzlerce evin yanması sonucunda Yunan basını bu durumu, Türklerin Rumları zor durumda bırakmak adına ihmalkâr davrandığı yönünde yorumlamaktadır (Gaste Arşivi, 1929). Bu olayların yanı sıra Türkiye'nin Yavuz zırhlısını tamir ettirerek yeni bir gemi siparişi vermesi, Türkiye'nin adalar denizinde Yunan hâkimiyetine yönelik bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Her iki olayda da Yunan basınının olayları abartılı bir şekilde servis etmesi, iki ülke arasında gerilimler yaşanmasına neden olmuştur (Şenel, 2012: 138). Kamuoyu ve medyanın etkileri de ilişkiler üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Medya, önemli bir faktör olarak ilişkilere yön verebilmekte bazen de olayları alevlendirebilmektedir.

Mübadele ve etabli sorununun Ankara Antlaşması sonucunda çözüme ulaşması ile birlikte İsmet İnönü'nün daveti üzerine Venizelos, Ankara'ya gelmiştir. Bu görüşme iki ülke arasındaki siyasi ilişkinin düzeldiğini göstermektedir. Üç gün süren görüşmeler sonunda 1930 yılında iki ülke arasında tarafsızlık ve uyuşma ile ticari iş birliği sağlayan antlaşmalar imzalanmıştır (Karamanlis'ten aktaran Bilgiç, 2015: 16). Venizelos, 10 Şubat 1930 tarihinde Yunan halkına bir konuşma yaparak bu konuşmasında Türkiye'nin barıştan yana bir siyaset izlediğini ve kendisinin de bu sürece inandığını belirtmiştir. Türkiye'nin barışsever bir devlet olduğunu ifade eden Venizelos, Türkiye'nin Yunanistan topraklarında gözünün olmadığına ve dostça bir yaklaşım sergilendiğine inandığını söylemiştir (Ek:1'de Venizelos'a ait metin yer almaktadır).

Dostluk ve iş birliği niyetiyle gerçekleştirilen görüşmeler halk tarafından da olumlu ve sevinçle karşılanmıştır. Venizelos'un Cumhuriyet Balosuna katılımı ile ilgili haberi dönemin Cumhuriyet Gazetesi aşağıdaki gibi sunmuştur:

Resim 4.1. Türk-Yunan muahedeleri imzalandı

4.1.5.5. Enosis

Yunan Megali İdea'sının temel amaçlarından biri olan enosis, Kıbrıs adası ile Yunanistan'ın birbirine bağlanması anlamına gelmektedir (Yellice, 2012: 14). İmzalanan antlaşmalar sonucunda komşuluk ilişkileri iyi bir seyrirde devam etmiştir. İlerleyen bölümlerde detaylıca anlatılmış olan enosis, 1931 yılında Kıbrıs'ta yaşanan olaylara da etki etmiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin bu dönemde zarar görmesinden endişe edilse de Venizelos hükümeti Rumların enosis taleplerine sıcak bakmamıştır. Yunanistan'ın bu dönemde itidalli davranması iki ülke arasındaki ilişkinlerin gerilmemesini sağlamıştır (Bilgiç, 2015: 17).

Yunanistan'ın Helen İmparatorluğunu kurmaya yönelik büyük fikri olan Megali İdea'nın önemli savunucularından Venizelos, görevle gelmesiyle Yunan halkına bu fikrini hedefi olarak anlatmıştır. Venizelos, Yunanistan'ı büyütme ve baskı altında olan halka

karşı sorumluluklarını yerine getirme hedefinde olduğunu ifade ederek Yunanistan'ın ulusal menfaatleri doğrultusunda güçlü bir ülke olması için halkı yüreklendirmiştir. Büyük Yunanistan fikrini hayata geçirebilmek için Anadolu Harekâtını başlatan Venizelos, 1920 yılında yapılan seçimleri kaybedince Yunanistan'ı terk etmiştir. Yunan halkının izlediği siyaseti onaylamadığını düşünen Venizelos, yine de Lozan Konferansı'nda başarılı bir diplomat olarak ülkesini temsil etmiştir. 4 Temmuz 1928 de hükümet kuran Venizelos, seçim öncesinde savaş siyaseti izlemeyeceğini, devletin çıkarları doğrultusunda hareket ederek baskı altındaki halkın menfaatlerini koruyarak halkın refah içinde yaşaması için çalışacağını vurgulamıştır (Erdem, 2009: 99-100).

Enosis dışında başka bir mesele de 1932 yılında Türk hükümetinin bazı meslekleri yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait olduğunu kararlaştırması sonucunda gerçekleşmiştir. Resmî Gazetenin 11 Haziran 1932 tarihli ve 2007 sayılı kanununda bu konu şu şekilde belirtilmiştir:

Madde 1 — Türkiye Cumhuriyeti dahilinde aşağıda gösterilen sanat ve hizmetler münhasıran Türk vatandaşları tarafından yapılır. Bu sanat ve hizmetlerin Türk vatandaşı olmayanlar tarafından yapılması memnudur (T.C. Resmi Gazete, 1932).

Alınan bu karar doğrultusunda on beş bin Yunan vatandaşının Türkiye'den ayrılacak olması Yunan basınında büyük ses getirmiştir. Venizelos'un ardından göreve gelen Panagis Tsaldaris de Türkiye ile olan ilişkilerin zarar görmesini istemediği için bu kriz de görüşmeler sayesinde sonuca ulaştırılmıştır (Bilgiç, 2015: 18). 10 Ağustos 1920 tarihinde İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Sevr Barış Antlaşması aslında barış antlaşması gibi görünse de İtilaf Devletleri'nin Anadolu'yu paylaşması adına hukuki bir dayanak durumundadır. Sevr Antlaşmasının imzalanması Yunanistan'ın Anadolu işgalini savunan Venizelos'un seçimleri kaybetmesinin önüne geçememiştir (Cihangir, 2013: 131).

4.1.5.6. İkili İlişkilerde Yeniden Normalleşme Dönemi

Yunanlı yetkililerin 30 Ekim 1930 tarihinde gerçekleştirdikleri Ankara ziyareti sırasında üç antlaşma imzalanmıştır. Venizelos, İsmet Paşa, Mihalakopulos ve Tefvik Rüştü Bey tarafından imzalanan bu antlaşmaların ikisi “Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması” ile biri de “Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol”dür (Gaste Arşivi, 1930).

Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşmasına göre taraflar birbirlerinin aleyhine gerçekleşecek olan hiçbir anlaşma içerisinde bulunmayacaklardır. Ayrıca taraflardan biri izlediği barışçı tutuma rağmen başka bir devlet tarafından saldırıya uğrarsa diğer ülke tarafsızlığını koruyacaktır. İki devlet arasında yaşanabilecek sorunların çözümüne ilişkin yöntemlerin de karara bağlandığı antlaşmada uzlaşma sağlanmaması durumunda adli ya da hakem süreçleri başlatılarak sorunlar çözüme ulaştırılacaktır (Tulça'dan aktaran Özyürek, 2018: 6). Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol kapsamında ise taraflar, en az altı ay öncesinden haberdar edilmeden hiçbir savaş gemisi veya silah siparişi alınmasına yönelik bir girişimde bulunmayacaklardır. Ayrıca her iki tarafında özel koşulları göz önünde bulundurularak kuvvetler eşit oranda sınırlandırılacaktır. Bu sayede her iki ülke silahlanmaya ayrılan bütçesini üretime aktarabilecek ve ekonomik istikrar sağlanması yönünde önemli bir adım atılmış olacaktır. Bu antlaşmaların dışında ekonomik nedenlerle yapılan bir diğer anlaşma olan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasına göre de taraflardan her birinin vatandaşları diğer ülkenin kanunlarına uyarak oraya yerleşebilecek, seyahat edebilecek, istediği zaman ayrılabilir, ticari faaliyette bulunabilecek ve miras bırakabilecektir. Ekonomik nedenlerden dolayı imzalanan bu anlaşma sayesinde Türkiye kaybettiği iş gücünü kazanırken Yunanistan'da işsizlik sorununu kısmen çözüme ulaştıracaktır (Fırat, 2002a: 348).

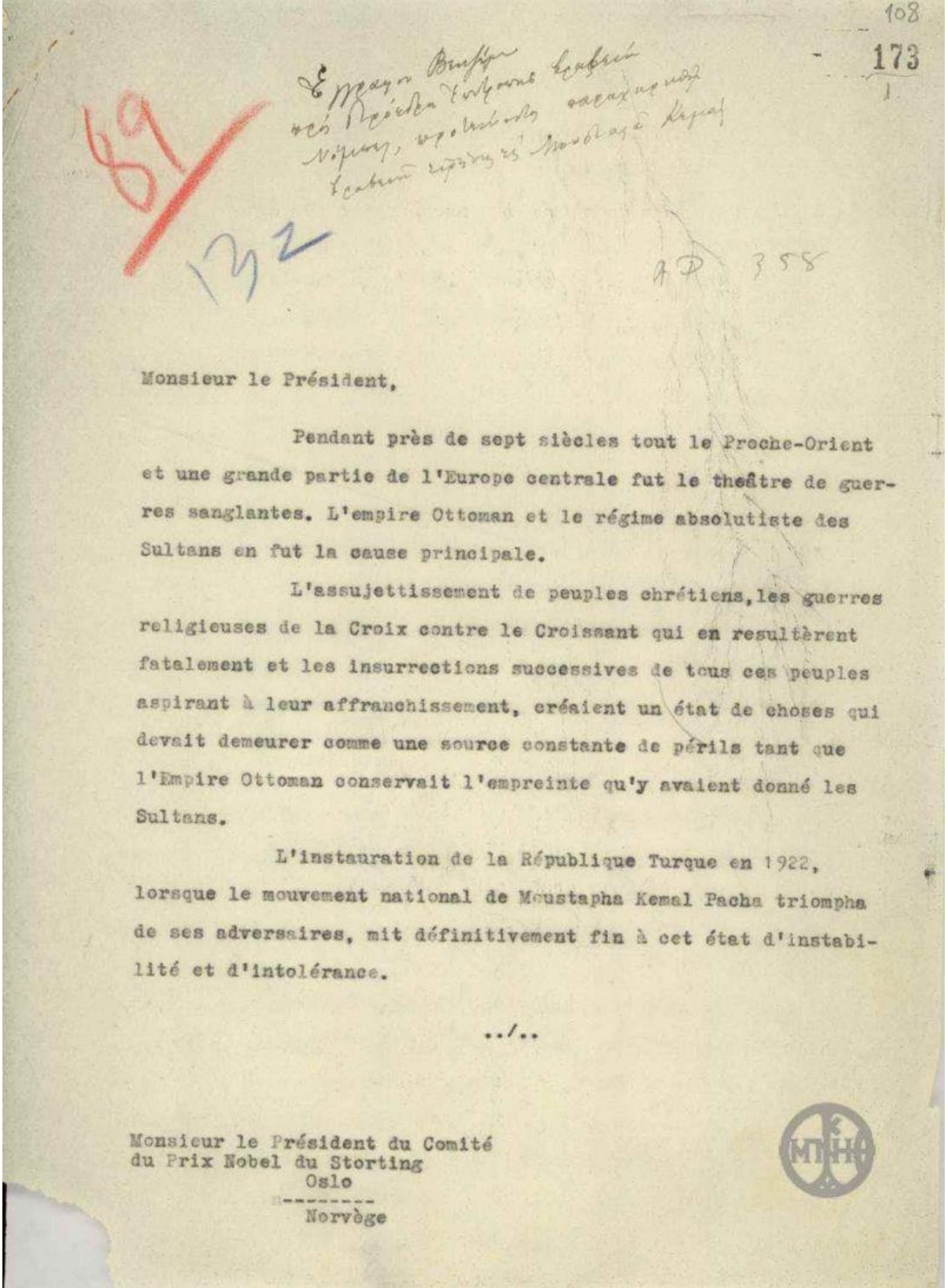
4.1.6. Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne Aday Göstermesi

Batı ülkeleri ile yapılan savaşlara rağmen Batı'ya karşı barıştan yana bir tutum sergileyen Mustafa Kemal Atatürk, Lozan Konferansı'nın ardından hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştirmiştir (Bolat, 2006: 70). 1930 yılında imzalanan antlaşmalar sonucunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk da gelişim göstermektedir. Bu süreçte Venizelos, Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasetinden ve Yunanistan'a olan yaklaşımlarından çok etkilenmiştir (Erdem, 2009: 120).

Atatürk, devletlerarası daimî dostluk fikrine inanan başarılı bir asker ve devlet adamı olarak tanımlanmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrası bile Anadolu'yu işgal eden hiçbir devleti milli düşman olarak değerlendirmemiştir (Altuğ'dan aktaran Çakmak, 2008: 93). Yunanlıların İzmir'i işgali sırasında bile savaş alanında onları affederek iki millet arasında barış sağlanması gerektiğini söylemektedir (Aydemir, 1969: 423).

Venizelos, yazdığı ve Türkçeye çevrilen mektupla Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne aday olarak göstermiştir. Atatürk'ün büyük ve köklü değişimlere imza attığını belirten Venizelos, Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ile yeni bir dönemin başladığını söylemiştir (Ek:2'de Venizelos'un çevrilen mektubu yer almaktadır).

Resim 4.2. Venizelos'un Atatürk'ü Nobel barış ödülüne aday gösterdiği orijinal mektup

Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne aday olarak gösteren Venizelos'un bu davranışının ilk nedeni, Atatürk'ü hem Balkanlarda hem de Türkiye-Yunanistan

arasında sağlanan barışın mimarı olarak görmesidir. Bunun yanı sıra Atatürk hayranı olan Venizelos, Türkiye ile olan ilişkilerini de güçlendirmek istemektedir (Eyicil, 2004: 347).

İki ülke arasındaki ilişkileri engellemeye yönelik provakatif eylemlerde yaşanmıştır. Antikemalist gruplar örgütlü bir şekilde davranarak Yunanistan'ın niyetini öğrenmeye çalışmış ve planları doğrultusunda Yunanistan'ı yanlarına çekmek istemişlerdir. Bu talepler ve yaşanan diğer gelişmeler karşısında Venizelos, temkinli davranışını değiştirmeden resmi Türk devletiyle uzlaşma yoluna gitmiştir (Erdem, 2009: 110).

4.2. İLK KIBRIS KRİZİ, 1950'LER

Devletlerin uluslararası ilişkiler alanında istisnai durum değişiklikleri olarak kabul edilen krizleri, diplomasi, siyasi araç ve yöntemler kullanarak sorunların çatışma veya savaşa varmadan çözüme ulaştırmaları beklenmektedir. Karar verenler, tehdit karşısında bir kayıp ve askeri çatışma yaşamadan sonuca ulaşabilmişse kriz yönetiminde başarılı olmuş demektir (Aksu, 2018: 66).

Soğuk Savaşın yaşandığı 1950'ler boyunca, Türkiye'de Menderes, Yunanistan'da ise Papagos ve Karamanlis hükümetleri ulusal menfaatlerini Batı menfaatleri ile benzetmeye çalışmaktadırlar. 1950 ve 1960'lı yıllarda Kıbrıs, 1970'lerde ise Ege sorunları Türkiye ve Yunanistan arasındaki temel anlaşmazlık olarak görünmektedir ve bu anlaşmazlık olayları silahlı çatışmaya varacak kadar ülkelerin gündemine oturmaktadır. Uluslararası düzen içerisinde yaşanan değişimler ve 1960'lı yıllar boyunca süren Kıbrıs bunalımı, 1974'te askeri bir harekâta dönüşerek iki ülkeyi savaşın eşğine getirme noktasında önemli bir faktör olmuştur (Fırat, 2002b: 716). Uzun yıllar boyunca bir sorun olarak çözüme kavuşamayan Kıbrıs meselesinde Menderes hükümeti çeşitli antlaşmalar imzalayarak ada üzerinde sulhu sağlamaya çalışmaktadır. Demokrat Parti bu süreçle ilgili kalıcı bir çözüm sunamamıştır çünkü 1960 yılında gerçekleştirilen darbe sonucunda iktidardan düşmüştür.

İngiltere ve Yunanistan ile Kıbrıs sorununa ilişkin sürekli müzakerelerde bulunan Demokrat Parti iktidarı, Yunanistan'ın Kıbrıs'ta kışkırtıcı bir eylemde bulunarak toplumun refahının bozulmasına neden olabilecek olaylardan kaçınmasını özellikle belirtmektedir. Demokrat Parti iktidarı, NATO müttefiki olan Yunanistan ile arasında uyuşmazlıkların çıkmasını istememekte ve bu nedenle daha yapıcı bir ilişki kurmaya çalışmaktadır (Tansel, 2010: 218). Demokrat parti döneminde izlenen ılımlı azınlık politikasına rağmen Rumların enosis taleplerinin önüne geçilememiştir. Rumların inanç ve eğitim özgürlüklerine kadar

haklarının korunmasına rağmen ilişkilerde kesin bir sonuç sağlanamamıştır. Demokrat Parti, Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin zedelenmemesi adına 29 Mayıs 1953 tarihindeki İstanbul'un Fethi'nin 500. yılı kutlamalarını da Yunanlıların duygusal olarak bu durumdan etkileneceğini düşünerek kısıtlı bir şekilde gerçekleştirmiştir (Armaoğlu'ndan aktaran Tansel, 2010: 35).

4.2.1. Kıbrıs'ın Coğrafik Konumu ve Stratejik Önemi

Uluslararası alanda uzun zamandır devam eden ve günümüze kadar yansımaları süren Kıbrıs sorunu, güncelliğini korumaya devam etmektedir. Sürecin en önemli nedeni ise adanın stratejik öneme sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ada, Ortadoğu'nun petrol odaklı bir merkezi olarak görülmekte, Anadolu-Ortadoğu-Süveyş kanalı hattına hâkim durumda bulunmaktadır. Bunların yanı sıra ada, Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına egemen ve Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik Okyanusuna kadar uzanan deniz yolunun kontrol noktalarından biri olarak yer almaktadır. Adada yaşayan halkın farklı milletlerden oluşması ve soruna müdahil olan tarafların çok olması nedeniyle çözüm bulunması zor hale gelmiştir. Adada Türkler ve Rumlar dışında yaşayan Yunanistan, Türkiye, İngiltere, ABD ve AB ülkeleri de sorunun tarafı konumundadır (Vatansever, 2010: 1487).

Stratejik konumu nedeniyle birçok uygarlık tarafından egemenlik altına alınmak istenen Kıbrıs, hemen hemen her dönemde bu sebeple birçok uygarlık tarafından geleceği belirlenmeye çalışılan bir bölge olmaktadır. 300 yıldan fazla bir sürede (1571-1878) Kıbrıs Adasında egemenlik sürdüren Osmanlı Devleti, büyük devletlerin tasarladığı bir kurguya doğru giderken imzalanan 1878 Osmanlı-İngiliz antlaşması olan Ayastefanos ile Kıbrıs açısından da yeni bir dönem doğmuştur (Özersay, 2009: 1).

1877 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Osmanlı ordusunun yenilmesi ile Rus orduları İstanbul ve Boğazlar için tehlike oluşturmuştur. İngiltere de bu durumdan faydalanarak Kıbrıs'ı ele geçirmek istemektedir (Eroğlu, 2002: 739). Rusya'nın Akdeniz'deki faaliyetlerinin artması ile ilgili olarak bu duruma engel olmak isteyen İngiltere, 1877-1878 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşını fırsat bilerek uzun zamandır istediği Kıbrıs'a yerleşmiştir. İngilizler, Osmanlı Devleti'ne yardımcı olmak amacıyla Berlin Konferansı sırasında adanın geçici olarak kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Bu durumu kabullenen II. Abdülhamit, 4 Haziran 1878 tarihinde "egemenlik hakları saklı kalmak" şartıyla adayı İngilizler'e devretmiştir (Armaoğlu'ndan aktaran Gülen, 2012: 390). I. Dünya Savaşı'ndan sonra imparatorluk için genişlemeye önem veren İngiltere,

Ortadoğu'yu ekonomik ve stratejik amaçlarına ulaşabileceği önemli bir bölge olarak görmektedir. Özellikle Batılı ülkeler başta olmak üzere dünyadaki enerji ihtiyacını karşılamak isteyen güç odakları, Ortadoğu'daki en büyük gaz ve petrol rezervlerine sahip olmak istemişlerdir. Hindistan Ortadoğu'nun kapılarını açabilecek durumda olduğu için İngiltere açısından önemli görülmektedir. Aynı zamanda Hindistan yolunun emniyetini sağlamak adına Osmanlı Devleti'nin yanında yer alan İngiltere, Kıbrıs'ı ele geçirmiştir (Sağlam, 2014: 2-3).

Kıbrıs sorununun daha net anlaşılabilmesi için öncelikle Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın coğrafi konumunu ve stratejik önemini değerlendirmek yerinde olacaktır.

15 Kasım 1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin başkenti Lefkoşa'dır. Resmi dili Türkçe olan Kıbrıs'ın para birimi Türk Lirası'dır. Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında Kıbrıs'ı fethetmesinin ardından adada Türk egemenliği kurulmuştur. Türkçede Kıbrıs, Arapçada Kubrus (Kubruş), Batı dillerinde "Cyprus, Cypre, Gipros, Cypren" olarak adlandırılan ada, 9251 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Kıbrıs Adası, kuzeyinde Türkiye, batısında Suriye ve Lübnan, güneyinde Mısır ve Akdeniz'de bulunan Girit ve Rodos adalarına komşu olarak yer almaktadır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının geçiş noktasında yer alan Kıbrıs, coğrafik özellikleri ve yeryüzü şekillerinden dolayı tarıma elverişli bir iklime sahiptir (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, t.y). Tarihte birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Kıbrıs, stratejik konumunun yanı sıra zengin bakır kaynakları nedeniyle de istilalar yaşamıştır. Bu istilalar, Kıbrıs'ın kültürel ve etnik yapısına da etki etmiştir (KKTC Merkez Bankası, 2021).

Kıbrıs'ın stratejik önemini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına hâkimdir.
- Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan hattı kontrol etmektedir.
- Süveyş Kanalı'ndan Hint Okyanusuna kadar uzanan deniz yollarını kontrol edebilecek bir konumdadır.
- Hava gücünün her bölgeye yönlendirilmesinde önemli bir platformdur.
- Ortadoğu'da çıkabilecek petrol kaynaklı bir savaşın depo görevini üstlenebilmektedir.

- Kıbrıs adasına sahip olan devlet Ortadoğu ülkeleri üzerinde de saygınlık sahibi olabilecektir (Bozkurt'tan aktaran Açıkses ve Cankut, 2014: 1252).

Kıbrıs'ın Türkiye açısından stratejik önemini değerlendirecek olursak bu maddeleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

- Güney hattı üzerinden Türkiye'nin coğrafi güvenliğini sağlamaktadır ve başka bir devletin egemenliği altında bulunması ile Türkiye'nin güney kıyıları önemli bir tehdit altında kalacaktır.
- Önemli bir deniz ve hava üssü konumundadır.
- Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile deniz ticaret yollarını kontrol altında tutarak deniz ticaretini kolaylaştırmakta veya güçleştirmektedir.
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini korumaktadır (Yurdakul'dan aktaran Açıkses ve Cankut, 2014: 1252).

Coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Kıbrıs, Yunanistan'ın iddia ettiği şekilde bir Yunan Adası değildir. Jeolojik yapısı ve iklimi açısından da Anadolu'nun parçası konumunda bulunmaktadır (Demir, 2005: 348-349). Kıbrıs stratejik olarak Soğuk Savaşın sonrasında artan bir stratejik değere sahip olmaya başlamaktadır (Orhun, 2017: 178). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatına kadar olan sürede Kıbrıs, Atatürk için hem toplumsal hem de stratejik önemi bulunan ve yakından takip edilen bir konumda yer almıştır (Akgün, 2012: 10).

Tarihin hiçbir döneminde “Kıbrıs Ulusu/Milleti” olarak isimlendirilmemiş olan Kıbrıs'ta bu durumun yaşanmasının nedeni adada farklı ulusal dini ve kültürel çeşitliliğin bulunmasıdır. Bu durum Kıbrıs sorununun uluslararası bir konu haline gelmesinde de önemli bir rol oynamıştır. 1960 yılında yeniden dikkatleri üzerine çeken Kıbrıs sorununda, Türkiye'nin adaya müdahalesi sorunu başlatmaktan ziyade sonuca ulaşmak için girişilen bir eylemdir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021).

4.2.2. Kıbrıs Sorununa Genel Bakış

Kıbrıs sorunu Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan önemli bir uyuşmazlık konusudur. Adada iki ayrı milletin politik hedefleri ve ideolojik anlayışlarından kaynaklanan bir uyuşmazlık yaşanmaktadır. Türkiye'nin dış politikası ise Kurtuluş Savaşı yıllarından bu yana benimsenen “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” anlayışıdır. Yunanistan'ın

ideolojisi ise Megali İdea hedefiyle genişleme ve yayılma politikası izlemektir (Eroğlu, 2002: 737). 1950'li yıllardan başlayarak Türkiye'nin en önemli dış politika konularından biri olarak varlığını sürdüren "Kıbrıs Sorunu", aynı zamanda iç politikayı da önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye'nin sınır-ötesi bir parçası, "yavru vatanı" olarak tanımlanan Kıbrıs, halkı ile de Türklerin soydaşı olarak değerlendirilmektedir (Gayde, 2008: 1).

Kıbrıs'ta yaşanan Türk-Rum anlaşmazlıkları 1959-1960 Kıbrıs Antlaşmalarından bu yana çözüme ulaşmamaktadır. Bu konunun en büyük nedeni ise uluslararası taraflardan birinin yok sayılmasıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 yılında kurulması ile birlikte Rumlar, kendilerini adanın temsilcisi olarak görmüşler ve Türkleri azınlık olarak değerlendirmişlerdir. Adada silahlı çatışmaların da yaşanması ve uzlaşma ortamında yaşanan eksikler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin 1983 yılında kendi hukuksal varlığını kurmasına ortam hazırlamıştır (Taş, 2020: 43).

Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye belli bir süreliğine verilmesi sonucunda Kıbrıs Rumlarının "Enosis" hayali Kıbrıs Türk ve Rum halklarının ilişkilerini belirleyen en önemli etki olarak ortaya çıkmıştır (Vatansever, 2010: 1496). Enosis, Yunan "Megoli İdea"sının değişmeyen hedeflerinden biri olan Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleştirilmesi anlamına gelmektedir (Anadolu Ajansı, 2017). İngilizlerle birlikte adanın Yunanistan'a bırakılmasına yönelik faaliyetler devam ederken Rumlar, bir taraftan da enosis fikirlerine ısrarla devam etmektedir (Somuncuoğlu'ndan aktaran Güler, 2004: 103). Ada'nın Yunanistan'a verileceği endişesini yaşayan Türkler, İngiliz idaresine destek vermek durumunda kalmışlardır. Ancak İngilizlerin yapmış olduğu düzenlemeler sonucunda Türkler emekli edilerek yerlerine Rum memurlar getirilmiştir. Ekonomik zorluklara başa çıkmaya çalışan Kıbrıs Türk halkı, adadan ayrılarak Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda da adadaki Türk nüfus dengesi bozulmuş ve aynı zamanda Rumların Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması yönünde girişimleri olmuştur (Demirel, 2016: 10). Kıbrıs adasının 1923 yılında resmi olarak İngiliz idaresine girmesiyle 1925-1959 yılları arasında Rumlar, adanın statüsünde değişiklikler yapmak adına çok sayıda girişimde bulunmuşlardır (Vatansever, 2010: 1497). Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesinin ardından Kıbrıs konusunda bir girişimde bulunmayan Türkiye, Kıbrıs'ı İngiltere toprağı olarak kabul etmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs üzerinde söz sahibi olmayı devam ettirdiği takdirde bu konuya bir sorun olarak bakmayacağını belirten Türkiye, 1928'ten bu yana Yunanistan'ın Kıbrıs'ın enosis düşüncesini bir devlet politikası olarak

değerlendirmiş ve bunu İngiltere'nin sorunu olarak göz önünde bulundurmıştır (Bağcı'dan aktaran Kaya ve Yeter, 2018: 216).

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşmasınının 20. Maddesine göre, "Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir." (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi) Bu madde Kıbrıs'ın Lozan'daki konumu ile Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Lozan Antlaşmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk, yenilikçi siyaset anlayışından vazgeçmiştir. Kıbrıslı Türkler, 1920 yılında adadan Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Bu göç hareketi ile 1925 yılında İngiltere sömürgesi haline gelen Kıbrıs, önemli isyan olaylarına sahne olmuştur. 1931 yılında başlayan isyanda hükümetin ada nüfusu üzerindeki ekonomik baskısını protesto etmek için Yunan asıllı ada halkının başlattığı gösteriler sonucunda Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşme talebi şiddetli çatışmaya dönüşmüştür. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumları desteklerken bu eylemlerin İngiltere'ye karşı olduğunu bilmektedirler. Bu karışıklık nedeniyle Kıbrıslı Türklerin başlattığı bu göç, Türk Basınına adadan kaçış olarak yansımaktadır. Türk hükümeti, adanın İngilizler tarafından Yunanistan'a bırakılmasına onay vermediklerinden Kıbrıs'ta bulunan İngiliz sömürgelerine karşı ciddi bir direniş göstererek bu göçün önüne geçmeye çalışmışlardır (Sevinç, 2017: 175). Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkın Enosis'e karşı gösterdiği direniş, 1960 öncesinde adanın Yunanistan'a bağlanmasını engelleyerek bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır (Vatansever, 2010: 1499).

Adanın Yunanistan'a bağlanması konusunda 15-22 Ocak 1950 tarihleri arasında halkın bu konuya olan yaklaşımını öğrenmek için bir referandum düzenleyen Kıbrıs Kilisesi, bu halk oylamasına 18 yaş ve üzerindeki tüm kadın ve erkeklerin katılabileceğini bildirmiştir. O tarihte adada yaşayan 488.000 sömürge nüfusunun içerisinde 1946 yılı sayımına göre 361.199 Yunan (%80,2), 80.548 Türk (%17,9), 8.367 Ermeni ve Maruniler (%1,9) bulunmaktadır. Referanduma katılan 224.747 Kıbrıslı Rum'dan 215.208'i yaklaşık yüzde 96'sı adanın Yunanistan'a bağlanmasına yönelik oy kullanmışlardır. Devlet memuru olanlar ise bu oylama katılmaya çekinmişlerdir (Mihalopulos'tan aktaran Sevinç, 2017: 176).

İngiltere'nin II. Dünya Savaşının ardından Kıbrıs'taki sıkıyönetim politikasından vazgeçmesinin ardından otonom bir yönetim kurulması amacıyla 1947 Lord Winster Planı,

1948 Jackson Planı, 1955 I. Mac Millan Planı ve II. Harding Planları, 1956 Radcliff Planı, 1958 II. Mac Millan Planı ve 1958 Spaak Planı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu planların tümünde Kıbrıs'taki İngiliz egemenliğini devam ettirmek amaçlanmıştır. Enosis idealini yansıtmadığı gerekçesiyle hazırlanan planlar, Rumlar tarafından kabul edilmemiş, reddedilmiştir (Vatansever, 2010: 1498).

Radcliffe Planının sunulmasıyla birlikte 16 Kasım 1956'da Nihat Erim'i başbakanlığa çağırarak Kıbrıs meselesinin geldiği noktadaki öneminden bahseden Başbakan Menderes, konunun milli açıdan iç yüzünü de anlatarak kendisini bu mesele ile ilgili görevlendirdiğini söylemektedir (Kapıcı, 2014: 364). Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs meselesinin çözümü için görevlendirilen Nihat Erim, Adnan Menderes'in Kıbrıs'ın çözümüne dair öne sürdüğü beş temel kategorinin içinde bulunduğu bir rapor hazırlamıştır. Nihat Erim'in görevlendirilmesi ile sunulan hususlar şu şekildedir:

- İngilizler Kıbrıs'ta kalsın.
- Onlar çıkacaksa Kıbrıs bize verilsin.
- Bu da olmazsa ada bölüştürülsün.
- Self determinasyon
- İstenilmeyen bir sonuç olsa da ada Yunanistan'a verilsin (Duman, 2019: 2912-2916).

Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti ve İngiltere arasında imzalanan Garanti Antlaşması ile Kıbrıs sorununa temel bir çözüm getirilmiştir. Bu antlaşma sayesinde Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddeleri uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu antlaşma ile Kıbrıs'ın başka bir devletle birleşmesini engellemek amaçlanmıştır. İmza altına alınan Garanti Antlaşmasının 4. Maddesi Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına dayanak sağlamıştır. Antlaşmadan doğan hakkını kullanan Türkiye, uluslararası bir antlaşmadan kendine hak kazanmıştır (Vatansever, 2010: 1505-1506).

Garanti Antlaşmasının 4. maddesi ise şu şekildedir:

“Bu Antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çiğnenmesi) halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler. Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (iş birliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde bu antlaşmanın oluşturduğu durumu

(state of affairs) münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960 yılında adanın iki halkının ortaklık temelinde kurulmuştur. Kıbrıslı Türk ve Rum halklarının, eşit hak ve konuma sahip olacaklarını garanti eden anayasa, Rum yönetiminin enosis fikirlerini gerçekleştirmelerine yönelik değişimlerin odağında kalmaktadır. Dönemin Cumhurbaşkanı Makarios, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Kıbrıslı Türklere ayrıcalıklı haklar verdiğini ve bu nedenle 1960 Anayasası'nın hükümsüz olduğunu ileri sürmüştür. Makarios, 30 Kasım 1963'te anayasanın 13 maddesinin değişmesine yönelik önerilerini iletmiştir. Makarios'un anayasa değişikliğine ilişkin bu teklifi Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye tarafından reddedilmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021). Uluslararası bir niteliğe sahip olan ve 199 maddeden oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda oluşmuştur. Tarihteki en uzun anayasalardan biri olan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına göre farklı menfaatleri bulunan iki milletin varlığı tanınmakta ve nüfusu az olan Türk halkının hükümette temsil yetkisi bulunmaktadır (Vatansever, 2010: 1509).

4.2.3. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu ve Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası

Türkiye, Yunanistan ve AB açısından Kıbrıs sorunun kökleri 1950'li yıllara kadar uzanmaktadır. Adanın yüzde 80'ini oluşturan Kıbrıslı Rumlar, enosis fikirleri doğrultusunda Kıbrıs'ı birleştirmek istemektedirler. Kıbrıslı Rumların bu talepleri doğrultusunda Kıbrıslı Türkler de adanın “taksim” tezi bağlamında paylaşılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Adanın fiziksel olarak taksim edilmesinin ardından ayrılan parçaların birleşmesi düşünülmüştür. Bu nedenlerle 1960 yılında güç paylaşımına yönelik olarak anayasa kapsamında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş fakat yaşanan olaylar üzerine adada yaşayan iki halk arasında gerginlik artmıştır (Güner, 2020: 106). Taksim tezi, uzun süre Kıbrıs sorununda Türk tezi olarak anılmaktadır (Feridunoğlu, 2017: 374). İlk kez konuşulan adanın taksim edilmesi yani Türkiye ve Yunanistan arasında bölünmesi fikri Ankara'da çıkan “*Forum*” Dergisinde 1955 yılının temmuz ayında dile getirilmiştir. Yunanistan'dan gelen bu teklifi kabul etmeyen Türkiye, başlarda uzak durduğu bu fikre 19 Aralık'ta İngiltere'den yapılan açıklama sonrası sıcak bakmaya başlamıştır. Başbakan Menderes de mecliste yaptığı konuşmasında yeni politikalarının taksim yönünde geliştiğini belirtmektedir (Fırat, 2002a: 603).

Adnan Menderes tarafından Kıbrıs konusunda görevlendirilen Fatin Rüştü Zorlu, göreve gelir gelmez Dışışleri Bakanlığında bir Kıbrıs Komisyonu kurarak çalışmalarına başlamıştır. Genelkurmay İkinci Başkanı Rüştü Erdelhun, Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Atina Büyükelçisi Settar İlksel, Dışışleri Bakanlığı Müsteşarı Orhan Eralp ve Büyükelçi Mahmut Dikerdem'den oluşan komisyon, Türkiye'nin Kıbrıs hakkındaki düşüncelerini ve Demokrat Partinin Kıbrıs stratejisini belirlemek üzere çalışmaktadır (Bağcı'dan aktaran Kaya ve Yeter, 2018).

1950 yılında yapılan seçimlerle iktidara gelen Demokrat Parti, bağımsız bir dış politika yürütememiş, yaşanan gelişmeler ve ABD yönlendirmeleri ile hareket etmiştir. Dengeleri tam olarak kuramayan Demokrat Parti, korunma politikasının gereği olarak Batı ile yakın ilişkiler kurmuştur. Batı ile ilişkilerini olumlu bir yaklaşımla şekillendirmeye çalışan Demokrat Parti, Arap Dünyasından uzak durmuştur. Bu durum Kıbrıs meselesinde Türkiye'ye karşıt bir durum olarak ortaya çıkmıştır (Duman ve Birsnel, 2012: 316).

Kıbrıs sorununun 16 Ağustos 1954 tarihinde Yunanistan tarafından Birleşmiş Milletler'in gündemine taşınması konuyu uluslararası bir sorun konumuna getirmiştir. Yunanistan, Kıbrıs halkının kendi geleceğini kendisinin belirlemesi (self determinasyon) talebinde bulunmuştur. Birleşmiş Milletler konuyu gündeme almış fakat Yunanistan'ın bu talebini de reddetmiştir (Uçarol'dan aktaran Kaya ve Yeter, 2018). Bu kararı memnuniyetle karşılayan dönemin başbakanı Adnan Menderes, "Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttfikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor" ifadelerini kullanmıştır (Milliyet Gazetesi, 1954).

Kıbrıs sorununun güncelliğini koruması nedeniyle soruna çözüm bulabilmek amacıyla müzakereler sürekli devam etmektedir. Bu nedenle Mac Millan Planı, 1958 yılında yeniden gündeme gelmiştir. Her iki toplumun temsilcilerinin bulunduğu bir toplantı yapılması ve yeni bir anayasa oluşturulması düşünülmektedir. Türk ve Yunan temsilcilerinin yanı sıra dört Rum ve iki Türk üyenin oluşturduğu meclise, İngiliz bir vali başkanlık yapmaktadır. Hazırlanan plan dâhilinde İngiltere yedi yıl süre ile adada egemenliğini sürdürecektir ve sonunda Türkiye-Yunanistan iş birliğinin devam etmesi halinde askeri üsler ve bu üslerin kullanım imkânları kendilerine bırakılmak koşuluyla egemenlik iki toplum arasında paylaşılacaktır. Her iki tarafı da memnun etmeyen Mac Milan Planı kabul edilmemiş ve Kıbrıs'ta yaşanan olaylar gittikçe büyüyen bir hal almıştır (Gülen, 2012: 393).

Demokrat Parti 10 yıl süren iktidar sürecinde dört kez Kıbrıs politikasını değiştirmiştir. Demokrat Parti, ilk olarak İngiltere'nin Kıbrıs egemenliğine devam etmesine yönelik bir politika izlemiştir. İkinci olarak 6-7 Eylül olaylarının ardından İngiltere'nin Kıbrıs'tan ayrılması ile birlikte adayı Türkiye'ye kazandırmaya yönelik bir strateji içerisinde bulunmuştur. 1956 Radcliffe Anayasası ile İngiltere, self determinasyon hakkının Kıbrıs halkına uygulanabileceğini belirtince üçüncü olarak taksim politikası uygulanmıştır. Son olarak ise Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kabul edilmiştir (Kaya ve Yeter, 2018: 227).

Ömer Tansel Cumhuriyet Gazetesinin 21 Haziran 1950 tarihli haberine göre, Demokrat Parti döneminin ilk hükümet programında Kıbrıs'ın yer almadığını belirtmektedir. Henüz uluslararası bir sorun haline gelmeyen Kıbrıs, Demokrat Partinin daha sonraki hükümet planları arasında yer almaktadır. 1950 yılında Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Fuat Köprülü 20 Haziran 1950'de Meclis'te yaptığı bir konuşmada Kıbrıs meselesi diye bir sorunun olmadığını belirtmiştir (Tansel, 2010: 26). Bayram Küçüköğlü 20 Nisan 1951 tarihinde Hürriyet Gazetesinde yayınlanan Demokrat Parti Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün açıklamalarına şu şekilde yer vermiştir.

Ülkemize nispetle coğrafi önemi, oradaki soydaşlarımızın mühim bir kitle teşkil etmesi ve tarihi bağlarımız dolayısıyla, Kıbrıs'ın durumunun bizi çok yakından alakadar etmesi gayet tabiidir. Ada'nın hukuki durumunda herhangi bir değişiklik olursa bunun bizzat ve haklarımıza aykırı şekilde yapılmasına imkân bırakmayız (Küçüköğlü, 2011: 796).

Sofokles Venizelos, 1 Şubat 1951 tarihinde bir demeç vererek Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını resmen dile getirmiştir. Bu tarihten itibaren Yunanistan, Kıbrıs sorununu bir devlet politikası şekline dönüştürmüştür (Tarakçı, 2010: 27). Venizelos, verdiği demeçte şu ifadeleri kullanmıştır:

Biz, Kıbrıs adasının ilhakını bugün değil, 1915 senesinden beri müteaddit defalar istedik. O zamandan bugüne kadar iş başına gelen bütün Yunan hükümetleri de bu talebi tekrarladılar. Biz yeni bir müracaatta bulunmadıysak bundan, bu işten vazgeçtiğimiz manası çıkarılmamalıdır. Sükutumuz, siyasi iz'anımızın zaruri bir tecellisinden ibarettir. Hakikatte, Kıbrıs'ı istemekten hiçbir zaman vazgeçecek değiliz (Değerli, 2012: 88).

Başbakan Yardımcısı ve Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, 28 Nisan 1998 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bir konuşma gerçekleştirmiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkileri üzerine değerlendirmelerde bulunan Ecevit, bu iki ülke arasında yaşanan ilişkilerin sürekli dalgalandığını belirtmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasında komşuluktan kaynaklanan bir yakınlığın olduğunu, Anadolu'da ve Trakya'da yaşamış halkın da yakınlığının bulunduğunu ifade etmiştir. Yunanistan'ın Osmanlı Devleti döneminde önemli ayrıcalıklara sahip olduğunu anlatan Ecevit, hatta bu

dönemde ticari faaliyetlerin büyük çoğunluğunun Rumlar, Museviler ve Ermeniler tarafından yürütüldüğünü söylemiştir. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte toprak taleplerinin bulunduğunu ve Anadolu toprakları üzerinde hak iddia ederek yayılmacı bir politika izlediklerini anlatan Bülent Ecevit, I. Dünya Savaşı sonrasında Batılı devletlerin Anadolu topraklarını paylaşırken Yunanistan'ı da Türkiye ile savaşa kışkırttıklarını ifade etmiştir. Bülent Ecevit, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli olan iki lidere ilişkin görüşlerini aktarırken bu iki liderin kurduğu dostluk ilişkisinden bahsetmektedir.

Bildiğiniz gibi Kurtuluş Savaşımızda Türk tarafında önder Mustafa Kemal'di; Yunan tarafında da önder Venizelos'du. Onlar birbirine karşı savaşan iki ulusun liderleriydiler. Fakat Kurtuluş Savaşımızdan kısa bir süre sonra, 1930'lu yılların başlarından itibaren, yine bir yanda Mustafa Kemal ATATÜRK'ün, bir yanda da VENİZELOS'un önderliğinde Türkiye ile Yunanistan olağanüstü sıcaklıkta dostluk ilişkileri kurmaya ve iş birliği arayışlarına girmeye başladılar. Çünkü Kurtuluş Savaşımızdan sonra ve dünya ekonomik bunalımı sürecinde Batılı devletler bir süre için bizi kendi halimize bırakmışlardı. Bir süre için Türk Yunan ilişkilerine karışmaktan kaçınmışlardı. İşte o ortamda öylesine sıcak bir gelişme oldu.

Atatürk döneminde dış politikanın barışa yönelik ilerlediğini anlatan Bülent Ecevit, II. Dünya Savaşı sonrasında da kendi savaş sorunları ile ilgilendikleri için Türkiye ve Yunanistan arasında başarılı ilişkiler yaşandığını belirtmiştir. Yunanistan'da Başbakan Karamanlis, Türkiye'de ise Başbakan olarak Adnan Menderes'in bulunması ve iki başbakanın önderliğinde sıcak ilişkiler kurulduğunu söyleyen Bülent Ecevit, "Demek ki bizi kendi halimize bırakmaları, ilişkilerimizin düzelmesi için yeterlidir; tarih boyunca bu kanıtlanmıştır." ifadelerini kullanmıştır (Ecevit, 1999).

4.2.4. EOKA ve Gerçekleştirdiği Eylemler

EOKA (Kıbrıslı Savaşçılar Milli Organizasyonu), Kıbrıs'ta Makarios önderliğinde Türk halkının varlığını ortadan kaldırarak Kıbrıs adasını Yunanistan'a bağlamak amacıyla kurulan bir terör örgütüdür. 1 Temmuz 1952'de EOKA için Atina'da Makarios'un başkanlığında Grivas ile gizli görüşmeler yapılmıştır. Enosis hedeflerine ulaşamayan Yunanistan, Kıbrıs sorununu 1954'te Birleşmiş Milletler örgütüne götürerek amacına ulaşmaya çalışmıştır. Yunanistan'ın self determinasyon kararının Birleşmiş Milletler tarafından reddedilmesi ile Kıbrıs sorunu çözülememiştir. 21 Haziran 1955 tarihinden itibaren hem İngiliz Sömürge Yönetimine hem de Türklere yönelik saldırılara başlayan EOKA, enosisi gerçekleştirmek için zamanla saldırıların şiddetini artırmıştır (Emek, 2014: 9-10).

Kıbrıs sorununda önemli bir yer teşkil eden EOKA örgütü ile ilgili kısa bir açıklama yapmak yerinde olacaktır.

Enosis'i gerçekleştirmek isteyen Grivas, Makarios ve Yunan Hükümeti iş birliğiyle kurulan EOKA, soydaşlarının yaşadığı yerleri kendi sınırlarına katma fikri yani Helenizm, anti-Komünizm ve irredantizm, örgütün temel fikirleri arasında yer almaktadır. EOKA'ya göre enosis için Kıbrıs'ta barışa yönelik mücadele fikirleri tükenmiş durumda bulunmaktadır. Örgüt, gerçekleştirdiği silahlı eylemlerle dünyanın dikkatini Kıbrıs'a çekmek ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs halkının self determinasyon hakkına bir çözüm bulmasını istemektedir. Çünkü self determinasyon hakkı enosisin gerçekleşmesi için önemli bir hak olarak görülmektedir (İ. Şahin, 2020: 30). Kıbrıs Rum lideri Başpiskopos Makarios ve George Grivas'ın Yunan milliyetçisi olmalarından dolayı bağımsız bir devlet kurmak yerine Türklerin bulunmadığı bir Kıbrıs oluşturarak enosis hayalleri doğrultusunda adayı Yunanlaştırmak istemektedirler (Keser, 2012: 183). EOKA kurulduktan sonra dağıttığı ilk beyanname ile şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

"İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türkler, İngilizler'i adadan kovacağız sonra da Türkleri imha edeceğiz. Gayemiz Enosis'tir."

Başpiskopos Makarios'un 1964 söylediği şu sözler bu gerçeği yansıtmaktadır:

"Eğer Türkiye, Kıbrıslı Türkleri kurtarmak için adaya gelecek olursa, Kıbrıs'ta kurtaracak Türk bulamayacaktır."

Kıbrıs sorununun bir Türkiye-Yunanistan sorunu olduğuna dikkat çeken Başpiskopos Makarios, Yunanlıların Megali İdea'yı gerçekleştirmek ve enosis hedeflerine ulaşmak için bu davayı sahiplendiklerini belirtmiştir. Megali İdea ve enosisi gerçekleştirmek için Kıbrıs Türk halkına karşı bir katliam ve soykırım uygulanmıştır. Adanın Yunanistan'a bağlanması ve Kıbrıs Türklerini tamamen ortadan kaldırmak isteyen Rumlar, kendilerini büyük bir felakete doğru sürüklemişlerdir (Denizli, 2020: 3-4).

4.2.5. Balkan Paktı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından güvenliğini sağlamak amacıyla Batı'ya yaklaşma yönünde bir dış politika sürdüren Türkiye, bu politikasını Demokrat Parti döneminde de sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye'nin NATO üyeliği de dış politikada aktif bir dönemin yaşanmasını sağlamaktadır. Demokrat Parti döneminde Sovyet tehdidinin artmasıyla birlikte Batı'ya yönelik dış siyaset artmış, Balkanlar ise Türk dış politikasını en çok meşgul eden konulardan biri olarak gündemde yer almıştır. Türkiye bu süreçte Yunanistan ile anlaşmalar yaparak dolaylı bir şekilde Yugoslavya'yı NATO'ya bağlamak için yoğun bir gayret sarf etmiştir (Schick ve Tonakakt'tan aktaran Bulut, 2008: 43).

NATO'nun Güneydoğu Anadolu kanadını güçlendirmek amacıyla ABD'nin teşvikleri doğrultusunda Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında yeniden bir Balkan Paktı kurulmuştur. 1934 yılında kurulan Balkan Paktı'ndan kuruluşu ve amacı bakımından farklı olan bu pakt, 1954 yılında Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin zarar görmesi ve Yugoslavya'nın da milletlerarası ilişkilerde tarafsızlık politikası izlemesi nedeniyle bir yıl sonra sona ermiştir. 1960 yılında da resmen ortadan kalkmıştır (Sander'dan aktaran Sarımay, 1987).

4.2.6. 6-7 Eylül Olayları

İç ve dış politika olaylarının en önemli dönemlerinden birisini kapsayan 1950-1960 yılları arasında yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin sonuçları Demokrat Partinin bu durumdan etkilenmesine neden olmaktadır. Basın ve hükümet arasında ilişkilerin ön planda olduğu bu dönemde Demokrat Partinin Kıbrıs politikası eleştirilmiş, halkın milliyetçilik duygularının körüklendiği belirtilerek 6-7 Eylül olaylarının yaşanmasında büyük rolü olduğu ifade edilmiştir (Öngel, 2017: 2).

Londra Konferansının öncesinde Türk kamuoyu, Türk heyeti tarafından harekete geçirilmeye başlanmıştır. Milli Türk Talebe Birliği üyelerinden bir grup Hikmet Bil başkanlığında "Kıbrıs Türktür Derneği"ni kurmuşlardır ve Kıbrıs sorununu konu ederek satışlarını artıran Hürriyet Gazetesi başta olmak üzere basın konuyla yakından ilgilenmeye başlamıştır. 24 Ağustos 1955 tarihinde Yunanistan'a karşı sert açıklamalarda bulunan Menderes'in bu açıklamalarından sonra gerginlik artarken bir de 6 Eylül'de Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba koyulduğuna ilişkin haberlerin basında yer alması üzerine Kıbrıs Türktür Derneği, İstanbul'da gösterilere başlamıştır. Polisin seyirci kaldığı olaylarda çoğunluğu Rumlara ait olan birçok yapıya ciddi zararlar verilmiştir. Aynı gün İzmir'de de benzer olaylar yaşanmış ve Başbakan Menderes tarafından İstanbul ve İzmir için sıkıyönetim kararı alınmıştır. Yaşanan bu olaylar sonrasında Türkiye uluslararası alanda "Barbar Türkler" sloganı ile duyulmuştur. Bunun üzerine 7 Eylül tarihinde resmi bir açıklama yapan Türk hükümeti, olayları büyük bir felaket olarak değerlendirmiş ve yaşanan bu olaylardan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Olayların yaşanmasına neden olan Kıbrıs Türktür Dernekleri kapatılarak 87 üyesi tutuklanmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olan bu olaylar karşısında ilişkileri düzeltmek amacıyla 24 Ekim tarihinde İzmir'deki Yunan Konsolosluğunda bir tören düzenlenmiş ve Yunan Bayrağı göndere çekilmiştir. Yaşanan olaylara arabuluculuk eden ABD, iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesini sağlamıştır (Fırat, 2002a: 601).

Derya Sevinç, Stefanos Çaparos'ın anlatımıyla 1922 yılında Türkiye'nin Yunanistan karşısında zafer elde ettiğini ve bu zaferin yıldönümünde Menderes'in Yunan karşısı bir ifade kullandığını söylemiştir (Ek 3'te metne yer verilmiştir).

6-7 Eylül Olaylarında hükümetin sorumlu olduğunu iddia eden muhalefet, 26 Aralık 1955'te TBMM'ye Başbakan Adnan Menderes ile İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında soruşturma açılması için öneri vermiştir. Adnan Menderes, muhalefeti ve kamuoyunu hükümetin bu konuda sorumlu olmadığına inandırmakta güçlü çekmiştir. Komünist olmaları iddiasıyla dava açılan ve olaylarla bağlantısı olmadığı için serbest bırakılanların var olması, bu konuyu daha da güçleştirmiştir (Demir, 2012: 50). Demokrat Parti Döneminde yaşanan bu olaylar ile ilgili olarak basın da etkisiyle zor bir dönem yaşamaktadır. Olayların kontrolden çıkması ile birlikte İstanbul, İzmir ve Ankara'da eş zamanlı olarak eylemler gerçekleştirilmiştir.

Yaşanan olaylar sırasında güvenlik güçlerinin kontrolü kaybetmesi, bazı durumlarda da eylemcilere yardım etmesi ya da yapılanlara göz yumması nedeniyle tartışmalar yaşanmıştır. Bu durum Türkiye Büyük Millet Meclisinin oturumlarına da yansımaktadır. 6-7 Eylül Olaylarının hemen hemen her yerde eş zamanlı olarak başlaması olayın planlı olarak gerçekleştiğine dair izlenim yaratmaktadır. Adnan Menderes'in avukatı Burhan Apaydın, Demokrat Parti döneminde azınlıklara özgürlük ve hakların tanınmasına rağmen yine de bu olayların kasıtlı olduğunu belirtmektedir (Zorbay, 2019: 262).

4.2.6.1. Yassıada Yargulamaları

Yassıada mahkemeleri, Yüksek Adalet Divanı tarafından darbe sonrası oluşturulan mahkemelerdir. Yassıada mahkemelerinde 592 sanık 19 ayrı davadan yargılanmıştır. Demokrat Partililer bu mahkemede genellikle anayasayı ihlal ve yolsuzluk başlıkları altında sıralanan suçlarla yargılanmaktadır (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010).

1960 yılında Yassıada'da başlayan duruşmalarda 6-7 Eylül Olaylarını düzenlemekle suçlanan Fatin Rüştü Zorlu ile Adnan Menderes'in 6 yıl hapis cezası almalarına karar verilmiştir (Babaoğlu, 2013: 1364). Demir, 19 Ekim 1960 tarihinde başlayan Yassıada 6-7 Eylül Olayları Davasının ilk oturumunda Adnan Menderes'e yönelik olarak bazı suçlamalarda bulunulduğunu aktararak bu suçlamaları şu şekilde sıralamaktadır:

- 24 Ağustos 1955 Liman Lokantasında Kıbrıs meselesiyle alakalı olarak basına vermiş olduğu sert beyanat ile halkı tahrik etmek,
- Kıbrıs Türktür Cemiyetini himaye ile olayları teşvik etmek

- Fatin Rüştü Zorlu'nun 28 Ağustos 1955'te Londra'dan gönderdiği şifreli telgraf ile olayların başlamasını tertip etmek,
- Fuat Köprülü'nün 5 Haziran 1960 tarihli Yeni Sabah gazetesindeki iddiaları
- Demokrat Parti iktidarının olaylardan gerçek sorumlu olduğu iddiası (akt. Demir, 2012: 54).

Yassıda Duruşmalarının 24 Ekim 1960 Pazartesi günü saat 09:35'te başlayan üçüncü oturumunda Demokrat Parti'nin 6-7 Eylül Olaylarındaki etkisi ile ilgili yeni bir iddia ortaya atılmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Araştırma ve Yayın Bürosu Uzmanı ve Fuat Köprülü'nün damadı olan Şahit Coşkun Kırca, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Londra Büyükelçiliği aracılığıyla Başbakan Adnan Menderes'e 27-30 Ağustos tarihleri arasında şifreli bir telgraf gönderdiğini söylenmektedir. Telgrafta İngilizlerin Yunanlılara kendi kaderlerini tayin etme konusunda destek olacaklarının ve bu konuda Türk heyeti ile gazetecilerin de ellerinden geleni yaptıkları yazmaktadır. Hatta bu konuda Başbakan'ın da gerekli yerlere emir vermesinin sürece katkı sağlayacağı belirtilmektedir. Buna göre NATO Daimî Delegeliğinde görev yapan Coşkun Kırca'nın telgrafa yönelik yorumu ise Türk heyetinin Kıbrıs konusunda siyasetini değiştirdiği ve bu siyasetin de Türk Milleti tarafından desteklendiği yönünde olmaktadır. 6-7 Eylül Olaylarının da bu nedenle düzenlenmiş olabileceğini belirtmektedir. Fatin Rüştü Zorlu ise Londra Konferansı sırasında bir telgraf gönderdiğini fakat bu telgrafın içeriğinin bahsedildiği gibi olmadığını söylemektedir. Bu iddialar karşısında savcı telgrafın iddia dosyasına koyulmasını istemiştir fakat telgraf bulunamamıştır (Demirer'den aktaran Sevinç, 2017: 187).

6-7 Eylül olayları iki önemli sonuç yaratmıştır. Bu olaylar sonrasında Türkiye sürekli olarak uygulayacağı bir politika izlemeye başlatmıştır ve hükümet bundan sonra Kıbrıs hususunda sıkıştırılınca bedeli kendi yurttaşları azınlıkları sıkıştırarak cevap verme anlayışını benimseyecektir. İkinci sonucu ise Balkan Antlaşması'nın daha imzalanırken başarısız olması ile birlikte Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde gölgelenen dostluğun yeniden tam anlamıyla kurulamayacağı gerçeğinin ortaya çıkmasıdır (Fırat, 2002a: 602).

Yunan Kamuoyu tarafından 6-7 Eylül Olaylarına gerektiği şekilde tepki göstermediği gerekçesi ile eleştirilerin hedefinde kalan Karamanlis Hükümeti, ayrıca sorumluların saklanması, olaylar hakkında gerçek olmayan açıklamalarda bulunması, Kıbrıs ile ilgili gizli belgelerin muhalefet partisi ile paylaşılması ve İngilizlerle gizli görüşmeler yapması gibi gerekçelerle de eleştiriler almıştır (Sevinç, 2017: 188-189). Demokrat Parti döneminde yaşanan 6-7 Eylül Olayları, Türk demokrasisinde utanç sebebi ve Türkiye'nin uluslararası alanda prestijine zarar veren hadiselerden biri olarak nitelendirilmektedir. Demokrasi söylemiyle yola çıkan Demokrat Parti'nin, Lozan

Antlaşmasının 39. ve 40. Maddelerine aykırı davranarak gayrimüslim azınlıklarla Müslümanların aynı hak ve özgürlüklere sahip olmalarına yönelik farklı davranışlar sergilemeleri gerekçesiyle eleştirilmektedir (Lale, 2019: 111-112).

6-7 Eylül 1955 Olayları, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan ve belgelerin yaşanılan dönemde veya sonrasında yok edildiğine dair şüphelerin bulunduğu bir olay olarak gösterilmektedir. Olayların üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen olayların ortaya çıkışı veya sebebi hakkında kesin arşiv bilgileri bulunamamıştır (Sakin, 2010: 379).

4.2.7. Londra Konferansı

AB, Kıbrıs'ta yaşanan olayların hız kazandığı ve devam ettiği süreçte taraf olarak yer almıştır. Ayrıca ABD, Kıbrıs Sorununu NATO ittifakı içerisinde değerlendirerek müttefikleri ile çözüm aramaya çalışmış ve AB'nin girişimlerine destek vermemiştir (Uslu'dan aktaran Durmaz, 2015: 17). Kıbrıs konusunun 24 Eylül 1954 tarihinde yeniden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine alınmasıyla Kıbrıs sorunu uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasına yön veren önemli olaylardan biri olarak nitelendirilmektedir (Küçüköğlü, 2011: 794).

Kıbrıs konusunun BM gündeminde yer alması ve İngiliz Başbakanı Anthony Eden'in konuyu görüşmek üzere Yunanistan ve Türkiye'yi Londra'da düzenlenecek bir konferansa davet etmesi ile birlikte Türkiye'nin de Kıbrıs ile ilgili tutumu değişmeye başlamıştır (Coşkun, 2018: 858). İngiliz hükümeti, adadaki Türk ve Rum toplumlarına eşit olarak self determinasyon uygulamasını belirterek taksim tezinin bir çözüm olacağını kabul etmiştir. Türk hükümeti tarafından da taksim tezi sorunun çözümü olarak görülmektedir. Bu durum ilerleyen zamanlarda tehlikeli bir durum yaratmıştır (Yüksel, 2011: 121). Konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasını istemeyen İngiltere, adada yaşayan halkların birbirlerine zarar vermemesi için önlemler almaya çalışmıştır. Türkiye bu konferans davetini Kıbrıs sorununun tarafı olarak hemen kabul etmiştir. Yunanistan ise Türkiye'nin konunun tarafı olmasına tedirgin yaklaşmasından dolayı bu daveti tereddütle kabul etmiştir (Sakin ve Dokuyan'dan aktaran Kaya ve Yeter, 2018: 218).

20 Haziran 1955 tarihinde Türk ve Yunan hükümetlerine "Doğu Akdeniz'in siyasi ve savunmaya ilişkin sorunlarının" görüşüleceği bir konferans yapılması talebinde bulunan İngiltere, Londra'da toplanacak olan konferansta Kıbrıs sorununun görüşüleceğini belirtmemiştir. Türkiye'nin de katılacağı bu konferansta İngiltere Kıbrıs konusundan bahsederek Yunanistan'ı tedirgin etmek istememektedir. İngiltere'nin bu tavrını şüpheli

olarak değerlendiren Makarios, İngiltere'nin Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının uygulanmasını kabul ederse Yunanistan'ın ancak o zaman konferansa katılabileceğini söylemiştir. Yunanistan daha sonra kamuoyu baskısı ve müttefikleri ile ilişkilerini göz önünde bulundurarak konferansa katılmaya karar vermiştir. Konferansta ilk olarak görüşlerini açıklayan İngiltere Dışışleri Bakanı Macmillan, İngiltere'nin NATO ve Bağdat Paktı içerisindeki görevlerini tam olarak yerine getirebilmek için adanın tümüyle elinde bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Yunanistan Dışışleri Bakanı Stefanopulos ise adada yaşayan halkın self determinasyon hakkının zorunlu olduğunu bunun için de İngiliz askerlerinin adadan çıkması gerektiğini söylemektedir. Türkiye'nin taleplerini ise Dışışleri Bakan vekili Fatin Rüştü Zorlu bildirerek coğrafi olarak yakınlık, adada bulunan Türklerin varlığı ve adanın Türkiye ile olan ekonomik, kültürel ve tarihi bağlarını hatırlatmış, Kıbrıs'ın Türkiye açısından stratejik bir öneme sahip olduğunu anlatmıştır (Fırat, 2002a: 600-602).

Londra Konferansında yer alan devletler, konferansın sonuçları ile ilgili olarak taraflı yorumlar yapmaktadırlar. Yunanistan'ın Washington Büyükelçiliği tarafından hazırlanan rapora göre konferansın başarısız olmasının nedeni Türklerin anlaşmadan uzak tavırları ve İngilizlerin kötü idaresi olarak belirtilmektedir (Babaoğlu, 2018: 340).

4.2.8. Zürih ve Londra Antlaşmaları

Türlere karşı tehdit edici eylemler gerçekleştiren EOKA'nın artan şiddet eylemleri sonucunda Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuş ve karşılıklı olarak bu eylemler devam etmiştir. Bu dönemde Kıbrıslı Rumların adada yaptığı eylemlerin İngilizler tarafından teşvik edildiği öne sürülmüştür. 1958 yılında Birleşmiş Milletlerin gündem maddelerinin merkezinde bulunan Kıbrıs sorunu, bir iç güvenlik sorunu olarak Türkiye ile Yunanistan arasında anlaşmazlık halini almıştır. Bu nedenle Türkiye ve Yunanistan Dışışleri Bakanlarının soruna çözüm bulunması için Zürih'te ortak bir anayasa belirleyerek bu anayasaya uygun bir cumhuriyet fikri tasarlamışlardır. Bu anayasa şartları altında 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kabul edilen anayasa ile tarafların enosis ve taksim tezleri bu anayasasının dışında bırakılmıştır. Buna göre belirlenen Garanti Antlaşması ile de Britanya, Yunanistan ve Türkiye'ye anayasal düzenin tehlikeye düşmesi durumunda düzenin yeniden sağlanması amacıyla müdahale edebilme hakkı tanınmıştır (Günar, 2020: 101-102).

Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliklerin bir süre daha devam etmesi NATO'nun tedirginliğine yol açmıştır. İki ülke arasında yaşanan sorunların çözüme ulaşması için ABD ve NATO baskısıyla, 5 Şubat 1959 tarihinde temsilciler bir araya gelmişlerdir. Adada bağımsız bir devlet kurulması için karara varılan bu görüşme sonunda Londra'da ikinci bir zirve gerçekleştirilmiştir. Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre, adadaki İngiliz egemenliği Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bırakılacak, adanın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı garanti altına alınacaktır. Ayrıca Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında askeri ittifak antlaşması da imzalanacaktır (Gönlübol'dan aktaran Gülen, 2012: 393).

Kıbrıs'ta yaşanan çatışmalı ortam başka bir sorunun daha varlığını ortaya çıkarmaktadır. NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesi durumunda NATO'nun bundan zarar görme tedirginliği doğmuştur. Bu tedirginliğin gerçeğe dönmemesi adına ABD, Kıbrıs sorununa müdahil olarak Ankara ve Atina'da görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler sonucunda 6-11 Şubat 1959'da Zürih Zirvesi, 17-19 Şubat 1959'da da Londra Konferansı toplanmıştır (Feridunoğlu, 2017: 375). Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda Kıbrıs'ta geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmiştir. Kıbrıs Anayasasının hazırlanmasından sonra imzalanan Lefkoşe Antlaşmaları ile bağımsızlığı kısıtlı olan Kıbrıs'ın 16 Ağustos 1960 tarihinde tam bağımsızlığı ilan edilmiştir (Eroğlu, 2002: 761). 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Birleşmiş Milletler'e üyelik süreci de başlamaktadır. Bu süreçten sonra Kıbrıs meselesi 1965 yılının aralık ayına kadar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda görüşülmemiştir (Sönmezoğlu, 1984: 235).

Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre devlet; iki halkın ortaklaşa yetki, hak ve sorumluluklarına dayanmaktadır. Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Türkiye'nin ada üzerindeki çıkarları kadar Kıbrıs'ta yaşayan soydaşların da hakları güvence altına alınmaktadır. Kıbrıs Anayasasında da yer aldığı üzere Kıbrıs adası, başka bir devletle birleşmeyecektir. Ayrıca Kıbrıs devleti, Türkiye'nin çıkarlarına zarar verebilecek hiçbir siyasi girişim içerisinde bulunmayacaktır. Antlaşmada yer alan diğer bir önemli konu ise Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin azınlık olmadığıdır. Türkler, ada içerisinde yaşam şekilleri, inanışları, dinleri, ırkları, gelenek ve görenekleri ile yargılama yetkileri bakımından tamamen bağımsızdır. Antlaşma da ayrıca Türkçe'nin ve Rumca'nın resmi dil olmasına da karar verilmiştir (Eroğlu, 2002: 743-744).

Kıbrıs Cumhuriyetin kurulması ile birlikte yeni bir dönem başlamış ve Kıbrıs'ta düzeni korumak adına Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Garanti ve İttifak Antlaşmaları

kapsamında Garantör ülkeler olarak belirlenmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle Rum toplumu Lideri Başpiskopos Makarios, Cumhurbaşkanlığına, Kıbrıs Türk Lideri Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığına seçilmişlerdir (Olgun'dan aktaran Çelik ve Çelebi, 2020: 175).

4.2.9. Koalisyon Hükümetlerinin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı

27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerle iktidar olan Demokrat Parti hükümetine yönetimden el çektirilmiştir (Dikici, 2014: 13). 15 Ekim 1961 tarihinde yeni partilerin de katıldığı genel bir seçim yapılsa da hiçbir parti tek başına iktidara gelememiştir. Kapatılan Demokrat Parti'nin yer almadığı seçimlerde CHP'nin dışında yeni kurulan; Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) halkın oylarına talip olmuştur. Cumhuriyet tarihi, çok partili rejim hayatına rağmen koalisyonla ilk kez 27 Mayıs darbesinden sonra tanışmıştır (Şimşek, 2007: 2967).

Kıbrıs'ta yaşanan huzursuzluklar artarak devam ederken Türkiye'de de Demokrat Partililere yönelik yapılan tartışmalar sonucunda Başbakan İnönü, kabinenin istifasını Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e sunmuştur. Diğer partilerin kabineyi kuramaması üzerine bu görev yeniden İsmet İnönü'ye verilmiştir. II. Koalisyon Hükümetini Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ile kuran İnönü, diğer partilerin bir hükümet kuramamaları sonucunda zoraki oluşmuş bir hükümet kurmuştur. II. Koalisyon Hükümeti dış siyasette milli bir politika izleyeceğini ve Kıbrıs'ta yaşayan halkın refah içerisinde mutlu bir hayat sürmesi için barıştan yana bir politika izleyeceğini belirtmiştir (Gülen, 2012: 395).

Kıbrıs'taki statüsünden memnun olmayan Rumlar, ilk ciddi saldırılarını 25 Mart 1962 tarihinde gerçekleştirmişlerdir. Lefkoşe'de bulunan Ömeriye ve Bayraktar Camilerinde bombalar patlatan Rumların bu saldırıları Türkiye'de tepkiye yol açmış ve İsmet İnönü bu olayların daha büyük sonuçlar yaratmadan sorumlularının yakalanarak cezalandırılacağını söylemiştir. Bu olayların sorumluları bulunmadan Kıbrıs'ta görev yapan iki Türk gazeteci katledilmiş ve Kıbrıs Türk Cemaat Meclis Başkanı Rauf Denktaş'ın bürosu bombalanmıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Makarios ise Elenizm düşmanı olan Türklerin adadan kovulana kadar EOKA'nın faaliyetlerine devam edeceğini

söylemesi ile tarafsızlık ilkesine karşı çıktığı açıkça görülmüştür (Önalp'ten aktaran Gülen, 2012: 395).

II. Koalisyon hükümeti döneminde öne çıkan olaylardan birisi Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un 22-26 Kasım 1962 tarihlerinde Türkiye'ye yapmış olduğu resmi ziyarettir. Makarios 1960 yılından sonra açık bir şekilde Kıbrıslı Türklerin yapılan antlaşmalarla kazandığı haklara karşı bir tavır sergilemeye başlamıştır. Makarios ve taraftarları, enosis isteklerinden dolayı Kıbrıslı Türkleri adada fazlalık olarak görmektedirler. Makarios, büyük ümitlerle Ankara ziyaretini gerçekleştirmiş olsa da bu ziyaretten her iki tarafta umduğunu bulamamıştır. Türkiye, yapılan antlaşmaların hükümlerinin gereğince uygulanması konusunda ısrarlı davranırken Makarios ise anayasada değişiklikler yapılmasını istemiştir. Türkiye mevcut durumdan vazgeçmeyeceğini Makarios ise revizyonist politikaları doğrultusunda bu taleplerinin var olacağını belirtmiştir. Böylelikle Ankara ziyareti beklenen sonuçları doğurmadığı gibi Kıbrıs'taki siyasi krizin büyümesine de engel olamamıştır (Şahin ve Topbaş, 2016: 794-795). Türk hükümetinden istediği yanıtı alamayan Rum Lider Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde Anayasada yapılmasını istediği değişiklikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Ordunun miktarı Anayasa'ya göre değil özel bir yasaya göre düzenlenmelidir
- Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto hakkı kaldırılmalıdır
- Adalet mekanizması tek elde birleştirilmelidir
- Polis, jandarma teşkilatları birleştirilmelidir
- Memurlar nüfus oranlarına göre toplumlar arasında dağılmalıdır
- Amme hizmeti komisyonlarında onda üç oranı (yedi Rum üye, üç Türk üye) oranı beşte bir olmalıdır
- Rumların ve Türklerin ayrı ayrı kurdukları belediyeler birleştirilmelidir.
- Rum Cemaat Meclisi lağvedilmeli ve sadece Türk Cemaat Meclisi bırakılmalıdır
- Temsilciler Meclisi Başkan ve Yardımcısı bütün milletvekilleri tarafından seçilmelidir (Sarıca, Teziç ve Eskiurt'tan aktaran Gülen, 2012: 396).

Makarios tüm bu değişikliklerle enosis hayallerini gerçekleştirerek Türkleri azınlık durumuna düşürmek istemektedir. Türkiye bu talebe kesin olarak red yanıtı vermiş

olmasına rağmen Makarios bunu dikkate almamıştır (Sarıca, Teziç & Eskiuyurt'tan aktaran Gülen, 2012, s. 396).

Kıbrıs'ta bulunan iki toplum ile Kıbrıs Cumhuriyeti ve Türkiye arasında yaşanan gerginliklerin artması toplumlararası bir çatışma halini almıştır. 21 Aralık 1963 tarihinde başlayan olaylarda Lefkoşe'nin Türk mahallesinde bir Kıbrıslı Rum polisin Kıbrıslı Türklerin bulunduğu bir aracı durdurmak ve araçta arama yapmak istemesi üzerine araçta bulunanlar bu duruma karşı çıkmışlardır. Kıbrıslı Türkler, polisle çatışmaya girerken olaylar 31 Aralık tarihine kadar devam ederek her bölgeye değişik içeriklerde yansımıştır. Kıbrıs'ta olayların çıkması üzerine, Başbakan İnönü önderliğinde toplanan askeri komutanlar ve diplomatlar bir değerlendirme yapmışlardır. Bu toplantı sonunda ilk olarak Başbakan İnönü, jet filosunun sabah adada bir ihtar uçuşu gerçekleştirmesini ve olayların durmaması halinde ise adanın bombalanmasına yönelik talimat vermiştir. Toplantıda alınan ikinci karar gereği İngiltere ve Yunanistan'a adadaki İngiliz ve Yunan birliklerinin Türk birlikleri ile çatışmalar arasına girmesi yönünde nota vermiştir. Çatışmaların önlenememesi halinde ise Türkiye'nin bu duruma tek taraflı olarak müdahale edeceği bilgisi verilmiştir. 15 Ocak 1964 yılında Londra Konferansında toplanan taraflara Türkiye'nin çözüm önerilerini Denktaş bildirerek iki toplumlu bir federal devlet kurulması yönündeki planı açıklamıştır. Türkiye, 1960 çözümünün Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlayamadığı gerekçesiyle coğrafi olarak ayrılmış ve zorunlu nüfus mübadelesini gerçekleştirmiş federal bir devletin kurulması gerektiğini söylemiştir. Bu görüş, taksim tezinin değişimi olarak da anılmaktadır (Fırat, 2002b: 723-724).

Lefkoşa'da Yeşil Hat olarak adlandırılan bölge, 27 Aralık tarihinden itibaren İngiltere, Türkiye ve Yunanistan askerlerinden oluşan Barış Koruma Gücü tarafından kullanılmaktadır. Makarios'un kışkırtmalarının ardından artan Rum terörüne karşı bazı önlemler almak zorunda kalan Türkler, bu durumdan uzaklaşmak adına yaşadıkları yerleri terk ederek iletişimden uzak bir şekilde adanın yüzde üçlük bir bölümünde hayatlarını devam ettirmişlerdir. Türklerin devlet organlarından da dışlanmasıyla birlikte ortaklık cumhuriyeti de dağılmıştır. Lefkoşa, güvenliği sağlamak adına 30 Aralık 1963 tarihinde "Yeşil Hat" sınıрыyla ikiye ayrılmıştır. Bu hat, adada iki ayrı yönetimin kurulmasının da başlangıcı olmaktadır (akt. Vatanserver, 2010: 1513).

Kıbrıs'ta 1963 yılında yaşanan "Kanlı Noel" olaylarından sonra, 27 Aralık 1963'te üç garantör ülkenin askerlerinden oluşan bir "Barışı Koruma Kuvveti" oluşturulmuştur. 30 Aralık günü ise görevli olan İngiliz General, Türk ve Rum kesimlerini ayıran ve Rum

saldırılarının durdurulduğu hattı yeşil bir kalemle çizerek bu hatta “Yeşil Hat” adını vermiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı).

15 Ocak 1964’te Londra Konferansında bir araya gelen devletlerin anlaşmazlık sonucunda görüşmeleri kesintiye uğramıştır. İsmet İnönü, Kıbrıs’a gelecek Barış Gücü beklenirken artan şiddet olaylarının durması ve adaya müdahale edebilmek adına TBMM’den yetki almıştır. 1964 yılının Nisan ayına gelindiğinde adada yaşanan olayların da gerginliği artmıştır. Diplomatik girişimler, bu dönemde bir fayda sağlamamaktadır. 1964 yılında Kıbrıs’ta gerilimin artmasıyla birlikte Zürih Antlaşması feshedilmiş ve uluslararası alanda özellikle de NATO içerisinde dengeleri değiştirecek bir hal almıştır (Feridunoğlu, 2017: 376-377). 4 Mart 1964 tarihinde toplanan Güvenlik Konseyi, Kıbrıs’ta yasal düzeni bozmaya yönelik çıkarılan güç odaklı hareketleri kınamadığı gibi Kıbrıs Hükümeti yerine Kıbrıs Rum Yönetimini hükümet olarak almış ve muhatap kabul etmiştir. Kıbrıs’ta yaşanan olayların son bulmasını isteyen Türkiye, bu kararı olumlu karşılamıştır. Kıbrıs Rum Yönetiminin hükümet gibi görünerek bu ifadenin kullanılması ciddi bir hata olmuştur ve Kıbrıs sorununun çözümünü daha da güçleştirmiştir (Eroğlu, 2002: 748-749).

4.2.10. 1964 Johnson Mektubu ve Etkileri

Amerika Birleşik Devletleri başkanı Lyndon B. Johnson, 5 Haziran 1964 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemek amacıyla Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye bir mektup göndermiştir. Mektubun içeriği hakkında Beyaz Saray’dan bilgi verilmezken 13 Ocak 1966'da Hürriyet gazetesine bilgi sızmış ve mektubun içeriği bu şekilde öğrenilmiştir. Johnson mektubunda şu ifadeler yer vermiştir:

Türkiye hükümetinin Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare aracılığıyla sizden ve Dışişleri Bakanınızdan aldığım haber beni ciddi surette endişeye sevk etmektedir. En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta sonuçlar doğurabilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından izlenmesini, hükümetinizin bizimle önceden tam bir danışmada bulunmak yönündeki taahhüdü ile uzlaşır bulmuyorum. Büyükelçi Hare görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı birkaç saat ertelemiş olduğunuzu bana bildirdi.

Türkiye'nin insani niyetlerle ve meşru müdahale kararlarını içeren Zürih ve Londra Antlaşmalarından vazgeçmesine yönelik olarak Başkan Johnson tarafından gönderilen mektupta ağır ve sert ifadeler bulunmaktadır (Eroğlu, 2002: 750). Johnson bu sözleri ile Türkiye'nin ABD'ye danışmadan böyle bir kararı almaması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye'nin Garanti Antlaşmasına taraf olan diğer devletlerle görüşme imkânlarını ortadan kaldırmadan herhangi bir müdahalede bulunmaması gerektiğini ifade eden Johnson, Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı askeri müdahalenin sonucunda SSCB'nin soruna doğrudan

müdahil olabileceğini, böyle bir durumda da NATO ülkelerinin Türkiye'yi savunmak mecburiyetine girişmeyeceğini söylemektedir. Johnson, Türkiye'nin adaya yapacağı tek taraflı müdahalenin BM'nin arabuluculuk çalışmalarına zarar vereceğini vurgulamıştır (Erhan, 2002: 686-687).

Başbakan İnönü, 13 Haziran'da Johnson'un mektubuna karşılık bir cevap hazırlayarak ABD Büyükelçisi Hare aracılığıyla Washington'a yollamıştır. İnönü mektubunda şu ifadeleri kullanmıştır:

Mesajınız gerek yazılış tarzı gerek içeriği bakımından Amerika ile ittifak ilişkilerine her zaman ciddi bir dikkat göstermiş bulunan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak ilişkilerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirlemiştir. Gerek bu ayrılıkların gerek mesajın genel havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış görüşlere dayanarak yapılmış iyi niyetli bir girişimin telaşından doğmuş konulardan ibaret olmasını yürekten dilerim.

İsmet İnönü bu mektup aracılığıyla Türkiye'nin müdahale girişiminden önce ABD'yi bilgilendirdiğini, adada düzenin sağlanması için BM gücünün oluşturulmasının gecikmesi sonucunda Makarios yönetiminin saldırılarının yarattığı hasarların büyük boyutlarına geldiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin Garanti Antlaşması kapsamında garantör devletlerle görüşüğünü fakat Yunanistan'ın Türkiye'nin ürettiği çözümleri sonuçsuz bıraktığını vurgulayan İnönü, Türkiye'nin bir gün adaya müdahalesi söz konusu olduğunda bunu tamamen uluslararası antlaşmaların hükümlerince ve bu antlaşmaların amaçlarına uygun bir şekilde gerçekleştireceğini dile getirmiştir (Erhan, 2002: 688-689).

10 Temmuz 1964 tarihinde ABD'nin arabuluculuk yapmak üzere müdahil olduğu Cenevre Görüşmeleri devam ederken, Kıbrıslı Rumlar Erenköy ve Mansura'ya saldırmışlardır. Kıbrıs'ta barışı sağlamak için görevlendirilen Türk jetleri ise 8-9 Ağustos 1964 tarihinde Rum mevzilerini bombalamıştır. 1967 yılının Kasım ayında da yeni bir terör saldırısı başlatan EOKA grubu, bu kez de Birleşmiş Milletler Barış Gücünün de olayları görmesine rağmen Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırmıştır (Eroğlu, 2002: 750).

1965 ve 1967 yılları Kıbrıs'ta kısmen de olsa sakin geçmiştir. Yunanistan'da yaşanan iç siyasi gelişmeler neticesinde ABD, Avrupa Konseyinden uzaklaştırılmıştır. Yunanistan bu durum karşısında Türkiye ile yakınlaşmak istemiş ve görüşme talebinde bulunmuştur. Bu talep üzerine 10 Eylül 1967 tarihinde Keşan ve Dedeoğlu görüşmeleri yapılmış fakat bir sonuç elde edilememiştir (Çeçen'den aktaran Çelik ve Çelebi, 2020: 177).

1967 yılının Kasım ayında Rumlar yeniden saldırılarına başlamıştır. Bunun sonucunda Kıbrıslı Türk liderleri, idari bir mekanizmaya ihtiyaç duymuşlardır. 28 Kasım 1967 tarihinde Geçici Kıbrıs Yönetimi kurulmuş ve böylelikle iki toplumun ayrı değerlendirilmesine imkân sağlanmış olmaktadır (Toluner'den aktaran Eroğlu, 2002: 751). 1968 yılında başlayarak altı yıl süren görüşmelerde ise hiçbir sonuç alınamamıştır. Rumlar, ısrarla enosis taleplerini gerçekleştirmeye çalışırken Türkler ise geçmişe dönük olayların yeniden gündeme gelmemesi için Türklerin adada bulunan varlığının korunmasını istemektedir. Gün geçtikçe artan görüşmeler sonucunda Türkler daha ılımlı bir politika izleyerek “bölge muhtariyeti esasına dayanan üniter bir devlet” yapısının oluşmasına onay vermiştir. Birkaç bölgede varlığını sürdüren Türkler, iç işlerinde bağımsız hareket edeceklerdir. Bu fikir de yine Rum yönetimi tarafından kabul edilmemiştir (Armaoğlu'ndan aktaran Çelik ve Çelebi, 2020).

Bu dönemde izlenen Kıbrıs politikaları iç ve dış etkenler tarafından şekil almış ve görevde olan Demokrat Parti iktidarı tarafından Kıbrıs konusunda dünyada yaşanan değişimlerle birlikte farklı stratejiler uygulanmıştır. Tüm bunlara rağmen Demokrat Parti döneminde doğru ve gerçekçi yaklaşımlar çerçevesinde izlenen dış politikada Yunanistan ile olan ilişkilerin zarar görmemesi temel istek olmuştur. Kıbrıs sorununu Yunanistan ve İngiltere ile karşılıklı istişareler sonucunda şekillendirmek isteyen iktidar, aktif bir Kıbrıs siyaseti yürütmüştür. Garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs sorununa taraf olduğunu gösteren Türkiye, Kıbrıs sorununa yaklaşımda ulusal ve milli duygularla hareket ederek Türk halkının menfaatlerini korumaya çalışmıştır (Tansel, 2010: 223).

4.2.11. 1967 Krizinin Etkileri

1964 yılında Kıbrıs'a barış gücü gönderme kararı alan BM Güvenlik Konseyi, adada barış gücünün kurulmasını sağlarken bu sürede şiddetli çatışmalar yaşanmaktadır. İngiltere'nin olayları durdurmaya yönelik tavrı yetersiz kaldığından Kıbrıs'taki olayların dozu da artmıştır. Türkiye'nin adaya müdahale edeceğinin bilgisini alan Yunanistan, olayların sona ermesini istemiştir. Bunun üzerine az sayıdaki BM Barış Gücü, adaya gelmiştir fakat olayları durdurmada yetersiz kalmıştır (Güler, 2020: 33-34).

Birleşmiş Milletler, 1964 yılından itibaren Kıbrıs sorununa müdahil olmaktadır. İlerleyen dönemlerde iyi niyetli bir yaklaşımla soruna yönelik çözüm önerileri sunmuşlardır. Başlangıçta belli konulara tarafla yaklaşan BM, çatışma halinde olunan fikirleri yalnızca kayıt altına almakla yetinmiştir. Bu notlar, zamanla Fikirler Dizisi ve

Annan Planı gibi kapsamlı önerilerin zemini oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin çözümleri çoğunlukla Rumların tezlerine yakınlık göstermektedir (Efegil ve Olcay, 2004: 118).

1965 yılının Mayıs ayında Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik yapılan görüşmeler, 1967 yılına kadar sürmüştür. Bu süre içerisinde terör içerikli eylemlerine devam eden Rumlar, Türk köylerine zarar vererek baskınlar düzenlemişlerdir. Görüşmelerin devam ettiği bu süreç içerisinde 15 Kasım 1967 tarihinde Boğaziçi (Ayios Theodoros) ve Geçitkale (Kophinou) köylerini ele geçiren Rum çeteleri, 28 Kıbrıslı Türk'ün hayatına son vermiştir (Bayülken'den aktaran Kapucu, 2020: 86). Türkiye bunun üzerine Türk köylerinin boşaltılmasını, saldırıların durdurulmasını aksi halde Yunanistan'a savaş açacağını bildirmiştir (Coşkun'dan aktaran Kapucu, 2020: 86).

1967 yılının Kasım ayında Kıbrıs'ta yaşanan olayların ardından Türkler hayatını kaybetmiştir. Türklerin adaya yönelik müdahale hazırlığı karşısında İngiltere bu duruma karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir. Türkiye'nin bir müdahalede bulunmasını istemeyen İngiltere, Türkiye üzerinde uluslararası bir baskı oluşturmaya çalışmaktadır. İngiltere bu hareketi ile Türkiye'nin Kıbrıs politikasına olumsuz bir yaklaşım sergilediğini açıkça göstermektedir (Coşkun, 2015: 451).

1967 Krizinin Kıbrıs'taki iki toplumun bir arada yaşamasının mümkün olmadığını dünya kamuoyuna göstermesi, bu iki toplumun iki ayrı bölgede ve yönetimde yaşamlarını sürdürmeleri ile ilgili önemli sonuçları bulunmaktadır. 1967 Kıbrıs Krizinin olumlu bir sonucu 26 Aralık 1967 tarihinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetiminin ilan edilmiş olmasına olanak sağlamasıdır. Diğer bir olumlu sonuç ise Makarios'un o zamana kadar kabul etmediği toplumlararası görüşmelere karşı olumlu tavır sergilemesidir (Arık, 2011: 14).

4.3. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SONRASI

Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, sahip olduğu jeopolitik önem nedeniyle tarih boyunca hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur (İzgi, 2007: 8). İbn Haldun'un "Coğrafya Kaderdir" dediği gibi Kıbrıs'ın da kaderini coğrafyası belirlemiştir. Kıbrıs, sahip olduğu coğrafi konumunun jeopolitiğine etkisi nedeniyle krizlerin yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (Orhun, 2019: 21). 1 Ağustos 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilen Kıbrıs, siyasi bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır. Daha önceki bölümde anlatıldığı üzere Kıbrıs konumu itibariyle stratejik bir öneme

sahiptir. Birçok uygarlığa da ev sahipliği yapmış olan Kıbrıs, Türkiye'nin önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti, 93 Harbi sırasında Rusya'dan gelebilecek saldırı ihtimaline karşı İngiltere'nin kendi yanında yer alması şartıyla, Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bırakmıştır. Egemenlik hakları saklı tutularak Kıbrıs'ın yönetimini devralan İngiltere, uzun süre yönetimini elinde tuttuğu adayı Birinci Dünya Savaşı sırasında ilhak etmiştir. Bu durum zamanla Ortodoks Kilisesinin de etkisiyle Rum milliyetçiliğini ön plana çıkararak Rumların adanın Yunanistan'a bağlanması yönündeki fikirlerini temel politikaları haline getirmelerine neden olmuştur (Vural, 2019: 269).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı kaynaklarına göre 1963 yılından itibaren Kıbrıs'ın bütünü temsil eden bir merkez idare bulunmaması Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar'ın 1963'ten beri kendilerini ayrı olarak idare etmelerine neden olmuştur. Kendilerini idare edebilmek adına bazı mekanizmaları oluşturan Kıbrıslı Türkler, ilk olarak 27 Aralık 1967'ye kadar görev yapan Genel Komiteyi kurmuşlardır. Daha sonra İhtiyati Kıbrıs Türk Yönetimi adı altında yeni bir idare tesis edilmiştir. 21 Aralık 1971 tarihine gelindiğinde ise Kıbrıslı Türkler "ihtiyati" kelimesini kaldırarak yönetimlerini Kıbrıs Türk Yönetimi olarak adlandırmıştır. 1963 ve 1974 yılları arası Kıbrıslı Türkler için yoksulluk, izolasyon, ulaşım sıkıntısı, korku ve güvensizlik dönemi olarak yaşanmıştır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2016).

4.3.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi

15 Temmuz 1974'te enosisi hayata geçirmek isteyen Yunanistan cuntası, EOKA ile iş birliğinde bulunarak Kıbrıs'ta bir darbe gerçekleştirmiştir. Adada huzurun sağlanmasını ve şiddetin son bulmasını isteyen Türkiye ise 1960 Garanti Anlaşmasının 4. maddesine dayanarak askeri müdahalede bulunmuştur. Türkiye'nin müdahalesi ile Yeşil Hat sınırı genişletilerek bugünkü sınırın çizilmesiyle adanın iki kesimliliği, Nüfus Mübadelesi Anlaşmasıyla da nüfusların bölgesel gruplaşması sağlanarak adanın iki kesimli karakteri tanımlanmıştır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2016).

15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı düzenlenen darbenin hazırlayıcıları, Yunan Meclisindeki "Kıbrıs Dosyası" kayıtlarında Fedon Gizikis (Yunanistan Cumhurbaşkanı), Adamakdios Andruçopulos (Yunanistan Başbakanı), Dimitri İoannidis (Cunta Lideri), Grigori Bonanas (Silahlı Kuvvetler Başkanı) olarak yer almaktadır. Bu darbe ile amaçlanan 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda kurulan 1960 Kıbrıs

Cumhuriyeti Anayasası'nı ortadan kaldırarak Helen Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ilan etmektir (Çopur'dan aktaran Kusutoğlu, 2017: 53). Yunan Cuntası ve EOKA-B yandaşları, ortak bir hareketle Makarios'a karşı bir darbe gerçekleştirerek Kıbrıs Elen Cumhuriyetinin kurulmasını sağlayarak enosis fikirlerini gerçekleştirmişlerdir. 15 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleşen bu darbe sonrasında 19 Temmuz 1974'te bir açıklama yapan Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının yok sayıldığını dile getirmiştir. Yunanistan ise durumu Kıbrıslı Rumların iç meselesi olarak değerlendirmiştir (Tamçelik'ten aktaran Yılmaz, 2017: 92).

28 Haziran 1971 tarihinde Kıbrıs'a geri dönen Terörist lider Grivas, enosis faaliyetlerine hız kazandırarak bu faaliyetleri aleni bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Grivas, Kıbrıs'a döner dönmez Enosisci militanlarla birlikte EOKA-B örgütünü kurmuştur. EOKA-B, kısa süre içerisinde adanın hemen hemen her yerinde eylemler yapmaya başlamıştır. Grivas'ın bu faaliyetleri, Makarios ile arasının açılmasına da neden olmuştur. Makarios, EOKA-B'nin Yunan Cuntasının emirleri ile hareket ettiğini ve bu nedenle enosis fikirlerine zarar verdiğini düşünmektedir. Bu durum Rum halkı arasında da Makariosçular ve Grivasçılar şeklinde bölünmeye neden olmuştur (Aybak, 2017: 127).

1967 yılında Türkiye'nin bakışı sonucunda adayı terk eden Yunan EOKA terör örgütü, 1971 yılının Ekim ayında adaya tekrar dönerek enosis faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere girişimlerde bulunmaktadır. Kıbrıs Rumlarının seçimiyle göreve gelen Makarios, bu duruma karşı çıkmaktadır. Yunan yönetimi ise Makarios'un öldürülmesini bile göze alarak darbe yapılmasını ve Yunan taraftarı bir idarecinin göreve getirilmesini istemektedir. 15 Temmuz 1974 tarihinde Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO)'nun başlatmış olduğu darbe başarıya ulaşmıştır. Adada yaşanan bu karışık durum nedeniyle Türk lideri Rauf Denktaş, Türkiye'nin bu durumdan faydalanarak adaya müdahale etmesini istemektedir. Türkiye uluslararası antlaşmalardan verilen haklarına dayanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleriyle Kıbrıs'a ortak bir harekât başlatmıştır. Beş gün süren bu girişim sonucunda adada sıkışmış olarak bulunan Türk Birlikleri için Cenevre Görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerin olumlu bir sonuca ulaşmaması nedeniyle ikinci harekât başlatılmıştır. 14 Ağustos 1974 sabahı başlatılan bu harekâtle Türk Birlikleri, sıkışık durumda bulunduğu üçgünden çıkarak alanlarını genişletmeye başlamıştır. Üç gün süren harekât sonunda ateşkes kararıyla Türk birlikleri Magosa-Lefkoşa-Lefke hattına ulaşmışlardır (Tarakçı, 2010: 8-9).

Yönetimden uzaklaştırılan Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasındaki görüş ayrılıkları belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İçerisinde eski cuntacıların bulunduğu EOKA-B'ciler ile Makarios'un karşı karşıya gelmesiyle 15 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilen darbe sonrasında Yunan Cuntasının desteğiyle EOKA lideri Nikos Sampson, Makarios yönetimine son vererek iktidarı ele almıştır. 20 Temmuz 1974 günü başlayan müdahale ile Yunan ilhaki önlenmiştir. Demokrasinin gelmesini sağlayan bu müdahale sonrasında 2 Ağustos 1975 tarihinde Viyana'da BM gözetiminde Rauf Denktaş ile Glafkos Klerides arasında bir nüfus mübadelesi antlaşması imzalanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021). Türkiye Hükümeti, Makarios'a karşı düzenlenen darbeye oldukça sert tepki göstermiştir. Kıbrıs Türk Halkının yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını ve Makarios'un bunu BM Güvenlik Konseyi'nde açıklamış olması Garantör Devletlerden biri olan Türkiye'yi harekete geçirmiştir. Bunun üzerine 15 Temmuz 1974 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu ülkenin çıkarları ve güvenliğinin sağlanması amacıyla Başbakan Bülent Ecevit'e yetki vermiştir (Kusutoğlu, 2017: 62).

19 Temmuz 1974 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yapan Makarios:

Yunanlılar Kıbrıs'ı işgal etmişlerdir. Büyük binalarda Yunan bayrakları dalgalanmakta ve ambulanslar sürekli olarak yaralı taşımaktadırlar. Yunanlılar Türklerden daha çok tehlikelidirler. Çarpışmalar kanlı bir şekilde devam etmektedir. Türkler de büyük tehlike içindedirler. Bu işgal harekâtı Kıbrıs'ın bağımsızlığını tamamen ortadan kaldırmıştır (akt. Kapucu, 2020: 88).

Makarios'a göre, darbe Yunanistan'daki askeri rejim tarafından planlanmıştır ve Rum Milli Muhafız Ordusunda görevli bulunan askerler tarafından da gerçekleştirilmiştir (Eroğlu, 2002: 753)

Kıbrıs'ta yaşanan darbe girişiminin ardından 18-19 Temmuz günlerinde İngiltere ve ABD ile görüşerek olayların diplomatik ve barışçıl yollardan çözülmesi için gayret gösteren Türkiye, Yunanistan'ın EOKA'cı Nikos Sampson'u adadan çıkarmak istememesi ile karşılaşmıştır. Kıbrıs'ta meşru bir yönetimin kurulmasına yanaşmayan Yunanistan, diplomatik olarak sorunun çözümüne yönelik fikirleri de reddetmiştir. Bu girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine Türkiye'de meşru müdahale yetkisini kullanmıştır (Uçarol'dan aktaran Kapucu, 2020: 88-89).

4.3.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetinde geçen ve 300 yıldan fazla süren dönem, Kıbrıs'ın tarihindeki en sorunsuz ve barış ortamının yaşandığı dönemdir. Kıbrıs'ın

1914 yılında İngiltere'nin kontrolüne girmesiyle birlikte adada bulunan Türk ve Rumlar arasındaki sorunlar artmış ve hatta bu sorun çatışmaya kadar varmıştır. Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlattığı süreç, Kıbrıs sorunu olarak tanımlanmakta ve bu sorun Türkiye'nin hem AB adaylık sürecinde hem de uluslararası ilişkilerinde önüne çıkarılmaktadır (İzgi, 2007: 14).

EOKA tehdit hareketlerinin arttığı 1950'li yıllara kadar Türkler, örgütlenmelerini siyasi ve sosyal olarak düzenlemişlerdir. EOKA'nın eylemlerini artırması ile birlikte bu örgütlenmeler yeterli gelmemiş ve Türkler silahlı olarak da örgütlenmişlerdir. Bu örgütler, Kıbrıs halkının savunma mekanizmasının temelini oluştururken ilerleyen yıllarda kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin de ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır (Orhun, 2019: 60)

6 Mart 1970 ve 26 Mart 1971 tarihleri arasında Türkiye'de III. Demirel Hükümeti görev başında bulunmaktadır. Bu dönem 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından verilen bir muhtıra ile de anılmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durumun sorumlusu olarak politikacıları işaret eden TSK, hükümetin anarşinin, kardeş kavgasının, sosyal ve ekonomik huzursuzlukların giderilmesi yönünde gerekli tedbirleri alamadığını belirtmektedir. TSK verdiği muhtıra ile partiler üstü bir anlayış ve anayasanın öngördüğü yeniliklerin ancak Atatürkçü bir görüşle yapılacağını ve bunu sağlayacak bir hükümetin kurulması gerektiğini öngörmektedir. Reformları gerçekleştirmek üzere, sırasıyla I. Erim, II. Erim, Melen ve Talu Hükümetleri kurulmuştur (Gülbay, 2019: 335).

Askeri eksiklerini de hızla tamamlayan Türkiye, çıkarma için bilgi ve malzeme eksikliklerini de gidermiştir. 12 Mart 1971'de askerlerin verdiği bir muhtıra sonucunda istifa eden Demirel'in ardından 2,5 yıl gibi bir süre ara rejim dönemi yaşanmıştır. Bu durumda da Türk dış politikasında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde Türkiye Kıbrıs'taki Makarios-Albaylar Cuntası karşıtlığından yaşanan fırsatları değerlendirememiştir. 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimle CHP ve Milli Selamet Partisi (MSP)'nin koalisyonu, yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. "Ortanın Solu" sloganı yaklaşımı ile federasyon tezini benimseyen Bülent Ecevit, bir yandan da Amerika karşıtı olanların desteğini almıştır (Fırat, 2002b: 740). İlk harekât sonucunda Rumlar bekledikleri bir baskınla karşılaşmışlardır. Bu nedenle de Türk birliklerine karşı etkili bir savunma ve müdahalede bulunamamışlardır. Türk kuvvetleri de istedikleri hedefe varamamıştır. Rum kuvvetlerinin yoğun ateşi, aksaklıklar, irtibatın kesilmesi, yorgunluk ve intikallerin gecikmeli olması nedeniyle hedeflerine ulaşamayan Türk birliklerinin önünü

Rumların stratejik noktalarını vuran Türk uçakları açmıştır (Tandoğan'dan aktaran Kapucu, 2020: 94).

Kıbrıs devletinin kurulmasını sağlayan garantör devletlerden biri olan İngiltere, Kıbrıs konusunda önemli devletlerden biri olmaktadır. İngiltere'nin Kıbrıs konusundaki öneminin farkında olan ve adaya tek taraflı bir müdahalede bulunmadan önce İngiltere ile görüşen Bülent Ecevit, İngiliz hükümetinin Türkiye'nin krizi çözmeye yönelik tekliflerine verdiği tepkiler karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Ecevit, Türkiye'nin adada yaşananları kendi lehine çevirmek gibi bir planının olmadığını ve Kıbrıs'ta yaşanan sorunun ciddi boyutlara ulaştığını söylemiştir. Olası bir Türkiye-Yunanistan çatışmasının yaşanmaması için Türk-İngiliz iş birliğinin sağlanması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu nedenle Türk askerlerinin adaya gönderilmesi için İngiliz üslerini kullanmayı teklif etmiştir. Dışişleri Bakanı Callaghan ise, İngiliz üslerinin Türk askerleri tarafından kullanılmasına olumsuz yanıt vermiştir (Coşkun, 2015: 452-453). Birinci Kıbrıs Barış Harekâtının diplomaside istenen sonucu doğurmaması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Turan Güneş, ikinci harekâtı "Ayşe tatile çıksın" parolası ile başlatmıştır. Bu harekât ile Kıbrıs'ın sınırları çizilmiştir (Alptekin, 2011: 21).

Güvenliği üç garantör ülke tarafından sağlanan ve belli oranda bağımsızlığı kısıtlanmış olan Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplumun eşit hakları bulunan ve ortaklığa dayalı bir yapıyı öngörmektedir (Efegil ve Olcay, 2004: 114). 1960 Anayasasının uluslararasılaştırılmış olma özelliği ile hükümetin, anayasanın temel hükümlerini kendi yetkileri doğrultusunda değiştirme hakkı bulunmamaktadır. Anayasanın hükümleri 1959-60 Antlaşmalarının tarafları ile yapılacak antlaşmalarla değiştirilebilmekte ya da kaldırılabilir (Özersay, 2009: 35). İki ülke arasındaki Kıbrıs sorununun çözüme ulaşma noktasındaki en büyük engel, her iki tarafında taleplerinin birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Taraflar taleplerinde esnek davranmadığı gibi hem de Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler, taraflara eşit mesafede bulunmamışlardır (Efegil ve Olcay, 2004: 121). Türkiye ve Yunanistan arasındaki istenen sonucu doğurmayan iletişim süreci, adada yaşayan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır.

Kıbrıs sorununun farklı süreçlerinde Türkiye-İngiltere ilişkileri Rumların bağımsızlık talepleri karşısında olumlu seyretmiştir. Rumların 1950'li yıllarda bağımsızlık taleplerini daha çok dile getirmesi karşısında İngiltere, stratejik öneme sahip olan Kıbrıs'ı kaybetmemek adına Türkleri adada denge unsuru olarak görmüştür (Coşkun, 2015: 450).

Kıbrıs'ta yaşanan olaylar sadece ada içerisindeki etnik grupların sorunu gibi görünse de aslında bu sorun bölgesel ve küresel aktörlerin güç mücadelesinin önemli bir noktasını oluşturmaktadır (Hürsoy, 2013: 29). Türkiye'nin Kıbrıs sorunu boyunca karar alma ve değerlendirme süreçlerine birden çok aktörün katıldığı görülmektedir. Her ne kadar son karar Bülent Ecevit tarafından veriliyor olsa da koalisyon hükümetinin bağımsız aktörleri Bakanlar Kurulunu oluşturmaktadır. Koalisyon hükümeti Kıbrıs sorununda, krizi yöneten ve karar alan bir birim halinde çalışmaktadır (Gökçe, 1974: 58).

Bülent Ecevit'in bu dönemde Türkiye-Yunanistan dostluğuna yönelik yazdığı yazılar onun ilişkilere yapıcı ve ılımlı bir yaklaşımda bulunduğunu sergilemektedir. O yazılardan birinde ise hem Kıbrıs hem de Türkiye-Yunanistan ilişkilerine dair anılarına yer verirken Türk-Yunan dostluğunun önemli bir yol aldığını söylemektedir (Ek 4'te Ecevit'in yazısına yer verilmiştir)

Bu yazı ile Bülent Ecevit ve dönemin hükümetinin hem Kıbrıs meselesine hem de Türkiye-Yunanistan ilişkilerine karşı olumlu bir bakış açısına sahip olduğu nettir. Müzakereler ve insani yollarla sorunlara çözüm bulunmasına yönelik hareket eden Bülent Ecevit, bu dönemdeki yaklaşımı ile olayların tırmanışa geçmesine de engel olmuştur.

4.3.3. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta yaşayan Türkler, bir taraftan yoksullukla bir taraftan da Rum baskılarıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. 1963 yılında harekât kararı alan Türkiye, ABD'nin tavrı ve Johnson mektubunun yanı sıra Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu harekât için hazırlık yapması adına harekâtı ertelemiştir. 20 Temmuz 1974'te harekât yapıldığı kadar Kıbrıs'ta Türklere uygulanan eylemlere "*Etnik Temizlik*" diyenlerin olduğu gibi "*Soykırım*" diyenler de bulunmaktadır (Güler, 2020: 45).

Adada yaşanan bu gelişmeler sonucunda 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya müdahalede bulunan Türkiye'nin bu müdahalesi Rumlar tarafından da olumlu bir karşılık bulmuştur. Hatta bazı Rum liderler, Türk müdahalesinin haksız Rum katliamının önüne geçtiğini belirtmişlerdir (Yılmaz, 2017: 92). Türk Hükümeti 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşması'ndan doğan meşru hakkını kullanarak adaya müdahalede bulunmuştur. Bu müdahalenin amacı, Kıbrıslı Türklerin uğradığı saldırıları sona erdirerek barış ve huzur ortamı sağlamaya çalışmaktır (Yılmaz, 2017: 93).

Harekât öncesinde Genelkurmay Başkanlığı ile görüşmelerde bulunan Ecevit, görüşmeler sonunda şu açıklamalarda bulunmuştur:

Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiştir ve ilerde açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde de Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır (Gökçe, 1974: 49).

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi konusunda İngiliz hükümeti hem şaşkın hem de durumdan rahatsız haldedir. Bu nedenle bu müdahaleye sert tepki göstermektedir. Adaya yapılan müdahaleyi radyodan duyan İngiliz Dışişleri Bakanı Callaghan, Türkiye'nin İngiltere büyükelçisi Rıfat Turgut Menemencioğlu ile görüşerek operasyon öncesinde bilgilendirilmediklerini söylemiştir. Callaghan, adada Türklere karşı gerçekleştirilen bir saldırı bulunmadığı için bu müdahaleyi geçersiz bulduğunu ifade etmiştir (Coşkun, 2015: 454). Kıbrıs Türk temsilcisi Rauf Denктаş, Glafkos Klerides'in 1960 yılına dönülmesine yönelik teklifini reddederek mevcut anayasanın Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkının haklarını koruyamadığını söylemiştir. Denктаş'ın güvenlik içinde yaşamak adına öne sürdüğü taksim tezine karşı çıkan Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve Kıbrıs Rum temsilcisi Glafkos Klerides, uzlaşmaya kapalı bir tavır sergilemişlerdir. İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ise bu duruma kayıtsız kalmaktadır (Erkmen, Yüksel ve Alaçam'dan aktaran Kapucu, 2020: 97).

Kıbrıs'ta 82 yıl süren İngiliz egemenliği 16 Ağustos 1960 tarihinde bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle sona ermiştir. Yunanistan, yapılan antlaşmalardan memnun olmayarak bu antlaşmaların geçici ve zorla yapılmış antlaşmalar olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte enosis taraftarı olan EOKA'nın eylemlerini artırmasıyla birlikte 1963 yılında adadaki Türkleri yok etmeyi amaçlayan Akritas Planı devreye girmiştir (İsmail'den aktaran İzgi, 2007:17). Kıbrıs Rum Yönetiminin Türkleri azınlık statüsüne getirerek adadan uzaklaştırmak için uygulamaya çalıştıkları Akritas Planına göre; Kıbrıs Anayasası'nın 173. Maddesi gereğince Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, ayrı belediyelere sahip olacaktır ancak bu madde Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmiştir. 1963 yılının Kasım ayına gelindiğinde ise Rumlar, Kıbrıslı Türklerin korunmasına yönelik anayasada yer alan sekiz maddenin iptal edilmesini istemişlerdir (Kusutoğlu, 2017: 40).

4.3.4. Cenevre Konferansları 25-30 Temmuz 1974

25-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında gerçekleştirilen Birinci Cenevre Konferansına Türkiye, Yunanistan ve İngiltere; Dışişleri Bakanları olarak da Turan Güneş, Yeorgios Mavros ve James Callaghan katılmıştır. Ayrıca ABD, Sovyetler Birliği ve BM de gözlemci göndererek konferansta yer almışlardır. Türkiye konferansta hem ateşkes ilan edilmesini hem de Kıbrıs'ta kurulacak yeni düzen hakkında karar alınmasını talep etmiştir.

Bu kararın federasyon tezine uygun bağlayıcı bir karar olmasını ve Kıbrıslı Türklerin güvenliğinin yine Türklerden oluşan bir polis gücü tarafından güvence altına alınmasını isteyen Türkiye, Türk askerlerinin adadan geri dönüşüne yönelik tarihi bir metin oluşturulmamasını, Denktaş'ın cumhurbaşkanı yardımcılığı görevine hızla başlayarak cemaatlerin de katılacağı büyük Kıbrıs konferansının bir hafta içerisinde toplanmasını söylemiştir. Yunanistan ise konferanstaki taleplerini şu şekilde belirtmiştir: Cenevre Konferansında Birleşmiş Milletlerin ateşkes kararı görüşülmeli, anayasal konular ele alınmamalıdır. Türk birlikleri adadan derhal çıkarılmalı, bir hafta sonraki konferansa yönelik herhangi bir görüşme yapılmamalı ve Kıbrıs'taki anayasal düzene dair görüşmeler gerçekleşmemelidir (Fırat, 2002b: 744).

Cenevre Deklarasyonu kapsamında; “Ada'da bir güvenlik bölgesinin kurulması, Rum ve Yunan işgalindeki Türk bölgelerinin derhal boşaltılması, tutsak durumunda olan asker ve sivil personelin derhal mübadele edilmeleri veya serbest bırakılmaları kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Ada'da barışın sağlanması, Anayasaya uygun bir hükümetin tekrar kurulması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Türk Toplumunu ve Kıbrıs Rum Toplumunu olmak üzere iki otonom idarenin mevcudiyetinin kabul edilmesi” kabul ve ilan edilmiştir. (akt. Kapucu, 2020: 96) Kıbrıs'ta barış ve huzurun sağlanması, anayasal düzenin varlığının ada üzerinde yeniden tesis edilmesi amacıyla düzenlenen Birinci Cenevre Konferansı, Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin yaklaşımları nedeniyle uygulamaya geçememiştir. 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Antlaşmasında Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesiminin antlaşma hükümlerince üstlendikleri görevleri yerine getirmemesi de bu durumun ana sebebi olarak görülmektedir (Kapucu, 2020: 96). 30 Temmuz 1974 tarihinde sona eren Birinci Cenevre görüşmelerinde tarafların 8 Ağustos'ta tekrar toplanmasına karar verilmiştir. Türk ve Yunan taraflarının uzlaşmaya varmada yaşadıkları sıkıntı nedeniyle İkinci Cenevre Konferansı da sorunlara bir çözüm getirememiştir (Coşkun, 2015: 458-459).

Kıbrıs'ta daha iyi koşullara bağlı olarak yaşamlarını sürdüren Rumlar, Mart 1964'ten başlayarak silahlanmışlar ve kendilerini olası bir çatışmaya hazırlıklı hale getirmişlerdir. Cenevre Konferansının ilk aşamasının olumsuz sonuçlanması, iki toplum arasında ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) denetiminde çıkan çatışmalar, ilk olarak Erenköy-Mansura bölgesinde patlak vermiştir (Fırat, 2002b: 729).

Birinci Cenevre Konferansı ve konferansın ardından imzalanan Cenevre Protokolü, Türk diplomasisi adına büyük bir başarı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, Kıbrıs'ta yapmış olduğu askeri müdahalenin yasal bir müdahale olduğunu ispatlarken aynı zamanda da Türk askerlerini geri çekme şartlarını da onaylatmış durumdadır. Türkiye bu protokolle, adada iki toplumun varlığını kabul ettirirken Kıbrıs Türk toplumunun da özerk olduğunu doğrulamıştır (Tuncer'den aktaran Kusutoğlu, 2017: 94-95). Bu protokolle Kıbrıs'ta Türk Yönetiminin varlığı uluslararası bir antlaşmayla da onaylanmış bulunmaktadır. Ancak, Rumlar ve Yunanlılar, Birinci Cenevre Konferansında karar verilen şartları yerine getirmemişlerdir. Türk bölgelerinde kuşatmaya devam eden ve Türkleri esir kamplarında tutan Rum ve Yunan askerleri, toplu cinayetlere varan şiddet eylemlerine devam etmişlerdir. Bu davranışlarıyla Rumlar ve Yunanlılar oyalama stratejisi uygulamaktadırlar (akt. Vatanserver, 2010: 1516).

Rauf Denктаş, İkinci Cenevre Konferansında adanın yüz ölçümünün yüzde 34'ünü kapsayacak bir Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin olmasını belirterek bu sınırları açıklamıştır. Tarafların görüşlerinin uzlaşmaya varması mümkün görünmemektedir. İngiltere Dışişleri Bakanı "kantonal çözüm" önerisini sunmuştur. Bu öneriye göre; Kıbrıs Cumhuriyeti içinde 6 kantonlu özerk bir Kıbrıs Türk bölgesi oluşturulacaktır. Bir ana kanton ile Lefke, Poli, Baf, Larnaka ve Karpaş'ta yer alacak beş kantonun yüzölçümü ada topraklarının yüzde 34'ünü kapsayacaktır ve bu kantonlar, Türk idaresince yönetileceklerdir. Bildirinin imzalanmasından sonra 48 saat içinde Yunan ve Kıbrıs Rum silahlı kuvvetleri ve polis gücü, Özerk Kıbrıs Türk bölgesinin ana kantonunu terk edeceklerdir. Mavros ve Klerides, bu öneriyi ülkeleri ile istişare etmek adına 36 saat süre istemişlerdir. Turan Güneş, temsilcilerin tam yetkili olduklarını belirterek bu sürenin oyalama taktiği adına istendiğini söylemiştir. Ankara'dan gelen talimatla ikinci harekâtın başlayacağını belirten ve daha önce Ecevit ile Güneş arasında kararlaştırılan "Ayşe tatile çıktı" parolası gelince konferans sonuç alınmadan dağılmıştır (Fırat, 2002b: 747).

8 Ağustos 1974 tarihinde Cenevre'de başlayacak olan İkinci Cenevre Konferansında Türkiye'nin federatif sistemle ilgili sunacağı çalışmalar, Başbakan Bülent Ecevit tarafından 4 Ağustos 1974 tarihinde başlamıştır. Bu çalışmalara Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Milli Savunma Bakanı Hasan Işık, Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkanı Rauf Denктаş ile diğer ilgililer katılmıştır. İkinci Cenevre Konferansının gerçekleştiği sırada Milli Muhafız ve EOKA-B

örgütleri işgal ettikleri yerleri boşaltmamış aynı zamanda esirleri de serbest bırakmamışlardır (Erdemir'den aktaran Kusutoğlu, 2017: 137).

Cenevre Görüşmelerinin sonuca ulaşmaması nedeniyle 14 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs'taki Türk birlikleri ikinci harekâta başlamıştır. Kıbrıs'a asker ve tank desteği sağlayan Türkiye, olası bir Türkiye-Yunanistan savaşı için hazır olarak beklemektedir. Harekâtın gerekçelerini Birinci Cenevre Konferansı'nda alınan kararlara uyulmaması olarak açıklayan Türk Hükümeti, Kıbrıs Devleti'nin varlığının ve bağımsızlığının korunması, halklarının ve güvenliğinin sağlanması adına tek başına harekâtı gerçekleştirmek durumunda kaldığını belirtmiştir (Aydoğdu'dan aktaran Kapucu, 2020: 98). Askerî açıdan daha bilinçli yürütülen İkinci Kıbrıs Harekâtı hedeflediği amaca ulaşmıştır. Uluslararası kamuoyunun sert tepkisine neden olan bu harekât, işgal olarak nitelenmiştir. Yunanistan'da Karamanlis Hükümeti'nin kurulmasıyla birlikte demokrasiye dönülmüştür. Garanti Antlaşmasınının 4. Maddesi gereği ilk harekâtı yapan ve meşru hakkını kullanan Türkiye, bu kez anayasal düzeni bozan durumun ortadan kalkmasına rağmen yaptığı harekât ile uluslararası kamuoyu tarafından tepkilere neden olmuştur (Fırat, 2002b: 748). Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı ikinci müdahale Batı'da tepki ve endişe yaratmaktadır. Kıbrıs'taki ikinci harekâtın ardından sık sık gündeme gelen Türkiye'ye yapılan askeri yardımın durdurulması ve silah ambargosu uygulanmasına yönelik gerçekleştirilen baskıları Türkiye sakin bir şekilde karşılamış olsa da haşhaş ekim yasağının kaldırılması ABD tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Haziran 1971'de Nihat Erim hükümetince alınan haşhaş ekimi yasağını 1 Temmuz 1974'ten itibaren kaldıran Türkiye, gerekli tedbirlerin alınarak kontrollerin sağlanacağı konusunda ABD'ye teminat vermiş olsa da daha o zamandan Türkiye'nin haşhaş ekimini serbest bırakması karşısında silah ambargosunun uygulanacağına yönelik bir eğilim bulunmaktadır (Gönlübol ve Kürkçüoğlu'ndan aktaran İzgi, 2007: 39-40).

Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde yapılan ve beş gün süren Milli Güvenlik Kurulu Toplantısına Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Bakanlar ve Kuvvet Komutanları katılmıştır. Toplantıda son gelişmelere göre durum değerlendirmesi yapılmıştır (Mütercimler'den aktaran Kapucu, 2020: 89). Türkiye harekât için hazırlıklarını tamamlarken Yunanistan'da Kıbrıs'lı Rumlara destek sağlamak için üç adet F-4 savaş uçağı ile bir denizaltı görevlendirmiştir. Harekâtın öncesinde Girit'e gelen savaş uçaklarından biri, iniş sırasında zarar görmüştür. Diğer ikisi Girit'te kalmıştır ve

denizaltı ise Türkiye harekâta başladığında geri çağırılmıştır (Atasay'dan aktaran Kapucu, 2020: 90).

Gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı, yalnızca adada yaşayan Kıbrıs Türklerine değil Kıbrıs Rumlarına da barış ve huzurun egemen olduğu bir toplum sunmuştur. Faşist bir yönetim anlayışına sahip olan Sampson yönetimi sona ererek sivil yönetim yardımıyla demokratik bir yönetim kurulmuştur. Ada üzerinde enosis fikirlerinin hayata geçmeyeceği ve Türklerin adada bulunduğu sürece bunun mümkün olmayacağı ispatlanmıştır (Sebahattin'den aktaran Yılmaz, 2017: 94). 20 Temmuz 1974 yılında başlayan harekâtle hakkında bir açıklama yapan Başbakan Ecevit, “Kıbrıs'a barış için gidiyoruz” ifadesini kullanmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'taki savaş ortamının sona ermesi amacıyla meşru müdafaa hakkını kullandığını belirten Ecevit, adayı işgal etmek gibi bir amaçlarının bulunmadığını, Kıbrıs'ta yaşayan halkın can ve mal güvenliğini sağlamak adına bu girişimde bulduklarını belirtmiştir (Turan'dan aktaran Kapucu, 2020: 91).

Ecevit, Kıbrıs'a yapılacak müdahalede yeterli gücü sağlamak ve müdahaleyi meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda Ecevit, dünya kamuoyuna da Türkiye'nin insani açılardan Kıbrıs sorununa yaklaşarak bu müdahaleyi gerçekleştirdiğini göstermek istemektedir (Çuhadar Gürkaynak ve Özkeçeci Taner'den aktaran Gökçe, 1974: 52). Dönemin başbakanı Bülent Ecevit, Cenevre Konferansında alınan kararların Rumlar tarafından kabul edilmemesi üzerine Türk ordusunun bu harekâtı gerçekleştirdiğini dünya kamuoyuna duyurmuştur. Kıbrıs müdahalesinin gerekli olduğunu belirten ve bu müdahaleye destek veren ise dönemin Başbakan Yardımcısı Milli Selamet Partisi Lideri Necmettin Erbakan'dır (Yılmaz, 2017: 93). Necmettin Erbakan, müdahalenin barış amacıyla gerçekleştirildiğini ve bu nedenle duyduğu memnuniyeti dile getirirken, diğer parti liderleri de bu harekâta destek vermişlerdir (Gökçe, 1974: 53). İki gün süren bu harekât ile doğuda Magosa, batıda da Lefke'ye kadar olan bölge Türkler tarafından ele geçirilmiştir. Karpaz Yarımadası'nın doğusundan batıdaki Yeşilirmak'a kadar uzanan ve bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sınırlarını oluşturan hattın kuzeyi Türk hâkimiyetine geçmiştir (Armaoğlu'ndan aktaran Güler, 2004: 110). Türkiye'nin adaya asker çıkarması ile birlikte Birleşmiş Milletler de 20 Temmuz'da toplantı yaparak taraflara ateşkes çağrısında bulunmaktadır. Buna göre Kıbrıs'taki yabancı müdahaleye derhal son verilerek milletlerarası antlaşmaların müsaade ettiği dışındaki bütün yabancı askeri personel adadan hemen geri çekilmelidir. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetleri,

Kıbrıs'ta barışın sağlanması ve anayasal düzenin kurulabilmesi için görüşmelere başlamalıdır (Fırat, 2002b: 743).

Ecevit, 24 Aralık 1955 tarihinde Ulus gazetesinde kaleme aldığı “Kabahatten Büyük Özür” başlıklı yazısında Kıbrıs sorununu, Türkiye-Yunanistan sorunu olarak görmediğini ve defalarca kaleme aldığı yazılarında belirttiği gibi bu sorunun genellikle dış unsurlardan kaynaklandığını dile getirmiştir (Ecevit, 1955).

1974 Kıbrıs Barış Harekâtının gerçekleştiği uluslararası alanda NATO ittifakı olan ve bu ittifaka zarar verebilecek olan Türkiye ile Yunanistan arasında bir çatışma yaşanmamıştır. NATO ülkeleri Batı ittifakının zarar görmemesi adına 1974 yılından sonra Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasına yönelik gerçekleştiren çalışmalarda özellikle dikkat göstermişlerdir. 1981 yılında Papandreu'nun Yunanistan iktidarında söz sahibi olması ile birlikte Kıbrıs sorununu, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve NATO kapsamından çıkarmaya yönelik bir politika izlemiştir (Kasım, 2007: 59).

4.3.5. Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrası Dönem

Doğu Akdeniz'de stratejik açıdan öneme sahip olan Kıbrıs, sorunlu bir bölge olarak uluslararası alanda çekişmelere neden olmaktadır. İngiltere'nin ada üzerindeki egemenliğini sonlandıran Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığının devam edemeyeceğinin anlaşılmasıyla birlikte Türkiye yapmış olduğu harekât ile yeni bir dönem başlamaktadır (Bostancı, 2015: 349). Uzun yıllar İngiliz sömürgesi olarak yaşayan Kıbrıslı Türkler, 1974 sonrasında Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu durum Kıbrıslı Türklerin hem ekonomik hem de sosyal birçok sorun yaşamalarına neden olmaktadır. 1963 ve daha sonra da 1974 yılında uzaklaştırılan pek çok Kıbrıslı Türk'ün ekonomik değerleri, varlıkları, toplum içindeki statüleri ve psikolojileri zarar görmüştür (Keser, 2006: 104).

Kıbrıslı Türkler 1974 Barış Harekâtının sonrasında 13 Şubat 1975 Kıbrıs Türk Federe Devletini kurmuşlardır ve 1983 yılında da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmişlerdir (Efegil ve Olcay, 2004: 117). Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi, oy birliği ile Kıbrıs Türk Federe Devletini ilan etmiş ve yeni devletin anayasası ile seçim yasasını yapması için Türk toplumunun tüm kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılımı ile bir Kurucu Meclis'in oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Devletin kuruluş bildirisi Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi'nde Yönetim Başkanı Rauf Denktaş tarafından okunmuştur. Bildiride şu ifadeler yer almaktadır:

- Muhtar Kıbrıs Türk Yönetiminin Bakanlar Kurulu ve Yasama Meclisi, 13 Şubat 1975'te Lefkoşe'de ortak bir toplantı yaparak ve aşağıdaki vakıaları göz önünde tutarak;
- Kıbrıs Türk Toplumunu, Kıbrıslı Rumlar tarafından Anayasa uyarınca haiz olduğu hakları kullanmaktan alıkonmuştur.
 - Kıbrıs Türk Toplumunu, varlıklarını korumak ve can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla toplanmış oldukları bölgelerde uzun yıllar bütün iktisadi haklarından ve olanaklarından mahrum edilerek ve tehdit ve baskı altında tahammül edilemez şartlar içinde yaşamak zorunda bırakılmıştır.
 - Kıbrıs Rumlarının 1963, 1967, 1974 yıllarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son vermek girişim ve tehditleri karşısında, Cumhuriyetin kurucularından biri olan Kıbrıs Türk Toplumunu, ağır fedakârlıklar pahasına bu girişimlere karşı koymak zorunda bırakılmıştır.

Ayrıca temel maddeleri milletlerarası hukuka uygun olarak milletlerarası anlaşmalarla saptanmış olan cumhuriyetin, 1960 Anayasasının aynı usulle Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin anayasası olarak değiştirilmesine ve Federal Cumhuriyetin kurulmasına kadar Muhtar Kıbrıs Türk Yönetimi'nin yeniden düzenlenmesi ve teşkilatlanmasının gerekli olduğunu kararlaştırmıştır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2016).

1974 Barış Harekâtının sonrasında Türklerin kurduğu Geçici Yönetime karşı daha ılımlı yaklaşıma başlayan Rumlar, üniter devlet yapısından vazgeçerek federal devlet üzerinde yoğunlaşmaya başlamışlardır. Rumların savunmuş olduğu federal yönetim tarzı Türkler tarafından tatmin edici bulunmamaktadır. Yapılan görüşmelerde Rumlar, adanın silahsızlandırılmasını ve Türk askerinin adadan çıkarılmasını talep etmektedirler. Ayrıca, 1960 Garanti Antlaşmasıyla garantör devletlere tanınan tek taraflı müdahale hakkının kaldırılmasını ve adaya göç eden Türklerin adadan çıkış yapmalarını istemektedirler. Rumlar, adada sağlanacak olan güvenliğin Birleşmiş Milletlerin gözetiminde gerçekleşerek uluslararası bir güç tarafından sağlanmasını teklif etmektedirler (Efegil ve Olcay, 2004: 115-116).

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasının ardından yeni oluşan siyasi ortamda Kıbrıs sorununa adil bir çözüm bulmak amacıyla Türk yönetiminin önderliğinde toplumlararası görüşmeler devam etmektedir. Rum-Yunan hükümetinin uzun vadeli mücadele stratejisi ve Papandreou'nun Kıbrıs uyuşmazlığını uluslararası alana taşıma stratejisi görüşmelerin sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır (Bulunç'tan aktaran Bostancı, 2015: 324). 19 Mayıs 1979 tarihli Doruk Antlaşmasına göre toplumlararası görüşmelerin 15 Haziran 1979 tarihinde yeniden başlatılmasına karar verilmiştir. Görüşmeler, 12 Şubat 1977 tarihli Makarios-Denktaş ilkeleri ve Kıbrıs sorunuyla ilgili BM kararları üzerinde olacaktır. Toprak ve anayasal boyutların tümünün ele alınacağı görüşmelerde tüm vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesine karar verilmiştir. Antlaşmaya göre ayrıca, Maraş'ın BM gözetiminde yeniden yerleşime açılması hususunda

anlaşmaya varılmasına öncelik verilecek, bununla eş zamanlı olarak kapsamlı bir çözümün anayasal ve toprak boyutları müzakereciler tarafından görüşülmeye başlanacaktır. Maraş konusunda varılacak anlaşma, Kıbrıs sorununun diğer boyutlarıyla ilgili görüşmelerin sonucu beklenmeden uygulamaya konacaktır. Görüşmelerin sonuca varmasını engelleyecek ya da tehlikeye sokacak tüm hususlar göz önünde bulundurulacak ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askersizleştirilmesi ve buna bağlı olan konular görüşülecektir. Lefkoşe'de yapılacak olan toplumlararası görüşmeler gecikmeden, sürekli ve kesintisiz olarak devam ettirilecektir (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Türkiye açısından bir dış politika krizi olan ve 15 Temmuz 1974'te başlayıp 16 Ağustos 1974'te sona eren Kıbrıs Krizi, iki taraflı dış politika krizi olup 1963-64 Kıbrıs Krizi'nin devamı niteliğindedir. Türkiye açısından beklenmedik bir anda gerçekleşen Kıbrıs krizinde yapılan müdahale mevcut yapıyı değiştirmiştir. Şiddet içeren bir çözüm yöntemi kullanılarak Türkiye tarafından adaya askeri müdahalede bulunulmuştur. Krizin ardından ateşkes yapılırsa da kriz çözülmemiş yeni bir hal almıştır (Gökçe, 1974: 47). CHP-MSP koalisyon hükümetinin dış politikasında yaşanan en önemli gelişmelerden biri Kıbrıs Barış Harekâtıdır (Gülbay, 2019: 346). Temmuz 1974 tarihinde Nikos Sampson tarafından gerçekleştirilen darbenin ardından Makarios yönetimi sona ermiş ve adadan kaçmıştır. Bu darbe girişiminin ardından adada can ve mal güvenliğinin kalmaması nedeniyle Türkiye 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmıştır. Savaş devam ederken Kıbrıslı Türkler, yaşamlarını devam ettirebilmek için güvenli yerler aramaya başlamışlardır (Keser, 2006: 109). Bu dönemin en önemli olaylarından birisi de yapılan nüfus mübadelesidir. 2 Ağustos 1975 tarihli yönetmelik uyarınca Türkiye'den kırk bin göçmen getirilerek iş gücü açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Ardından Birleşmiş Milletler aracılığıyla nüfus mübadelesi gerçekleştirilmiştir. Mübadele ile Güney Kıbrıs'ta esir olarak tutulan Türkler, Kuzey Kıbrıs'a geçerek tarihte neredeyse ilk defa 1963–1974 döneminde sınırları belli olan bir bölgede bulunarak bu sınırlarını korumuşlardır (Denktaş'tan aktaran Keser, 2006: 110).

Bülent Ecevit tarafından kurulan, CHP ve MSP Koalisyon Hükümeti olan 37. Hükümet, Kıbrıs siyasetinde değişikliklere gitmiştir. Bülent Ecevit, 30 Mart 1956 tarihli Ulus Gazetesindeki “Kıbrıs Siyasetimiz!” başlıklı köşe yazısında, “Son yıllarda Türk dış siyasetinden sorumlu kimselerin Kıbrıs meselesi için söyledikleri hemen bütün sözler üç kelimeyle özetlenebilir: ‘Statükonun muhafazasını istiyoruz.’ Görünüşe göre, Türk Hükümetinin Kıbrıs konusunda “siyaset”i bundan ibarettir” ifadelerini kullanmaktadır (Ek 5'te Kıbrıs Siyasetimiz yazısı yer almaktadır).

Başbakan Yardımcısı ve Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, 28 Nisan 1998 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki konuşmasında 1974 yılında Türkiye'nin Ege sorununun çözümü için uzlaşma yoluna gittiğini söylemiştir. Yunanistan tarafından olumlu bir sonuç gelmeyeceğinin anlaşılmasının üzerine Ege'deki haklarını fiilen kullandıklarını belirtmiştir (Ek 6'da konuşma metni yer almaktadır)

1974 tarihinde gerçekleştirilen harekât, Kıbrıs sorununda da yeni bir dönemin başlamasına neden olmaktadır. İkiye bölünen adada Türkiye açısından sorunlar çözüme kavuşmuştur fakat hukuki bir çözüm uygulanamadığı için Kıbrıs sorunu hala güncelliğini korumaktadır (Fırat, 2002b: 749). 1974 Kıbrıs Barış Harekâtının baş aktörü olarak ön plana çıkan Başbakan Ecevit, siyasi kimliğinden önceki gazetecilik süresinde kaleme aldığı yazılarında da Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesinde tavır almaktan kaçındığını belirterek bu durumu eleştirmektedir. Türkiye'nin Kıbrıs meselesine sessiz kalmasının mümkün olamayacağını belirten Ecevit, hükümeti de bu konuda girişimde bulunmaya davet etmektedir (Vural, 2019: 289-290).

Adada yıllardır devam eden Rum işkencesi, Kıbrıs Barış Harekâtıyla sona ermiştir. Bu harekât ile Türkler, bağımsızlıklarına kavuşarak insanca yaşam hakkını elde etmişlerdir. Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgal edildiği yönünde dünya kamuoyunda propagandalar yapılsa da Atina Yüksek Mahkemesi'nin 21 Mart 1979 tarihinde verdiği karar, Türkiye'nin Garanti Antlaşması'ndan doğan hakkını kullandığı ve bu nedenle harekâtın meşru olduğu yönündedir. Ayrıca Avrupa Konseyi de 29 Temmuz 1974 tarihinde almış olduğu 873 sayılı karar ile Türk müdahalesinin yerinde olduğunu kabul etmiştir (Sarıay'dan aktaran Kusutoğlu, 2017: 218).

Kıbrıs Barış Harekâtının sonuçlarını genel olarak değerlendirdiğimizde Kıbrıslı Türklerin, Yunan ve Rumlar tarafından topraklarının alınması engellenerek can ve mal güvenlikleri garanti altına alınmıştır. Türkiye için hayati öneme sahip stratejik ve jeostratejik konumu bulunan Kıbrıs, Akdeniz'deki Türk ticari çıkarlarının korunmasını sağlayarak ekonomik olarak gelişimine destek vermiştir. Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan Kıbrıs Barış Harekâtı, Yunanistan'a da barış ve özgürlük getirmiştir. Uzun bir süreden sonra savaşa giren Türk Silahlı Kuvvetleri, başarılı bir harekât gerçekleştirmiş ve bu durum askerlere moral vererek savaş gücünü kanıtlamasına imkân sağlamıştır (Çopur'dan aktaran Kusutoğlu, 2017: 244).

4.4. KARDAK KRİZİ VE İSMAİL CEM-PAPANDREOU GÖRÜŞMELERİ

Tarih boyunca birçok krizin yaşandığı ülkemizde, Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğinden döndüren bir kriz de Kardak Kayalıkları Krizidir. Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı, Tansu Çiller'in ise Başbakan olarak görevde bulunduğu dönemde, koalisyon hükümetinin bulunması nedeniyle istikrarlı bir yönetim süreci yaşanmamaktadır. İki ülkenin egemenlik mücadelesi olarak nitelendirilen bu kriz, ülkeleri savaşa götürmeden sonuca ulaştırılmıştır.

4.4.1. Soğuk Savaşın Ardından Türkiye-Yunanistan İlişkileri

1990'lı yılların başında Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde de yeni bir dönem başlamıştır. NATO üyesi olması ve komşu durumda bulunan iki ülke olunmasına rağmen Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler, gergin bir şekilde devam etmektedir. Ülkeler arası ziyaretler veya iş birlikleri yapılsa da Türkiye-Yunanistan ilişkilerindeki olumsuz hava dağılmamaktadır. İki ülke arasındaki gerginliğin nedeni, uzun yıllardır süren sorunların varlığı ve bu sorunlardan kaynaklanan güvensizlik ortamının bulunmasıdır (M. E. Yılmaz, 2008: 27-28). İki ülke arasında yaşanan sorunların temelinde yer alan güvensizlik duygusu ve Yunanistan'ın dış politikasının temelini oluşturan Megali İdea düşüncesi, sorunların çözülmemeye nedenleri olarak görülmektedir. İki devletin ulus devlet kimlikleri ise birbirlerine karşı verdikleri mücadele ve etkileşim sonunda ortaya çıkmaktadır (Arı, 1995: 65).

Ege sorunu taraflarca farklı anlaşıldığından bu sorun çözülmedikçe tarafların ilişkilerinde de olumlu bir gelişme yaşanması zor görünmektedir. Tarihten gelen yaşanmışlıklar ve Yunanistan'ın Helen İmparatorluğunu Türkiye karşısında kaybetmesi, Türk kimliğine karşı bir tavır oluşturmaktadır. Bu sosyal psikolojinin etkileri devam ederken bu etki ilişkilere de yansımaktadır (M. E. Yılmaz, 2008: 39).

4.4.2. Ege Sorunu ve Kardak Krizi

Coğrafi açıdan yarı kapalı bir deniz konumunda bulunan Ege Denizi üzerinde birçok ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Ege Denizinde bulunan bu coğrafi oluşumların büyük bir kısmı Yunanistan'a aittir. Kardak Kayalıklarının da bulunduğu bu coğrafi yapıların hangi ülkeye ait olduğunun net olarak bilinmemesinden kaynaklı olarak bu yapılar "İhtilafı Ada, Adacık veya Kayalık" konumunda bulunmaktadır ve iki ülke açısından tartışma konusu olarak devam etmektedir (Güzel, 2007: 33-34). Kara ve uzun bir deniz sınırını paylaşan iki komşu ülke Türkiye ve Yunanistan, tarihi faktörlerin, Kıbrıs

meselesinin ve Ege Denizinin coğrafi yapısından dolayı ilişkilerinde zaman zaman gerginlikler yaşamaktadır. Uzun yıllardır birbirine komşu olarak yaşayan bu iki ülke bağımsızlıklarını birbirlerine karşı kazanmaya ve korumaya çalışmaktadırlar (Çelikkol ve Karabel, 2017: 15).

Türkiye ve Yunanistan'ın kıyıdaş olduğu ve yarı-kapalı bir deniz olan Ege Denizinde her iki ülkenin de coğrafi, tarihî, ekonomik, sosyal ve güvenliğe yönelik çok önemli menfaatleri bulunmaktadır (Aklar'dan aktaran Dağıstanlı, 2006). Ege Denizi, dünyadaki diğer denizlerden ayrılan istisnai yapısı nedeniyle Türkiye ve Yunanistan arasında birbiriyle zincirlenmiş çok sayıda anlaşmazlık konusuna ev sahipliği yapmaktadır (Yücel, 2010: 84).

Yunanistan'da 1993 yılında PASOK'un iktidara gelmesi Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin daha gergin bir şekilde seyretmesine neden olmuştur. Andreas Papandreou yönetimindeki PASOK, Yunanistan'daki diğer partilere göre Türkiye'ye karşı daha sert bir tavırla yaklaşmıştır (Coşkun'dan aktaran M. E. Yılmaz, 2008: 30). Ege Denizinde yaşanan olaylar Türkiye ve Yunanistan arasında iki ülkeyi sık sık çatışmanın eşiğine getirmiştir. Egemenlik isteğinden doğan sorunlar, iki ülke tarafından çözülememiş, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin Yunanistan tarafından 1 Haziran 1995 tarihinde kabul edilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır (Arı, 1995: 51).

Bu kısımda ele alacağımız kriz, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin şekil almasında önemli bir etken olmaktadır. Türk dış politikasının önemli konularından biri olan Ege Denizi sorunu, 1990'lı yıllarda yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesine neden olan ve 25 Aralık 1995 tarihinde gerçekleşen Kardak Kayalık Krizi, 1996 yılının dış siyasetinin şekillenmesine de neden olmuştur. İki ülke arasında egemenlik haklarının tartışılmasına sahne olan bu olay aynı zamanda iki ülke arasında sert söylemlere de yol açmaktadır. İki ülkeyi savaşın eşiğine getiren Kardak Kayalık Krizi, aslında iki ülkenin de Ege Denizine hâkim olma isteğinden kaynaklanmaktadır (Balcı, 2018: 21-22). Geçmişten günümüze kadar yansımaları devam eden Ege sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasındaki en önemli sorunlardan biri olarak bulunmaktadır. Yunanistan bu durumu bir sorun olarak görmemekte, Türkiye'nin sorun olarak gördüğü bölgeleri kendi egemenlik alanları olarak nitelendirmektedir. Ege Denizinde hangi ülkenin hâkimiyetinde olduğu net olarak belirlenemeyen adacık ve kayalıkların bulunmasından dolayı bu konunun bir kriz yaratmadan görüşmelerin yapılması gerektiğini savunulmaktadır (M. E. Yılmaz, 2008: 33-34).

İki ülke arasında diplomatik fikir alışverişi devam ederken iki ülkenin medyası, kamuoyu ve siyasileri arasında konu bir anda "ulusal dava" şekline dönüşmüştür. 26 Ocak 1996 tarihinde Kardak kayalıklarına Yunan bayrağının asılmasının ardından Türk medyası bu konuyla yakından ilgilenecek Yunanlılar tarafından dikilen bayrağı indirmiş ve Türk bayrağını kayalıklara dikmişlerdir. Yaşanan bayrak krizinin ardından iki ülke arasında kamuoyunun siyasiler üzerinde baskısı artmış ve olay diplomatik alanda sert bir şekilde yürütülen bir konu haline gelmiştir (Aksu, 2018). 1970'lerden başlayıp 1990'lı yıllar boyunca Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine kadar getiren Ege Denizi, Yunanistan'ın yapılan uluslararası antlaşmaları kendi lehine yorumlamasından kaynaklanmaktadır. 1973 yılında görüşmeleri başlayan ve 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması'nı (UNCLOS), kendine göre yorumlayarak Ege Denizi'ndeki dengeleri değiştiren Yunanistan, Ege Denizi'ni Yunan Gölü olarak değerlendirmekte ve Türkiye'nin bu deniz üzerindeki haklarını da görmezden gelmektedir (Çelikkol ve Karabel, 2017: 16).

Ege Denizinde yaşanan sorunlara bakıldığında yaşanan tüm sorunların birbiri ile ilişkisi olduğu görülmektedir. İki ülke arasında yaşanan olaylar aşağıda tek tek açıklayacağımız sorunlar etrafında şekillenerek dünya siyasetinde yerini almaktadır (Balcı, 2018: 24). Ege Denizinde başlıca yaşanan sorunlar Karasuları Sorunu, Kıta Sahaneliği Sorunu, Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu, Ege Adalarının Silahlandırılması ve Askerileştirilmesi Sorunu ve Kayalıklar Sorunu olarak sıralanabilir. Şimdi kısaca bu sorunlara değinelim.

➤ **Karasuları Sorunu**

Karasuları sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizindeki karasularının genişliği ile ilgili yaşanan bir sorundur. Uluslararası hukuk anlamında kara suları, devletlerin kara ülkesini çevreleyen ve üzerinde egemen haklar kullandıkları deniz alanı olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası hukuka göre, yabancı ticaret gemilerinin karasularında "zararsız geçiş hakkı" bulunmaktadır. Bu geçişin zararlı olmaması için devletlerin güvenliğini tehlikeye sokmaması gerekmektedir (Arı, 1995: 53-54).

1994-1995 yıllarının en önemli olaylarından birisi de 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmesi ve hemen ardından 21 Temmuz 1995'te Yunan Parlamentosu'nun bu antlaşmayı onaylaması olmuştur. Bu antlaşmaya göre devletler, karasularını 12 deniz miline çıkarabilecektir. Ege Denizi'nde bu amaca ulaşmak isteyen Yunanistan için bu durum, hukuki bir dayanak

sağlamaktadır. Yunanistan'ın bu dayanağı kullanmasının sonucunda bunu savaş olarak sayacaklarını belirten Türkiye, TBMM kararıyla hükümetin bu konuda her türlü önlemi alması adına yetki vermiştir. Bu konu iki ülke arasında bir sorun olarak devam ederken 1996 yılında ANAYOL koalisyon hükümetinin Başbakanı Mesut Yılmaz, Yunanistan ile bir görüşme yapmak istediğini belirterek sorunların menfaatler ve haklar doğrultusunda karşılıklı istişarelerle çözülebileceğini söylemiştir. Mesut Yılmaz'ın bu görüşme talebi ise Yunanistan tarafından olumsuz karşılanmıştır (M. E. Yılmaz, 2008: 31).

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan uyuşmazlık konularından biri olan ve ilişkilerin bir anda yükselmesine neden olabilecek karasuları sorunu, iki ülkenin kıyısının bulunduğu Ege Denizinde ulusal karasuları sınırını 6 milden 12 mile genişletme çabasından ortaya çıkmaktadır. 1964 yılından sonra hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin ulusal karasuları sınırlarını 6 mil olarak belirlemesinin ardından Ege Denizinde belirlenen paylaşıma göre Yunanistan, Ege'deki 3000 dolayındaki ada ve adacıklara sahip olmasından kaynaklanan bir avantajla yaklaşık %35, Türkiye ise %8,8 oranında bir paya sahip olmuşlardır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile birlikte, Türkiye ve Yunanistan açısından karasuları konusu ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmüştür (Aksu, 2017).

1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda alınan karara göre Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki karasuları genişliği karşılıklı 3 mil olarak belirlenmiştir. 6 Eylül 1931 tarihinde ise Yunanistan bu sınırı 10 mile çıkardığını ilan etmiş ardından 8 Ekim 1936 tarihinde de yine tek taraflı olarak bu sınırı 6 mile çektiğini duyurmuştur. Türkiye ise o dönemde Atatürk-Venizelos yakınlaşması ve Doğu Akdeniz'de var olan İtalyan tehdidi nedeniyle konuya gereken özeni göstermemiştir. 1964 yılında toplumlar arasında yaşanan çatışmaların alevlenmesi ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılmasına doğru giden süreçte Türkiye de karasularını 6 mile çıkardığını ilan etmiştir. Bu tarihten sonra Lozan'da alınan karar yerine 6 mil kuralı benimsenmeye başlamıştır. 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (UNCLOS) Genel Kurul tarafından kabul edilmesi ve 1994 yılında da yürürlüğe girmesiyle birlikte Yunan parlamentosu, 1995 yılında bu sözleşmeyi onaylamıştır. Sözleşmenin 3. maddesi, her devletin kendi karasularının sınırını belirleme hakkına sahip olduğunu belirtirken bu sınırın ise en fazla 12 mil olabileceğine karar vermiştir. Bu hakka dayanarak Ege Denizi'nde karasuları sınırını 6 milden 12 mile çıkarmak isteyen Yunanistan, bunun uluslararası hukuka uygun olduğunu ve bu durumun Türkiye'nin seyir hakkını kısıtlamayacağını ileri sürmektedir. Yunanistan'ın uluslararası

hukukun verdiği yetkiyi kötü kullanabileceğine dair güvensizlik duyan Türkiye, karasuları sınırında yaşadığı kayıp ve Türk gemilerinin Yunan karasularından geçmek zorunda kalmasından dolayı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalamamıştır (M. E. Yılmaz, 2008: 34). Yunanistan, farklı hava ve deniz statüsü oluşturmak amacıyla karasularını genişletmek istemektedir. Lozan Antlaşması'yla iki taraf için de 3 mil olarak belirlenen bu sınırı, Yunanistan tek taraflı olarak değiştirmiştir. Türkiye açısından karasuları sorunu, Ege'nin yüzde 73'ünün Yunan egemenliği altına girmesi ihtimali açısından tehlike doğurmaktadır (Tuncer'den aktaran Balcı, 2018, s. 26-27).

İki ülke arasında karasuları konusunda 1981 yılına kadar ciddi bir sorun yaşanmamıştır. Bu konu, Papandreou Hükümetinin karasularını 12 mile çıkaracağını duyurmasının ardından daha da ciddi bir hal almıştır. Hatta Türkiye, Yunanistan'ın bu kararını savaş nedeni olarak sayabileceğini açıklamıştır. Durumun ciddi bir hal alması sonucunda ABD ile NATO devreye girmiş ve Yunanistan geri adım atmak zorunda kalmıştır. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma hakkının yasal olarak bulunduğunu sık sık dile getirmesi ilişkilerde gerginliklere neden olmaktadır. Türkiye ise her defasında bu duruma kararlı bir şekilde karşı çıkmaktadır. Yunanistan ise NATO ve BM'ye gereksinim duyulmadıkça sınırları 6 mile çıkarmayacağına dair teminat vermiştir (Arı, 1995: 55). Türkiye, Yunanistan tarafından yapılan bu açıklamalara sert tepki göstererek bu yönde alınacak bir kararın savaş nedeni olarak sayılacağını belirterek "casus belli" ifadesini kullanmıştır (Aksu, 2017). Yaşanan bu olaylar Yunanistan'ın Ege Denizine tamamen sahip olarak Ege'yi Yunan gölü haline getirmek istediğini göstermektedir.

Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ, Ege Denizi'nde Yunanistan'ın karasularını 12 mile genişletme kararını Türkiye'nin "casus belli" savaş nedeni sayacağını açıklamasının ilginç öyküsünü anlatırken Türkiye'nin 1976 yılında Ege'de sağlanacak dengeye ilişkin net bir tavır koyduğunu belirtmiştir (Ek 7'de açıklamaya yer verilmiştir)

Yunanistan, karasularının belirlenmesine yönelik iş birliğinde bulunmadığı gibi aynı zamanda Türkiye'nin milli çıkarlarına ters düşecek düşüncelerini de dile getirmekten çekinmemektedir (Yücel, 2010: 88).

➤ Kıta Sahanlığı Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri etkileyen bir diğer konuda Kıta Sahanlığı Sorunudur. Yakın bir geçmişe sahip olan kıta sahanlığı sorunu, Yunanistan'ın 1960'ların başından itibaren Ege Denizi'nde sismografik araştırmalar ve petrol arama

faaliyetleri yürütmesine karşın 1 Kasım 1973 tarihinde Türkiye'nin, Ege Denizi'nin 27 bölgesinde TPAO'ya petrol arama izni vermesi üzerine uyuşmazlıklar yaşanmaya başlamıştır (Aksu, 2017).

İlk olarak 1958 yılında Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'yle öne çıkan kıta sahanlığı konusu, Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 1. maddesinde hukukî bir kavram olarak şu şekilde tanımlanmaktadır:

- a) Kıyıya bitişik fakat karasuları bölgesi dışındaki, 200 metre derinliğe kadar veya bu sınırın ötesinde bulunup da üzerindeki sular derinliğinin oradaki doğal kaynakların işletilmesine olanak verdiği noktaya kadar uzanan, su altı alanlarının deniz yatağını ve toprak altı,
- b) Adaların kıyılarına bitişik su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır (www.turkishgreek.org).

Kıta sahanlığı uluslararası hukukun tanımına göre, bir devletin kara ülkesinin deniz altındaki devamıdır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre bu uzunluk özellikle açık denizlerde 200 mile kadar ulaşmaktadır. Yunanistan, Ege Denizi içerisinde yer alan Yunan adalarının kıta sahanlığının bulunduğunu ve bu adaların kara ülkesinden farklı değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Yunanistan bu tezine dayanarak tartışmalı bölgelerde petrol arama faaliyetleri gerçekleştirmekte ve Türkiye ile bu konudan kaynaklı olarak ciddi krizlerin eşiğine gelmektedir. Türkiye ise Yunan adalarının Anadolu kara parçasının doğal uzantıları olduğunu savunarak Yunanistan lehine bir kıta sahanlığının bulunduğunu kabul etmemektedir. Türkiye kıta sahanlığının sorununun karşılıklı görüşmelerle çözülebileceğine inanırken Yunanistan ise bu konuyu Uluslararası Adalet Divanına taşımak istemektedir. Taraflar arasında bu konu bir çözüme kavuşmuş değildir (M. E. Yılmaz, 2008: 35-36). Ege Denizi Kıta Sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlığın temelinde adalar yatmaktadır. Yunanistan, adaların kıtalarla eşit haklara sahip olması gerektiğini belirtirken Türkiye ise Ege Denizinin özel konumu nedeniyle üzerindeki adaların böyle bir eşitlikten yararlanmasını doğru bulmamaktadır (Ünay, 2007: 137).

Türkiye'nin 6 Ağustos'tan itibaren Ege Denizi'ndeki tartışmalı bölgelerde MTA SİSMİK I gemisinin araştırma yapmasına izin vermesi ile yükselişle geçen gerginlik kısa sürede iki ülkenin silahlı kuvvetlerini harekete geçirerek ulusal kamuoyu için muhtemel bir Türkiye-Yunanistan savaşı tedirginliği yaratmıştır. Yaşanan bu olaylarla birlikte Yunanistan Güvenlik Konseyi'nin ardından aynı gün Adalet Divanı'na da başvurarak diğer hükümetin izni olmadan ve bu davada Divan'ın kesin kararı olmaksızın, Türkiye'nin araştırma, ruhsat ve ayrıcalıkları vermiş olduğu adalara bitişik bölgelerde veya anlaşmazlık konusu olan kıta sahanlığı bölgesinde her türden bilimsel araştırma ve arama işlemlerinden

kaçınmasını, taraflar arasındaki barışçıl ilişkileri tehlikeye düşürebilecek daha ileri askeri önlem ve davranışlardan da kaçınmalarını öngören ihtiyati tedbir kararı alınmasını istemiştir (Aksu, 2017).

Kıta Sahanlığı konusunda Melek Fırat'ın belirttiği gibi Türkiye'nin ve Yunanistan'ın tezlerini aşağıdaki gibi maddeleyebiliriz:

Yunanistan'ın tezleri:

- Ege' de kıta sahanlığı sınırlandırılması hukuksal bir sorundur ve en iyi çözüml yöntemi uluslararası yargıya gidilmesidir. Yunanistan'ın da taraf olduğu 1958 Cenevre ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmeleri esas alınmalıdır.
- Yukarıda adı geçen sözleşmeler esas alındığında, adaların da kendi başlarına kıta sahanlığı bulunmaktadır.
- Yunanistan kıta ülkesi ve adalardan oluşan bir devlettir. Uluslararası hukukta kabul edilen devletin ülkesel bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi gereğince, Yunanistan'ın kıta ülkesi ve adalardan oluşan siyasal ve ülkesel bütünlüğünün arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi gerekir. (Bundan Yunanistan'ın amacı, kendisini bir "takımada devleti" olarak kabul ettirmek ve böylece en dıştaki adaları birleştirecek çizginin içinde kalacak denizi "iç su" ilan etmektir. İç sular, aynen ülke toprağı statüsüne sahiptir.)
- Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık ilkesine uygun olarak, Türkiye ile Ege adalarının en doğuda bulunanı arasında yapılması gerekmektedir.

Türkiye'nin tezleri:

- Ege'de kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu salt hukuksal bir sorun değildir. Türk-Yunan ilişkileri ve Ege'nin tümünü kapsayan bir denge göz önüne alındığında siyasal niteliği ağır basmaktadır. Dolayısıyla anlaşmayla halledilmesi gerekir.
- Kıta sahanlığı sınırlandırmalarında "doğal uzantı" ilkesi esastır ve Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığı olmaması gerekir.
- Kıta sahanlığı sınırlandırması hakça ilkelere uygun olarak yapılmalıdır çünkü:

- ✓ Bir bölgede adaların varlığı özel durum oluşturduğuna göre, Ege'de de özel bir durum söz konusudur,
- ✓ Ege kendine özgü durumu olan yarı kapalı bir denizdir.
- 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de Lausanne dengesi diye adlandırılan bir denge kurulmuştur. Silahsızlandırılmış adalar, eşit karasuyu, paylaşılmamış kıta sahanlığı ve geniş açık deniz temeline dayanan bu dengenin fazla bozulmaması ve her iki devletin de Ege'den eşit koşullarda yararlanması gerekmektedir (Fırat, 2002b: 758).

Kıta sahanlığının çözümü için 1999 yılının aralık ayında toplanan Helsinki Zirvesinde alınan karar sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında gerginliğe yol açan Ege Denizi'ne ilişkin sorunların 2004 yılına kadar ikili görüşmelerle çözülmesi, sonuca ulaşılmadığı takdirde ise Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesine ilişkin sürecin başlatılmasına karar verilmiştir (Aksu, 2017).

➤ **Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu**

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunlardan birisi de Yunanistan'ın, hava sahasının iddia edilen genişliği ve FIR hattı konusundaki tutumunun Türkiye tarafından onaylanmamasıdır. Yunanistan, 1931 yılında çıkardığı kararname ile karasularını 10 mile kadar çekerken hava sahasını da bu şekilde genişletmiştir. Yunanistan, daha sonra karasularının sınırını 6 mile çekerken hava sahası ile ilgili bir değişiklik yapmamıştır. 1974 tarihine kadar bu konuya itiraz etmeyen Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra bu konuya ciddi anlamda karşı çıkmıştır. Yunanistan ise bu durumun uluslararası hukuka uygun olduğunu savunmaktadır (M. E. Yılmaz, 2008: 36). Ege'de ulusal hava sahası sorunu kısaca Yunanistan'ın Ege'de karasularını 6 mil, hava sahasını ise 10 mil olarak ilan etmesinin ardından Yunan karasuları ile Yunan ulusal hava sahası arasındaki millik genişlikten kaynaklanmaktadır. Dünyada başka örneği olmayan bu duruma Türkiye de kesin bir dille karşı çıkmaktadır (Pazarcı'dan aktaran Yücel, 2010: 94).

Uluslararası hava taşımacılığını kolaylaştırmak için uluslararası hava sahası Flight Information Region (FIR) adı verilen uçuş bilgilendirme bölgelerine ayrılmaktadır. 1952 yılından bu yana Ege Denizinde Atina'nın FIR kapsamında bulunmasından dolayı Türkiye'den batıya doğru gidecek uçaklar hakkında teknik nedenler kapsamında Atina'nın bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yunanistan tarafı ise bu durumu bir yetki olarak görmekte ve Türk uçaklarının uçuşlarına müdahale etmeye çalışmaktadır. Türkiye bu konunun

çözümüne ulaşması için çeşitli adımlar atmış olsa da Yunanistan bu duruma şiddetle karşı çıkmıştır (M. E. Yılmaz, 2008: 37). Ege’de karasuları sorunun hava sahası sorunun temelini oluştururken FIR sorunu ise hava sahası sorununun ulusal hava sahası boyutunun yanı sıra teknik boyutunu teşkil etmektedir (Yücel, 2010: 85). 1952 yılında Yunanistan’ın sorumluluğuna bırakılan Ege Denizi ‘Uçuş Enformasyon Bölgesi (FIR), Türkiye ve Yunanistan’ın sorumluluklarını farklı yorumlamalarına ve bu nedenle hava sahası konusunda sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye, Yunanistan’ın FIR sorumluluğunu egemenlik hakkı gibi uygulamasını kabul etmemektedir. Aslında burada yaşanan sorun, askeri uçakların da sivil uçaklar gibi Ege Denizi üzerinde FIR Sorumlusu olan Yunanistan’a uçuş planlarını önceden haber vermemesinden kaynaklanmaktadır (Çelikkol ve Karabel, 2017: 18).

1-7 Kasım 1944 tarihlerinde Chicago’da yapılan uluslararası konferansta imzalanan Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi’yle kurulan “Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü” (ICAO)'nun amaçları arasında, bütün dünyada uluslararası sivil havacılığın güven içinde ve düzenli bir şekilde gelişmesinin sağlanması bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası sivil havacılık için sivil havayolları, hava limanları ve hava trafiği kolaylıklarının gelişmesinin teşvik edilmesinin yanı sıra devletlerarasındaki farklı muamelenin önlenmesi ve uluslararası hava trafiğinde uçuş güvenliğinin sağlanması yer almaktadır. Askeri uçakların durumu ile ilgili olarak iki ülke arasında sorunlar bulunmaktadır. Daha önce hava savunma sorumluluğu NATO çerçevesinde iki ülke arasında paylaşılmıştır. 1964 yılındaki Kıbrıs bunalımını gerekçe gösteren Yunanistan, NATO’yu ikna ederek Ege'deki Erken İhbar Hattının İstanbul/Atina FIR Hattına çakıştırılmasını sağlamıştır. Bu durumda Yunanistan bütün Ege üzerindeki hava savunma sorumluluğunu eline almış bulunmaktadır. 1974 tarihinde Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekilmesinin ardından Türkiye bu düzenlemeyi kabul etmediğini açıklamıştır (Arı, 1995: 58-60).

➤ Ege Adalarının Silahlandırılması ve Askerileştirilmesi Sorunu

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin ana eksenini oluşturan Ege’de yaşanan sorunlar içerisinde iki ülkenin doğrudan egemenlik hakları ile ilgili olan Adaların Silahlandırılması, Kıta Sahaneliği ve Karasuları Sorunlarıdır. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan bu sorunların temelini uluslararası hukuk tarafından kabul edilen sözleşmenin Türkiye tarafından imzalanırken Yunanistan tarafından kabul edilmemesi oluşturmaktadır. (Diplomatik Strateji) Lozan Antlaşmasında alınan kararlara aykırı olarak aykırı olarak Ege

adalarının çoğunu askerileştiren Yunanistan, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde başka bir sorun yaşanmasına neden olmuştur (M. E. Yılmaz, 2008: 37).

Ege Adalarının Silahlandırılması ve Askerleştirilmesi Sorunu, silahtan ve askerden arındırılmaları koşuluyla Yunanistan'ın egemenliğine verilen adaların Yunanistan tarafından ilk zamanlarda gizli, daha sonraki dönemlerde açıkça silahlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sorunun tarihsel geri planına bakacak olursak 1960 yılından bu yana Yunanistan, Anadolu kıyısına yakın olan adalarını, adaların statüsünün belirlendiği anlaşmalara uygun olmayan bir şekilde silahlandırmaktadır. Yunanistan'ın bu uygulamasına Türkiye ise 1964 yılında bir nota ile karşılık vermiştir. Adaları silahlandırma faaliyetinde bulunmadığını iddia eden Yunanistan ise Türkiye'nin 1969 yılında verdiği notaya karşılık bu defa iddiaları doğrulamış ve haklarından doğan bir sonuçla bunu yaptığını belirtmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtının ardından Yunanistan, Ege'de Türk tehdidine yönelik bir söylem geliştirerek adaları silahlandırmaya devam etmiştir. Gayriaskerî statülerinin sürdürülmesi şartıyla 23 ada devredilmiştir. Bu şartın koyulmasının nedeni ise mevcut adaların Türkiye anakarasına olan yakınlığı ve Türkiye'nin güvenliği açısından oluşturduğu önemden kaynaklanmaktadır. Bahse konu olan adalar ise; Taşoz, Bozbaba, İpsara, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Ahikerya, Sisam, İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Çoban, İleki, İncirli, Kelemez, İleryöz, Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy ve Meis'tir (İNSAMER, 2021).

Yunanistan, 1974 yılından sonra adaları yeniden silahlandırma faaliyetlerine başlamıştır. Bu duruma gerekçe olarak da Ege Denzinde "Türk Tehdidi" iddiasını belirterek Birleşmiş Milletler Anayasası'nın 51.maddesine göre meşru savunma hakkını kullandığını ifade etmiştir (Kut'tan aktaran Ünay, 2007: 134).

➤ **Kayalıklar Sorunu**

25 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat isimli bir Türk yük gemisinin Kardak Kayalıklarında karaya oturmasıyla iki ülke savaşın eşiğine kadar gelmiştir. Başta ABD olmak üzere bazı Batılı devletlerin olaya müdahale etmesiyle kriz aşılmıştır (Aksu, 2018).

Bu konu Kardak Kayalıkları Krizi olarak detaylıca ele alınacaktır.

4.4.3. Kardak Kayalıkları Krizi

Ege Denizi'nin güneydoğu bölgesinde yani Menteşe Adaları olarak tanımlanan bölgede yer alan Kardak Kayalıkları, Doğu ve Batı Kardak olmak üzere iki kayalıktan oluşmaktadır ve bu kayalıklarda insan yaşamamaktadır (Denk'ten aktaran Güzel, 2007:

34). Bodrum'un Karakaya Köyü'ne bağlı olan Kardak Kayalıkları, Türkiye sahillerine 3.8 deniz mili uzaklıkta bulunmaktadır. Yıllar boyunca bu kayalıklar etrafında avlanan Türk denizcileri, özgürce bu kayalıklara çıkmışlardır. Bunlar yaşanırken de Yunanistan duruma olumsuz yaklaşmamaktadır (Ünay, 2007: 168). İki ülke arasındaki ilişkilerin savaş durumuna gelmesine neden olan Kardak Kayalıkları, her iki ülke tarafından önemli görülmekte ve bu konuya hassasiyetle yaklaşılmaktadır. Bir ülkenin Kardak Kayalıklarına sahip olması egemenlik haklarının onaylanması açısından önemli avantajlara sahip olmak anlamına gelmektedir (Güzel, 2007: 32).

Resim 4.3. Kardak kayalıklarının konumu

Ege coğrafyasında Yunanistan'ın lehine, Türkiye'nin ise aleyhine gelişen durumlar sonucunda Yunanistan'ın yıllardır devam eden yayılma isteği ilerleyen zamanlarda egemenlik taleplerine dönüşmeye başlamaktadır. 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi, iki ülke arasında Ege Denizinde yaşanan sorunların temelinde egemenlik meselesinin olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Mengeş, 2017: 306). Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara uymayarak adaları silahlandırmasıyla gündeme gelen adalar konusu, 1996 yılında yaşanan Kardak Krizinin yaşanmasıyla ülkeleri savaş durumuna kadar getirmiştir. Bunun yanı sıra Kardak kadar bilinmeyen Gavdos Krizi de adaların ve statülerinin Kardak Kayalıkları ile sınırlı kalmayacağını işaret etmektedir (Ünay, 2007: 167).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Doğu-Batı ekseninde çevrelenen politikaların yerini bölgesel politikalar almaktadır. NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan, ilişkilerini NATO'nun güvenliğini sarsmayacak şekilde düzenlemek zorunda

kalmışlar ve yaşanan krizleri ise ABD müdahalesi ile aşabilmişlerdir. İki komşu ülkenin savaşın eşiğine gelmesine neden olan Kardak Kayalıkları Krizi, uluslararası sistemin kontrolü altında yaşanmıştır (Sunar, 2009: 240). Türk askerlerinin adaya çıkmasının üzerinden geçen altı saatin sonunda Türkiye ve Yunanistan askerlerini aynı anda kayalıklardan çekerek savaş ihtimalini de ortadan kaldırmışlardır. Bu kararın verilmesinde Amerika'nın diplomasisi önemli bir role sahiptir (Eralp'ten aktaran Güzel, 2007: 40).

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan 25 Aralık 1995 tarihli Kardak Kayalıkları Krizi, iki ülkenin karasuları ile ilgili yaşanan sorunu yeniden gündeme getirmektedir. Figen Akat yük gemisinin karaya oturması sonucunda kendi imkânları ile durumdan kurtulmaya çalışırken Yunanistan'a ait bir muhrip ve üç hücumbotu mevcut bölgenin Yunanistan'ın karasuları içerisinde olduğunu belirterek yardım talebinde bulunmuştur. Geminin kaptanı ise Türk karasuları içerisinde bulduklarını söyleyerek yardım teklifini reddetmiştir. Gemi, Türk sigorta şirketleri tarafından kurtarılmıştır. Yunanistan ise 26 Aralık 1995 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek geminin Yunan karasularında bulunduğunu iddia etmiş ve kurtarma işleminin durdurulmasını söylemiştir (Aksu, 2018). Figen Akat isimli yük gemisini kayalıklardan kurtarma işlemi sırasında iki ülkenin Türk Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunan Büyükelçiliği yetkilileri arasında bir dizi görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden sonra, Figen Akat gemisi kurtarılmış ve 26 Aralık 1995 tarihinde Güllük Limanına çekilmiştir. Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği arasındaki karşılıklı nota vermeden sonra Kardak Kayalıkları'nın egemenliği konusundaki anlaşmazlık da resmi bir nitelik kazanmış olmaktadır (Şihmantepe, 2013: 137).

Kardak krizinin yaşanmasıyla birlikte adaların statüsüne ilişkin konular yeniden gündeme gelmiştir. Öncelikle Yunanistan'ın Kilimli Adası Belediye Başkanının öncülüğündeki bir grup Kardak Kayalıkları'ndan birine Yunan bayrağı dikmiş, ertesi gün ise Hürriyet Gazetesi muhabirleri kayalığa dikilen Yunan bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını çekmişlerdir. Türkiye bu soruna diplomatik yollarla çözüm bulmaya çalışırken barışa yönelik söylemlerde de bulunmuştur. Kardak Krizi yine de sivil boyuttan çıkarak askeri bir olaya dönüşmüştür (Kurumahmut'tan aktaran Yılmaz, 2020: 35).

Kardak Krizinde yaşanan bayrak savaşı sırasında Hürriyet Gazetesi ekibinin kayalıklara Türk Bayrağını dikmesi ile ilgili olarak bir haber yayınlamıştır. 26 Ocak 1996 tarihli Hürriyet Gazetesinin "Bayrak Savaşı" başlıklı haberinde şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Yunanlılar, Bodrum’daki Kardak kayalıklarına dün kendi bayraklarını dikme cüretini gösterdi. Hürriyet ekibi hemen kayalığa çıkıp Yunan bayrağını indirdi ve yerine Türk bayrağını koydu.”

Cumhuriyet Gazetesinin 28 Ocak 1996 tarihli “Ankara Sıkışıyor” başlıklı Kardak Krizi ile ilgili yaptığı haberde; 25 Aralık 1995 tarihinde Türk Bandıralı “Figen Akad” isimli bir kuru yük gemisinin Bodrum'a 3 mil uzaklıktaki Kardak Kayalıkları’nda (Yunanlıların Imia ismini verdikleri kayalıklarda) karaya oturduğunu belirterek ülke yetkililerinin olaydan haberdar olur olmaz kayalıkların kendi topraklarına ait olduğunu söylemiş ve geminin de bu durumda kendi karasularında bulunduğunu kaydetmiştir. Karaya oturan gemiye Yunanistan tarafından yardım edilme isteği 21 Aralık 1995 tarihinde Türkiye tarafından protesto ile karşılanmıştır. Türkiye’nin kendi karasularında yaşanan bu olaya Yunanistan’ın yardım etme isteğine karşı çıkan Türkiye’nin bu tavrı üzerine Yunanistan, uzun süre sessizliğini korumuştur. Yunanistan’ın 9 Ocak 1996 tarihinde Ankara’daki Yunanistan Büyükelçiliği kanalı ile bölgenin kendi karasuları içinde olduğunu vurgulaması iki ülke arasında egemenlik sorunlarının başlamasına neden olmuştur (Cumhuriyet Arşivi, 1996).

Kardak Krizi öncesinde ve sonrasında iki ülkenin iç politikasında istikrarsızlık yaşanmaktadır. Krizin öncesinde Türkiye seçimden yeni çıkmıştır ve henüz bir hükümet kurulmasını sağlayamamıştır. Kardak Krizinin yaşandığı dönemde başbakan olan Tansu Çiller, ilk hükümetini 1993 yılının Haziran ayında kurmuştur. Kardak Krizi’nin yaşandığı dönemde Dışişleri Bakanı ise Deniz Baykal’dır. Burada önemli olan nokta iç politikada yaşanan krizler, dış politikayı oluşturan ve bu süreci yürüten mekanizmalara da direkt olarak yansımaktadır. Bu dönemde Yunanistan’da yaşanan başbakan değişimi ülkenin dış politikasında yeni bir dönemin başlamasına neden olmaktadır. Yunanistan’ın dış politikasına hâkim olan düşünce, Türkiye’ye karşı milliyetçi bir tutum sergileneceği yönündedir (Sunar, 2009: 242-243). Her iki ülke de görülen istikrarsız yönetim şeklinin yaşandığı dönemde gündeme oturan Kardak Kayalıkları Krizi, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden gerilmesine neden olmuştur. Bu krizle birlikte diplomatik açıdan her iki ülke tarafından sonuca ulaşmayan Ege Denizine yönelik meseleler yeniden patlak vermiştir (Balçı, 2018: 30). Bu durum aslında tezimizin temel kuramı olan Neoklasik Realizm açısından da değerlendirildiğinde durum açıkça görülmektedir. Ülkelerin iç politikasında yaşanan gelişmeler, aynı zamanda dış politikalarına da etki etmektedir. Ülkeler arasında yaşanabilecek krizlere karşı başarılı bir iç politika süreci gerçekleştirmek ve aynı şekilde başarılı bir dış politika analizi yapmak gerekmektedir.

Kardak Kayalıkları Krizinin hem Yunanistan açısından hem de Türkiye açısından önceden planlanmamış olması krizin en önemli yönünü oluşturmaktadır. Başlangıçta basit bir deniz kazası olarak algılanan Kardak Krizi, olayların ilerlemesi ile birlikte “egemenlik sınırlarının ihlali” ve “toprak talebi” iddialarına dönüşmüştür (Aksu’dan aktaran Güzel, 2007, s. 37).

Hürriyet Gazetesinin 1 Mart 2018 tarihli yayınında eski Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos, 1996 yılında yaşanan ‘Kardak Krizi’ sırasında 30 Ocak’ı 31 Ocak’a bağlayan gece Yunan Parlamentosunun Başbakanlık Ofisinde neler yaşandığını anlatmıştır. Hürriyet Gazetesi haberi yayınlarken Pangalos’un Kardak itiraflarına da yer vermiştir (Ek 8’de haber metni yer almaktadır).

Dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen ise Kardak Krizi ile ilgili olarak 21 Aralık 2016 tarihinde BBC News’in “Kardak Kayalıkları: Theodoros Pangalos ve Onur Öymen 1996 krizini anlattı” başlıklı haberinde olayları değerlendirirken Ege Denizi’nde Yunanistan ile Türkiye’yi savaşın eşiğine getiren Kardak Krizi’nin üzerinden yirmi yılı aşkın zaman geçmesine rağmen Atina ve Ankara arasında, kayalıkların sınırın ne tarafında kaldığına ilişkin henüz uzlaşma sağlanmadığını belirtmiştir (Ek 9’da habere yer verilmiştir).

Sözcü Gazetesinin 30 Ocak 2017 tarihli haberinde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının 29 Ocak 2017 tarihinde sürpriz bir şekilde Kardak Kayalıklarına gittiğine dair haber yayınlanmıştır. Gazete olayı “Komutanların Ege’ye açılması, FETÖ’cülerini vermeyen, adalarımızı işgal eden ve Kardak’ta kutlama yapan Yunanistan’a tepki olarak nitelendirildi” ifadeleri ile manşete almıştır (Sözcü Gazetesi, 2017). Bu durum iki ülke ilişkilerinin kırılma noktasında olduğunu ve her an yeniden tırmanışa geçebileceğini göstermektedir.

29 Ocak 2017 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akın’ın denetleme amaçlı Kardak Kayalıklarına gitmesi üzerine Yunanistan Savunma Bakanlığı şu açıklamayı yapmıştır:

29 Ocak günü saat 11.00’de bir Türk savaş gemisi ve içinde özel kuvvetlerin olduğu iki şişme bot İmia (Kardak) adasına yaklaşmış ve 7 dakika orada kalarak Yunan karasularını ihlal etmiştir. Yunan tarafı olarak bölgede sahil güvenlik kuvvetlerinin gemileri bulunmaktadır. Aynı zamanda Deniz Kuvvetlerinin de bir gemisi Türk gemilerini takip etmiştir. Türk gemileri Yunan karasularına girdikten sonra hemen gerekli tedbirler alınmış ve ikazlarda bulunulmuştur. Türk gemileri bölgeden ayrılarak Bodrum istikametine yönelmiştir (Balcı, 2018: 32).

Kardak Kayalıklarından karşılıklı olarak askerlerin çekilmesi krizin askeri boyutunu sonlandırırsa da bu krizle ilgili siyasi söylemler devam etmiştir. Yunanistan'ın iç meselesi olarak konuşulan Kardak Krizi, Simitis Hükümetinin eleştirilerin odağında kalmasına neden olmuştur. Genelkurmay Başkanı Christos Limberis istifa ederken Yunanistan Silahlı Kuvvetleri de bu durum karşısında başarısız olarak değerlendirilmiş ve suçlamalara maruz kalmışlardır (Ünay, 2007: 174).

1996 yılında yaşanan krizle ilgili olarak Türkiye istikrarlı bir tutum sergileyerek adadan askerlerin çıkarılmasını istemiştir. Sabah Gazetesi dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in kararlı duruşunu "Dediğini Yaptı" başlığıyla vermiştir. 29 Ocak tarihinde yaşanan bayrak savaşı sonrasında "Bayrak inecek, asker gidecek" ifadesini kullanmıştır. 30 Ocak tarihinde ise Yunan bayrağı inmiş ve askerler kayalıklardan ayrılmışlardır. Bu durum üzerine Tansu Çiller, "Yunanlı gitmeseydi, vurmaya kararlıydık" ifadelerini kullanmıştır.

Kardak Kayalıkları Krizi, her iki ülkeyi savaşın eşiğine getirirken aynı zamanda temkinli davranmaya da mecbur bırakmıştır. Yunanistan'ın bu konuyla ilgili vereceği en küçük bir taviz, Türkiye'nin adanın tamamında söz sahibi olabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Türkiye ise daha önce yaptığı hatalar nedeniyle Ege'de haklarını kaybetmesinden dolayı bu duruma temkinli yaklaşmaktadır (Eralp'ten aktaran Güzel, 2007: 35).

Yaşanan bu krizle ilgili olarak genel bir açıklama yapmak gerekirse Yunanistan'ın Ege Denzinde tek başına söz sahibi olmak istemesi ön plana çıkmaktadır. Yunanistan'ın bu isteğine karşı çıkan Türkiye ise sert tepkilerle bu durumu kabul etmediğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Tarihin eski zamanlarından bu yana çözülemeyen sorunlar ve Yunanistan'ın Megali İdea isteği, ilişkilerin güncelliğini korumasına neden olmaktadır. Bu durum Ege Adalarında da karşımıza çıkmaktadır. Kardak Kayalıkları Krizinde her iki ülkenin de egemenlik talebi ve konu karşısında haklı olduklarını iddia etmeleri ilişkilerin sürecini olumsuz etkilemiştir. Türkiye'nin Kardak Kayalıklarında egemenliği kaybetmesi durumunda Yunanistan bu durumdan karlı çıkacak ve Ege Denizi'nin yarısından fazlasına sahip olma hakkını elde edecektir (Balcı, 2018: 33).

Türkiye-Yunanistan sorunları her yönden ele alındığında Menteşe Adalarına da yönelik Yunan politikasının da istikrarlı bir şekilde sürdüğü görülmektedir. 1912-1947 yılları arasındaki dönemde aynı zamanda Türkiye'nin de politik olarak istikrar sağlayamadığı bu süreç, Yunanistan'ın Ege adaları üzerindeki mücadelelerde kazançlı

çıkmasını sağlamıştır (Ak, 2014: 303). Ege sorunları ele alınarak incelendiğinde ortaya çıkan sonuç, Yunanistan'ın hem karasuları hem de buna bağlı olarak hava sahası sorunlarında ulusal hukuk kurallarına aykırı davranmasıdır. Yunanistan AB üyesi bir ülke olarak yer alması ve Türkiye'nin de AB üyeliğine aday olduğu bir süreçte AB'yi karşısına almak istememektedir. Bu nedenle Ege'de attığı adımlar yeterli gelmeyip haklılığını savunmak konusunda yetersiz kalmaktadır (Yücel, 2010: 97).

Türkiye'nin sorunları görüşmelerle ve ılımlı yöntemlerle çözüme ulaştırmak istemesinin karşısında Yunanistan'ın Türkiye ile olan sorunlarını barışçı yollardan çözmeye yanaşmamasının iki önemli nedeni olabilir. İlk olarak Anadolu toprakları üzerinde genişleme isteği, ikinci olarak ise Türk yayılcılığı ve tehdidi karşısında ulusal bütünlüğünü sağlamaya çalışmak istemesidir. İnandırıcı olmayan bu teziyle ABD ve AB ülkelerinden daha fazla destek görmeye çalışan Yunanistan, barışçı yöntemlere uzak durmaktadır. İki ülke arasında yaşanabilecek savaş ihtimali değerlendirildiğinde ise artık modern çağın ve içinde bulunduğumuz uluslararası sistemin de temel özellikleri ülkelerin savaşa başvurmalarını riskli ve tehlikeli hale getirmektedir. Sistem içerisindeki değişkenlerin varlığı, savaşı ülkelerin dış politika aracı olmaktan uzaklaştırmaktadır (Arı, 1995: 67).

Deniz ve adalardan kaynaklanan sorunlara uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözüm bulunamaması; kuralların yetersizliği ve tarafların mevcut kuralları da kendilerine göre yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Ege Denizi'nde yaşanan sorunlar da Türkiye ve Yunanistan hangi konuları uluslararası yargıya götürmesi konusunda bile ortak bir karar vererek anlaşamamaktadır. Türkiye, Ege'de yaşanan sorunların tümünün uluslararası yargıya taşınarak iki ülkenin menfaatine göre sonuçlanmasını savunurken, Yunanistan Ege Denizinde yaşanan tek sorunun kıta sahanlığı konusundan kaynaklandığını ve uluslararası yargıya yalnızca bu konunun götürülmesini savunmaktadır. Çözülmemeyen bu sorunların ertelenmesine karar veren iki ülke arasında 1999 yılı itibariyle yakınlaşma yaşanmıştır. İlişkilerin olumlu hale gelmesi iş birliklerini artırmış ve iki ülkenin ekonomik çıkarlarına da etki etmiştir (Çelikkol ve Karabel, 2017: 28-29).

4.4.4. İsmail Cem ve Papandreou'nun Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi

Soğuk Savaş Sonrası dönem incelendiğinde Türk dış politikasında iki önemli isim ön plana çıkmaktadır. 1997-2002 yılları arasında görev yapan İsmail Cem ve 2009-2014 yılları arasında görev yapan Ahmet Davutoğlu, Türk dış politikasının şekillenmesi ve

uygulanmasında önemli bir yere sahip oldukları görülmektedir. 1997-2002 yılları arasında beş yıl boyunca görev yapmış olan İsmail Cem, günlük politika uygulamaları, genel vizyon çizimleri ve anlık kriz yönetimlerinde sergilediği başarı ile öne çıkan bir lider olmuştur (Tuğtan, 2016: 4-5). Biz bu çalışmamızda Türkiye kanadında İsmail Cem, Yunanistan tarafında ise Papandreou ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağız.

Türkiye'nin siyasi tarihi açısından koalisyonlar dönemi olarak tanımlanan 1990'lı yıllar, Türkiye siyasal tarihine koalisyonlar dönemi olarak geçmektedir. 1991 yılı seçimlerini takip eden 11 yıl boyunca tek parti hükümeti kurulamamıştır. Koalisyon hükümetleri nedeniyle artan bakanlık sayıları neticesinde bakanların belirlenmesinde uzmanlık ya da vizyon dikkate alınmayarak ortaklar arasındaki pazarlıklar göz önünde bulundurulmuştur. Böyle bir ortamda ise önemli ve prestijli bir bakanlık olarak görülen Dışişleri Bakanlığı da sık sık el değiştirmiştir (Oran, 2003: 239).

15 Ekim 2020 tarihinde İsmail Cem'in kızı İpek Cem Taha ile yapılan görüşmede Taha, başarılı bir eğitim sürecini tamamlayan ve başarılı bir lider olan İsmail Cem ile ilgili olarak şunları aktarmıştır:

İsmail Cem, eğitime önem veren ve gelişime açık bir ailede büyüyor. Babası İsmail Efendi Fevziye Mektepleri Vakfının kurucu ailesi. Gelişime düşkün bir aile ortamında büyüyen İsmail Cem'in ailesi tüccar olmasına rağmen İsmail Cem'in ilgi alanı farklı. İsmail Cem sınıf kavramı üzerinden giderek eşitsizliklerin ortadan kalkması için çalışıyor. Yoksul ve zengin arasında kısıtlı imkânları olanları nasıl eşitleyim diye düşünüyor. İnsancıl sol-kapsayıcı sol refleksiyle hareket ediyor. Ben babama sosyal demokrat diyorum. Toplumsal hassasiyeti olan birisiydi babam. Tarih bilincine sahip cumhuriyet ve devrimlerine inanan bir insan. Amerikan okuluna gitmesine rağmen söylemlerinde Türkiye vurgusu hep vardı. Osmanlıyı da iyi anlamayı önemsiyor, yenilikçi yönlerinin anlanması gerektiğini düşünüyordu. İsmail Cem, her zaman Türkiye menfaatleri ve Türk vatandaşlarının menfaatlerini en iyi şekilde koruyabilmenin önemli olduğunu söylerdi. Uzlaşmacı ve çözüm odaklı biriydi babam. Çatışmadan yana olmayan İsmail Cem'in yaşam felsefesi insana saygı, eşit şartlar, nezaket ve özenden oluşmaktaydı. Konuşma metinlerini kendisi yazar ve her şeyi düşünmeye çalışıp empati kurardı. İnandıklarının peşinden giden, sosyal adalet kavramına inanan ve sorumluluk alma bilinci yüksek bir liderdi.

Türkiye'nin sahip olduğu jeostratejik öneminden dolayı dış politika açısından sakin olarak nitelendirilebilecek çok az dönem bulunmaktadır. İsmail Cem Dönemi denildiğinde ilk akla gelen örnekler: İkizce/Kardak krizi sonrası Türk-Yunan gerginliği; 1997 Lüksemburg zirvesinde Avrupa Birliği tarafından dışlanmadan 1999 Helsinki zirvesinde adaylığa giden süreç; Suriye'ye karşı uygulanan silahlı kuvvet destekli kriz diplomasisi ve Öcalan'ın Kenya'da yakalanması; Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı anlaşması müzakereleri; Yunanistan, Suriye, Rusya ve İran'la ilişkilerin gerginlikten iş birliğine dönüşümü; 11 Eylül saldırıları, Afganistan operasyonu ve ABD'nin Irak'ı işgal hazırlıkları olarak sıralanabilir (Tuğtan, 2016: 7).

Türkiye'nin AB üyeliğine muhtemel engel olarak görülen Kardak ve Öcalan Krizleri Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkileri germiştir. İsmail Cem ve Papandreou, Türkiye ve Yunanistan'ın ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi adına önemli çalışmalar yapmışlardır (Örmeci, 2011: 57). Papandreou'nun Yunanistan'da iktidara gelişi, kabinesine atadığı isimler ve ilk yurtdışı ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmesi, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan ilişkilere de başka bir boyut kazandırmıştır. Yunanistan'ın yeni başbakanının Georgios Papandreou olması, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde ılımlı ve barışçıl bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Husumet Politikasının Diyalog Politikasına dönüştürülmesini sağlayan Papandreou, İsmail Cem'le sıcak ve samimi bir dostluk kurmuştur (Yaşın, 2009).

Türkiye ile Yunanistan arasında gerginliğe neden olan olaylardan birisi de Yunanistan'ın PKK terör örgütüne destek vermesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin komşusu olan Yunanistan'da 1990'lı yıllarda PKK kampları kurulmuş ve 1998'de PKK kendi adıyla temsilcilik açmıştır. Lavrion, Dimitri Elen, Lamia Halkida gibi Yunanistan'ın farklı bölgelerinde yerlerinde kamp ve hücre evleri açan PKK'nın Yunanistan'dan ilk yıllarda maddi ve manevi destek aldığı da bilinmektedir. Bunun yanı sıra PKK terör örgütünün elebaşı Abdullah Öcalan'ın da Yunanistan'ın Nairobi Büyükelçiliğinde yakalanmış olması da başka bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Anadolu Ajansı, 2019). PKK terör örgütünün elebaşı olan Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının sonrasında görevden alınan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un yerine Georgios Papandreou getirilmiştir. Bu durum iki ülkenin ilişkilerine de yansımaktadır. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Yunanlı meslektaşı ile çeşitli görüşmelerde bir araya gelme fırsatı bulduklarını ve bu sürede Georgios Papandreou'nun Türkiye ile ilgili fikirlerini değerlendirdiğini belirterek bunun üzerine bir barış girişiminde bulunmaya karar verdiğini söylemiştir (Cem, 2004: 120).

Kriz süreçlerinde karar alıcı olarak yer alan ve ülkenin dış siyasetinde izlenen politikayı anlatmak ve savunmak görevini başarıyla yerine getiren İsmail Cem, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli bir yakınlaşma yaşanmasını sağlamıştır. İsmail Cem, başta AB olmak üzere tüm muhataplarından saygı gören, sözüne güvenilir ve dönemin önemli olaylarında kişisel ağırlığını ve etkisini hissettirmiş bir liderdir. İsmail Cem, Bülent Ecevit'in ardından Türkiye solunun potansiyel liderleri arasında değerlendirilmiştir (Tuğtan, 2016: 8).

Georgios Papandreou'nun Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesinin ardından bu fırsatı değerlendirmek isteyen Dışişleri Bakanı İsmail Cem, 24 Mayıs 1999 tarihinde Georgios Papandreou'ya bir mektup göndererek Türkiye ve Yunanistan'ın teröre karşı bir mücadele antlaşması yapmasını istemiştir. Georgios Papandreou, İsmail Cem'in mektubundan bir ay sonra 25 Haziran 1999 tarihinde Türk meslektaşına cevap vererek yapılacak antlaşmayı sadece terörle mücadele kapsamında tutmamayı teklif etmiştir. Terörle mücadelenin yanı sıra ekonomi, ticaret, çevre ve turizm alanlarında da iş birliğine gidilebileceğini belirten Georgios Papandreou, örgütlü suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasa dışı göç konusunda da karşılıklı mücadele faaliyetleri gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir (Fırat'tan aktaran Ünay, 2007: 348). İsmail Cem ve Georgios Papandreou, iki ülke adına ilişkilerin geliştirilmesi ve sorunların çözüme ulaşması adına önemli çalışmalar yapmışlardır. Cumhuriyet Gazetesinin 4 Ocak 2010 tarihli haberinde Yunanistan Dışişleri Bakan Vekili Dimitris Druças'ın Türkiye ile ilişkiler hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Druças, Papandreou ve İsmail Cem'in iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli adımlar attığını belirtmiştir. 1999 yılı itibariyle 'Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yeni bir yaklaşım başlattıklarını belirterek Yunanistan'ın Türkiye'yi istikrarlı ve demokratik bir komşu ülke olarak görmek istediğini söylemiştir. (Ek 10'da haber metnine yer verilmiştir)

Bu durum, İsmail Cem ve Georgios Papandreou'nun kurduğu olumlu bağın ilerleyen yıllarda da güçlü bir şekilde ilişkilere yansıdığını göstermektedir. Bu dönemde milli menfaatler korunarak iki ülkenin hukuki hakları göz önünde bulundurulmuştur.

Türkiye, Kardak krizi sürecinde savunmacı bir kriz yönetim stratejisi olan zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulamıştır. Zorlayıcı diplomasi tanımı gereği, karşı tarafı, uyguladığı tecavüzkâr davranıştan vazgeçmeye ya da eylemlerini geri almaya (ya da örneğin işgal ettiği topraklardan vazgeçmeye) ikna etmek için güç kullanım tehdidi veya sınırlı güç kullanımı anlamına gelmektedir. Türkiye bu sorunu görüşmeler yoluyla çözüme ulaştırmaya çalışırken Yunanistan kayalıklara asker çıkararak krizin üst noktalara tırmanmasına neden olmaktadır. Türkiye bu noktada kararlarını Yunanistan'ın davranışlarına göre şekillendirmek durumunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra askeri kuvvete ilk başvuran tarafın Yunanistan olması, Türkiye'nin savunmacı bir kriz yönetim stratejisi uygulamasına yol açmıştır. Türkiye'de kayalıklara asker çıkararak menfaatlerini koruma kararlığını göstererek sınırlı kuvvet kullanımı ile başarılı bir askerî harekât gerçekleştirmiştir (Şihmantepe, 2013: 144). Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde

rekabet ve çatışmanın yerine uzlaşma ve iş birliğinin ilişkilerde egemen olması için 1999 yılı itibariyle iş birliği ve diyalog süreci başlatılmıştır. Bu süreçte ilişkilerin yönlendirilmesine olanak sağlayan çeşitli mekanizmalar geliştirilerek karşılıklı menfaatlerin geliştirilmesine çalışılmaktadır. Bu gelişmeler yalnızca iki ülke halkının değil, Balkanların ve Akdeniz'in kalkınması ve refahı açısından da önem taşımaktadır (Babalı, 2014: 296).

İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı süre içerisinde ön plana çıkan en önemli olay Türkiye-Yunanistan ilişkileri olmaktadır. Abdullah Öcalan'ın Kenya'da Yunanistan Büyükelçiliğine yakın bir konumda yakalanması sonucunda Yunanistan zor durumda kalmaktadır. İsmail Cem, Yunanistan'ın bu durumundan faydalanarak Kardak Krizi sırasında Türkiye'ye karşı gelişen olumsuz politikaları bertaraf etmiş ve iki ülke arasında dostça ilişkilerin kurulmasına yönelik çaba göstermiştir. Bu konuda Cem'e Papandreou'dan destek gelmiş ve iki ülkenin ilişkileri bu dönemden başlayarak sağlıklı bir zemine oturmuştur. İsmail Cem ve Papandreou'nun bu başarıları, 2000 yılında iki devlet adamının da "Yılın Devlet Adamı Ödülü"ne layık görülmesine neden olmuştur. Cem'in karşısında kendi gibi ılımlı bir sosyal demokrat mevkidaşının da bulunması ve 1999 yılında yaşanan depremlerde iki ülkenin birbirlerine yardım ekiplerini göndermesi ilişkilerde sıcak rüzgârların esmesine neden olmuştur. Deprem diplomasisi olarak tarihe geçen bu olay, iki liderin sirtaki yapacak kadar başarılı bir dostluk sürdürmelerini de sağlamıştır. Milli düşman olarak bakılan Yunanistan'ın, Dışişleri Bakanı Papandreou'nun Türkiye'de yaşanan depremlerle yakından alakadar olmasının yanı sıra 17 Ocak 2000 tarihinde yaptığı Türkiye ziyareti de hem Türk halkı hem de uluslararası basın tarafından yakından takip edilmiştir. Bu görüşmede turizm, çevrenin korunması, karşılıklı yatırımla, suç ve terörle mücadele kapsamında çeşitli iş birliklerine imza atılmıştır. Papandreou'nun ardından 2 Şubat 2000 tarihinde ise İsmail Cem'in Yunanistan ziyaretinde teknoloji ve bilim, deniz taşımacılığı, ekonomi, eğitim ve kültür alanlarında karşılıklı iş birliği protokolleri imzalanmıştır (Örmeci, 2011: 236-237-238).

Türkiye ve Yunanistan arasında 1999 yılından itibaren kültür, turizm ve güvenlik gibi konularda olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da Ege sorunlarının çözümüne yönelik yeterli gelişme sağlanamamıştır. Her iki ülkenin de savunduğu tezlerine yönelik tavır değiştirmemeleri sorunun çözümünü de güçleştirmektedir (Yazan, 2012: 215). PKK Terör Örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın Yunan yetkililerce saklanması nedeniyle ciddi bir gerginliğin yaşandığı Türkiye-Yunanistan ilişkileri, 17 Ağustos 1999'da yaşanan büyük

Marmara depremi sonrasında yakınlaşma ve toparlanma sürecine girmiştir. Bu noktada diyalogun ön plana çıktığı bir siyaset izlenmiştir. 1981 yılından itibaren üç dönem iktidara gelen Andreas Papandreou'nun Türkiye karşı göstermiş olduğu saldırgan tavrın sonucunda ortaya çıkan Türk tehdidi kavramının silinmesi ve Türkiye politikalarının daha çağdaş söylemler üzerinde kurulu bir şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Her iki ülke liderinin de barıştan yana olması ve yapıcı bir tavır sergilemesi de Türkiye-Yunanistan ilişkilerine olumlu etkide bulunmuştur (Yaşın, 2009).

İsmail Cem Türkiye Avrupa Avrasya isimli kitabında Papandreou ile görüşmelerin nasıl başladığını ve bu görüşmelerle yeni bir döneme doğru nasıl gidildiğini anlatmıştır. Pangalos'un Dışişleri Bakanlığı görevinde olmamasını Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli bir olay olarak değerlendiren İsmail Cem, Yunanistan'ın Öcalan olayında uluslararası hukuku çiğneyerek dünya kamuoyunda zor durumda kaldığını belirtmiştir. "Türkiye olarak bu konuları uluslararası ortamda işliyor, doğrusu, biraz da durumun keyfini çıkarıyorduk" ifadelerini kullanan Cem, Yorgo Papandreou'nun Dışişleri Bakanlığına getirilmesini önemli bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Papandreou'yu, Bakan Yardımcısı olarak görev yaptığı dönemde tanıdığını belirten Cem, Papandreou'nun Yunanistan'ın menfaatini 'Türkiye'yle karşıtlıkta' değil, 'Türkiye'yle anlaşmakta' gördüğü izlenimini vermekte olduğunu kaydetmiştir. Türkiye-Yunanistan yakınlaşmasının çeşitli yönlerden yarar sağlayacağına inanan İsmail Cem, 24 Mayıs 1999 tarihinde Papandreou'ya bir mektup yazmıştır. Bu mektupta İsmail Cem, Türk-Yunan ilişkilerinin iyileştirilmesine yönelik fikirlerini paylaşarak Türkiye ve Yunanistan arasında terörle mücadeleyle yönelik bir antlaşma yapılmasını önermiştir (Ek 11'de mektup metnine yer verilmiştir).

Papandreou'nun cevabının hemen gelmemesinin nedenini Yunan hükümetinin mektubu dikkatle tarttığı, uzun değerlendirmeler yaptığı olarak belirten İsmail Cem, Yunanistan'ın özellikle bir önkoşul olarak 'terörle mücadele' konusunda tereddüt yaşadıklarını dile getirmektedir. 25 Haziran 1999 tarihinde Papandreou tarafından cevabı yazılan mektupta yapıcı ve samimi olarak gelişen iş birliğinin devam etmesini talep etmektedir. Yunanistan'ın da ilişkilerin gelişmesi adına samimi duygular içerisinde olduğunu belirten Papandreou, iki ülke arasında terörle mücadele dışında birçok alanda iş birliği yapılabileceğini ifade etmiştir (Ek 12'de mektup metnine yer verilmiştir).

İsmail Cem, Papandreou ile aynı dünya görüşüne sahip olmaları ve ülkeleri için benzer ilkeleri benimsemiş olmalarından dolayı yapılan ortak projelerde başarıya ulaştıklarını belirtmektedir. Bu ilişkiler daha sonra dostluk boyutuna da ulaşmıştır (Dündar,

2015: 210). İsmail Cem, Yunanistan ile dostluk dönemi başlatarak 40 yıl aradan sonra Yunanistan'ı ziyaret eden ilk Dışişleri Bakanı olmuştur. Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreou'nun da Türkiye ziyareti sırasında birçok antlaşmaya imza atılmasıyla birlikte İsmail Cem, "40 yılda başarılamayanı 6 ayda başardık" ifadelerini kullanmıştır (Altun, 2010: 93).

Türkiye ve Yunanistan arasında iş birliği yapıldığına dair örnekler de görmekteyiz. 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü'nün kurulmasında birlikte hareket eden Türkiye ve Yunanistan, örgütün kurucu üyeleri arasında yer almışlardır. Bu örgüt ticari ve siyasi ilişkilerden ziyade daha çok iki ülkenin Avrupa Birliği'ne yönelmeleri konusunda kısmen bir adım olsa da iki ülke arasında iş birliği yapıldığının bir kanıtı olarak bulunmaktadır (M. E. Yılmaz, 2008: 30). İki ülke ilişkilerinin yumuşamasına yol açarak her iki ülkeyi de bu yönde karar almaya yönlendiren siyasi faktörleri, Uluslararası Sistem Etkeni ve Bölgesel Konjonktür, ABD ve Avrupa Birliği'nin Etkisi, Siyasi Kişiliklerin Etkileri, Yerel Yönetimlerin Etkisi ve Diğer Unsurlar olarak sıralamak mümkündür (Ünay, 2007: 352).

BÖLÜM V

5. SONUÇ

Devletlerin dış politikalarına açıklık getirerek bu politikalara ilişkin değerlendirmelerde bulunabilmek adına uluslararası ilişkiler teorileri yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Uluslararası ilişkilerin önemli teorilerinden olan realizmin devletlerin dış politikalarına yönelik analizlerinin yetersiz kalması durumunda yeni teoriler üretilmiştir. Gideon Rose tarafından geliştirilen Neoklasik Realizm, çalışmamızın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Klasik Realizm ile Neorealizm teorilerini birleştiren bir teori olarak ortaya çıkan Neoklasik Realizm, bir ülkenin dış politikasının uluslararası sistem içerisindeki varlığı ve gücü ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu faktörlerin yanı sıra göz önünde bulundurulmuş faktörler de dış politikanın şekillenmesini sağlamaktadır. Neoklasik Realizm aynı zamanda uyumsuzlukların çözümünde liderlerin de önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Neoklasik Realizmin bu görüşleri çerçevesinde şekillenen çalışmada Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan krizler ele alınmış olup bu krizlerin çözümüne yönelik yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Devlet içi aktörlerin etkisinin de analiz edildiği çalışma kapsamında devletlerin farklı dış politika tercihlerine yöneldikleri görülmektedir. Devletin gücünün ve uluslararası sistemin varlığının yanı sıra devlet içi dinamiklerinde etkilediği dış politika da zaman zaman farklılıklar yaşanmaktadır. Neoklasik teoriye göre, devletler her zaman aynı dış politika teorilerini üretmek zorunda değildirler. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin varlığı ile devletler, farklı dış politika çıktıları üretebilmektedir.

Bu çalışma ile neoklasik teori açısından bir değerlendirme yapılarak devletlerin dış politika süreçlerine etki eden faktörler ele alınmış ve devletlerin aralarında yaşadığı kriz süreçlerinde bu faktörlerin krizleri nasıl şekillendirdiği açıklanmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan krizlerde her iki devletin de bu durumu çözmek adına krizlere nasıl yaklaştığı ve barış ortamının hangi yöntemlerle sağlandığı ortaya koyulmaktadır.

Çalışmanın sonuçlarının doğru olarak değerlendirilmesi için iktidar ve liderler göz önünde bulundurularak süreci etkileyen diğer değişkenler de dâhil edilmiştir. Çalışma genel olarak örnek krizler üzerinden neoklasik realist bir bakış açısıyla değerlendirme yapılarak hazırlanmıştır. Özellikle liderler üzerinden yapılan analizlerde krizlerin yaşandığı süreçlerde liderlerin sürece yaptığı katkılar ele alınmıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan krizler, ulusal çıkarlar temelinde ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın yayılmacı bir politika izlemek istemesi ve Megali İdea düşüncesi krizlerin zaman zaman çatışmaya dönüşmesine neden olmaktadır. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın ulusal menfaatleri iki ülkeyi karşı karşıya getirmiş olsa da liderlerin barıştan yana tavır sergilemelerinin genel olarak iki ülkeyi barışa götürdüğü görülmektedir.

Devletlerin uluslararası sistem içerisinde yer alırken ilişkilerin sisteme yansımada liderler, krizlerin temel noktası olarak ele alınmış ve liderlerin olumlu/olumsuz etkileri ortaya koyulmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan kriz süreçlerinde de her iki devletin liderlerinin dış politika siyasetleri, ülke üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Genel olarak Yunanistan'ın Megali İdea fikirleri Yunanistan tarafında kendi emellerine ulaşmaya yönelik girişimlere yol açmış olsa da barıştan yana tavır sergileyen liderler, iki ülkeyi de belli noktalarda uzlaşmaya götürmektedir. Yunanistan'ın Megali İdea fikirlerinin yanı sıra tarihten gelen güvensizlik duygusu da yine ilişkilerin zaman zaman gerilmesine neden olmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan ikili ilişkiler uzun bir tarihi geçmişe dayanmaktadır. Bu geçmişten gelen ilişkilerin etkisi iki ülke arasında yaşanan krizlerde de etkili olmaktadır. Geçmişten gelen etkiler bugünün ilişkilerinde bir veri olarak ele alınmış ve bazı konularda bu etkilere dayanılarak açıklamalarda bulunulmuştur. Zaman zaman intikam duyguları ve güvensizlikten kaynaklanan söylemler ilişkilerin olumlu olmasında engel olarak görülmüştür.

Çalışma kapsamında incelenen ilk örnek kriz, Kurtuluş Savaşı Sonrası Dönemde Türkiye-Yunanistan Barış Süreci ve Venizelos-Atatürk, İnönü Görüşmeleri olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan ilişkilerin tarihsel geri planına baktığımızda farklı etnik grupları da bünyesinde barındıran Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar geçen 433 yıl boyunca Osmanlı Devleti içerisinde yaşamlarına özgürce devam ettikleri görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girmesiyle birlikte bağımsızlığını ilan eden ilk ülke Yunanistan olmuştur. Bu süreçten sonra Yunanistan Megali İdea fikirlerini hayata geçirme amacıyla hareket etmiş ve saldırgan bir politika izlemiştir.

Yunanistan, Avrupa Devletleri'nin de desteği ile Türkiye aleyhinde doğruya doğru yayılmacı bir politika izlemiştir. Türklerin Balkanlardan çekilmesinin ardından batı ve kuzeye doğru genişleme yaşamayan Yunanistan, Megali İdea hedeflerini hayata geçirmeye

çalışırken Türkiye ise Türkiye-Yunanistan Barışının sağlanmasından yana bir tavır sergilemektedir (Kalelioğlu, 2008: 119-120).

Büyük Yunanistan hedeflerine ulaşmak isteyen Yunanistan, bağımsızlığını kazanmasının ardından sınırlarını da genişletmeye çalışmıştır. Yanına dini, askeri ve siyasi her alandan ittifaklar arayan Yunanistan, güçlü bir propaganda yaparak her zaman Batı'nın desteğini almayı başarmıştır. Osmanlı Devleti döneminde de huzur içerisinde yaşamlarını sürdüren Yunanistan'ın inançlarına ve yaşam şekillerine saygı gösterilmiştir.

1922 yılında Küçük Asya Felaketinin yaşanmasının ardından ilişkiler bir kez daha zarar görmüştür. Bunun yanı sıra Lozan Antlaşması'nda çözüme ulaşmayan Nüfus Mübadelesi ve Malların Durumu, Etabli Sorunu, Patrikhane Sorunu, Azınlıkların Durumu ve Enosis Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrini değiştiren olaylar olarak tarihe geçmiştir. Venizelos'un yeniden iktidara gelmesi ile birlikte iki ülke liderlerinin barıştan yana tavır takınmaları ile sorunlara daha yapıcı yaklaşımlar sergilenmiştir. Gerginliklerin farklı nedenlerle artması sonucunda siyasal antlaşmalara da gidilmiştir.

Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk, dünya da kalıcı bir barış ortamının sağlanması için “Yurtta Barış Dünyada Barış” anlayışı ile şekillenen bir dış politika uygulamıştır. Bu anlayış Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrini değiştirmiştir. Aynı zamanda sınırlarını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla hareket eden Türkiye, iç işlerine müdahale etmeyen devletlerle ilişki kurmaya özen göstermiştir. Yunanistan tarafında ise barıştan yana olan Venizelos'un iktidarda bulunması da bu ilişkilerin olumlu devam etmesine katkı sağlamıştır. Neoklasik Realizmin savunduğu dış politika süreçlerine etki eden faktörlerden olan lider algıları bu noktada önemli bir faktör olarak ortaya çıkmış ve liderlerin barıştan yana tavır sergilemeleri ilişkileri dostluk noktasına kadar getirmiştir. Liderlerin sağduyulu yaklaşımları sonucunda halk da barışın tesis edilmesine katkıda bulunmuştur. Her iki liderin de kendi iç siyasetlerinde barıştan yana bir politika izlemeleri sonucunda bu durum başarılı bir dış politikaya dönüşmüş ve iki ülke arasında olumlu komşuluk ilişkileri başlamıştır. Atatürk'e göre devletin dayanağı kendisidir ve iç politikada yaşanan gelişmeler bir ülkenin dış politikasını da etkilemektedir.

Venizelos'a göre Atatürk, Türkiye-Yunanistan dostluğunun mimarı olarak görülmektedir. Atatürk'e olan hayranlığıyla da tanınan Venizelos, ilişkilerin güçlenmesini istemiştir ve bu nedenle Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne aday olarak göstermiştir.

Çalışmanın ikinci vaka incelemesi olan ilk Kıbrıs krizi ve 1950'li yıllarda meydana gelen gelişmeler sonucunda iki ülke yine farklı zamanlarda karşı karşıya gelmiştir. Kıbrıs'ın coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle gerilimlerin yaşanmasına rağmen Demokrat Parti Döneminde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin zarar görmemesi adına ılımlı bir dış politika siyaseti izlenmiştir. Kıbrıs'ta yaşanan Türk-Rum anlaşmazlıkları, İngiltere'nin Kıbrıs'a sahip olma isteği ve Rumların enosis fikirleri adada olayların yaşanmasına neden olmuştur. Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs sorununun sonuca ulaşması için çeşitli adımlar atılmıştır. Demokrat Partinin 10 yıllık iktidar süresinde dört kez Kıbrıs politikası değiştirilmiştir. Yunanistan tarafında Kıbrıs sorunu bir Türkiye-Yunanistan sorunu olarak değerlendirilmiş, Megali İdea ve enosis fikirlerini hayata geçirmek isteyen Yunanistan bu sorunu sahiplenmiştir. Yine Demokrat Parti döneminde yaşanan olaylar, zor bir sürecin yaşanmasına neden olmuştur. EOKA'nın faaliyetleri ile 6/7 Eylül Olaylarının yaşanmasında basın da bu konuya etki etmesi zor bir dönem olarak nitelendirilmektedir.

Kıbrıs'ta yaşayan iki toplum arasında yaşanan gerginliklerin artması giderek toplumsal bir çatışma haline dönüşmektedir. Bu olaylar karşısında zaman zaman diplomasi de soruna çözüm bulamamıştır. Bu dönemde Türkiye yaşanan olayların son bulması adına Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs Hükümeti yerine Kıbrıs Rum Yönetimini hükümet olarak muhatap kabul etmesine karşı da olumlu bir tavır sergilemiştir. Olaylar sonuca ulaşmamışken bir de ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından 5 Haziran 1964 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini durdurmak amacıyla gönderilen mektup içerisindeki ağır ifadelerle gündemde yerini bulmuştur. Türkiye Garanti Antlaşmasından doğan meşru hakkını kullanmaya çalışırken Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı askeri bir müdahale sonrasında SSCB'nin soruna doğrudan müdahil olabileceğini bunun ardından da NATO ülkelerinin Türkiye'yi savunmak mecburiyetine girişmeyeceğini söylemiştir. İsmet İnönü tarafından verilen cevap ise Türkiye'nin bu konuda bilgilendirmeler yaptığı fakat bu bilgilendirmelerin sonucunda Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün oluşturulmasının geciktiğini belirtmiştir. Bu durumda da Türkiye uluslararası antlaşmalardan doğan haklarını kullanabilecek durumda olduğunu söylemiştir.

1968 yılında başlayan görüşmelerde altı yıl boyunca bir sonuca ulaşılamamıştır. Rumların enosis fikirlerinden vazgeçmeyerek buna yönelik taleplerini hayata geçirmek istemeleri karşısında Türkler de geçmişte yaşanan olayların yeniden tekrarlanmaması için adada yaşayan Türklerin varlığını korumaya çalışmıştır. Türkiye bu konuda yeni

girişimlerde bulunmuş ve yapılan görüşmeler sonunda bölge muhtariyeti esasına dayanan üniter bir devlet yapısının oluşmasına onay verse de Rumlar tarafından bu durumda kabul edilmemiştir.

Demokrat Partinin iktidar süresince koalisyon hükümetleri ile yönetimde söz sahibi olmaya çalışması ve bunun sonucunda sürekli değişen bir Kıbrıs dış politikası izlemesi her ne kadar ılımlı bir yaklaşım sergilemiş olsa da zaman zaman istenen sonuca ulaşmamıştır. İç ve dış değişkenler tarafından şekillenen Kıbrıs politikalarında Yunanistan ile ilişkilerin zarar görmemesi için çaba sarf edilmiştir. Türkiye, Kıbrıs sorununa yaklaşırken ulusal menfaatler doğrultusunda yaklaşmış ve garantör devlet olarak bu olaya taraf olmuştur.

Bülent Ecevit Türkiye-Yunanistan ilişkileri ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken Batılı ülkelerin kendi iç işleri ile uğraşmalarından dolayı bu iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeldiğini ifade etmiştir. Atatürk döneminde izlenen barışçıl dış politikanın yanı sıra Yunanistan'da Başbakan Karamanlis, Türkiye'de ise Başbakan olarak Adnan Menderes'in bulunması sonucunda iki başbakanın önderliğinde sıcak ilişkiler kurulmuştur.

Çalışmanın üçüncü vaka incelemesi olan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonrası Dönemde ise Kıbrıs, sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle krizlerin yaşandığı bölge olarak ortaya çıkmıştır. Yunanistan cuntasının enosis fikirlerini hayata geçirmek üzere EOKA ile iş birliği yapması sonucunda 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta bir darbe yapılmıştır. Türkiye ise bu duruma Garanti Antlaşmasınının 4. maddesi gereğince askeri müdahalede bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu süresince en rahat dönemini yaşayan Kıbrıs, 1914 yılında İngiltere'nin ada üzerinde kontrol sağlamaya başlamasının ardından Türkler ve Rumlar arasındaki sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs sorununa müdahale etmek isterken kendi iç siyasetinde yaşanan değişimler nedeniyle adada yaşanan karıştıklardan doğan ortamı değerlendirememiştir. Kıbrıs'a yapılan ilk müdahale sonucunda Rumlar beklemedikleri bir durumla karşılaşmışlardır. Bülent Ecevit ise adada yaşanan sorunun ciddi boyutlara ulaştığını bu sorunların çözümü ve Türkiye-Yunanistan çatışması yaşanmaması adına Türkiye-İngiltere iş birliğinin de bu durum için çok önemli olduğunu söylemiştir. İngilizler ise bu duruma aynı yakınlıkla cevap vermemiştir. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında istenen diplomatik sonuca ulaşılmadığından ikinci harekât hazırlıkları yapılmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki başarısız iletişim süreci adada yaşayan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs sorununda karar alma süreçlerine birden çok aktör katılmaktadır. Bu dönemde koalisyon hükümetlerinin bulunması da krizi yöneten ve karar alma noktasında etkili olan aktörlerden birini oluşturmaktadır.

İkinci Kıbrıs Harekâtının askerî açıdan daha bilinçli bir şekilde yürütülmesi harekâtın başarıya ulaşmasını sağlamıştır. Türkiye her ne kadar meşru müdafaa hakkını kullanmış olsa da bu durum uluslararası kamuoyu tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit ise Cenevre Konferansında alınan kararların Rumlar tarafından kabul edilmemesi sonucunda Türkiye'nin bu harekâtı gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtının gerçekleştiği sırada NATO'nun ittifakı olan Türkiye ve Yunanistan arasında çatışma yaşanmamıştır. Bu noktada Batı ülkeleri de bu ittifakın zarar görmemesi adına Kıbrıs sorununa yönelik olarak gerçekleştirilen çözüm çalışmalarına hassasiyetle yaklaşmışlardır. Bu harekât ile Türklerin olduğu kadar Rumların da barış ve huzur içerisinde yaşamalarına olanak sağlayan bir toplum yapısı sunulmuştur.

Kıbrıs'ta yapılan bu harekât her ne kadar uluslararası alanda bir işgal gibi lanse edilse de Türkiye adaya asker çıkarmasının nedenini barış ifadeleri ile anlatmıştır. Harekât ile Kıbrıs'ta barışın ve anayasal düzenin sağlanması amaçlanmıştır. 1974 Barış Harekâtının sonrasında Türklerin kurduğu Geçici Yönetim'e karşı daha yapıcı ve ılımlı davranmaya başlayan Rumlar, yapılan görüşmeler sonrasında üniter devlet yapısından federal devlet yapısına geçmek istemişlerdir.

Türkiye'nin bir dış politika krizi olan Kıbrıs Krizinde şiddet içeren bir çözüm yöntemi kullanılmıştır. Krizin ardından ateşkes yapılırsa da kriz çözülmemiş yeni bir hal almıştır. Demokrat Parti'nin Kıbrıs konusunda taraf olmaktan uzak durduğunu belirten Bülent Ecevit, bu konuda sessiz kalmanın mümkün olmayacağını ve hükümetin bu duruma müdahil olmasını gerektiğini belirtmektedir. 1974 tarihli harekât sonrasında Kıbrıs sorununda da yeni bir dönem başlamıştır. İkiye bölünen adada Türkiye açısından sorunlar çözüme kavuşmuş olsa da hukuki bir çözüm uygulanmadığı için Kıbrıs sorunu hala güncelliğini korumaktadır.

Çalışmanın son vaka incelemesi olan Kardak Krizi ve İsmail Cem-Papandreou Görüşmelerinde ise öne çıkan iki liderin de dostane yaklaşımları ve barıştan yana tavır sergilemeleridir. Soğuk Savaşın ardından yeni bir dönemin başladığı Türkiye-Yunanistan ilişkileri gergin bir şekilde devam etmektedir. Her ne kadar iki ülke arasında ziyaretler ve

iş birlikleri yapılmış olsa da uzun yıllardan bu yana süren sorunların varlığı ve güvensizliğin hâkim olduğu bir ortamın bulunması nedeniyle gerginlikler devam etmektedir. Yunanistan'ın Helen İmparatorluğu fikrini Türklere karşı kaybetmiş olması psikolojik olarak da bir karşı duruş sergilemiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasında bu dönemde çok sayıda sorun yaşanmıştır. Karasuları sorunu, Kıta Sahanelığı sorunu, Hava Sahası ve FIR Hattı sorunu, Ege Adalarının Silahlandırılması ve Askerileştirilmesi sorunu ile Kayalıklar sorunudur. Bu sorunların içerisinde Kardak Kayalıkları Krizi, iki ülkenin savaş durumuna gelmesine neden olmuştur. Çünkü Kardak Kayalıkları'na sahip olmak egemenlik haklarının onaylanması açısından önemli bir durum olarak görülmektedir. 25 Aralık 1995 yılında yaşanan Kardak Krizi, iki ülke arasında Ege Denizi'nde yaşanan sorunların temelinde egemenlik meselesinin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan Kardak Kayalıkları Krizi, aynı zamanda karasularından kaynaklanan sorunların da yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur.

Kardak Krizinin öncesi ve sonrası dönemde iki ülkenin de iç politikalarında istikrarsız bir dönem yaşanmaktadır. İç politika da yaşanan değişimler ve yeni süreçlerin getirdiği istikrarsızlık ülkelerin dış politikalarına da yansımış ve kriz ortaya çıkmıştır. Türk askerlerinin adaya çıkmasının üzerinden geçen altı saatin sonunda Türkiye ve Yunanistan askerlerini aynı anda kayalıklardan çekerek savaş ihtimalini de ortadan kaldırmışlardır. Bu kararın verilmesinde Amerika'nın diplomasisi önemli bir role sahiptir. Başlangıçta bir deniz kazası olarak algılanan kriz sonunda "egemenlik sınırlarının ihlali" ve "toprak talebi" iddiaları ortaya çıkmıştır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Ege sorunları genel olarak incelendiğinde ortaya çıkan sonuç, Yunanistan'ın mevcut sorunlarda ulusal hukuk kurallarına aykırı davrandığını göstermektedir. Yunanistan'ın AB üyesi olması ve Türkiye'nin de AB üyeliğine aday olduğu bir süreçte AB'yi karşısına almak istememektedir.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde İsmail Cem, Türk dış politikasında öne çıkan isimlerden biri olmuştur. İsmail Cem döneminde Türkiye'nin dış politikasında önemli olaylar yaşanmıştır. Bu dönemde Yunanistan tarafında da Papandreou'nun bulunması iki ülke ilişkilerinin olumlu bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Denge politikasının hâkim olduğu süreçte geçmişte yaşanan olaylar gündeme alınmamıştır. Kriz dönemlerinde karar alıcı olarak İsmail Cem'in bulunması Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli bir

yakınlaşma yaşanmasını sağlamıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında 1999 yılından itibaren kültür, turizm ve güvenlik gibi konularda olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da Ege sorunlarının çözümüne yönelik yeterli gelişme sağlanamamıştır. İki liderinde aynı dünya görüşüne sahip olmaları başarılı ortak projeler geliştirmelerini ve ilişkilerini dostluk boyutuna ulaştırmalarını sağlamıştır.

Genel olarak bakıldığında yapılan analiz sonucunda neoklasik realizmin savunduğu faktörlerin ilişkileri şekillendirdiği ortaya çıkmaktadır. Ülke içi aktörler, kamuoyu ve zaman zaman medya, hükümetin genel yapısı ve liderlerin krizleri algılama ve buna yönelik çözüm üretme şekilleri, neoklasik realist teorinin etkilerinin varlığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- (1929). Şubat 20, 2021 tarihinde Gaste Arşivi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/milliyet/1929-02-20/1> adresinden alındı
- (1954). Mart 10, 2021 tarihinde Milliyet Gazetesi. adresinden alındı
- (1996). Mart 6, 2021 tarihinde Cumhuriyet Arşivi: <https://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> adresinden alındı
- (2015). İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi : https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/14/pusula_bolum5_barisvesiddet_istanbulbilgiuniversitesiyayinlari.pdf adresinden alınmıştır
- (2016). BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38394643> adresinden alınmıştır
- (2016). Şubat 2021, 28 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı: <https://www.kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/1963-1983> adresinden alındı
- (2017). Ocak 2021, 25 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rumlarin-enosis-karari-kibrista-barisi-tehdit-ediyor/750054> adresinden alındı
- (2018). Hürriyet Gazetesi : <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/pangolos-22-yil-sonrakardak-krizini-anlatti-haberi-alinca-basbakanlik-buz-kesti-40757098> adresinden alınmıştır
- (2019). Anadolu Ajansı : <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupanin-gozde-terror-orgutu-pkk/1614405> adresinden alınmıştır
- (2019). Şubat 2021, 28 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı: <https://www.kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/1963-1983> adresinden alındı
- (2021). İNSAMER: https://insamer.com/tr/egede-turk-yunan-geriliminin-kavramsalarharitasi-ve-araflarin-tezleri_3633.html adresinden alınmıştır
- (2021). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/the-cyprus-issue-overview.en.mfa> adresinden alınmıştır
- (Alastair Iain Johnston, Social States: China in International Institutions, 1980-2000, Princeton University Press, 2008, s. xviii.)
- (<https://kardas.sakarya.edu.tr/sites/kardas.sakarya.edu.tr/file/1387670250-TuncayRamazan.pdf>) TÜRK DIŞ POLİTİKASI YILLIĞI 2012
- (https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf)
- (tarih yok). Mart 10, 2021 tarihinde Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi: http://sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf adresinden alındı

- (tarih yok). Mart 10, 2021 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa adresinden alındı
- (tarih yok). Ocak 25, 2021 tarihinde KKTC Merkez Bankası: <http://www.kktcmerkezbankasi.org/tr/kktchakkında> adresinden alındı
- (tarih yok). Ocak 25, 2021 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Kampüsü: <http://users.metu.edu.tr/birten/adacogr.html> adresinden alındı
- Açıkses, E., & Cankut, A. (2014). Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri. *Electronic Turkish Studies*, 1241-1259.
- Ağdemir, A. M. (2014). *Neoklasik Realizm Çerçevesinde İsrail'in Irak Politikası* . Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara .
- Ak, G. (2014). Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin İsporadları "Menteşe Adaları"nın Dünü ve Bugünü. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 283-313.
- Akbaş, F. (2020). Türk-Yunan İlişkilerindeki Temel Sorunların Tarihi Coğrafya Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26-41.
- Akgül, N. S. (2015). Barış Çalışmaları: Başlangıçtan Günümüze Değişimi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 85-106.
- Akgül, Ö. (2013). *Uluslararası İlişkilerde Devletlerarası Savaş ve Savaşın Nedenlerinin Teorik İncelemesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara.
- Akgün, S. (2012). Atatürk Dönemi Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumunu İlişkileri (1923-1938). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1-14.
- Aksu, F. (2017). Türk-Yunan İlişkileri : <http://www.turkishgreek.org/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/ege-denizi-ne-iliskin-uyusmazliklar/karasular-sorunu> adresinden alınmıştır
- Aksu, F. (2018). Türk Dış Politikası Krizlerinde Hükümetler, Cumhurbaşkanları ve Başbakanlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 65-87.
- Akyeşilmen, N. (2013). (https://www.academia.edu/9572873/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_Y%C3%B6netimi_Kavramsal_Bir_Analiz) sayfa25
- Alptekin, A. B. (2011). Çukurovalı Aşıkların Dilinde 1974 Kıbrıs Barış Harekatı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 15-26.
- Altun, A. (2010). *İsmail Cem: Hayatı, Eserleri ve Dış Politika Anlayışı* . Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Arı, T. (1995). Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları . *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51-68.

- Arık, U. (2011). Kıbrıs Krizi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3-21.
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (17 b.). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Asal, U. Y. (2013). 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Barış İçin Küresel Stratejiler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-14.
- Ata, F. K. (2014). Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış. *Mülkiye Dergisi*, 83-100.
- Ataman, M. Ve Öztürk, M. (2016). Uluslararası Örgütlerin Devlet-İçi Çatışmalara Müdahale Edip Etmemesini Belirleyen Faktörler. *Bilgi*, (33), 103-135. (https://www.researchgate.net/publication/337324619_Uluslararası_Orgutlerin_De_vlet-Ici_Catışmalara)
- Ataman, M., & Gökcan, Ö. (2012). Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 199-229.
- Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aybak, S. Y. (2017, Şubat). *1950-1983 Yılları Arasında Kıbrıs Sorunu ve TBMM'deki Yankıları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Aydemir, E. (2005). Uluslararası Krizlerde Kriz İletişimi ve Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 205-231.
- Aydemir, Ş. S. (1969). *Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938)* (Cilt 3). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71-114.
- Aydın, M. (2001). (https://www.researchgate.net/profile/Mustafa-Aydin-11/publication/343851135_Baris_Calismalari_ve_Catışmalarin_Cozumu/links/5f44c46aa6fdcccc43fd6672/Baris-Calismalari-ve-Catışmalarin-Coezuemue.pdf) sayfa 31-32
- Aysal, N. (2017). *Türk-Rum Nüfus Mübadelesi: Ortodoksların Anadolu'dan Zorunlu Göçü. Geçmişten Günümüze Göç* (s. 641-662). içinde Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Babalı, T. (2014). *2000'lerde Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Türk Azınlığın Durumu Gelmeyen Bahar*. (. Y. Okay içinde, Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makalalar (s. 295-324). Doğu Kitabevi.
- Babaoğlu, R. (2013). 6/7 Eylül 1955 Olayları'nın Muhtemel Failleri Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1349-1371.
- Babaoğlu, R. (2018). Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 323-347.
- Balcı, M. (2018). Ege Denizi'nde Hakimiyet Mücadelesi: Kardak Kayalık Krizi. *Uluslararası İlişkilerde Güncel Çalışmalar I* (s. 21-36). içinde Akademia Yayınevi.

- Başaran, D. (2020). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Savunmacı Realizm Anlayışı ve Üçüncü Dünyacılık. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 83-99.
- Başer, A. (2014a). TUIC Akademi: <https://www.tuicakademi.org/catisma-analiz-yontemleri/> adresinden alınmıştır
- Başer, A. (2014b). TUIC Akademi: <https://www.tuicakademi.org/catisma-catismayi-anlamak/> adresinden alınmıştır
- Bıyıklı, M. (2008). Kaynakçalı ve Açıklamalı Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Kronolojisi . *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 347-388.
- Bilgiç, B. S. (2015). Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri, 1923-1938. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , 1-27.
- Bilgin, K. R. (2018). Barış Operasyonlarına Kavramsal ve Kuramsal Bakış. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21-36.
- Bolat, M. (2006). Genel Hatlarıyla Atatürk Dönemi Türkiye'nin İkili İlişkileri . *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 45-74.
- Bostancı, M. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 317-356.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9-32.
- Bozkurt, G. (2003). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , 917-923.
- Bulut, S. (2008). Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(41), 35-61.
- Büyükbaş, H. (2013). Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912-13 Yıllarında Rusya'nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 245-276.
- Büyükbaş, H., & Atıcı, N. (2012). Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-19.
- Canan-Sokullu, Ebru, "Savaş Türleri", Güvenlik Yazıları Serisi, No.22, Ekim 2019. https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/11/SavasTurleri_EbruCananSokullu_v.1.pdf sayfa :4
- Cem, İ. (2004). *Türkiye Avrupa Avrasya, Strateji Yunanistan Kıbrıs*, (Cilt I). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- Cihangir, Ç. K. (2013). Lozan Barış Konferansının İlk Aşaması ve Konferansın Kesintiye Uğradığı Dönemde Yunanistan. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 129-154.

- Coşkun, Y. (2015). *1974 Kıbrıs Barış Harekatının Türk-İngiliz İlişkilerine Etkileri*. Tarih Okulu Dergisi, 449-462.
- Coşkun, Y. (2018). 1950'ler ve 60'larda Kıbrıs Sorunu ve Türk-İngiliz Politikaları . *Tarih Okulu Dergisi*, 853-868.
- Çakırca, B. (2021). Neoklasik Realizmin “Dış Politikayı” Açıklama Gücü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 231-239.
- Çakmak, Z. (2008). Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne Aday Göstermesi . *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* , 91-110.
- Çelik, V., & Çelebi, İ. (2020). 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan 2004 Annan Planı'na Kadar Olan Süreçte Kıbrıs Meselesi. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* , 168-193.
- Çelikkol, A. O., & Karabel, S. (2017). Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar. *Bilge Strateji*, 13-31.
- Çıkla, İ. (2015). Uluslararası İlişkilerde ve Devletlerarası Politikada Barış Kavramı. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 23-44.
- Çıvgın, A. G. (2018). Savaştan Sürekli Barışa: Platon ve Kant. *Temaşa*, 109-127.
- Dağistanlı, H. (2006). *Ege Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı* . Yüksek Lisans Tezi . Ankara .
- Değerli, E. S. (2006). Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 239-261.
- Değerli, E. S. (2012). Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950–1960). *Gazi Akademik Bakış*, 85-102.
- Demir, İ. (2017). Çatışma ve Çatışmaya Yaklaşım Yöntemlerinin Teorik Çerçevesi . *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1-53.
- Demir, N. (2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 347-367.
- Demir, Ş. (2012). Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları . *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi* , 37-64.
- Demirel, E. (2016). *Türkiye ve Yunanistan'ın Tezleri Işığında Kıbrıs Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi . Denizli .
- Demirözü, D. (2005). Megali İdea'dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 291-312.
- Demirözü, D. (2007). *Savaştan Barışa Giden Yol: Atatürk Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Denizli, A. (2020). Kıbrıs'ta Yunan Terör Örgütü EOKA ve Katliamları. *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1-25.

- Dikici, A. (2014). 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi Ve Türk Polisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11-60.
- Dinç, S. (2006). Atatürk Döneminde (1920-1938) Türk Dış Politikasında Gelişmelere Genel Bir Bakış; İkili ve Çok Uluslu İlişkiler. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi : http://www.turkoloji.cukurova.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturk_donemi_turk_dis_politikasi.pdf adresinden alınmıştır
- Doster, B. (2007). Atatürk ve Türk Devrimi'nin Asya ve Afrika'daki Etkileri . 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi), 621-631.
- Duman, M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-16.
- Duman, M. (2019). Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Gidilen Süreçte Nihat Erim ve Kıbrıs (1956-1960). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 2906-2923.
- Duman, O. Ö., & Birsnel, H. (2012). Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler . *Atatürk Dergisi*, 299-318.
- Duran, H. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Dış Politika Anlayışı ve İlkeleri . M. Bıyıklı (Dü.) içinde, *Türk Dış Politikası-Cumhuriyet Dönemi-1* (s. 35-52). İstanbul: Bilimevi Basın Yayın .
- Durmaz, F. (2015). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin 'Kıbrıs' Boyutu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* , 15-39.
- Dursun, H. R. (2017). Realizmin Realist Bir Eleştirisi Olarak Raymond Aron ve Uluslararası İlişkiler Kuramı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 67-85.
- Dündar, C. (2015). *Ben Böyle Veda Etmeliyim*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Düzgün, D. M. (2020). Realizm Teorisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Evreleri . *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 256-276.
- Ecevit, B. (1955). Mart 1, 2021 tarihinde Bülent Ecevit'in Köşe Yazıları 1950'lerde Sanat ve Siyaset : <http://ecevityazilari.org/items/show/487> adresinden alındı
- Ecevit, B. (1956). Bülent Ecevit'in Köşe Yazıları 1950'lerde Sanat ve Siyaset : <http://ecevityazilari.org/items/show/577> adresinden alınmıştır
- Ecevit, B. (1999). Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs . *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1-25.
- Efegil, E. (2018). *Dış Politika Analizi* (Ders Notları) (e-kitap). İstanbul : Gündoğan Yayınları.
- Efegil, E., & Olcay, A. (2004). Tarafların Kıbrıs Sorunu'na Yaklaşımları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 113-122.

- Ekinci, F. D. (2019). Türkmenistan Dış Politikasında İç Faktörler: Neoklasik Realizm Çerçevesinde Bir İnceleme . *Alternatif Politika Dergisi*, 32-58.
- Ekmekçi, F. (2011). Demokratik Barış Teorisi: Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 107-124.
- Emek, F. A. (2014). *1958-1974 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Yerel Basında Rum Mezalimi*. Yüksek Lisans Tezi . Aydın.
- Erdem, N. (2009). Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 93-128.
- Erden, Ö. (2015). Türk-Yunan İlişkilerinde Düşmanlıktan Dostluğa Karşılıklı İlk Ziyaretler . *Yeni Türkiye*, 1-18.
- Ereker, F. (2013). Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 45-71.
- Erhan, Ç. (2002). *ABD ve NATO'yla İlişkiler . B. Oran içinde, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 681-715). İstanbul: İletişim Yayıncılık .
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler . *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 735-793.
- Ersoy, E. (2014). "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der., R. Gözen, İstanbul, İletişim Yayınları, s.159-1
- Ertoyl, B. (2019). Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi* , 1-26.
- Eyicil, A. (2004). Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 335-367.
- Feridunoğlu, İ. C. (2017). Hürriyet Gazetesince 1964 Johnson Mektubu Sürecinde Kullanılan Dilin Milliyetçi Söylem Bağlamında Söylem Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 371-393.
- Fırat, M. (2002a). *1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler. B. O. (ed.) içinde, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 325-614). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat, M. (2002b). *1960-1980: Görelî Özerklik - 3 Yunanistanla İlişkiler . B. O. (ed) içinde, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 716-768). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Gayde, G. (2008). *Kıbrıs Sorununun Belgesellerdeki Sunumu: Türkiye'de Üretilen Kıbrıs Belgeselleri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

- Gencer, Ö. (2014). “Dış Politika Analizi” Evren Balta (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* içinde, (İstanbul: İletişim Yayınları), 330)
- GILPIN Robert, “The Richness of the Tradition of Political Realism”, *Neorealism and its Critics*, ed. Robert O Keohane, 1st p., Columbia University Press, New York, 1986, pp. 301- 322.
- Gökçe, E. U. (1974). 1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinin Karar Alma Süreci. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 41-60.
- Gökçe, E. U., & Çaha, Ö. (2019). Politik Kimlik ve Dış Politika Kemalist ve Liberal-Muhafazakar Kimliklerin Türk Dış Politikasındaki Öteki Algısı ve Uluslararası Yapıyla Uyumu. *İnsan ve Toplum*, 9(2), 57-90.
- Gönlübol, M., & Kürkçüoğlu, Ö. (1985). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 451-474.
- Gülbay, A. (2019). Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Barış Harekâtı. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 333-361.
- Güleç, C. (2018). Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1), 79-102.
- Gülen, A. (2012). İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-195). *Ankara Üniversitesi Türk Dnklâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* , 389-428.
- Güler, H. (2020). *Türkiye-KKTC İlişkileri: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Doğu Akdeniz Politikası* . Yüksek Lisans Tezi . Malatya.
- Güler, J. T. (2012). Atatürk ve Dış Siyaseti. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 169-177.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 101-112.
- Günar, A. (2020). Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin (Kıbrıs Cumhuriyetinin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 95-118.
- Güneş, S. (akt. <https://serdargunes.files.wordpress.com/2015/08/catisma-turkiye-kurt-meselesi.pdf> sayfa 10 Ann Sanson ve Di Bretherton, “Conflict Resolution: Theoretical and Practical Issues,” *Peace, Conflict, and Violence: Peace Psychology for the 21st 19. Century* içinde, der. D. J. Christie, R. V. Wagner & A. D. Winter (New Jersey: Prentice Hall, 2001), 193- 196. Ve Sanson ve Bretherton, “Conflict Resolution: Theoretical and Practical Issues,” 194-200.)
- Gürel, N. (2018). Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 1-17.
- Güzel, M. (2007). *Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri* . Yüksek Lisans Tezi. İzmir .

- Halitoğlu, İ. (2018, Kasım 8). *Çatışma Çözümü Teorisi Bağlamında Bağımsız Devletler Topluluğunda Kriz Bölgeleri: Kırım ve Transdinyester Sorunları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya.
- Hobbes, T. (2016). *Leviathan*. Yapı Kredi Yayınları.
- <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/136-1958-cenevre-deniz-hukuku-sozlesmeleri-kita-sahanligi-sozlesmesi>
- <https://eng.globalaffairs.ru/articles/neoclassical-realism-and-todays-russia/> erişim tarihi 10 Nisan 2021) yazar TATĪANA A. ROMANOVA
- Hürsoy, S. (2013). Eleştirel Kuram Perspektifinden Kıbrıs Sorunu . *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23-41.
- İnci, S. (2010). Türk Yunan İlişkilerinde Azınlıkların Dini Kurumları Meselesi (Patrikhane Örneği). *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 63-96.
- İzgi, A. R. (2007). *Kıbrıs Barış Harekatı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli.
- Jack L. S. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, Rand Corporation, Santa Monica, CA, USA, p. 8.
- Kakışım, C. (2017). Liberalizm Çağında Barış Çalışmaları ve Demokratik Barış Vizyonu: Teorik Bir İnceleme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27-44.
- Kalelioğlu, O. (2008). Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 105-123.
- Kanbak, A. (2018). Küresel Kamu Malı: Barış ve Güvenlik. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 77-88.
- Kapıcı, H. Z. (2014). Kıbrıs Sorununun Çözümünde Nihat Erim Raporu . *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 353-375.
- Kapucu, D. (2020). 1974 Kıbrıs Hava Harekatı. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 82-104.
- Karagöl, F. K. (2015). Çatışma Çözümleri ve Çözüm Sürecinde Kriz Evresi. *ORMER Perspektif Serileri*, 1-8.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2012). Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz. M. Aydın , H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring, & N. Polat içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (s. 3-16). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karcıoğlu, F., & Alioğulları, Z. D. (2012). Çatışmanın Nedenleri ve Çatışma Yönetim Tarzları İlişkisi . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 215-237.
- Kasım, K. (2007). Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu. *Gazi Akademik Bakış*, 57-73.

- Kaya, Y., & Yeter, B. (2018). Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu. Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi, 215-229.
- Kemal, C. (2007). Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi. Atatürk Yolu Dergisi, 643-691.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 103-127.
- Keser, U. (2012). Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 181-226.
- Keskin, F. (1998). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler . Ankara : Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları .
- Keyvan, Ö. Z. (2012). Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu. Mesleki Bilimler Dergisi, 20-31.
- Kiraz, S. (2018). Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 417-440.
- Kiraz, S. (2020). Bir Dış Politika Analizi Olarak Neoklasik Realizmin İncelenmesi. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 665-686.
- Kirişçi, K. (2009). Türkiye Daima Kendisini AB'ye Yakınlaştıracak Politikalar İzlemelidir . H. Özdal, O. B. Dinçer, & M. Yegin (Dü) içinde, Mülakatlarla Türk Dış Politikası (Cilt I, s. 1-20). Ankara : USAK Yayınları .
- Köksoy, F. (2018). Çatışma Yönetimi mi Yoksa Çatışma Çözümü mü? Barış Müzakere Sürecine Teorik Olarak Yaklaşmak. Güvenlik Bilimleri, 203-236.
- Kusutoğlu, A. (2017). Bursa Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekatı. Yüksek Lisans Tezi . Kütahya.
- Küçüköğlü, B. (2011). Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Alguların Türk Basınına Yansımaları (1954-1974). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 791-814.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). "Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 309-335.
- Lale, A. (2019). Demokrat Parti Dönemi Azınlık Olayları Ve Türk Demokrasisine Etkileri. Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi, 91-114.
- Lobell, S. E. ve Ripsman, N. M. ve Taliaferro, J. W. (2009) (Ed.), Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy, New York: Cambridge University Press ve
- Meibauer, G. (2018), Rethinking Neoclassical Realism, The London School of Economics and Political Science, URL: <https://blogs.lse.ac.uk/internationalrelations/2018/12/04/rethinkingneoclassical-realism-workshop-at-lse/>,) erişim tarihi 9 Nisan 2021

- Mengeş, Y. (2017). İkinci Dünya Savaşı'nda Menteşe (Rodos, 12 Ada ve Meis) Adaları . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 279-318.
- Minibaş, J. (2001). https://www.researchgate.net/publication/321854565_MUZAKERE
- Norrin M. Ripsman, "Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups", Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy,(Cambridge University Press), 2009, 171.
- Oran, B. (2003). Türk Dış Politikası (Cilt II). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Orhun, F. Ç. (2017). Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu. Tarih ve Gelecek Dergisi, 178-180.
- Orhun, F. Ç. (2019). K.K.T.C. Cumhurbaşkanı Rauf. R. Denктаş'ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi . İstanbul: Hiper Yayınları .
- Oruç, K. (2019). Kişilerarası İlişkilerin Dış Politika Çıktılarına Yansıması: Enerji Politikaları Konusunda Merkel-Putin Görüşmelerinin ve AB'ye Etkilerinin Neo-Klasik Analizi. Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 55-84.
- Öngel, A. (2017). Demokrat Parti Dönemi Basının Kıbrıs Politikasına ve 6-7 Eylül Olaylarına Tepkisi . İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü , 1-14.
- Örmeci, O. (2011). Bir Türk Sosyal Demokratı İsmail Cem . İstanbul: AKY Basım Yayın .
- Özan, Ö. (2020). Neoklasik Realizm Çerçevesinde ABD'nin Arktik Politikası: Ulusal Güvenlik ve Enerji Politikasının Analizi (2001-2020). Yüksek Lisans Tezi .
- Özerdem, A. (2013). Barış İnşası Kuram ve Uygulaması. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özersay, K. (2009). Kıbrıs Sorunu: Hukusal İnceleme. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi(Araştırma Dizisi No: 32), 1-243.
- Özyürek, M. (2018). Başbakan İsmet Paşa'nın Atina ve Peşte Ziyaretleri. Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi, 2(4), 4-15.
- Ripsman, N. M. ve Taliaferro, J. W. ve Lobell, S. E. (2016), Neoclassical Realist Theory of International Politics, New York: Oxford University Press.
- Rose, Gideon (1998), "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", World Politics, 51 (1): 144-172.
- Sağlam, Z. (2014). İNSAMER: <https://insamer.com/rsm/files/IngiltereninOrtadoguPolitikasi.pdf> adresinden alınmıştır
- Sakin, S. (2010). 6/7 Eylül 1955 Olayları Sonrasında Türk Kamuoyunun Tutumu . Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 378-387.

- Sander, O. (2012). Siyasi Tarih I (İlkçağlardan 1918'e) 23. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sandıklı, A., & Kaya, E. (2013). Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 59-79.
- Sarımay, Y. (2000). Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 857-886.
- Sarımay, Y. (2000). İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri ile Münasebetleri (1919-1939). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 232-259.
- Sevinç, D. (2017). Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama . Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 171-206.
- Sönmezoğlu, f. (1984). Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler 1954-1975. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 223-255.
- Sönmezoğlu, Faruk (2014), Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, 6. Basım, DER Yayınları, İstanbul. S: 255-257
- Sözcü Gazetesi. (30, Ocak 2017). Gazeteler.Org: <https://www.gazeteler.org/sozcu-gazetesi/2017-ocak-30/> adresinden alınmıştır
- Stratejik Düşünce Enstitüsü, (2010). 50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak, Ankara
- Sunar, B. (2009). Türk Dış Politikasında Bir Karar Alma Organı Olarak Medyanın Rolü:Kardak Krizi Örneği. SOBİAD II. Ulusal Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı, (s. 239-249). İzmir .
- Sümer, G. (2010). Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 73-98.
- Süvari, K. (2018). Stratejik Kültür Bağlamında Güvenlik Politikaları: Güney Kore ve Japonya Örnekleri . Güvenlik Bilimleri Dergisi, 237-261.
- Şahin, İ. (2020). Düşünceden Eyleme EOKA. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 21-49.
- Şahin, İ., & Topbaş, S. P. (2016). Türkiye'nin Kıbrıs'ta Statükoyu Koruma Çabaları ve Makarios'un Ankara Ziyareti . Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 779-797.
- Şahin, M. (2020). Uluslararası Ekonomi Politikte Neoklasik Realizme Duyulan İhtiyaç: Avrasya Ekonomi Topluluğu. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 253-272.
- Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 32-55.
- Şenel, N. U. (2012). 1930 Yılı Türk-Yunan Dostluk Çabaları. Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 119-150.

- Şener, B. (2018). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diplomasi Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askerî Boyutlarıyla Hatay'ın Türkiye'ye Katılma Süreci (1921-1939). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 139-178.
- Şihmantepe, A. (2013). Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 127-156.
- Şimşek, D. (2007). Türk Siyasal Yaşamında İlk Koalisyon Hükümeti: CHP-AP Koalisyonu . ICANAS 38, 2951-2969.
- T.C. Resmi Gazete. (1932, Haziran 16). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2126.pdf> adresinden alınmıştır
- Tağmat, Ç. D. (2014). Lozan Barış Konferansına Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos'un Dünyasında Lozan. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi , 141-173.
- Taliaferro Jeffrey W. –Lobell Steven E. –Ripsman Norrin M., (2009). “*Introduction: Neoclassical realism, The State, and Foreign Policy*”, *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*, 1st p., Cambridge University Press, New York, pp. 1-42.)
- Tamçelik, S., & Ögün, B. (2019). Yapısal Realizmde Uluslararası Politika ile Dış Politika Ayrımı: Sistem Düzeyinde Devletlerin 'Genel Dış Politika Davranış Eğilimlerinin' Analizi. Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 41-54.
- Tansel, Ö. (2010). Yüksek Lisans Tezi . Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası . Ankara.
- Tarakçı, M. (2010). Kıbrıs Barış Harekatı. Hiperlink.
- Taş, R. (2020). Türkiye - Avrupa Birliği Müzakerelerinde Kıbrıs Sorununun Etkisi ve Bugünkü Durum. Anadolu Strateji Dergisi, 43-54.
- Tuğtan, M. A. (2016). Kültürel Değişkenlerin Dış Politikadaki Yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 3-24.
- Tüğen, A. E. (2003). Yüksek Lisans Tezi. Fener Rum Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (Başlangıçtan Günümüze). Kocaeli.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri . (2019, 12 19). <https://sozluk.gov.tr/?kelime=bar%C4%B1%C5%9F> adresinden alınmıştır
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2020). <https://sozluk.gov.tr/?kelime=devlet> adresinden alınmıştır
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2020). <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa> adresinden alınmıştır
- Uçan, M. Y. (2008). Müzakere Yönetimi ve Bir Model Denemesi. Isparta.

- Uluslararası Politika Akademisi. (2014). Aralık 25, 2019 tarihinde <http://politikaakademisi.org/2014/05/22/uluslararasi-iliskilerde-iki-temel-yaklasim-realizm-vs-idealizm/> adresinden alındı
- Uysal, M. (2007). Doktora Tezi. 1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri. İstanbul .
- Ünay, B. (2007). Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi . Yüksek Lisans Tezi . Ankara.
- Vatansever, M. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1487-1530.
- Vural, M. K. (2019). Gazeteci Bülent Ecevit'in Kaleminden Kıbrıs Meselesine Bakmak. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 267-292.
- Waltz K. (1979) Theory of International Politics, New York: Random House)
- Weber M. (1978). “*Political Communities*”, *Economy and Society*, ed. Guenther Roth, Claus Wittich, 2st p., University of California Press, New York, 1978. pp. 901-941.)
- Wohlforth, W. C. (1993). The elusive balance: power and perceptions during the Cold War. New York: Cornell University Press s:4
- Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara, İmge Kitabevi, s.32, 40.)
- Yaşın, G. K. (2009). 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/papandreu-doneminde-turkiye-yunanistan-iliskilerinde-beklentiler> adresinden alınmıştır
- Yazan, Y. (2012). Türk-Yunan Ege Denizi Sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun Bakış Açıları Çerçevesinde İncelenmesi . Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 191-218.
- Yellice, G. (2012). 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 13-26.
- Yeşilçayır, C. (2019). Kant'ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü. Mavi Atlas Dergisi, 108-120.
- Yetim, F. (2011). Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikasında İlkesel Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 71-96.
- Yılmaz, E. A. (2020). Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nın Dünü ve Bugünü . Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 27-48.
- Yılmaz, H. (2017). Kıbrıs Barış Harekatı ve Sonuçları. İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS), 87-98.

- Yılmaz, M. E. (2008). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunu . Sosyal Bilimler Dergisi, 27-44.
- Yılmaz, S. (2008). Kriz Yönetimi ve Güç Kullanımı. Savunma Bilimleri Dergisi, 1-17.
- Yücel, S. (2010). Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 83-101.
- Yüksel, D. Y. (2011). İngiliz Büyükelçisi Yıllık Raporlarında Türkiye'de Demokrat Parti (1954-1957). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 97-130.
- Zorbay, T. (2019). 6/7 Eylül Olaylarına TBMM ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 253-296.

EKLER

EK 1: Venizelos'un Yunan Halkına Konuşma Metni

EK 2: Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne Aday Gösterdiği Mektup

EK 3: Stefanos Çaparas'ın Anlatımıyla 6/7 Eylül Olayları

EK 4: Bülent Ecevit'in Türk-Yunan Dostluğuna Yönelik Yazdığı Yazılar

EK 5: Bülent Ecevit'in 30 Mart 1956 Tarihli Ulus Gazetesindeki "Kıbrıs Siyasetimiz!" Başlıklı Köşe Yazısı

EK 6: Bülent Ecevit'in 28 Nisan 1998 Tarihinde Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki Konuşması

EK 7: Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ'ın Açıklamaları

EK 8: Hürriyet Gazetesinin 1 Mart 2018 Tarihli Haberi

EK 9: 21 Aralık 2016 Tarihinde BBC News'in "Kardak Kayalıkları: Theodoros Pangalos ve Onur Öymen 1996 Krizini Anlattı" Başlıklı Haberi

EK 10: Cumhuriyet Gazetesinin 4 Ocak 2010 Tarihli Haberi

EK 11: İsmail Cem'in 24 Mayıs 1999 Tarihinde Papandreou'ya Yazdığı Mektup

EK 12: 25 Haziran 1999 Tarihinde Papandreou Tarafından Cevabı Verilen Mektup

EK 1. Venizelos'un Yunan Halkına Konuşma Metni

Tüm inancım la beyler, bugünkü Türkiye'nin barışsever bir devlet olduğunu ifade ediyorum. Türkiye'nin Yunanistan topraklarında gözü olmadığına sarsılmaz bir şekilde inanıyorum. İmparatorluğun çöküşünden itibaren bir Türk devleti kurmaya konsantre olmuşken ve bir ulus devlet olmak istemekteyken, (Türkiye) yeniden yabancı halkları topraklarına katmakta hiçbir çıkarı olmadığını hissetmektedir.

Barış müzakereleri için Lozan'da bulunduğum dönemde bugünkü Türkiye Başbakanı İsmet Paşa ile bir araya gelme şansına sahip oldum. İsmet Paşa bana, "...Avrupa'ya genişlemek amacıyla savaş riskine girmeyeceğimiz gibi, Balkanlı halklar genişlememiz için bize topraklarının bir bölümünü hediye olarak sunsalar dahi bu hediye için teşekkür eder, ancak çıkarlarımıza ters düştüğü için reddederdik" demiştir...

Dünya savaşından sonra dış politikamızda kökten bir değişim söz konusu olmuştur. Bu kökten değişimin sebebi şudur: Yunanistan'la Türkiye arasındaki tarihi mücadele, Türk topraklarına doğru genişleme hedefimiz kesinlikle sona ermiş ve dolayısıyla bizim için Türkiye karşısında denizde silah üstünlüğüne sahip olma gerekliliği ortada kalmıştır. Hükümet gelecekte Yunanistan'ın Türkiye'ye taarruz etmek isteyeceğini düşünmemektedir. Bu durumda silah üstünlüğüne sahip olmamız gerekirdi. Ayrıca Türkiye'nin de Yunanistan'a saldırmak niyetinde olmadığına ve bugünkü toprak rejimini dürüstçe kabul ettiğine, Avrupa'yı egemenliği altına almak niyetini taşımadığına inanmaktadır... Öte yandan Türkiye Akdeniz'deki rejimi savaş yoluyla değiştirmenin, diğer uluslar tarafından kabul görmeyeceğini de bilmektedir.

Hükümet başlıca iki şeye inanmaktadır: 1) Türkiye'nin samimi bir şekilde barış yanlısı olduğuna ve barışı zedelediği ya da var olan antlaşmaları yırttığı takdirde ciddi tehlikelere gireceğini bilen siyasetçilerce idare edildiğine 2) Türkiye'nin savaşmayı düşünse dahi, Akdeniz'de deniz *harekâtları* gerçekleştirmesinin mümkün olmadığına... (Grigoriadis'ten aktaran Erdem, 2009: 104).

EK 2: Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne Aday Gösterdiği Mektup

Yedi yüzyıldır Yakın Doğu ve Orta Avrupa'nın büyük bir kısmı kanlı savaşlara sahne oluyordu. Bu durumun asıl sebebi Osmanlı İmparatorluğu ve Sultanların mutlakiyeti idi..

Hristiyan halkların boyundurluk altına alınmış olmasının sonucu olarak Haç'm Hilal'e karşı verdiği savaşlar, bu halkların [Haç'a inanan] arka arkaya yaptığı ayaklanmalar boyundurluktan kurtulmayı amaçlıyordu. Bu durum, Sultanların Osmanlı İmparatorluğuna vurduğu mühür var oldukça sürekli bir tehlike kaynağı olmaya devam ediyordu.

Mustafa Kemal Paşa milli hareketinin her hasımını yenmesi ve 1922 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile var olan istikrarsızlık ve fanatizm tarihe karıştı. Gerçekten de çok kısa bir zaman içinde bir milletin hayatında çok büyük ve köklü bir değişiklik yaşandı. Teokratik bir rejim altında yaşayan, şeri düzen ile hukukun sürekli birbirine karıştığı yıpranmış bir İmparatorluğun yerine güç ve hayat dolu milli ve çağdaş bir devlet kuruldu.

(...)

Kanlı savaşlarımız nedeniyle yüzyıllar boyunca Türkiye ile sürekli mücadele halinde olan biz Yunanlılar, Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olan ülkede gerçekleşen bu derin değişikliğin sonuçlarını ilk hissedenler olma şansına sahip olduk. Ona büyük bir samimiyetle elimizi uzattık, o da [bu eli] kabul etti. Çünkü Küçük Asya Felaketinden hemen sonra savaştan milli bir devlet olarak yeniden doğmuş olan Türkiye ile yeni bir anlaşma zemini bulacağımızı anladık. (...)

1930 yılında Yunan hükümetinin başı olarak, Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın Yakın Doğu'da yepyeni bir dönem başlattığı şu anda, Mustafa Kemal Paşa'yı Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterme şerefine nail oluyorum. (...) (Demiröz, 2005: 310).

EK 3: Stefanos Çaparas'ın Anlatımıyla 6/7 Eylül Olayları

Türklerin 1922 yılında Yunanlılara karşı elde ettikleri zaferin yıldönümünü kutlamaları nedeniyle Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in 30 Ağustos 1955 tarihinde, İstanbul'da halka yaptığı konuşma esnasında kullandığı Yunan karşıtı bir söz, Türk Halkı'nı Yunanlara karşı kıskırtırken, Rum Diasporası arasında şaşkınlık yarattı. 3 Eylül 1955'te, yani 20. Uluslararası Selanik Fuarı'nın açılış gününde Türkiye'nin Selanik Konsolosunun eşi Yunanlı foto muhabiri Bay Kiriakidis'e Yunanistan'daki görev sürelerinin kısa bir süre sonra sona ereceği ve İstanbul'a dönecekleri için kendisine hatıra olarak Türk Konsoloslugu binasının ve Kemal Atatürk'ün doğduğu evin bir dizi fotoğrafını sipariş etti. Yunan Hükümeti bu binaları kendi inisiyatifiyle satın alarak restore etmiş ve Türk Halkına bir dostluk göstergesi olarak Türkiye'ye hediye etmişti. Daha sonra bu fotoğrafları Yunanlıların oyunu olarak bilinen ünlü "bomba eyleminde" kullanmak için tahrif ettiler. 5 Eylül 1955 akşam saat 10 sıralarında Atatürk'ün evine komşu olan Türk konsoloslughunun bahçesinde meydana gelen patlamada, evin kapı ve pencerelerin camları kırıldı. Bomba eylemi neticesinde binaya ise hiç zarar gelmedi. Sonradan kabul edildiği gibi bu olay, İngiliz İstihbarat Teşkilatı'nın yardım ve teşviki ile Türklerin önceden hazırladıkları bir plandı. Bomba eylemi planını gerçekleştirecek uygun kişilerin bulunması ve Yunanistan'ın bu olayla ilgili zan altında bırakılması için Ankara'daki hükümet tarafından Gümölcine Konsolosu'na bir emir verildi. Gümölcine Konsolosu, güvenilir arkadaşı olan Yunanistan'daki Liberal Parti Milletvekili Faik Engin ile bu sırrı paylaştı. Faik Engin de Selanik Üniversitesi'nde burslu olarak hukuk okuyan oğlu Oktay'ı, olayda kullanılacak patlayıcı düzeneği Selanik Konsolosu Mehmet Ali Balin'e götürmesi için görevlendirdi. Balin de patlayıcı düzeneği Konsolos Yardımcısı Mehmet Ali Tekinoğlu'na teslim etti. Mehmet Ali Tekinoğlu da bombayı 5 Eylül 1955 akşamı düzeneği yerleştirecek olan konsolosluk mübaşiri Mehmet Oğlu Hasan'a teslim etti. Yunan polisi, olayla ilgili derinlemesine araştırma yaptı. Soruşturmanın ardından, Türk Konsoloslughunun sert tepkilerine rağmen Mübaşir Hasan tutuklandı. Olayla ilgili basın açıklaması yapan Kuzey Yunanistan Bakan Yardımcısı N. Vlahoyannis, basına verdiği demeçte; bomba saldırısının düzmece ve Ankara Hükümeti tarafından hazırlanan kurnazca bir oyun olduğunu söyledi. Ayrıca Vlahoyannis, Hasan'ın işbirlikçisinin Oktay Engin olduğunu açıkladı. Olayla ilgili tutuklanan Mehmet Oğlu Hasan ve Oktay Engin, suçlarını itiraf ettiler (Sevinç, 2017: 182-183).

EK 4: Bülent Ecevit'in Türk-Yunan Dostluğuna Yönelik Yazdığı Yazılar

Birkaç ay önce, Kıbrıs meselesinin pek alevli olduğu ve Türk-Yunan dostluğunun iyiden iyiye tehlikeye düşürdüğü günlerde, Semplon Ekspresiyle Yunanistan'dan geçiyorduk. Vagona birçok milletten insan vardı. Sınırdaki vagonumuza binen Yunanlı memurlar, hemen bütün yolculara mânasız güçlükler çıkarırken, yalnız biz Türklere nezaket ve kolaylık gösterdiler. Bizi âdeta yabancıdan bile saymadılar.

Selânik'e gece yarısı vardık. Vagonumuz istasyonda kalacak, sabah başka bir trene bağlanacaktı. Birkaç Türk, bunu fırsat bilip, şehri gezmeğe çıktık.

Vakit geç olduğu için sokaklar ıssızdı. Nereye gittiğimizi bilmeden 2-3 saat dolaştık. Muhallebicilere uğradık, kahvelerde oturduk, simitçiden simit aldık.

Dükânların üstünde Rumca yazılar olmasa kendimizi Türkiye'de sanmamak için bir sebep yoktu. Kime bir şey sorsak Türkçe cevap veriyordu. Türkçe konuştuğumuzu ve şehrin yabancıları olduğumuzu anlayanlar, daha biz bir şey sormadan yanımıza yaklaşıyor, bir yardımım dokunabilir mi, diyordu.

Yaşlı simitçisinden bir köşe başında mangal kurmuş kestanecisine, şoföründen çocuk yaşta kahveci çırağına kadar, Türkçe, hem de iyi Türkçe bilmeyen hemen tek bir Rumla rastlaşmadık.

Türkçe konuşmakla da kalmıyorlardı. Türk olduğumuzu öğrenince yüzleri gülüyor, heyecanlanıyorlardı. Türkiye'den göç etmiş yaşlı Rumların Türkiye derken sesleri titriyordu. Konuştuğumuz çocuk yaşta kahveci çırakları Yunanistan'da doğup büyümüşlerdi ama birer İstanbullu Rum kadar iyi Türkçe biliyorlardı.

Bir bakışta hiçbiri Türk'ten ayırdedilemezdi. Giyim kuşamlarına, konuşuşlarına, el kol hareketlerine, kahvehane ve muhallebicilerine kadar her şeyleriyle bizden farksızdılar.

Daha başka memleketlerde de pek çok Rumla karşılaşmıştım. Birbirimizin milliyetini öğrenince yüzlerimiz güler, birkaç dakikada kaynaşırırdık.

Yok tarihte harb etmişiz de birbirimize kötülük etmişiz de onun için artık aramızdaki kını söndürememişiz!..

Lâf bunlar!

Türk-Yunan dostluğunun şiddetli sarsıntılar geçirdiğine dair Türk ve Yunan basınında, Britanya basınında, Amerikan basınında manşetler, haberler, makaleler çıkarsun, Selânik'teki kahveci çırağı ile benim aramda, bir İngilizle bir Amerikalının arasındaki kadar bile kin yahut çekememezlik yoktu.

Zaten, insanların çoğu, 30 küsur yıl yüreklerine kin yaşatabilecek, üstelik o kını çocuklarına da aşılayabilecek kadar kötü yaratıklar değildir. Her sıhhatli ve normal insan için unutmak ve barışmak, küsmekten de kin bağlamaktan da daha doyurucu, daha çok haz vericidir.

Hele Türklerle Yunanlılar kadar birbirlerine yakın insanlar arasında kin, ya tutumlarını küçük menfaatlara göre ayarlayan bazı politikacıların bir hedefe ulaşabilmek, ya birkaç yobaz din adamının inançsız yüreklerindeki boşluğu kinle doldurabilmek, ya da başka bazı devletlerin kendi çıkarlarını kollayabilmek için zorla yaktıkları ve körükledikleri bir ateşten başka bir şey olamaz. Her ateş gibi bu da heyecan vericidir. İnsanların bir zaafı da kütle haline geldikleri zaman kendilerini kolayca heyecana kaptırırvermeleridir.

Şurada, fert fert birbirini anlamakta ve sevmekte en ufak zorluk çekmeyen iki komşu milletiz. Zevklerimiz, içkilerimiz bile bir... Ne bizim onların

toprağında menfaatimiz ne onların bizim toprağımızda menfaati var. İki milletin de kendi topraklarıyla derdi başından aşkın... Aramızda kin yaşatmak, düşmanlık çıkarmak isteyenler, belli ki ne bizim ne de Yunan milletin menfaatini gözetirler.

Selânik'teki yaşlı kestanecinin benden, benim Selânik'teki yaşlı kestaneciden ne alıp vereceğimiz olabilir? Dostluktan kazanacağımız çok şey vardır ama, düşmanlık ona da bana da ne kazandırabilirdi?

Kıbrıs'taki Rum polislerini vurdurtanlar da adalı Rumları Türkler'e karşı kışkırtan komünistler değil midir? İstanbul'la İzmir'deki buram buram komünist düzeni kokan nümayişlerde Rumların olduğu kadar Türklerin de dükkânları yağma edilmedi mi? Ters çevrilen otomobillerin Rum otomobili olduğu ne malûmdu?

Kıbrıs işinde Komünistlerin oynadığı bu iki taraflı oyunlar bir yana, zaten bu işte bizim Yunanlılarla karşı karşıya kalıp da karşılıklı kötü kişiler olmamız neden lâzımdı?

Geçen gün İngilizlerin «The Times» Gazetesinde şöyle bir başlık:

«BRİTANYA'NIN ARACILIK GÖREVİ»

Kiminle kimin aracısıymış Britanya? Türkiye ile Yunanistan'ın! Ne için aracısıymış? Kıbrıs için! Pekiyi, Kıbrıs kimin?.. Britanya'nın!

Yunanlılar da biz de öyle bir oyuna geldik ki!... (Ecevit, 1955).

EK 5: Bülent Ecevit'in 30 Mart 1956 Tarihli Ulus Gazetesindeki “Kıbrıs Siyasetimiz!” Başlıklı Köşe Yazısı

Gerçek odur ki Türk Hükümeti, Kıbrıs meselesinde kendine «siyaset» adı verilebilecek bir yol çizememiş veya çizmek lüzumunu duymamıştır.

Tarihte tek bir siyasi mesele gösterilebilir mi ki «statükonun muhafazası» ile bir hal çaresine bağlanabilmiş olsun?.. Yirminci yüzyılda yaşamış insanlar, yalnız kendi kısa ömürleri içinde, dünya haritasının kaç kere bir baştan bir başa değiştiğini gördüler... Bir kere siyasi meselelere konu olunca kutuplarda bile statüko muhafaza edilemezken, nerede kalmış Kıbrıs'ta bu mümkün olsun!

Değil mi ki Kıbrıs, biz ne kadar «suni» diye vasıflandırırız vasıflandırılmaz, bir «mesele» haline gelmiştir, statüsünde ergeç değişiklik olacaktır. Nitekim, hukuken değilse bile, gerçekten olmaktadır. Kıbrıs'ın 5 yıl, 1 yıl, 6 ay, hattâ 1 ay önceki durumlarile bugünkü durumu bir midir?

Gerçi Türkiye'nin kendine Kıbrıs meselesinde bir siyaset çizebilmesi, birçok bakımlardan güçtür. Günden güne daha da güçleşmektedir. Ancak, «statükoyu muhafaza» diye ayak diremenin bir «siyaset» sayılmayacağını teslim etmek bu güçlüğü yenme yolunda ilk adım olabilir (Ecevit, 1956).

EK 6: Bülent Ecevit'in 28 Nisan 1998 Tarihinde Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki Konuşması

Biz 1974'de tümüyle Ege sorunu için, o arada kıt'a sahanlığı için, görüşme önerdik. Ben daha Yunanistan'da cunta yönetimi varken, Brüksel'de yapılan bir NATO toplantısında, Yunanlılara bunu kabul ettirmeye çalıştım; ama kaskatı bir tavır buldum karşımda; diyalog olanağı yoktu. Askerî yönetim, Cunta yönetimi sona erdikten sonra da Yunanistan bu konulan bizimle görüşmeye yanaşmama tutumunu sürdürdü. Onun üzerine biz, 1974 yılında, Yunanistan'dan olumlu yanıt alma umudumuzu yitirince, Ege'deki hakkımızı fiilen kullanmaya başladık. 29 Mayıs 1974'de ÇANDARLI adlı bir araştırma gemimizi, donanmamızın korumasında Ege'ye çıkardık. Bu gemi Ege'de 6 gün incelemeler yaptı. Yunanistan bunu protesto edince, "madem siz bizim bu konudaki hakkımıza itiraz ediyorsunuz, gelin oturalım, konuşalım, müzakere yoluyla soruna çözüm arayalım" dedik. Yine reddettiler. Onun üzerine, bize ait olduğuna inandığımız kıt'a sahanlığı alanlarında TPAO'ya petrol arama yetkisi verdik. 6 Ağustos 1976'da, Sayın DEMİREL'in başkanlık ettiği hükümet döneminde de, bir başka araştırma gemimiz, SİSMİK-BİR adlı gemimiz, yine Ege'ye açıldı. Ve Ege sorunu böylece bir uluslararası sorun durumuna geldi.

Fakat bizim müzakere yoluyla soruna çözüm arama eğilimimiz, o sırada, başka devletlerden de destek görüyordu. Çünkü birçok başka kıyıdaş ülke aralarındaki denizlere ilişkin sorunları müzakereler yoluyla çözüyorlardı. Ancak belli bir aşamadan sonra bazı pürüzler kalmışsa, onlar için Uluslararası Adalet Divanına gitme yolunu seçiyorlardı. Oysa Yunanistan, "bizimle ilgili bir derdiniz varsa, doğrudan mahkemeye başvurun" havası içindeydi (Ecevit, 1999: 6-7).

EK 7: Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ'ın Açıklamaları

... Ege'deki nazik dengeyi ve Yunanistan'ın bu dengeyi bozma niyet ve hazırlığını dikkate alan Türkiye, 1976 yılında konuyla ilgili olarak ortaya kesin bir tavır koymuştur. Türkiye, Yunanistan'ın karasularını altı milin ötesine genişletmesinin "savaş nedeni" (casus belli) sayılacağını kesin bir dille ilan etmiştir. Demirel'in Başbakanlığını yaptığı 1. Milli Cephe Hükümeti'nin bu kararı, zamanın Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından 15 Nisan 1976'da ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a yazılı bir mesajla bildirilmiştir."

15 Nisan 1976

Ekselans Henry Kissinger

ABD Dışişleri Bakanı

Sayın Bakan,

Kabine toplantısında iken, Genel Sekreter Elekdağ, Ekselansları ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Mr. Bitsios arasında teati edilen ve metinleri Büyükelçi Macomber tarafından Bay Elekdağ'a tevdi edilen mektuplar hakkında bana bilgi verdi. Mesajınızın aşağıda belirtilen cümlesini çok ciddi telakki ediyorum.

"Bu itibarla, ABD, taraflardan birinin bir askeri çözüm aramasına aktif (actively) olarak ve iltibasa mahal vermeyecek (Hiçbir şüphe ve tereddüt yaratmayacak) bir tarzda karşı koyacak ve böyle bir hareket hattını önlemek amacıyla büyük gayretler sarfedecektir."

Bay Elekdağ'ın da Büyükelçinin dikkatini aynı konuda hemen çekmiş olduğu üzere, bu beyanın, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin konu hakkında yeni bir vaziyet ve tutum aldığına aksettirdiği kanaatine vardım. Şurası açıktır ki, Yunan hükümetinin esas emeli karasularının sınırlarını 12 mile çıkarmak suretiyle, bir oldubitti yaratmak ve bu suretle, Türkiye üzerinde siyasi bir zafer kazanmaktır. Böyle bir hareket Ege Denizi'ni Yunan gölü haline getirebilecek ve netice itibarıyla, Türkiye'nin bu denizdeki tabii ve yerleşmiş ananevi (Geleneksel) haklarını fiilen ortadan kaldıracaktır.

Bu durum Türkiye'ye, böyle bir gelişmeyi bir harp sebebi olarak telakki etmekten gayri bir opsiyon imkânı bırakmayacaktır.

Bu itibarla, bu nevi gelişmeleri teşvik edecek nitelikteki pozisyon değişikliklerini, sadece ikili ilişkilerimiz bakımından değil fakat bölgenin güvenliği bakımından da tehlikeli görüyorum.

Sizden ricam, yukarda işaret ettiğim cümlenin, bizim, tafsile (etrafı bir şekilde izaha) çalıştığımız endişelerimizi hesaba katarak yeni tefsirlere (yorumlara) ve polemiklere meydan vermeyecek bir şekilde düzeltilmesidir, bu mümkün olmadığı takdirde, bahse konu mektupların açıklanmamasının teminidir. Samimiyetle inanıyorum ki, bu Yunanistan'ın da yararına olacaktır. Saygılarımla

İhsan Sabri Çağlayangil (Aksu, 2017).

EK 8: Hürriyet Gazetesinin 1 Mart 2018 Tarihli Haberi

O kritik gecede Türk SAT komandolarının Kardak'ın küçük kayalığına çıktıklarını, genelkurmay ya da istihbarat birimlerinden değil de Ankara'daki Yunan Basın Ataşeliği'nden öğrendiklerini belirten eski Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos, bir ara istifasını sunan Genelkurmay Başkanı Limberis'e "Bu vatan hainliğidir" dediğini de açıkladı.

İşte Pangalos'un Kardak itirafları: "Parlamentodaki Başbakanlık Ofisi'nde Başbakan Kostas Simitis, Savunma Bakanı merhum Gerasimos Arsenis, bugün hapiste olan İçişleri Bakanı Akis Çohacopulos, Başbakan Danışmanı Nikos Themelis, Genelkurmay Başkanı Limberis ve ben vardık. Saat 02.30'da kapı çaldı. Başbakanın sekreteri içeri girdi ve 'Ankara'daki Yunan Büyükelçiliği, sizlerden biri ile konuşmak istiyor' dedi. Simitis, 'Teodoros git şu telefona bak' dedi. Telefonda arayan büyükelçiliğimizin basın bürosu şefiydi. Bana '10 dakika önce Başbakan Tansu Çiller açıklama yaptı. Türk SAT komandolarının küçük Kardak kayalığını ele geçirdiğini ve Türk bayrağı diktiklerini söyledi' dedi.

KOMUTANA AZAR

Başbakanlık Ofisi'ne dönüp söylenenleri anlattım. Odayı bir anda buz kesti. Pangalos, 22 yıl sonra Kardak krizini anlattı: Haberi alınca başbakanlık buz kesti. Simitis, Genelkurmay Başkanı Limberis'e 'Amiral ben sana iki kayalığı da korumanı söylemedim mi' dedi. Simitis, bir şeyler mırıldandı. Suratı bir anda solan Limberis, 'Küçük kayalık için bana bir şey söylemediniz Sayın Başbakan. Küçük Kardak'ı, ıssız boş bir kayalık saydım. Yunan askerleri sadece büyük kayalıkta var... Sayın Başbakan, eğer güveninize layık değilsem, istifamı derhal sunabilirim' deyince, kendisine sert bir ifadeyle şu cevabı verdim: Komutan, asker bir aileden geliyorum. Operasyon devam ederken, kaçan subay görüldüğü yerde infaz edilir. Şimdi sen bize istifa etmeyi öneriyorsun. Bu aslında vatan hainliğidir."

SİMİTİS NASIL AKTARMIŞTI

1996-2004 yılları arasında Başbakan olan Simitis, 2005'de yayınlanan 'Yaratıcı bir Yunanistan için Siyaset' kitabında o gece için şunları yazmıştı: "İçimi kemiren sorulardan biri de, Türklerin Kardak'taki ikinci kayalığı ele geçirmeyi planlama ihtimalleriydi. Genelkurmay Başkanı Limberis'e bu kayalığın korunup korunmadığını sordum. Tereddütsüz 'Tabii' dedi. Nöbetçi dikip dikmediğimizi sorduğumda 'Hayır, Kardak civarındaki Yunan gemilerinin dizilişi öyle ki, hiçbir Türk gemisi aradan geçemez' yanıtını verdi. Saat 03.30'da Richard Holbrooke (Dönemin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı) Pangalos'u arayıp Türklerin ikinci Kardak kayalığını ele geçirdiklerini teyit etti. Limberis'e 'Bu nasıl oldu' diye sordum. Cevabı 'Türkler muhtemelen denizaltı ile asker naklettiler' şeklinde oldu. Limberis, Türk komandolarının ikinci Kardak kayalığına çıktığını ancak saat 05.00'te doğruladı. Artık öfkeme hâkim olamıyordum (Hürriyet Gazetesi, 2018)

EK 9: 21 Aralık 2016 Tarihinde BBC News'in "Kardak Kayalıkları: Theodoros Pangalos ve Onur Öymen 1996 Krizini Anlattı" Başlıklı Haberi

Ege Denizi'nde Yunanistan ile Türkiye'yi savaşın eşiğine getiren Kardak Krizi'nin üzerinden yirmi yılı aşkın zaman geçti.

Atina ve Ankara arasında, kayalıkların sınırın ne tarafında kaldığına ilişkin ise, henüz uzlaşma sağlanamadı.

Yunanca'da İmia, Türkçe'de Kardak olarak anılan kayalıklar, hafta içinde Yunan balıkçıların bölgeye yaklaşmasıyla yeniden gündemdedi.

1995 Aralık ayından 1996 Ocak ayı sonuna uzanan diplomatik ve askeri krizi, dönemin tanıkları Yunanistan eski Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos ve dönemin Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Onur Öymen, BBC Dünya Servisi'nin tarih programı Witness'a anlattı.

Theodoros Pangalos, Türk kargo gemisi Figen Akat'ın 25 Aralık 1995'te Kardak kayalıklarına oturduğu günden nasıl haberdar olduğunu hatırlatıyor:

"Deniz Ticaret Bakanı tarafından uyarılmıştım. Beni aradı ve bir Türk kargo gemisinin İmia adaları civarında karaya oturduğunu söyledi. Yardım teklifinde bulunmamızı önerin dedim. Sonra Noel'e denk gelen o gün beni aradılar ve kaptanın Türk yetkililerle konuştuğunu ve 'Türkiye sınırları içinde olduğu için bizim desteğimizi istemediğini' söylediler. Ben de 'Tamam' dedim, 'Boğulmasına izin vermeyin ve beni gelişmelerden haberdar edin'... Bir sorun çıksın istemiyordum."

"Sonra gemi kendi motoruyla kurtuldu ve bizim yardımımıza ihtiyacı olmadı. Bu bölgenin deniz sınırları yok, iki ülke arasındaki hiçbir anlaşmayla da belirlenmemiş..."

Her iki ülkenin de kendi sınırları içinde olduğunu öne sürdüğü Kardak kayalıkları, dönemin Dışişleri Müsteşarı Onur Öymen'e göre 'Yunan hükümetinin olayı tırmandırmasıyla' krize dönüştü. Bir Yunan gazetesi de Ocak ayı sonunda krizi manşetine taşıyıp diplomatik çevrelerde tartışılan olayı, kamuoyuna duyurmuş oldu.

Bunun üzerine komşu adanın belediye başkanı, aralarında bir din adamının da bulunduğu bir grupla kayalıklara çıkıp Yunan bayrağı dikti ve Yunanistan milli marşını okudu.

'O bayrak inecek, o asker gidecek'

Onur Öymen o dönemi anlatıyor:

"Yunanistan, kayalıkların kendisine ait olduğunu iddia edip bize notalar göndererek diplomatik kriz çıkarmaya başladı. Bilgisayar arşivlerinde araştırma yaptık ve bu kayalıkların Ege Denizi'yle ilgili anlaşmaların hiçbirinde Yunanistan'a verilmediğini gördük. Yunanistan'ın iddialarının temeli yoktu. Biz de tepki gösterip nota verdik."

"Türk gazeteciler de tepki olarak kayalıklara çıkıp Yunan bayrağını indirip Türk bayrağı diktiler."

Her iki tarafın ardı ardına kendi bayraklarını dikmesi, askeri konuşlanmayla devam etti. Yunan askerleri kayalıklara çıkınca dönemin Başbakanı Tansu Çiller "O bayrak gidecek, o asker gidecek" açıklaması yaptı...

Theodoros Pangalos, Çiller'in açıklamasından sonrasını anlatıyor:

"Sonra Türk filosu da uluslararası sulara inmişti... Çiller basına o açıklamayı yapınca... artık tam bir krizdeydik..."

Kriz, 30 Ocak'ta Yunan ordusunun doğuda kalan kayalıklara, Türk ordusunun da batı kayalıklara konuşlanmasıyla iki ülkeyi savaşla burun buruna getirdi.

Theodoros Pangalos o uzun gecenin 'zor bir gece olduğunu' söylüyor:
"Evet, çok zor ve tehlikeli bir geceydi... Filolar çatışmaya girebilirdi, Yunan donanması kayalıklardan birine komandolarını göndermişti, Tansu Çiller de diğerine gönderdi. Ama çatışma müzakereyi beraberinde getirecekti. Eğer ateş açsaydık, Amerikalılar müdahale edip 'oturun ve konuşun' diyecekti."
İki ülke arasında uzlaşma sağlanması için ABD devreye girdi... Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, her iki tarafa itidal çağrısı yapıyor, bölgede 'küçük kayalıklardan daha önemli meseleler, ortak çıkarlar olduğunu' söylüyordu.
Diplomatik çabalar, o geceyi sabaha bağlayan saatlerde ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan Richard Holbrooke'un da dahil olmasıyla yoğunlaştı.
Holbrooke, telefon diplomasisine başladı. Onur Öymen de o gece telefonun bir ucundaydı:

"30 Ocak'ta gecenin bir vakti Holbrooke beni aradı. Sanırım gece 2'ydi. 'Türkiye'nin Kardak'a asker çıkarmayı planladığını duyduk' dedi. Ben de 'Hayır, böyle bir plan yok, askerler zaten orada' dedim."

"Holbrooke da 'Hattın diğer ucunda Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos var, durum ciddi nasıl çözebiliriz' diye sordu. Ben de tüm diplomatik yöntemleri denediğimizi, çözüm için Yunanistan'ın askerlerini çekmesi gerektiğini söyledim. Sabaha kadar beni birkaç defa aradı ve sonra Yunanistan'ın, Türkiye'nin de aynısını yapması karşılığında kendi askerlerini çekmeyi, bayraklarını indirmeyi kabul ettiğini' kaydetti. Yani biz de çekecektik onlar da. Ben de Dışişleri Bakanlığı ve hükümeti bilgilendirdim sonunda onay verdik. 'Onlar çeksin, biz de çekelim'."

'ABD müdahale edecekti'

Kısa bir süre sonra Washington'un önerisine Atina'dan da onay geldi. Pangalos da hattın diğer ucunda diplomasi trafiğindeydi:

"Sabah 5'te anlaşmaya vardık. Asker yok, bayrak yok. Statükoya dönüş."

Askerler çekildi, bayraklar indirildi ve kriz, bir süreliğine dindirildi.

Theodoros Pangalos, yıllar sonra Holbrooke'la yaptığı görüşmede döneme ilişkin bir anısını anlatıyor:

"Yaklaşık 6 yıl sonra, New York'ta Holbrooke'la bir araya geldim. Beni öğle yemeğine götürdü. O dönem yaşananları konuşuyorduk. Ben de 'Türkler ve Yunanlılar için çok tehlikeli olan o gece, bir şeyden dolayı çok mutluyum, en azından o gece hiç kimse ölmedi' dedim. Sonra Holbrooke gülümsedi ve 'Yoo, Theodore, zaten hiç kimse ölmeyecekti' dedi. Ben de 'Nasıl olur, karşı karşıya gelmiştik' diye sorunca Holbrooke, 'Amerikan gemileri, Amerikan mühimmatları ve Amerikan istihbaratıyla karşı karşıya geliyorsunuz. Bizim Türkiye ve Yunanistan arasındaki iki küçük gemimiz sizin teknolojik ve elektronik görüşünüzü bozacak, dolayısıyla sizin fırlatacağınız füzeler, yalnızca balıkları öldürürdü başka bir şey değil' diye yanıtladı." (BBC News Türkçe, 2016).

EK 10: Cumhuriyet Gazetesinin 4 Ocak 2010 Tarihli Haberi

“Druças, Papandreou dışişleri bakanıyken rahmetli dışişleri bakanlarından İsmail Cem ile iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde atılan adımların hatırlatılıp bu kapsamda iki ülke ilişkilerine yeni hükümetin nasıl baktığının sorulması üzerine, Papandreou ve İsmail Cem'in 1999 yılında "Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yeni bir yaklaşım" başlattıklarını belirterek, Yunanistan'ın Türkiye'yi istikrarlı ve demokratik bir komşu ülke olarak görmek istediğini, bunun için de Türkiye'nin kendi içinde bazı reformları yapması gerektiği görüşünü savundu. Bu kapsamda Türkiye'ye "AB kapısını açmanın önemli olduğunu" vurgulayan Druças, Türkiye'nin AB üyesi olmasını desteklediklerini belirtti.

Druças şöyle konuştu:

"Biz Türkiye'nin tüm komşularının toprak bütünlüğüne, kendi içindeki azınlıkların haklarına, dini özgürlüklerine, bu kapsamda da Fener Rum Patrikhanesi'nin haklarına saygı göstermesini istiyoruz. Biz Türkiye'nin AB üyeliği sayesinde bu konulardaki gerekli reformları yapacağına inanıyoruz."

Kıta sahanlığı sorunu

Druças, Ege denizindeki kıta sahanlığı sorununu, iki ülke arasındaki "tek sorun olarak gördükleri" ve "yasal bir sorun olarak gördükleri bu sorunun çözülmesini istediklerini" de belirterek, bu sorunun sonsuza dek sürmemesi gerektiğini söyledi. Druças, "Eğer bu sorunu biz kendimiz çözemezsek, o zaman bu sorunu beraberce Uluslararası Adalet Divanı'na taşıyalım" dedi.

Kıbrıs görüşmeleri

Druças, Kıbrıs görüşmelerinden umutlu olup olmadığını sorulması üzerine ise Kıbrıs sorununun Yunanistan dışişleri politikasının gündemindeki ilk konu olduğunu belirterek, bu konuya büyük önem verdiklerini belirtti.

EK 11: İsmail Cem'in 24 Mayıs 1999 Tarihinde Papandreou'ya Yazdığı Mektup

Sevgili Yorgo,

Türk-Yunan ilişkilerinin iyileştirilmesine dönük görüşlerimi paylaşmak istiyorum. Sen de benzer yaklaşımından bana söz ettiğinden, düşüncelerimin, ilişkilerimizin muhtemelen gelişmesine dönük yolları araştırmamıza yardımcı olacağını umut ediyorum.

Yunanistan'da terör örgütleriyle varolan ilişkiler ve bu örgütlere verilen sistemli destek olarak Türkiye'den gördüğümüz durumu ele almak, alacağımız ilk adım olmalıdır. Bu konu, bizim için hayati önemdedir. Son olaylar, bu konunun aramızda ikili düzeyde ve kapsayıcı, özel bir şekilde ele alınmasını bizim için zorunlu kılmaktadır.

Dolayısıyla, Türkiye ve Yunanistan'ın terörle mücadele anlaşması yapmasını önermekteyim.

Bu sorunun çözülmesi, aramızdaki bilinen anlaşmazlıkların artan bir güvenle ele alınmasını mümkün kılar. Söz konusu anlaşmanın özü, başka komşularımızla imzalanmış bazı benzer belgelerden ilhamını alabilir. Ancak, ilişkilerimizi etkilemiş sorunun özelliklerine, niteliklerine özgü olmalıdır. Bu bağlamda, sizinle paylaşmaya hazır olduğumuz başka görüşlerimiz de var.

Ayrıca, böyle bir anlaşmanın imzalanması ve uygulamaya girmesine koşut olarak, bir 'Uzlaşma Planı' başlatabileceğimizi de düşünmekteyim. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'ne Kasım 1997'de ulaştırdığım ve barışçı yöntemlere başvurmayı vurgulayan BM kuralına atıfta bulunduğum görüşlerden ve Şubat-Mart 1998'de masaya koyduğum ve uluslararası çevrelerin yapıcı, gerçekçi buldukları- yaklaşımlarımdan yararlanılabilir. Tabiatıyla, yeni düşüncelere de açığız.

Eğer bu iki eylem kategorisi (terör, uzlaşma planı) üzerinde hareketlenmek düşünülürse, üst düzey bürokratlarımızın biraraya gelerek bunları tartışmaları talimatını verebiliriz.

Cevabını beklerken, saygılarımı ve en iyi dileklerimi sunarım.

İsmail Cem

EK 12: 25 Haziran 1999 Tarihinde Papandreou Tarafından Cevabı Verilen Mektup

Sevgili İsmail,

Nisan 1999 seçimi sonrasında yeniden Dışişleri Bakanı olman nedeniyle seni bir kez daha kutlarım. Yapıcı ve samimi işbirliğimizin devamını bekliyorum. Bu bağlamda, 24 Mayıs 1999 tarihli mektubuna teşekkür ederim. Cevaben şu düşünceleri sunmak istiyorum:

Tarafınızdan belirtilen ikili ilişkilerimizi geliştirmek istekliliğini memnuniyetle karşılıyoruz. Bu aynı zamanda Yunan tarafının da samimi isteğidir. Yunanistan, ilişkilerimizdeki sorunların uluslararası hukuk ve anlaşmalar çerçevesinde ele alınması arzusundadır. Belli başlı konuları sırasıyla ve güven arttırıcı bir şekilde ele almalıyız; geleceğe dönük yeni adımların yolda atılmasını da mümkün kılacak özellikleri olan gerçekçi bir yaklaşımı benimsememizin gerekliliğine inanıyorum.

Buna koşut (paralel) olarak, geçmişte ele almayı denediğimiz birçok konuda diyalogu yeniden başlatmayı öngörebiliriz. Kültür, turizm, çevre, suç, ekonomik işbirliği gibi ortak ilgi alanlarımız olan konular da görüşme gündemimizde yer alabilir. Bu önerileri izinle genişletmek istiyorum:

- Turizm, bir işbirliği alanı olmalıdır. Yakın işbirliği, bizim rekabet gücümüzü attırır ve her iki ülkeyi turizm alanı olarak daha çekici kılar. Daha şimdiden, yerel yönetimlerin, turizm şirketlerinin, Ege'deki Yunan adalarıyla Türkiye'nin Batı sahillerinin ticaret odalarının temasları, beraberlikleri var. Bu temasları güçlendirmek ve işbirliğinin hangi belirli alanlarda her iki ülkeye daha fazla yarar sağlayacağını araştırmak gerekir.

- Ülkelerimizin en önemli kaynaklarından biri, doğal çevrenin güzelliğidir. Modern ekonominin gelmesinden nispeten kirlenmemiş ülkeler özelliğimizi sürdürmekteyiz. Ne var ki birkaç yıl sonra bu durum değişebilir. Özellikle Akdeniz'in, kıyılarımızın, denizlerimizin, nehirlerimizin ve göllerimizin korunması her iki ülke açısından öncelikli olmalıdır. Dolayısıyla çevre sorunlarında işbirliği imkânlarını araştıralım; hem turizm sanayilerimizin geleceği, hem de yurttaşlarımıza daha kaliteli bir hayat sağlanması açısından.

- Türkiye ve Yunanistan'ın zengin gelenekleri var. Çok-kültürlü bir Avrupa yaratmak için, kendi kültürel kimliklerimizi geliştirmemiz ve birbirimizin özelliklerini anlamamız gerekir. Bu alandaki işbirliğimiz, dinsel ve kültürel anıtların restorasyonu şeklinde olabilir. Bu amaçla her iki ülkedeki bazı camiiler, kiliseler ve kültürel anıtlar belirlenebilir. Büyük öneme sahip bir diğer konu ise sanatçılar, aydınlar ve akademisyenler kadar, Sivil Toplum Kuruluşlarının da birbirleriyle ilişki kurmasıdır. Gazeteciler, kadın örgütleri, gençlik, meslek kuruluşları, dini eğitim kurumları ve başka pek çok grup arasında bu tür ilişkiler kurulabilir. Bu çerçevede, eğitim kurumlarımızda okutulan Balkan tarihi kitaplarının içeriği gibi karmaşık ama bir o kadar da önemli konuları, diğer komşularımızla birlikte ele alabiliriz.

- Organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve terörizmle mücadele, hem Türkiye hem de Yunanistan için öncelik sahibi konulardır. Bu nedenle, bu alanlarda işbirliği yapmamız gereklidir. Tabii böyle bir işbirliği, AB üyeliğimizin ve imzaladığımız başka birçok uluslararası anlaşmanın getirdiği yükümlülüklerle de uyum içerisinde olmak zorundadır. Sizin de kabul edeceğinize üzere, terörizm alanında yapılacak her türlü işbirliğinde, ülkelerimizin üye olduğu Avrupa Konseyi tarafından benimsenmiş temel insan hakları ilkelerinin korunması gereği göz önüne alınmalıdır. Her

halükarda, ülkelerimizi taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar çerçevesinde terörizmle mücadele alanında işbirliği yapmaktan alıkoyacak herhangi bir engel yoktur. Buna binaen, henüz imzalanan sınır-aşırı suçla mücadeleye Yönelik SECI (Güneydoğu Avrupa İşbirliği İnisyatifi) anlaşması çerçevesindeki işbirliğimizi de ele alabileceğimizi düşünüyorum. Yunanistan'ın uyuşturucu kaçakçılığı ve yasadışı göç gibi konulara yönelik büyük kaygıları var. Uyuşturucu tacirleri veya insan kaçakçıları tarafından ortak sınırimızı geçmeye yönelik pek çok girişimde bulunmaktadır. Bu konu vatandaşlarımız için ciddi bir endişe kaynağı haline gelmiştir ve bu alanda yapacağımız işbirliği büyük memnuniyetle karşılanacaktır. Yukarıda değindiğim konularda işbirliği, sadece ülkelerimizin değil, bu yasadışı faaliyetlerin esas hedefi olan diğer Avrupa ülkelerinin de çıkarıdır.

- Ülkelerimiz arasındaki ticaret, geçtiğimiz yıllarda oldukça arttı. Yakaladığımız bu ivmeyi şimdi her iki taraf için de daha verimli biçimde geliştirmenin yollarını araştırmalıyız. Örneğin çifte vergilendirmeyi önlemek gibi alanlarda ikili ekonomik anlaşmalar yapmanın yollarını araştırabiliriz. Türk-Yunan ilişkilerinde öncü rol oynayan iş adamlarımız, ekonomik işbirliği konusunda da olumlu katkılar yapabilirler.

- Başarılı ortak çalışmalarımızın zaten var olduğu Güneydoğu Avrupa İşbirliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütleri, beraberliğimizin gelişebileceği bir başka platformdur. Kosova krizi sırasında yaşananlar, bölgesel bir çerçevede politikalarımızı nasıl koordine edebileceğimize dair iyi bir örnektir. Kriz artık sona ermiş olsa da, barış, yeniden yapılanma ve istikrar adına hem Kosova'da, hem Yugoslavya'da, hem de bölgenin genelinde çözümlenmesi gereken pek çok sorun var. Balkan İstikrar Paktı, bize ortak çabalarımızı yönlendirmek konusunda çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Yunanistan ve Türkiye arasında çok taraflı örgütler zemininde yapılacak yakın işbirliği, bölge istikrarına büyük bir ivme sağlayacaktır. Bunu her zaman savundum. Uluslararası alanlarda ortak çalışmalarımız, diğerlerine örnek oluşturmalıdır. Güneydoğu Avrupa İşbirliği, SECI ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütleri, başarılı işler yapabileceğimiz önemli kurumlar haline gelebilirler.

Yukarıda değinilen alanlarda ikili, hatta çok taraflı anlaşmalar yapabileceğimiz, işbirliğimizin gelişimine bakarak rahatlıkla öngörülebilir.

Bu çerçevede, fırsat çıktığı taktirde bir araya gelerek samimi ve yapıcı bir görüş alışverişinde bulunabiliriz. Aramızda kurulacak kişisel temasların pek çok açıdan verimli sonuçlar doğuracağına öteden beri inanıyorum. İkili sorunların çözümüne yönelik ortak yaklaşımlar geliştirecek ve karşılıklı güveni arttıracaksak, tür temaslar özellikle yararlı olacaktır.

Senden en yakın zamanda haber almak ümidiyle, yeniden üstlendiğin görevinde en içten başarı dileklerimi yolluyorum.

George A. Papandreou (Cem, 2004: 119-126).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Ayşegül SAYLAN

Eğitim Durumu

Lisans : Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD

Yayınlar : Saylan, A. (2021). Soykırımı Giden Bir İç Savaş: Ruanda. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İİBF Dergisi. 5(3)